HENRYK SIENKIEWICZ

HENRYK SIENKIEWICZ

POTOPUL

Vol. 3

Capitolul I.

În timp ce în Republică toată suflarea încăleca pe cai, Carol Gustav întârzia în ţinuturile prusiene, vrând să pună mâna pe oraşele de acolo şi să negocieze cu electorul.

După cuceririle uşoare şi neaşteptate, acest războinic cu mintea ageră înţelese curând că leul suedez înghiţise mai mult decât îi încăpea în măruntaie. După întoarcerea lui Jan Kazimierz, pierdu nădejdea stăpânirii Republicii, dar renunţând în inima lui la întreg, vroia cel puţin să păstreze o parte cât mai mare din pradă, în primul rând Prusia regală, provincie învecinată cu Pomerania lui, mănoasă, presărată cu oraşe mari şi bogată.

Această provincie însă începuse cea dintâi să se apere şi se afla şi acum de partea fostului stăpân al Republicii, întoarcerea lui Jan Kazimierz şi începerea războiului de către confederaţii de la Tyszowce puteau să-i încurajeze pe prusieni, întărindu-i în credinţă şi îndemnându-i să reziste, aşa că regele suedez hotărî să înăbuşe răscoala şi să nimicească forţele lui Kazimierz, spulberând astfel speranţele prusienilor în obţinerea unui ajutor.

Era silit s-o facă şi din pricina electorului care era totdeauna gata să ţină cu cel mai puternic. Regele suedez îl cunoscuse cum nu se poate mai bine şi nu se îndoia nici o clipă că, dacă norocul lui Kazimierz se va arăta mai mare decât al lui, electorul avea să treacă de partea acestuia.

Aşadar, când văzu că la Malborg asediul bătea pasul pe loc, deoarece împotrivirea apărătorilor conduşi de jupân Wejher creştea pe măsura înverşunării atacurilor, Carol

Gustav plecă în Republică să-l urmărească iarăşi pe Jan Kazimierz şi să-l ajungă fie şi în cel mai depărtat colţ al ţării.

Şi pentru că la el hotărârea era urmată de faptă, aşa cum fulgerul este urmat de tunet, strânse toate oştile risipite prin oraşe şi, înainte ca cei din Republică să-şi dea seama, înainte ca vestea despre marşul său să se împrăştie, trecu de Varşovia şi se aruncă în vâlvătăile pojarului.

Înainta ca o furtună, mistuit de mânie neînduplecată şi dorinţă de răzbunare. Zece mii de cai călcau în picioare întinderile acoperite încă de zăpadă; pe drum lua cu el garnizoanele de pedestraşi de prin oraşe, îndreptându-se asemenea vijeliei hăt! spre ţinuturile de miazăzi ale Republicii.

Pretutindeni îşi însemna calea tăind şi pârjolind. Nu mai era Carol Gustav cel de altădată, stăpânul bun, omenos şi vesel; care bătea din palme la vederea călărimii polone, clipea din ochi în timpul ospeţelor şi-i măgulea pe oşteni. Acum, oriunde se arăta, făcea să curgă râuri de sânge de şleahtici şi de ţărani. În drum zdrobea cetele înarmate şi spânzura prinşii, nelăsând pe nimeni în viaţă.

Dar, aşa cum ursul puternic îşi poartă trupul mătăhălos prin desişul pădurii, rupând tufe şi ramuri, iar lupii îi dau târcoale şi, neîndrăznind să-l atace din faţă, se apropie din ce în ce mai mult din urmă, tot aşa şi acele pâlcuri înarmate urmăreau armia lui Carol, sporind în număr şi putere, şi se ţineau după suedezi cum se ţine umbra după om, ziua şi noaptea, pe vreme rea sau pe vreme bună: înaintea lui se stricau podurile, se distrugeau rezervele de proviant, astfel că trebuia să meargă ca printr-un pustiu, neavând unde să se adăpostească şi cu ce să-şi astâmpere foamea.

Carol Gustav înţelese şi el destul de repede cât de primejdioasă era întreprinderea lui. Războiul se vânzolea în jurul lui ca o mare în jurul corăbiei pierdute printre talazuri. Se ridicau ţinuturile prusiene, se ridica Wielkopolska, ţinut care, supunându-se cel dintâi, vroia să

scuture jugul înaintea celorlalte, se ridicau Małopolska şi Rutenia, Lituania şi Samogiţia. Suedezii rezistau în cetăţile şi oraşele mai mari, care rămăseseră ca nişte ostroave, căci restul, sate, păduri, câmpuri şi râuri se aflau în mâna polonezilor. Nu numai omul singur, nu numai podghiazurile mai mici, dar nici măcar un polc întreg nu putea să se depărteze la două ceasuri de drum de tabăra suedeză, fiindcă pierea îndată fără urmă, iar prinşii care cădeau în puterea ţăranilor mureau în chinuri înfricoşătoare.

Carol Gustav poruncea în zadar să se strige prin sate şi oraşe că orice ţăran care va aduce un şleahtic înarmat, mort sau viu, va căpăta drept răsplată libertate şi pământ în veşnică folosinţă, deoarece ţăranii, alături de şleahtici şi de târgoveţi, luau drumul podurilor. Oamenii munţilor, cei care-şi aveau sălaşele prin pustietăţi sălbatice, prin lunci şi pe câmpii se afundau în păduri, întindeau capcane suedezilor, atacau garnizoanele mai mici, spârcuiau podghiazurile. Îmblăciele, furcile şi coasele şiroiau de sânge suedez ca şi săbiile şleahticilor.

Mânia se aduna din ce în ce mai multă în inima lui Carol, mai ales când se gândea că doar cu zece-cincisprezece luni înainte cotropise atât de uşor această ţară. Aproape că nu pricepea ce se întâmplase, de unde această forţă, de unde această împotrivire, cum de se iscase acest război înspăimântător pe viaţă şi pe moarte, al cărui sfârşit nu-l întrezărea şi nici nu ştia să-l ghicească.

În tabăra suedeză adunările sfatului se ţineau lanţ. Cu regele se aflau: fratele lui, Adolf, prinţ de Deux Ponts şi căpetenia întregii oştiri, Robert Duglas, Henryk Horn, ruda celui care fusese tăiat de o coasă ţărănească la Częstochowa, Waldemar, graf de Danemarca, Miller, cel care îşi pierduse faima de mare războinic la poalele Jasnei Góra, Aszemberg, cel mai îndemânatic dintre suedezi în conducerea călărimii, Hammerszyld, mai-mare peste tunuri, şi acel tâlhar înrăit, mareşalul Arfuid Wittemberg, vestit prin jafurile lui şi cu sănătatea zdruncinată, pentru că

suferea de o boală scârboasă, Forgell şi mulţi alţii – cu toţii conducători pricepuţi în cucerirea oraşelor şi în lupta la câmp deschis, care se lăsau întrecuţi doar de iscusinţa neobişnuită a regelui.

Aceştia se temeau în adâncul sufletului că regele şi oştirea vor pieri din pricina trudei, a lipsei de hrană şi a îndârjirii polonezilor. Bătrânul Wittemberg îl sfătuia pe rege să renunţe la această campanie. „Cum aşa, măria ta, îi spunea, vrei să te afunzi în ţinuturile rutene pe urmele unui vrăjmaş care nimiceşte totul în calea lui, rămânând tot timpul nevăzut? Ce vei face atunci când vom începe să ducem lipsă nu numai de fân şi ovăz pentru cai, ci şi de un adăpost deasupra capului, iar oamenii se vor prăbuşi istoviţi? Unde se află oştile care ne vor veni în ajutor, unde sunt cetăţile în care am putea să ne refacem puterile şi să ne odihnim trupurile trudite? Stăpâne, nu-ţi pot sta alături în slavă, dar dacă aş fi Carol Gustav, nu mi-aş lăsa faima câştigată în atâtea bătălii însemnate în seama sorţii schimbătoare a războiului.”

Dar Carol Gustav îi răspundea: „Nici eu, dacă aş fi Wittemberg.”

După care amintea de Alexandru Macedon, cu care-i plăcea să fie asemuit, şi mergea înainte, gonindu-l pe jupân Czarniecki. Iar acesta, neavând forţe la fel de mari şi de muşchiuite, fugea dinaintea lui, dar fugea ca lupul, gata oricând să se întoarcă. Uneori se afla înaintea suedezilor, alteori pe flancurile lor, iar câteodată, pierzându-se în bungetul pădurilor, îi lăsa să treacă înainte, astfel că în timp ce ei credeau că-l urmăresc, el venea în urma lor, prindea şi tăia pe cei care se răzleţeau, ici şi colo rupea de grosul oştirii câte un podghiaz întreg, nimicea polcurile de pedestraşi care mergeau mai încet sau se repezea asupra carelor cu proviant. Suedezii nu ştiau niciodată unde este, şi din care parte va lovi. De multe ori, în întunericul nopţii, începeau să tragă cu tunurile şi muschetele în tufărişuri, socotind că vrăjmaşul se găsea înaintea lor. Vlăguiţi de

moarte, înaintau prin frig înfometaţi şi cu grija în suflet, iar ameninţarea acelui vir molestissimus{1} stăruia mereu asupra lor, cum stăruie norul de grindină deasupra lanului de grâu.

În cele din urmă, îl ajunseră la Gołab, nu departe de vărsarea pârâului Wieprz în Vistula. Cele câteva steaguri polone, care stăteau în aşteptare, se repeziră cu avânt asupra vrăjmaşului, împrăştiind spaimă şi neorânduială. Cel dintâi se năpusti Wołodyjowski cu steagul de laudanieni şi-l răzbi pe prinţul danez, iar jupân Kawecki Samuel şi mai tânărul Jan împinseră de pe colină steagul de cuirasieri englezi al lui Wikilson şi îl înghiţiră într-o clipită, cum înghite ştiuca un clean. Jupân Malawski se încleşta atât de strâns cu prinţul de Deux Ponts, încât oamenii şi caii se învălătuciră ca praful stârnit de două vijelii potrivnice. Cât ai clipi din ochi, suedezii fură împinşi spre Vistula, aşa că Duglas sări cu raitierii în ajutorul lor. Dar nici aceste forţe noi nu putură stăvili iureşul şi suedezii începură să sară de pe malul înalt pe gheaţă, înnegrind câmpul înzăpezit cu trupurile lor asemenea literelor pe hârtia albă. Aici pieriră graful Waldemar şi Wikilson, iar prinţul de Deux Ponts se prăbuşi odată cu calul, frângându-şi piciorul. Căzură de asemenea şi cei doi jupân Kawecki, şi jupân Malawski, şi Rudawski, şi Rogowski, şi jupân Tymiński, şi Choiński, şi Porwaniecki; doar Wołodyjowski scăpă fără nici o zgârietură, deşi se zbenguise printre rândurile suedeze ca un cufundar prin apă.

În acest timp, sosi însuşi Carol Gustav cu grosul oştirii şi cu tunurile, schimbând soarta bătăliei. Celelalte polcuri ale lui Czarniecki, neînvăţate să asculte şi nemuştruluite, nu izbutiră să-şi formeze rândurile la timp; unele nu aveau caii la îndemână, altele care se aflau prin sate mai depărtate, în loc să fie gata în orice clipă, potrivit poruncilor, se odihneau prin case. Când vrăjmaşul le lovi pe neaşteptate, se risipiră numaidecât şi o luară la fugă spre Wieprz. Astfel că jupân Czarniecki porunci trâmbiţaşilor să sune retragerea, ca să

nu piardă şi polcurile care intraseră în luptă mai înainte. Unii trecură deci pârâul, iar alţii apucară spre Końskowola, lăsând câmpul de luptă şi faima izbânzii lui Carol; mai ales cei care fugiră dincolo de Wieprz fură urmăriţi multă vreme de steagurile lui Zbrożek şi Kaliński, care rămăseseră alături de suedezi.

În tabăra suedeză se înstăpâni o bucurie fără margini, într-adevăr, prada pe care puseseră mâna în urma acestei biruinţe nu era prea mare: saci cu ovăz şi câteva care de povară goale, dar de astă dată regele suedez nu avea în vedere prada. Se bucura că izbânda mergea şi acum în pas cu el, că era destul să se arate, ca să învingă, şi încă pe jupân Czarniecki în care Jan Kazimierz şi Republica îşi puseseră cele mai mari nădejdi. Se putea aştepta ca vestea să se împrăştie în toată ţara, trecând din gură în gură: „Czarniecki a fost înfrânt”, că cei mai slabi de înger vor umfla măsura nenorocirii,împuţinând curajul şi râvna tuturor acelora care puseseră mâna pe arme la chemarea confederaţiei de la Tyszowce.

Aşa că atunci când îi aduseră şi-i aruncară la picioare sacii cu ovăz şi odată cu ei trupurile lui Wikilson şi Waldemar, el se întoarse spre ghinărarii îngrijoraţi şi le spuse:

— Domniile voastre, descreţiţi-vă frunţile, fiindcă aceasta este cea mai mare biruinţă pe care am avut-o de un an încoace şi care poate să pună capăt războiului.

— Măria ta, răspunse Wittemberg care, simţindu-se mai slăbit ca de obicei, vedea lucrurile în negru, să mulţumim lui Dumnezeu că vom avea linişte de acum înainte, cu toate că o oştire ca a lui Czarniecki se împrăştie repede, dar tot atât de repede se şi adună la loc.

La aceasta regele:

— Jupâne mareşal, nu te socotesc o căpetenie mai puţin pricepută decât Czarniecki, dar dacă ţi-aş risipi oastea, cum am risipit-o pe a lui, gândesc că n-ai fi în stare s-o aduni nici în două luni de zile.

Wittemberg se mulţumi să se încline în tăcere, iar Carol vorbi mai departe:

— Aşa-i, de acum încolo marşul se va desfăşura în linişte, deoarece numai Czarniecki putea să ne oprească. Nu mai sunt oştile lui Czarniecki, nu vor mai fi nici piedici!

Ghinărarii se bucurară la auzul acestor cuvinte. Oştenii îmbătaţi de biruinţă treceau pe dinaintea regelui strigând şi cântând. Czarniecki încetase să-i mai ameninţe. Împrăştiat în cele patru vânturi, Czarniecki încetase să mai existe! Asemenea gânduri îi făceau să uite chinurile îndurate, iar truda viitoare nu-i mai speria. Vorbele regelui, pe care le auziseră mulţi polcovnici, se răspândiră prin tabără, convingându-i pe toţi că izbânda avea într-adevăr o însemnătate neobişnuită, că balaurul războiului a fost răpus din nou şi în curând avea să vie „vremea răzbunării şi a stăpânirii netulburate.

Regele lăsă oştenii să se odihnească o zi încheiată; în acest timp, sosiră de la Kozienice carele cu proviant. Oştile tăbărâră la Gołab, Krowieniki şi la Żyrzyn. Raitierii aprinseră carele părăsite, spânzurară zece-cincisprezece ţărani prinşi cu arma în mână şi câţiva slujitori pe care-i luară drept ţărani; apoi avu loc un ospăţ, după care oştenii căzură într-un somn adânc şi liniştit, cum nu mai avuseseră de multă vreme.

A doua zi se treziră refăcuţi şi primele vorbe care le ieşiră din gură, fură:

— S-a zis cu Czarniecki!

Îşi repetau unul altuia bucuria, de parcă vroiau să se asigure că totul era adevărat. Oştile porniră la drum cu voioşie. Ziua era uscată, geroasă şi senină. Un vânt tăios acoperea cu pojghiţe de gheaţă băltoacele de pe tractul Lublinului, întărind noroaiele. Oastea se întinse ca un şarpe preţ de o milă, lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată înainte. Două polcuri de dragoni sub conducerea franţuzului Dubois se îndreptară spre Konskowola, Markuszew şi Garbów la o milă înaintea celorlalţi. Dacă s-ar

fi depărtat atât de mult cu trei zile în urmă, ar fi fost pierdute, dar acum erau apărate de spaima şi faima biruinţei care se lăţeau înaintea lor.

— S-a zis cu Czarniecki! repetau polcovnicii şi oştenii.

Într-adevăr, marşul se desfăşura în linişte. În adâncurile pădurii nu se mai auzeau strigăte, iar din desişuri braţele nevăzute nu mai aruncau suliţe asupra lor.

Spre seară, Carol Gustav ajunse la Garbów bine dispus. Tocmai se pregătea să se culce, când Aszemberg îl înştiinţa prin căpetenia străjilor că vrea să-l vadă neapărat.

După o clipă, intră în încăperea regelui însoţit de un rotmistru de dragoni. Carol, care avea ochiul ager şi o ţinere de minte atât de bună, încât îşi ştia aproape toţi oştenii, îl recunoscu îndată pe rotmistru.

— Ei, ce-i nou, Freed? întrebă. Dubois s-a întors?

— Dubois a fost ucis! răspunse Freed.

Regele se tulbură; abia acum băgă de seamă că rotmistrul arăta ca scos din mormânt şi avea hainele sfâşiate.

— Şi dragonii? întrebă iarăşi. Cele două polcuri?

— Tăiaţi până la unul. Doar eu am fost lăsat în viaţă! Obrazul oacheş al regelui se întunecă şi mai mult;

Îşi potrivi buclele părului deasupra urechilor.

— Cine-a făcut una ca asta?

— Czarniecki!

Carol Gustav tăcu şi privi uimit la Aszemberg care clătina din cap de parcă vroia să repete:

— Czarniecki! Czarniecki! Czarniecki!

— Toate acestea sunt de necrezut! rosti regele după o clipă. L-ai văzut cu ochii tăi?

— Aşa cum te văd şi pe măria ta. Mi-a poruncit să-ţi aduc închinăciune şi să-ţi spun că va trece iarăşi Vistula, apoi va porni, pe urmele noastre. Nu ştiu dacă a spus adevărul.

— Bine! zise regele. Are mulţi oameni?

— N-am putut să-mi dau seama prea bine, dar vreo patru mii am văzut chiar eu, iar dincolo de pădure se zăreau alte pâlcuri de călăreţi. Ne-au înconjurat lângă Krasiczyn;

polcovnicul Dubois se abătuse înadins din drum şi pornise într-acolo, fiindcă avea ştire că nu ştiu ce oameni se găseau în acel loc. Acum socotesc că Czarniecki ne-a trimis cu bună ştiinţă această veste, ca să ne atragă în capcană. Afară de mine, n-a mai rămas nimeni cu viaţă. Ţăranii i-au ucis pe cei răniţi, iar eu am scăpat ca prin minune!

— Omul ăsta a făcut tovărăşie cu diavolul, spuse regele, ducându-şi mâna la frunte. Să se refacă atât de repede după asemenea înfrângere şi să ne calce iarăşi pe grumaz! Hm, asta nu stă în puterea unui om!

— S-a întâmplat aşa cum a prevăzut mareşalul Wittemberg! îl întrerupse Aszemberg.

Regele răbufni:

— Când e vorba de ce-o să fie, vă pricepeţi cu toţii, dar nici unul dintre voi nu e în stare să-mi dea un sfat bun!

Aszemberg păli şi tăcu. Când era vesel, Carol Gustav părea plămădit numai din bunătate, dar când îşi încrunta sprânceana, stârnea o spaimă fără margini printre cei din preajma lui şi nici păsările nu se ascund de vultur, cum se ascundeau de el până şi ghinărarii cei mai vârstnici şi cu meritele cele mai mari.

De astă dată se stăpâni repede şi-l întrebă din nou pe rotmistrul Freed:

— Cum arată oştenii lui Czarniecki?

— Am văzut câteva steaguri grozave, cum e de obicei călărimea lor.

— Sunt cele care ne-au atacat la Gołab cu atâta furie. Trebuie să fie polcuri vechi. Şi Czarniecki e vesel, încrezător în steaua lui?

— Atât de încrezător, de parcă el ar fi învins la Gołab. Acum le-a sporit curajul şi mai mult, fiindcă au uitat de înfrângerea de la Gołab şi se laudă cu izbânda de la Krasiczyn. Măria ta, am repetat întocmai tot ce mi-a poruncit Czarniecki să-ţi spun, dar la plecare s-a apropiat de mine o căpetenie, un om uriaş, şi mi-a zis că el este cel care l-a biruit în luptă dreaptă pe neuitatul Gustav Adolf! A

rostit multe vorbe de ocară şi împotriva măriei tale, iar ceilalţi i-au ţinut isonul. Atât de mult se umfla în pene! Am plecat în ameninţările şi batjocura tuturor.

— Să lăsăm asta! răspunse Carol Gustav. Lucrul de căpetenie este că Czarniecki nu este învins şi şi-a adunat oştirea. De aceea, trebuie să înaintăm repede şi să-l ajungem din urmă pe acest Darius al polonezilor. Domniile voastre puteţi pleca. Spuneţi oştenilor că polcurile acelea au pierit de mâna ţăranilor prin satele aprinse. Mergem înainte!

Aszemberg şi rotmistrul ieşiră, Carol Gustav rămase singur. O vreme se adânci în gânduri. Se putea oare ca biruinţa de la Gołab să nu aducă nici un folos, să nu schimbe nimic, stârnind doar o îndârjire şi mai mare printre duşmani?

Faţă de oşteni şi de ghinărari, Carol Gustav se arăta totdeauna sigur de sine şi încrezător în viitor, dar când rămânea singur şi începea să se gândească la acest război care părea atât de lesnicios, iar acum devenea din ce în ce mai trudnic, îl năpădeau îndoielile. Toate întâmplările i se înfăţişau într-o lumină ciudată. Deseori nu mai vedea nici o ieşire, neputând să-i întrevadă sfârşitul. Uneori i se părea că este ca omul care, păşind de pe mal în apa mării, simte că se cufundă tot mai adânc şi în curând îi va fugi pământul de sub picioare.

Dar regele suedez credea în stele, aşa că se apropie şi acum de fereastră, ca să se uite la aceea pe care şi-o alesese, la aceea care ocupa locul cel mai de sus în Carul sau Ursa Mare şi lumina cel mai puternic. Cerul era senin, astfel că şi în acea clipă strălucea orbitor, făcând ape albastre şi roşii; dar hăt departe, pe granatul întunecat al cerului, înnegrea un nor singuratic în formă de şarpe, din care creşteau parcă braţele sau ramurile unui monstru al mării, ce se apropia treptat de steaua regelui.

Capitolul II.

În ziua următoare, dis-de-dimineaţă, regele plecă mai departe şi ajunse la Lublin. Aici, primind vestea că jupân Sapieha îl respinsese pe Bogusław şi se apropia cu o oaste însemnată, îl lăsă în plata Domnului şi, întărind garnizoana de la Lublin, porni mai departe.

Scopul cel mai apropiat al campaniei era acum Zamość, deoarece dacă ar fi izbutit să cucerească o fortăreaţă atât de puternică, ar fi dobândit o bază de neclintit pentru a duce războiul mai departe şi asemenea foloase, încât ar fi putut aştepta cu încredere sfârşitul luptelor. Despre Zamość umblau tot felul de zvonuri. Polonezii, care-i rămăseseră credincioşi lui Carol Gustav, susţineau că este cea mai puternică fortăreaţă din Republică, aducând ca dovadă faptul că rezistase tuturor forţelor lui Chmielnicki.

Dar pentru că regele suedez observase că polonezii nu se prea pricepeau la cetăţile întărite, socotindu-le drept puternice pe acelea care în alte ţări erau de mâna a treia şi, pe de altă parte, ştia că nici o fortăreaţă nu avea din belşug cele necesare apărării, adică ziduri bine întreţinute, încăperi subpământene şi arme, nu-şi făcea griji nici în privinţa cetăţii Zamość. Conta mult şi pe slava numelui său, pe faima de căpetenie neînvinsă, în sfârşit, pe negocieri. Până atunci Carol Gustav dobândise mai mult prin înţelegerile pe care putea să le încheie oricare magnat în această Republică sau cel puţin îşi îngăduia să le încheie, decât prin forţa armelor. Aşadar, ca un om iscusit, căruia îi plăcea să ştie cu cine are de-a face, aduna cu sârg orice ştire despre stăpânul de la Zamość. Se interesa de obiceiurile lui, de înclinaţiile, mintea şi curajul lui.

Jan Sapieha, care pe atunci îşi mânjise numele şi prin trădare, spre durerea voievodului de Witebsk, îi împărtăşi regelui cele mai multe lămuriri în privinţa starostelui de Kałuża. Petreceau ceasuri întregi la sfat. Dealtfel, Sapieha nu credea că regele l-ar putea câştiga uşor pe stăpânul de la Zamość.

— Nu trebuie ispitit cu bani, spuse Jan, pentru că are avuţii nemăsurate. De ranguri nu-i pasă şi nu s-a zbătut niciodată să le capete, nu le-a vrut nici măcar atunci când i s-au oferit singure. Cât despre titluri, l-am auzit chiar eu certându-l pe de Noyers, pisarul reginei, pentru că îi spusese: Mon prince! „Eu nu sunt prince, i-a zis, dar am avut şi arhiduci în temniţele de la Zamość.” E drept, nu el îi avusese, ci bunicul lui, supranumit cel Mare în ţara noastră.

— Să-mi deschidă porţile cetăţii şi am să-i ofer ceva ce nici un rege polonez n-ar fi în stare să-i ofere.

Nu se cuvenea ca Sapieha să-l întrebe despre ce era vorba, aşa că privi curios la Carol Gustav care-i înţelese nedumerirea şi răspunse potrivindu-şi ca de obicei şuviţele deasupra urechilor:

— Am să-i ofer ţinutul Lublinului ca principat independent; cred că se va lăsa ademenit de coroană. Nici unul din voi nu s-ar putea împotrivi unei astfel de ispite, nici chiar noul voievod de Wilno.

— Nemărginită este dărnicia măriei tale! răspunse Sapieha nu fără anume batjocură în glas.

Iar Carol îi răspunse cu nepăsarea-i de totdeauna:

— I-l dau pentru că nu e al meu.

Sapieha clătină din cap.

— Nu e însurat şi n-are feciori. Coroana o poftesc aceia care pot s-o lase moştenire urmaşilor.

— Atunci domnia ta ce mă sfătuieşti să fac?

— Eu aş fi de părere că s-ar putea câştiga mai mult măgulindu-l. Nu e prea ager la minte şi ar putea fi îmbrobodit fără greutate. Trebuie să i se spună că liniştea Republicii se află în mâinile lui, trebuie convins că numai el poate s-o ferească de război, de nenorocirile de tot felul şi înfrângerile viitoare, deschizând porţile cetăţii. Dacă peştele va înghiţi nada, vom pătrunde şi noi în fortăreaţă, altminteri nu!

— Mai rămân tunurile ca cel mai puternic argumentum!

— Hm, la asemenea argumenta cei de la Zamość vor avea cu ce să răspundă. Acolo nu duc lipsă de tunuri grele, pe când noi ar trebui să le aducem abia de acum încolo, iar când va începe dezgheţul va fi cu neputinţă.

— Am auzit că pedestraşii sunt de mâna întâi, dar călărime n-au.

— De călărime e nevoie numai la câmp deschis şi pe urmă, de vreme ce Czarniecki n-a fost zdrobit, cum s-a arătat, putea să le trimită un steag, două, ca să le aibă la îndemână.

— Domnia ta vezi numai greutăţi peste tot.

— În schimb, am încredere în steaua norocoasă a măriei tale! răspunse Sapieha.

Jupân Jan avea dreptate, prevăzând că Czarniecki trimisese la Zamość călărimea de care apărătorii aveau nevoie pentru a se apropia de vrăjmaş şi a lua prinşi. La drept vorbind, jupân Zamoyski avea şi aşa destulă şi nu-i mai trebuia ajutor, dar castelanul de Kiev trimisese înadins la Zamość cele două steaguri care suferiseră cel mai mult la Gołab, pe cel din Lauda şi al lui Szemberk, ca să se odihnească în fortăreaţă, să-şi refacă puterile şi să-şi schimbe caii istoviţi. Jupân Sobiepan le primi cu braţele deschise, iar când află cu ce viteji avea de-a face, le lăudă isprăvile şi îi copleşi cu daruri, poftindu-i în fiecare seară la masa lui.

Cine poate să înfăţişeze înduioşarea prinţesei Gryzelda la vederea lui Skrzetuski şi a lui Wołodyjowski, polcovnici de frunte ai marelui Jarema. Îi căzură amândoi la picioare, vărsând lacrimi bogate la vederea fostei stăpâne, care nu se putea stăpâni să nu plângă şi ea. Câte amintiri îi uneau de pe vremea petrecută la Lubnie, când soţul ei, slava şi fala neamului, în plinătatea puterii, stăpânea acel ţinut sălbatic şi puternic, îngrozindu-i pe barbari, asemenea lui Jupiter, când îşi încrunta sprânceana. Nu era prea mult de atunci, dar ce mai rămăsese oare? Stăpânitorul se afla în mormânt, barbarii încălcaseră ţara, iar văduva lui Wiśniowiecki stătea

pe cenuşa fericirii şi măreţiei de altădată, trăind în tristeţe şi rugăciuni.

În acele amintiri dulceaţa se împletea cu amărăciunea, astfel că gândurile celor trei se întorceau cu bucurie spre trecut. Vorbiră dar despre viaţa de altădată, despre locurile pe care ochii lor n-aveau să le mai vadă niciodată, despre vechile războaie, în sfârşit, despre timpurile de astăzi, timpuri ale nenorocirii şi mâniei lui Dumnezeu.

— Dacă trăia prinţul nostru, spuse Skrzetuski, alta ar fi fost soarta Republicii. Cazacii ar fi fost învinşi, ţinuturile de dincolo de Nipru ar fi rămas ale Republicii, iar suedezii şi-ar fi găsit potrivnicul care să-i zdrobească. Dumnezeu le-a rânduit pe toate, cum i-a fost voia, ca să ne pedepsească pentru păcatele noastre.

— Deie Domnul să-l reînvie pe apărător în jupân Czarniecki! rosti prinţesa Gryzelda.

— Aşa se va întâmpla! strigă Wołodyjowski. Aşa cum prinţul nostru îi întrecea pe toţi stăpânitorii cu un cap, tot aşa şi el nu seamănă cu nici una dintre celelalte căpetenii. Eu îi cunosc pe cei doi hatmani ai coroanei şi pe cel al Lituaniei, jupân Sapieha. Sunt războinici mari, dar în jupân Czarniecki e ceva neobişnuit, parcă-i vultur, nu om. Pare blând, dar toţi se tem de el; până şi jupân Zagłoba îşi uită de glume când se află înaintea lui. Şi cum ştie să conducă oastea, cum o aşează, întrece orice închipuire! Altminteri nu se poate, Republica va avea în el un mare oştean.

— Soţul meu, care l-a cunoscut pe vremea când Czarniecki era polcovnic, i-a prezis încă de atunci un viitor măreţ, spuse prinţesa.

— Se zvonea că-şi caută soţie la curtea noastră, strecură Wołodyjowski.

— Nu-mi aduc aminte să fi fost vorba de aşa ceva! răspunse prinţesa.

Nici n-avea cum să-şi amintească, fiindcă nu era adevărat, iar Wołodyjowski scornise totul ca să aducă vorba despre jupâniţele din preajma prinţesei şi să afle ceva despre Anna

Borzobohata. Socotea că nu se cuvine să întrebe de-a dreptul, căci şi-ar fi îngăduit astfel prea mult faţă de prinţesă. Dar viclenia nu-i izbuti. Prinţesa îşi întoarse iarăşi gândurile la soţul ei şi la războaiele cu cazacii, iar micul cavaler îşi spuse: „Numai Dumnezeu ştie de când nu mai e pe lume Anusia!” Şi nu mai întrebă de ea.

Putea să-i întrebe pe ceilalţi polcovnici, dar mintea lui, ca şi a celorlalţi, era ocupată cu altceva. Podghiazurile dădeau zilnic de ştire că suedezii sunt tot mai aproape, aşa că se pregăteau de apărare. Skrzetuski şi Wołodyjowski, polcovnici care-i cunoşteau pe suedezi şi luptaseră cu ei, căpătară însărcinări pe ziduri. Jupân Zagłoba îi încuraja şi le povestea despre vrăjmaş, acelora care nu-i văzuseră până atunci, iar din aceştia erau destui printre oştenii lui Zamoyski, deoarece suedezii nu ajunseseră niciodată până la Zamość.

Zagłoba îl ghici dintr-o privire pe starostele de Kałuża, iar acesta, la rândul lui, îl îndrăgi peste poate, şi-i cerea sfatul în toate, mai ales când află de la prinţesa Gryzelda că, la vremea lui, însuşi prinţul Jeremi ţinea la jupân Zagłoba şi-l numea vir incomparabilis. Aşa că în fiecare zi, la masă, ascultau cu toţii, iar jupân Zagłoba istorisea despre vremurile mai vechi şi mai noi, despre războaiele cu cazacii şi despre trădarea lui Radziwiłł, despre jupân Sapieha pe care-l scosese la lumină.

— L-am sfătuit, spuse, să-şi pună sămânţă de cânepă în buzunare şi să ronţăie fără grabă. Ei bine, domniile voastre, aflaţi că i-a intrat în obicei şi acum scoate mereu câte o boabă, o aruncă în gură, o sparge, mănâncă miezul şi aruncă coaja. Şi noaptea, când se trezeşte, face la fel. Din această pricină i s-a ascuţit mintea, de nu-l mai recunosc nici cei mai apropiaţi.

— Cum aşa? întrebă starostele de Kałuża.

— În sămânţa de cânepă se găseşte oleum, care ajunge şi în capul celui care mănâncă.

— Bătu-te-ar să te bată, domnia ta! se minună unul dintre polcovnici.

— Păi. uleiul ajunge în burtă, nu în cap.

— Est modus în rebus! răspunse Zagłoba. Trebuie să bei cit mai mult vin, şi oleum, fiind mai uşor, se va aduna întotdeauna la suprafaţă, iar vinul, care şi aşa se urcă la cap, va ridica şi această licoare preţioasă. Taina asta o cunosc de la hospodarul Lupu, după care, cum ştiţi şi domniile voastre, moldovenii vroiau să mă urce pe tron, dar sultanul nevrând ca hospodarii să aibă urmaşi, mi-a pus o condiţie cu care nu m-am putut împăca.

— Gândesc că şi domnia ta ai ronţăit multă sămânţă de cânepă?! spuse Sobiepan.

— Eu n-am avut nevoie, dar pe domnia ta te sfătuiesc să înfuleci cât mai multă, răspunse Zagłoba.

Auzind aceste vorbe cutezătoare, unii se temură că starostele de Kałuża le va pune la inimă, dar el, fie că nu înţelese cu adevărat, fie că se prefăcu a nu înţelege, destul că se mulţumi să zâmbească şi întrebă:

— Sămânţa de cânepă nu poate fi înlocuită de cea de floarea-soarelui?

— Ba poate, consimţi Zagłoba, dar uleiul de floarea-soarelui e mai greu, aşa că trebuie să bei un vin mai tare decât cel pe care-l bem noi acum.

Starostele înţelese unde bate, se înflăcără şi porunci îndată să se aducă cele mai bune vinuri. Se bucurară cu toţii în inima lor şi voioşia se răsfrânse pe toate feţele. Băură şi închinară în sănătatea regelui, a gazdei şi a lui jupân Czarniecki. Jupân Zagłoba era cum nu se poate mai vesel şi nu mai lăsa pe nimeni să vorbească. Povesti pe larg despre lupta de la Gołab, unde se ţinuse într-adevăr bine, căci slujind în steagul laudanian, nu putea face altfel. Şi pentru că se ştia de moartea grafului Waldemar de la prinşii suedezi din polcurile lui Dubois, jupân Zagłoba şi-o puse fireşte în seama lui.

— Cu totul altfel s-ar fi sfârşit bătălia, spuse, dacă n-aş fi plecat cu o zi înainte la Baranów, la canonicul de acolo. De aceea Czarniecki, neştiind unde mă aflu, n-a mai putut să-mi ceară sfatul. Poate că şi suedezii au auzit de acel canonic, pentru că are un mied straşnic, şi au pornit fără zăbavă spre Gołab. Când m-am întors, era prea târziu; venea regele şi trebuia să lovim numaidecât. Am intrat în suedezi ca în fum, dar ce să-i faci dacă şleahticii vor să-l jignească pe vrăjmaş, întorcându-se cu spatele la el. Nu ştiu cum o să se descurce Czarniecki fără mine.

— O să se descurce! N-ai grijă, domnia ta! îl linişti Wołodyjowski.

— Da, dar numai pentru că regele suedez vrea mai degrabă să vie după mine la Zamość, decât să-l caute pe el dincolo de Vistula. Nu tăgăduiesc, Czarniecki e un bun oştean, dar când începe să-şi răsucească barba şi să privească cu ochii lui de râs, până şi oştenii din steagurile de elită se socotesc nişte dragoni de rând. Nici că-i pasă de ranguri, aţi văzut şi domniile voastre când a poruncit să-l târască pe medean, legat de cai, pe jupân Zyrski, om de seamă, numai pentru că n-a ajuns cu podghiazul până unde avea porunca. Cu şleahticul, domniile voastre, trebuie să te porţi părinteşte, nu aşa cum te porţi cu dragonii. Dacă-i spui: „Frate, binevoieşte şi du-te”, dacă-l înduioşezi amintindu-i de ţară şi slavă, merge mai departe decât un dragon care slujeşte pentru leafă.

— Şleahticul e una, iar războiul e alta! zise starostele.

— Ai ticluit-o foarte bine, domnia ta! răspunse Zagłoba.

— Jupân Czarniecki o să-l înveţe minte în cele din urmă pe Carolus! observă Wołodyjowski. Am luat parte la multe războaie şi ştiu ce spun.

— Mai întâi o să-l învăţăm noi minte la Zamość! răspunse starostele de Kałuża sumeţindu-se grozav, holbându-şi ochii şi punându-şi mâinile în şolduri.

— Ptiu! Ce să mai vorbim, ai? Pe cine-l poftesc în ospeţie, aceluia îi deschid uşa. Nu-i aşa?

Şi starostele începu să-şi umfle pieptul şi mai avan şi să lovească masa cu genunchii, să se încline şi să dea din cap, să se grozăvească, să privească crunt în jur şi să vorbească după cum îi era obiceiul cu o nepăsare cam din topor:

— Ce-mi pasă mie! El e stăpân în Suedia, iar Zamoyski Sobiepan la Zamość. Eques polonus sum{2}, nimic măi mult, ce? Dar sunt la mine acasă. Eu sunt Zamoyski, iar el e regele suedez. iar Maksymilian era al Austriei, nu? Dacă vine, n-are decât să poftească. O să vedem! Pentru el Suedia e prea mică, dar mie îmi ajunge Zamość şi n-am să i-l dau lui!

— Domniile voastre, e tare plăcut să auzi asemenea vorbe iscusite şi să vezi simţăminte atât de vrednice! exclamă jupân Zagłoba.

— Zamoyski e Zamoyski! răspunse starostele de Kałuża bucuros de laudă. Nu m-am ploconit niciodată şi n-o să mă ploconesc nici acum. ma foi! Nu dau cetatea şi basta!

— În sănătatea gazdei! tunară polcovnicii.

— Vivat! Vivat!

— Jupâne Zagłoba! strigă starostele. Pe regele suedez nu-l las să intre, iar pe domnia ta nu te las să ieşi din Zamość!

— Jupâne staroste, îţi mulţumesc pentru bunăvoinţă, dar domnia ta n-ai să faci una ca asta, deoarece Carolus pe cât ar fi de necăjit de hotărârea dintâi, pe atât s-ar bucura de a doua.

— Dă-mi cuvântul că după război vei veni la mine!

— Îl dau.

Petrecură multă vreme, până când somnul începu să-i moleşească pe cavaleri, aşa că se duseră la culcare; în curând aveau să înceapă nopţile de veghe, pentru că suedezii erau aproape şi străjile dinainte puteau să se ivească dintr-o clipă în alta.

— Într-adevăr, unul ca ăsta nu va preda cetatea! spuse Zagłoba, întorcându-se la cvartirul său cu cei doi Skrzetuski şi Wołodyjowski. Aţi văzut, domniile voastre, ce repede ne-am împrietenit. O s-o ducem bine la Zamość, şi eu şi

domniile voastre. Mă potrivesc atât de bine cu starostele, ca sacul cu petecul. E un magnat bun. Hm! Dacă ar fi briceagul meu şi l-aş purta la cingătoare, l-aş da de multe ori pe gresie, că e cam tocit. Dar e om bun şi nu va trăda, ca mişeii de la Birże. Aţi băgat de seamă cum, se îndeasă, magnaţii spre bătrânul Zagłoba. Nu mai ştiu cum să scap de ei. N-am apucat să mă descotorosesc bine de Sapieha, că s-a ivit altul. Dar pe ăsta am să-l înstrunez ca pe o cobză şi o să le zdrăngănesc suedezilor asemenea cântece, de-o să dănţuiască de moarte la Zamość. O să-i întorc ca pe orologiul de la Gdańsk, ca să cânte.

Vorbirea le fu întreruptă de larma oraşului, care ajungea până la ei. După o clipă, o căpetenie pe care o cunoştea trecu repede pe lângă ei.

— Stai! strigă Wołodyjowski. Ce-i acolo?

— De pe ziduri se vede o jarişte de foc. Arde Sczebrzeszyn! Suedezii sunt aproape!

— Să mergem pe ziduri, domniile voastre! propuse Skrzetuski.

— Duceţi-vă. Între timp eu am să trag un pui de somn, că mâine trebuie să fiu odihnit! răspunse Zagłoba.

Capitolul III.

În aceeaşi noapte, jupân Wołodyjowski plecă în fruntea unui podghiaz să cerceteze duşmanul şi se întoarse spre dimineaţa, aducând vreo zece-cincisprezece prinşi. Aceştia adeveriră că regele se găsea la Sczebrzeszyn şi în curând avea să vie la Zamość.

Starostele de Kałuża se bucură de această veste, pentru că se înflăcărase şi dorea tare mult să-şi încerce tunurile şi tăria zidurilor împotriva suedezilor. Pe de altă parte, se gândea, şi pe bună dreptate, că deşi ar fi fost silit să se supună în cele din urmă, avea să stăvilească luni întregi puterea suedeză, timp în care Jan Kazimierz putea să-şi adune oştirea, să aducă urdia în ajutor şi să pregătească pretutindeni o apărare îndârjită şi biruitoare.

— Acum mi se iveşte prilejul, spuse cu mare curaj în sfatul de război, să aduc mari foloase ţării şi regelui De aceea vă spun domniilor voastre că voi arunca cetatea în aer, înainte ca suedezii să pună piciorul înăuntru. Vor să-l ia pe Zamoyski cu sila. Prea bine! N-au decât să încerce! O să vedem care pe care! Gândesc că domniile voastre mă veţi ajuta cu tot sufletul,

— Suntem gata să murim alături de înălţimea ta! răspunseră căpeteniile în cor.

— Numai să ne împresoare, spuse Zagłoba, fiindcă ar putea s-o lase baltă. Domniile voastre, aşa cum mă vedeţi, voi conduce cea dintâi ieşire asupra duşmanului!

— Eu merg cu unchiul! sări Roch Kowalski. Mă voi repezi asupra regelui!

— Acum pe ziduri! porunci starostele de Kałuża. Porniră cu toţii. Zidurile parcă înfloriseră de mulţimea oştenilor. Polcurile de pedestraşi de mâna întâi, cum nu mai erau alţii în toată Republica, stăteau în aşteptare unul lângă altul cu muschetele în mână şi cu privirile îndreptate spre câmpie. Prea puţini străini se aflau printre ei, doar câţiva prusieni şi franţuji, cei mai mulţi fiind ţărani de pe moşiile starostelui. Flăcăi zdraveni, arătoşi, care, îmbrăcaţi în tunici colorate şi muştruluiţi după moda străină, se băteau tot atât de bine ca şi cei mai buni oşteni ai lui Cromwel. Dovedeau multă bărbăţie mai ales atunci când, după ce trăgeau, se aruncau în lupta piept la piept. Acum îi aşteptau cu nerăbdare pe suedezi, amintindu-şi de izbânzile asupra lui Chmielnicki. La tunuri, ale căror gâturi lungi se întindeau curioase parcă spre câmpuri, slujeau îndeosebi flamanzii, foarte pricepuţi la asemenea treabă. În afara fortăreţei, de cealaltă parte a şanţului de apărare, dădeau târcoale steagurile de călărime uşoară, aflate sub ocrotirea tunurilor şi cu adăposturi sigure, care puteau să se năpustească în orice clipă acolo unde era nevoie.

Starostele de Kałuża făcu înconjurul zidurilor în armură lăcuită, cu buzduganul aurit în mână şi întrebând mereu:

— Ei, nu se văd încă?

Era destul de greu să se vadă ceva, fiindcă în văzduh se ridicase o abureală uşoară. Abia spre ceasurile zece dimineaţa ceaţa începu să coboare. Bolta albastră se limpezi deasupra capetelor, zarea se lumină şi în partea de apus a întăriturilor se auziră strigăte:

— Vin! Vin! Iată-i că vin!

Starostele împreună cu jupân Zagłoba şi cele trei căpetenii care-i ascultau poruncile urcară degrabă pe un pinten înaintat al zidurilor, de unde se vedea până departe, şi începură să se uite cu ocheanul. Deasupra pământului se aşterneau încă fâşii pâcloase, dar oştile suedeze, care se îndreptau spre Wielącza, păreau că se cufundă până la genunchi în ceaţă; parcă ieşeau din întinsura apelor revărsate. Polcurile mai apropiate se vedeau bine, astfel că ochiul putea desluşi pedestrimea, care înainta în şiruri lungi, şi cetele raitierilor; cele mai depărtate, în schimb, semănau cu nişte trâmbe de praf întunecate care se rostogoleau spre oraş. Treptat, polcurile, tunurile şi călărimea se înmulţiră.

Priveliştea era minunată. Deasupra fiecărui pătrat de pedestraşi se înălţa încă unul, alcătuit din suliţe; printre ele fluturau flamuri de culori felurite, cele mai multe albastre cu mici albe şi albastre, cu lei aurii. Se apropiau din ce în ce mai mult. Pe ziduri era linişte, aşa că se auzeau scârţâitul roţilor, scrâşnetul armurilor, tropotul cailor şi murmurul înăbuşit al glasurilor omeneşti. Ajungând la două bătăi de falconet{3} începură să se desfăşoare înaintea fortăreţei. Câteva pătrate de pedestraşi se sfărâmară în grupuri învălmăşite. Se pregăteau pesemne să întindă corturile şi să sape şanţuri.

— Uite că au venit! spuse starostele.

— Au venit, câinii! răspunse Zagłoba.

— Am putea să-i numărăm pe degete, om cu om.

— Un războinic cu experienţă ca mine n-are nevoie să-i mai numere, e destul să arunce o privire. Sunt zece mii de

călăreţi şi opt mii de pedestraşi cu tunari cu tot. Dacă am greşit cu un singur om sau măcar cu un cal, sunt gata să-mi plătesc greşeala cu toată averea mea.

— Cum poţi fi atât de sigur, domnia ta?

— Zece mii de călăreţi şi opt mii de pedestraşi, pe sănătatea mea! Cu ajutorul lui Dumnezeu, nădăjduiesc că vor pleca mult mai puţini, numai să conduc eu o năvală asupra lor.

— Domnia ta, auzi, cântă!

Trâmbiţaşii şi toboşarii ieşiră într-adevăr înaintea polcurilor şi răsună un cântec de luptă. În sunetele lui se apropiau polcurile mai depărtate şi înconjurau oraşul, în cele din urmă, din mulţime se desprinseră vreo cincisprezece călăreţi. La jumătatea drumului legară năfrămi albe în vârful spadelor şi începură să le fluture.

— O solie! spuse Zagłoba. Am văzut că la Birże hoţomanii ăştia au venit la fel de semeţi şi se ştie cum s-a isprăvit.

— Zamość nu e Birże, iar eu nu sunt voievodul de Wilno! răspunse starostele.

Între timp, ceilalţi se apropiară de poartă. În curând veni la staroste o căpetenie şi-i spuse că jupân Jan Sapieha doreşte să-l vadă în numele regelui suedez şi să stea de vorbă cu el.

Starostele îşi puse mâinile în şolduri, începu să se mute de pe un picior pe altul, să-şi umfle pieptul şi, în sfârşit, spuse fălos:

— Spune-i lui jupân Sapieha că Zamoyski nu vorbeşte cu trădătorii. Dacă regele suedez pofteşte să vorbească cu mine, să-mi trimită un suedez sadea, nu un polonez, fiindcă polonezii care-i slujesc pe suedezi sunt vrednici să vie cu solie la câinii mei, cu care sunt de-o seamă!

— Pe viul Dumnezeu, ăsta respons! strigă Zagłoba cu înflăcărare neprefăcută.

— Să-i ia toţi dracii! urmă starostele încurajat de propriile cuvinte şi de laudă. Ia te uită, o să mă port cu mănuşi cu ei?

— Domnia ta, îngăduie-mi să-i duc eu acest respons! se rugă Zagłoba.

Şi fără să mai aştepte, porni cu căpetenia în întâmpinarea lui jupân Jan; pesemne că nu-i repetă numai cuvintele starostelui, ci mai adăugă vreo vorbă de duh şi din partea lui, fiindcă jupân Sapieha întoarse calul în loc de parcă căzuse trăsnetul înaintea lui şi, trăgându-şi căciula peste urechi, plecă înapoi.

De pe ziduri şi din steagul de călărime care se afla în faţa porţii îl însoţiră strigătele:

— La temniţă cu vânzătorii şi slugile ovreilor! Huideo! huideo l.

Sapieha se opri înaintea regelui, palid şi cu buzele strânse. Regele era descumpănit şi el, căci cetatea îi înşelase speranţele. După câte i se spuseseră, se aştepta să găsească cel mult un oraş cu o putere de împotrivire egală cu a Cracoviei sau cu cea de la Poznań şi din alte oraşe pe care le cucerise. Când colo se afla în faţa unei fortăreţe puternice, care le amintea pe cele din Danemarca şi Niderlanda; nici gând s-o cucerească fără tunurile cele mari de asediu.

— Ce-i acolo? întrebă, văzându-l pe Sapieha.

— Nimic! Starostele nu vrea să stea de vorbă cu polonezii aflaţi în slujba măriei tale. Şi-a trimis măscăriciul, care ne-a aruncat vorbe de ocară atât de cumplite, încât mi-e şi ruşine să le repet.

— Mi-e totuna cu cine vrea să vorbească, numai să vorbească. În lipsa altor argumenta, îmi rămân cele de fier, iar acum i-l trimit pe Forgell.

După vreo jumătate de ceas, Forgell, însoţit numai de suedezi, se afla înaintea porţii. Lanţurile sloboziră încet podul peste şanţul cu apă şi ghinărarul intră în cetate în mijlocul unei tăceri adânci. Nici el şi nici însoţitorii lui nu erau legaţi la ochi; se vede că starostele vroia ca trimisul să se uite peste tot şi să-i povestească regelui. Îl primi cu asemenea fală, ca pe un prinţ de sânge, şi stârni într-adevăr

uimirea, deoarece magnaţii suedezi n-aveau nici a douăzecea parte din bogăţiile de care sc bucurau polonezii, iar starostele era aproape cel mai avut din Republică. De aceea, suedezul viclean se purtă cu el ca şi când regele Carol îl trimisese sol la un monarh asemenea lui; îl numi de la început princeps şi până la sfârşit nu-i zise altfel, deşi Sobiepan îl întrerupse de prima oară:

— Nu princeps, eques polonus sum, dar tocmai de aceea sunt deopotrivă cu prinţii!

— Luminăţia ta, spuse Forgell, nelăsându-se luat cu vorba. Prealuminatul rege al Suediei şi stăpân – aici îi înşiră toate titlurile – n-a venit aici ca vrăjmaş, ci vorbind de-a dreptul, a venit în ospeţie, vestindu-se astfel prin mine şi nutrind nădejdea, întemeiată socot, că luminăţia ta vei binevoi să deschizi porţile cetăţii pentru el şi oastea lui.

— Noi n-avem obiceiul să gonim oaspeţii, chiar dacă aceştia vin nepoftiţi, răspunse jupân Zamoyski. La masa mea se va găsi totdeauna un loc pentru măria sa, fie şi cel de frunte. Aşa că domnia ta spune-i prealuminatului rege că-l poftesc cu bucurie, mai ales că preamăritul Carolus Gustavus este stăpânul Suediei, aşa cum sunt şi eu al cetăţii Zamość. Dar pentru că am slujitori destui, ai văzut şi domnia ta, nu mai e nevoie ca luminăţia sa să-i mai aducă pe ai săi. Altminteri, m-aş gândi că mă socoteşte un sărăntoc şi vrea să mă jignească.

— Bine! şopti Zagłoba care sta înapoia starostelui. Iar Sobiepan, sfârşindu-şi vorba, începu să răsufle adânc şi să repete:

— Asta e, asta e!

Forgell îşi muşcă mustaţa, tăcu un răstimp şi începu să vorbească astfel:

— Dacă luminăţia ta n-ai îngădui oştirii să intre în cetate, ar fi o dovadă de neîncredere faţă de rege. Sunt omul de credinţă al măriei sale, îi cunosc cele mai tainice gânduri şi am poruncă să-ţi spun, punând chezăşie cuvântul regelui, că nu are de gând să ocupe moşiile lui Zamoyski şi

fortăreaţa pentru totdeauna. Dar acum când războiul a izbucnit din nou în această ţară nefericită, când răzvrătirea şi-a ridicat capul, iar Jan Kazimierz, nepăsându-i de nenorocirile care se pot abate asupra Republicii şi urmărindu-şi doar propriul interes, s-a întors iarăşi şi, în unire cu păgânii, luptă împotriva oştilor noastre creştineşti. Regele neînvins şi stăpânul meu a hotărât să-l urmărească până în stepele sălbatice ale tătarilor şi turcilor, vrând numai să reaşeze în această ţară liniştea, domnia dreptăţii şi fericirea, să redea libertatea oamenilor din această Republică strălucită.

Starostele de Kałuża se lovi cu palma peste genunchi, dar nu răspunse nici un cuvânt, doar Zagłoba şopti:

— Diavolul s-a îmbrăcat în odăjdii şi a început să predice.

— Această ţară a cunoscut multe binefaceri datorită ocrotirii măriei sale, vorbi mai departe Forgell, dar prealuminatul rege, socotind în inima-i de părinte că tot n-a făcut destul, şi-a părăsit iarăşi provincia prusiană ca să-i vie într-ajutor şi să-l înfrângă pe Jan Kazimierz. Or, pentru ca acest nou război să aibă un sfârşit grabnic şi fericit, măria sa are nevoie să ocupe vremelnic această fortăreaţă; aici va fi locul de odihnă al oştilor şi de aici va porni în urmărirea răzvrătiţilor. Auzind însă că stăpânul de la Zamość îi întrece pe toţi nu numai în bogăţie, în vechimea neamului şi în agerimea minţii, ci şi în dragostea de ţară, regele şi stăpânul meu mi-a zis: „Omul acesta mă va înţelege, va fi în stare să-mi preţuiască planurile mele în legătură cu această ţară, nu-mi va înşela încrederea, dimpotrivă, îmi va întrece speranţele, punând cel dintâi umărul la fericirea şi liniştea Republicii.” Aşa şi este! De luminăţia ta atârnă viitorul ei. Luminăţia ta poţi s-o scapi de la cumplire şi să ajungi părintele ei. De aceea, nu mă îndoiesc că vei face tot ce-ţi stă în putinţă. Cine moşteneşte de la înaintaşi asemenea slavă, nu trebuie să scape prilejul de a o spori şi de a o face nemuritoare. Într-adevăr, mai mult bine vei făptui deschizând porţile cetăţii, decât dacă ai alătura această

provincie Republicii. Regele socoteşte că înţelepciunea şi inima luminăţiei tale te vor îndemna să nu-l dezamăgeşti, de aceea nu vrea să poruncească, vrând mai bine să te roage; se leapădă de ameninţări şi oferă prietenia; nu doreşte să se poarte ca un stăpân cu supusul său, ci de la egal la egal.

Aici ghinărarul Forgell se înclină înaintea starostelui cu respectul cuvenit unui cap încoronat şi tăcu. În încăpere se aşternu liniştea. Toţi ochii erau aţintiţi asupra starostelui.

Acesta începu să se foiască în jilţul aurit, cura avea obiceiul, şi să se arate grozav de curajos, în sfârşit, îşi depărta coatele, sprijinindu-şi palmele pe genunchi şi. smucindu-şi capul ca un cal nărăvaş, vorbi după cum urmează:

— Uite, ce este! Sunt adânc recunoscător măriei sale pentru părerea bună pe care o are despre mintea şi dragostea mea de ţară. De asemenea, nimic nu întrece plăcerea pe care mi-o face prietenia unui astfel de stăpânitor. Gândesc însă că am putea să ne avem la fel de dragi, dacă măria sa ar rămâne la Stockholm, iar eu la Zamość, nu? Fiindcă Stockholm e al măriei sale, iar Zamość al meu! Cât despre dragostea faţă de Republică, fie şi aşa, dar după mintea mea, pentru Republică va fi mai bine atunci când suedezii vor pleca, nu altminteri. Asta e! Cred şi eu că cetatea Zamość i-ar fi de mare folos măriei sale, ca să-l învingă pe Jan Kazimierz, dar şi domnia ta trebuie să ştii că eu nu i-am jurat credinţă regelui suedez, ci lui Jan Kazimierz, aşa că doresc ca biruinţa să fie a celui din urmă, iar fortăreaţa n-o dau! Asta e!

— Asta iscusinţă politicească! tună Zagłoba.

În încăpere se iscă un freamăt de bucurie, dar starostele se lovi cu palmele peste genunchi şi murmurele conteniră.

Forgell rămase descumpănit şi tăcu o vreme, după care începu iarăşi să vorbească: stărui deci, ameninţă întrucâtva, se rugă, măguli. Cuvintele latineşti îi curgeau din gură ca mierea şi fruntea i se îmbrobonă de sudoare, dar degeaba,

deoarece după argumenta atât de puternice, încât ar fi mişcat şi munţii din loc, auzea acelaşi răspuns:

— Totuşi, eu nu dau cetatea, asta e!

Primirea se lungi peste măsură, devenind în cele din urmă umilitoare şi trudnică pentru Forgell, fiindcă veselia începea să pună stăpânire pe cei de faţă. Tot mai des se auzeau vorbe batjocoritoare, fie din gura lui Zagłoba, fie din a altora, după care răsunau râsete înăbuşite. Forgell îşi dădu seama că era timpul să se folosească de ultimul mijloc, aşa că despături pergamentul cu peceţi pe care-l ţinea în mână şi, ridicându-se, rosti cu glasul apăsat:

— Pentru deschiderea porţilor măria sa – aici îi înşiră din nou toate titlurile – îţi oferă luminăţiei tale ţinutul Lublinului în veşnică stăpânire!

Rămaseră cu toţii uimiţi, când auziră asemenea vorbe. Forgell începu să rotească în jur priviri triumfătoare când deodată, în liniştea adâncă, jupân Zagłoba îi spuse starostelui în limba polonă:

— Oferă-i şi domnia ta regelui suedez Niderlanda.

Starostele nu stătu prea mult pe gânduri, îşi propti, mâinile în şolduri şi spuse cu voce tare pe latineşte:

— Iar eu îi ofer măriei sale Niderlanda!

În aceeaşi clipă încăperea răsună de hohote de râs. Cingătorile şi burţile începură să se cutremure; unii băteau din palme, alţii se clătinau, de parcă erau beţi sau se rezemau de vecini şi râsul se înteţea. Forgell păli, îşi încruntă sprâncenele ameninţător, aşteptând cu flăcări în priviri şi capul înălţat cu semeţie. În cele din urmă, când hohotele încetară, întrebă cu glasul întretăiat:

— Luminăţia ta, acesta este ultimul răspuns?

Starostele îşi răsuci mustaţa.

— Nu! răspunse, ridicându-şi capul cu mândrie, fiindcă mai am şi tunurile de pe ziduri!

Solia luase sfârşit.

Două ceasuri mai târziu, bubuiră tunurile din şanţurile suedeze, iar cele de la cetate răspunseră cu aceeaşi tărie.

Fumul acoperi ca un nor uriaş toată fortăreaţa; flăcările izbucneau întruna din vălătucii albicioşi şi tunetele nu mai conteneau. Curând focul tunurilor grele ale cetăţii învinse. Ghiulelele suedeze cădeau în şanţul de apărare sau se izbeau neputincioase de pintenii puternici ai zidurilor; spre seară vrăjmaşii fură siliţi să se retragă din şanţurile mai apropiate, deoarece fortăreaţa îi împroşca întruna cu o grindină de ghiulele; nimeni nu putea îndura asemenea foc de iad. Cuprins de mânie, regele suedez porunci să se aprindă toate satele şi târgurile din jur, astfel că împrejurimile semănau în întunericul nopţii cu o mare de foc, dar starostelui nu-i păsa de nimic.

— Prea bine, spuse, n-au decât să ardă totul! Noi avem un acoperiş deasupra capului, pe când ei o să simtă în curând colţii frigului.

Era atât de mulţumit de sine şi de vesel, încât în aceeaşi zi dădu un ospăţ, la care se îndemnară cu paharele până noaptea târziu. Capela cânta aşa de tare, că se auzea până în şanţurile suedeze cu tot bubuitul tunurilor.

Dar suedezii trăgeau înainte cu râvnă, aşa că focul ţinu toată noaptea. A doua zi, în tabăra regelui sosiră vreo zece-cincisprezece tunuri, care, odată aşezate în şanţuri, începură să tragă numaidecât. Regele nu se aştepta să dărâme zidurile, vroia doar să-l convingă pe staroste că se hotărâse să asedieze cetatea în lege. Vroia să-l înfricoşeze, dar sperla lupul cu pielea oii. Starostele nu crezu nici o clipă ceea ce dorea regele şi, arătându-se adesea pe ziduri, spunea în timpul celei mai îndrăcite canonade:

— De ce-or fi risipind pulberea?!

Jupân Wołodyjowski şi alţi polcovnici cerură învoire să iasă asupra duşmanului, dar starostele nu le îngădui să verse degeaba sânge omenesc. Ştia, dealtminteri, că astfel ar fi fost nevoit să lupte pe faţă, întrucât un războinic atât de prevăzător, cum era regele suedez, şi o armie atât de bine muştruluită nu se vor lăsa loviţi pe neaşteptate: Zagłoba,

văzând hotărârea neclintită a starostelui în această privinţă, stărui şi mai mult, spunând că el va conduce ieşirea.

— Domnia ta eşti prea lacom de sânge! răspunse Sobiepan. Noi o ducem bine, iar suedezii pătimesc, de ce să ne mai ducem la ei? S-ar putea să pieri, Doamne fereşte! şi am mare trebuinţă de sfatul domniei tale; ai văzut cum l-am încurcat pe Forgell cu ajutorul domniei tale, amintindu-i de Niderlanda.

Jupân Zagłoba răspunse că nu mai poate sta locului pe întărituri, de aceea se grăbeşte să ajungă la suedezi, dar fu nevoit să asculte porunca.

Aşadar, neavând altceva mai bun de făcut, îşi petrecea timpul pe ziduri, printre oşteni, împărţind în dreapta şi-n stânga sfaturi, pe care toţi le ascultau cu mult respect, deoarece îl socoteau un războinic încercat, unui dintre cei mai buni din Republică. Iar el se bucura în inima lui, văzând curajul apărătorilor.

— Jupâne Michał! îi spuse lui Wołodyjowski. Timpurile şi şleahticii din Republică s-au schimbat. Nimeni nu se mai gândeşte la trădare şi la supunere; din dragoste pentru Republică şi rege, fiecare e gata să-şi jertfească viaţa, înainte de a da înapoi din faţa vrăjmaşului. Îţi aduci aminte că în urmă cu un an se auzea din toate părţile: „Cutare a trădat, cutare a primit oblăduirea străinilor”, pe când acum suedezii au mai multă nevoie de ocrotire decât noi şi dacă diavolul nu-i va apăra, îi va lua cu totul în curând. Noi avem burdihanele atât de pline, că toboşarii ar putea să le bată ca pe nişte darabane, dar lor foamea le curăţă măruntaiele şi le răsuceşti ca biciul.

Jupân Zagłoba avea dreptate. Oştirea suedeză nu avea rezerve de hrană şi nici nu avea de unde să facă rost pentru cei optsprezece mii de oameni, fără să mai punem la socoteală şi caii, fiindcă starostele strânsese, încă înainte de sosirea vrăjmaşului, tot proviantul de pe moşiile sale aflate la zece-cincisprezece mile împrejur. Iar în olaturile mai depărtate mişunau cetele confederaţilor şi gloatele de

ţărani, astfel că podghiazurile nu puteau să iasă din tabără în căutarea hranei, pentru că le aştepta pieirea.

Mai mult, nici jupân Czarniecki nu trecuse Vistula şi da iarăşi târcoale armiei suedeze ca lupul la stână. Începu din nou veghea de noapte; cetele mai mici dispăreau fără urmă. Nu departe de Kraśnik se ivi o oaste poloneză; care tăie legătura cu Vistula. În cele din urmă, se răspândi vestea că jupân Paweł Sapieha se apropie dinspre miazănoapte cu oştirea lituaniană; pe drum nimicise garnizoana de la Lublin, luase oraşul şi acum se îndrepta cu călărimea spre Zamość.

Cea mai încercată dintre căpeteniile suedeze, bătrânul Wittemberg, îşi dădu seama de primejdia cumplită şi i-o înfăţişă deschis regelui.

— Ştiu, spuse, că iscusinţa măriei tale poate făptui minuni, dar omeneşte judecând lucrurile, începem să răbdăm de foame; când duşmanul va năvăli asupra oştenilor sfârşiţi, nu va mai scăpa nici picior de suedez.

— Dacă aş avea această fortăreaţă, răspunse regele, în două luni aş isprăvi războiul.

— Un an de asediu e prea puţin pentru o cetate ca asta. În sinea lui, regele îi da dreptate bătrânului războinic, nu recunoscu însă pe faţă că nici el nu mai ştia ce să facă, şi iscusinţa lui nu-i mai era de nici un folos.

Se bizuia, totuşi, pe vreo întâmplare neaşteptată, aşa că porunci ca tunurile să tragă ziua şi noaptea.

— O să le piară curajul şi atunci voi putea negocia mai lesne cu ei, spuse.

După câteva zile de canonadă atât de îndârjită, că nu se mai vedea nimic din pricina fumului, îl trimise iarăşi pe Forgell la cetate.

— Regele şi stăpânul meu, spuse ghinărarul când ajunse înaintea starostelui, nădăjduieşte că pagubele pe care tunurile noastre trebuie să le fi făcut în fortăreaţă, vor scădea semeţia luminăţiei tale, îndemnându-te să începi negocierile.

La care Zamoyski:

— Nici vorbă, aşa-i! Pagube sunt. Cum să nu fie! Aţi omorât un porc în piaţă, pe care o sfărâmătură de ghiulea l-a nimerit în pântece. Mai trageţi încă o săptămână şi poate că veţi omorî încă unul.

Forgell îi împărtăşi regelui acest răspuns. Seara se ţinu iarăşi sfat în cvartirul lui Carol Gustav şi a doua zi începură să încarce corturile în care şi să scoată tunurile din şanţuri. iar noaptea plecă toată oştirea.

Cetatea trase după ei cu toate tunurile, iar când se pierdură din ochi, din poarta de miazăzi ieşiră două steaguri, al lui Szemberk şi cel laudanian, şi porniră în urma lor.

Suedezii se îndreptau spre miazăzi. Wittemberg fusese de părere să plece spre Varşovia şi se străduise din toate puterile să-l convingă pe rege că aceasta era singura cale de scăpare, dar acest Alexandru suedez hotărâse să-l urmărească pe Darius al polonezilor până la hotarul cel mai depărtat.

Capitolul IV.

Primăvara acelui an venea pe drumuri neînţelese. În vreme ce prin părţile de miazănoapte ale Republicii se topeau zăpezile şi râurile se slobozeau din cătuşele de gheaţă; iar apele de martie se revărsau pretutindeni, în ţinuturile de miazăzi cobora din munţi asupra nurilor şi pădurilor suflarea îngheţată a iernii. Codrii erau acoperiţi de nămeţi, drumurile întărite de ger bocăneau sub copitele cailor, zilele erau uscate, amurgurile învăpăiate, iar nopţile spuzite de stele şi friguroase. Oamenii care trăiau pe pământ urile mănoase din Małopolska se bucurau de statornicia gerului, susţinând că astfel vor pieri şoarecii de pe câmp şi suedezii. Dar primăvara, pe cât întârziase înainte, pe atât de repede se porni pe neaşteptate, ca un steag de cuirasieri care se năpusteşte asupra vrăjmaşului. Soarele pripea pe cer ca focul şi puterea iernii se frânse dintr-odată; dinspre stepele maghiare se iscă un vânt

puternic şi cald, care începu să sufle peste lunci, câmpuri şi păduri. Pământul înnegri îndată prin băltoacele lucitoare, iarba răsări ca peria prin locurile joase, iar pădurile începură să plângă cu lacrimi din chiciura topită.

Pe cerul mereu senin se vedeau în fiecare zi cârduri de cocoare, raţe sălbatice, lişiţe şi gâşte. Berzele se aşezau pe cuiburile de anul trecut, iar pe sub streşini zburau rândunelele, ciripitul păsărelelor umplea văzduhul în apropierea satelor, pădurile şi bălţile erau pline de larmă, iar seara tot ţinutul răsuna de orăcăitul broaştelor care înotau prin apă.

După care veniră ploi bogate şi calde, ce cădeau ziua şi noaptea fără întrerupere.

Câmpurile se preschimbară în mocirle, râurile se umflară, vadurile deveniră de netrecut şi noroiul lipicios năpădi drumurile.

Prin aceste ape, noroaie şi smârcuri pâlcurile suedeze îşi croiau drum spre miazăzi.

Dar cât de puţin semăna această mulţime, care parcă mergea la pierzanie, cu acea oştire strălucitoare ce trecuse cândva hotarul Wielkopolskăi sub conducerea lui Wittemberg. Foamea îşi pusese pecetea vineţie pe chipurile oştenilor; arătau mai mult a strigoi, decât a oameni şi înaintau cu grija în suflet, istoviţi de nesomn, ştiind că la capătul drumului nu-i aşteaptă mâncarea şi somnul, ci foamea şi bătălia; dacă-i aştepta odihna, apoi numai aceea a morţii.

Scheletele călăreţilor, acoperite de platoşe, stăteau pe scheletele cailor. Pedestraşii abia îşi mai târau picioarele, ţinând cu greutate suliţele şi muschetele în mână. Zilele treceau una după alta, iar ei mergeau mereu înainte. Carele se stricau, tunurile se înnămoleau prin smârcuri; mergeau atât de încet, încât erau zile în care nu izbuteau să facă mai mult de o milă.

Bolile se abăteau asupra oştenilor ca şi corbii asupra hoiturilor; unii clănţăneau din dinţi din pricina frigurilor,

alţii se întindeau pe jos de slăbiciune, preferind să moară, decât să meargă mai departe.

Dar acest Alexandru suedez îl urmărea întruna pe Darius al polonezilor.

În acelaşi timp era urmărit el însuşi. Aşa cum şacalii dau târcoale noaptea bivolului bolnav, aşteptând să se prăbuşească, iar el ştie că va cădea şi aude urletele haitei flămânde, tot aşa cetele de şleahtici şi ţărani se ţineau după suedezi, venind tot mai aproape, hărţuindu-i cu tot mai multă îndrăzneală.

În sfârşit, îi ajunse şi cel mai cumplit dintre toţi, Czarniecki, şi porni în urma lor. De câte ori priveau înapoi, străjile suedeze vedeau totdeauna călărimea polonă, uneori departe la marginea zării, alteori la câteva sute de paşi, la două bătăi de muschetă, iar când atacau, deasupra propriului grumaz.

Vrăjmaşul vroia să se bată. Suedezii se rugau deznădăjduiţi lui Dumnezeu în acest scop, dar Czarniecki nu primea bătălia; aştepta vremea potrivită, preferind deocamdată să sfâşie sau să sloboadă cete mai mici care se năpusteau asupra duşmanului ca nişte şoimi asupra păsărilor de apă.

Înaintau astfel unul în urma celuilalt. Cu toate acestea, castelanul de Kiev trecea câteodată de suedezi, se strecura înaintea lor şi le tăia drumul, prefăcându-se că primeşte lupta hotărâtoare. Atunci trâmbiţele sunau cu bucurie de la un capăt la altul al taberei suedeze şi, minune a minunilor! înflăcărarea cuprindea dintr-odată rândurile vlăguite ale scandinavilor. Bolnavi, uzi, istoviţi, asemenea lui Lazăr, se ridicau îndată la luptă cu chipuri învăpăiate şi foc în priviri. Suliţele şi muschetele se mişcau cu atâta precizie, de parcă erau mânuite de braţe de fier, strigatele de luptă răsunau atât de puternice, de parcă le slobozeau cele mai sănătoase piepturi – şi mergeau înainte, să se izbească piept în piept cu duşmanul.

Czarniecki însă lovea o dată de două ori, iar când începeau să tragă tunurile, îşi retrăgea oastea pe flancuri, lăsându-le suedezilor doar folosul trudei zadarnice, dezamăgirea şi descurajarea.

În schimb, acolo unde tunurile nu puteau să ajungă, iar suliţa şi paloşul aveau a hotărî la câmp deschis, se abătea ca trăsnetul, ştiind că raitierii suedezi nu făceau faţă nici măcar volintirilor în lupta cu sabia.

Wittemberg începu iarăşi să stăruie pe lângă rege să se retragă, să nu se piardă pe sine şi oştirea, dar Carol Gustav îşi strângea buzele drept răspuns, împrăştia foc din priviri şi arăta cu o mână spre miazăzi, către ţinuturile rutene, unde se aştepta să-l găsească, pe rege, câmp deschis pentru izbândă, hrană, păşuni pentru cai şi prăzi bogate.

Dar, colac peste pupăză, până şi acele steaguri polone, care rămăseseră alături de el şi puteau să stăvilească atacurile lui Czarniecki, începură să-i părăsească pe suedezi. Cel dintâi mulţumi pentru slujbă jupân Zbrożek pe care nu lăcomia de câştig, ci dragostea de steagul lui şi credinţa ostăşească îl ţinuseră până atunci lângă Carol. Mulţumi în aşa fel, încât răzni polcul de dragoni al lui Miller, tăie jumătate din oameni şi plecă. Îi urmă pilda jupân Kaliński, trecând peste pedestrimea suedeză. Sapieha se posomora tot mai mult, rumega, punea ceva la cale în mintea, lui. El nu plecase până acum, dar oştenii din steagul lui fugeau în fiecare zi.

Carol Gustav se îndrepta deci spre Napol, Cieszanów şi Oleszyce, ca să ajungă la râul San. Trăgea nădejde că Jan Kazimierz îi va ţine calea şi va primi bătălia. O izbândă putea să schimbe soarta suedezilor şi să le întoarcă roata norocului. Într-adevăr, umblau zvonuri că Jan Kazimierz pornise de la Lwów cu trupele regulate şi tătarii. Dar socotelile lui Carol dădură greş, fiindcă Jan Kazimierz prefera să aştepte strângerea oştilor şi sosirea lituanienilor sub conducerea lui Sapieha. Zăbava era cel mai bun aliat al

lui, deoarece el sporea în putere cu fiecare zi care trecea, pe când armia lui Carol se împuţina mereu.

— Oastea lui seamănă cu un alai de înmormântare! spuneau războinicii mai vârstnici din preajma lui Kazimierz.

Această părere o împărtăşeau multe din căpeteniile suedeze.

Regele susţinea şi acum că merge la Lwów, dar se păcălea pe sine şi pe ai săi. Nu-i mai ardea să se ducă la Lwów, când trebuia să se gândească la propria scăpare. Dealtfel, nici nu era sigur dacă Jan Kazimierz se mai afla la Lwów, de unde putea să se retragă oricând până hăt! în Podole, atrăgându-l astfel pe vrăjmaş în stepele depărtate în care suedezii ar fi pierit până la cel din urmă.

Duglas plecă la Przemyśl să încerce să ocupe cel puţin această cetăţuie, dar se întoarse cu mâinile goale şi cu oştenii împuţinaţi. Nenorocirea se apropia încet, dar sigur. Toate veştile care ajungeau în tabăra suedeză o prevesteau. Şi soseau în fiecare zi, una mai îngrijorătoare decât alta.

— Vine Sapieha, a ajuns la Tamaszow! se zvoni într-o zi.

— Lubomirski se apropie dinspre Podgorze cu oastea şi muntenii! se spuse a doua zi.

Şi după aceea iarăşi:

— Regele aduce oştirea regulată şi o sută de mii de tătari! S-a unit cu Sapieha!

Printre aceste „prevestiri ale nenorocirii şi ale morţii” unele erau umflate şi înşelătoare, dar toate răspândeau înfricoşarea. Înflăcărarea oştenilor scădea. Mai demult, ori de câte ori ieşea înaintea polcurilor, regele era întâmpinat cu urale, în care răsuna nădejdea biruinţei, acum însă aceleaşi polcuri stăteau surde şi mute în faţa lui. În schimb, în jurul focurilor, oştenii trudiţi şi înfometaţi vorbeau în şoaptă, mai mult despre Czarniecki decât despre propriul rege. Era văzut pretutindeni. Şi lucru de mirare! Când treceau câteva zile şi nu pierea nici un podghiaz, când se scurgeau câteva nopţi fără strigătele: „Allah!” şi „Loveşte, ucide!” îngrijorarea creştea şi mai mult.

— Czarniecki a fugit, Dumnezeu ştie ce mai pregăteşte! repetau oştenii.

Carol se opri câteva zile la Jarosław, gândindu-se ce are de făcut. În acest timp, oştenii bolnavi, care se înmulţiseră, fură încărcaţi în cutere şi trimişi pe râu la Sandomierz, singurul oraş întărit care se mai afla. În puterea suedezilor. După ce isprăvi şi această treabă, regele suedez hotărî să afle unde se afla cu adevărat Jan Kazimierz. Aceasta se întâmpla în ziua când primise ştirea despre plecarea lui Jan Kazimierz de la Lwów.

În acest scop, polcovnicul Kannenberg trecu râul San cu o mie de călăreţi şi porni spre răsărit.

— Se prea poate să ai în mână soarta războiului şi a noastră a tuturor! îi spuse regele la plecare.

Multe atârnau într-adevăr de acest podghiaz, deoarece în cel mai rău caz Kannenberg trebuia să aducă proviant în tabără; iar dacă va afla unde se găseşte Jan Kazimierz, regele suedez va porni îndată cu toate forţele împotriva acestui Darius polonez, îi va sfărâma oştirea şi cine ştie dacă nu va pune mâna pe el.

De aceea, Kannenberg luă oştenii şi caii cei mai buni. Alegerea lor fu făcută cu mare grijă, pentru că polcovnicul nu putea să ia cu el nici pedestrime şi nici tunuri, aşadar trebuia să aibă asemenea oameni care să poată ţină piept la câmp deschis călărimii polone.

Podghiazul ieşi din tabără în ziua de 20 martie. Când trecură podul, o mulţime de căpetenii şi oşteni îi petrecură cu strigătele: „Dumnezeu să vă călăuzească! Dumnezeu să vă dea izbânda! Să vă întoarceţi cu bine!” Erau o mie de oameni şi mergeau doi câte doi, aşa că şiragul se alungi destul de mult pe podul proaspăt înjghebat; o arcadă neterminată fusese acoperită cu scânduri de mântuială, ca să poată trece.

Speranţa le lumina chipurile, pentru că erau sătui, cum nu mai fuseseră demult. Mâncaseră şi din hrana altora şi îşi

umpluseră ploştile cu horilcă. De aceea erau voioşi şi strigau spre oştenii adunaţi la capătul podului:

— O să vi-l aducem pe Czarniecki cu laţul de gât! Proştii, nu ştiau că merg ca vitele la tăiere.

Parcă toate îşi dădeau mâna spre pierzania lor. Abia apucară să treacă peste râu, că geniştii suedezi luară scândurile de pe pod ca să-l întărească în grabă cu grinzi mai groase, pe care să poată trece şi tunurile. Cântând încet, podghiazul o luă spre Wielkie Oczy. Coifurile străluciră în soare la cotitură, apoi se cufundară în pădurea deasă.

Merseră preţ de o milă şi – nimic! Pretutindeni tăcere, adâncurile pădurii păreau cu totul pustii. Se opriră să-şi lase caii să mai răsufle, apoi porniră mai departe. În cele din urmă, ajunseră la Wielkie Oczy, dar nici aici nu găsiră pe nimeni.

Pustietatea locului îl puse pe gânduri pe Kannenberg.

— Se vede că ne aşteptau! îi spuse ajutorului de polcovnic Sweno. Totuşi Czarniecki trebuie să fie în altă parte, de vreme ce nu ne-a întins nici o capcană.

— Înălţimea ta porunceşte să ne întoarcem? întrebă Sweno.

— Mergem mai departe, fie şi până la Lwów, dealtfel nici nu e prea departe. Trebuie să prindem vreo limbă, ca să-i ducem regelui veşti sigure în legătură cu Jan Kazimierz.

— Şi dacă întâlnim forţe mai mari ca ale noastre?

— De-am întâlni şi câteva mii de şleahtici, cu oşteni ca ai noştri n-o să ne lăsăm învinşi de asemenea adunătură.

— Putem să dăm şi peste trupe regulate. Nu avem tunuri; ne-ar fi fost de mare folos împotriva lor.

— O să ne retragem la timp şi o să-l vestim pe rege de apropierea vrăjmaşului. Pe cei care ne vor tăia drumul, îi vom nimici.

— Mă tem de întunericul nopţii! răspunse Sweno.

— Luăm toate măsurile de prevedere. Hrana pentru oameni ne ajunge două zile, nu trebuie să ne grăbim.

Într-adevăr, când intrară iar în pădure, dincolo de Wielkie Oczy, înaintară cu mai multă grijă. Cincizeci de oşteni mergeau la oarecare depărtare înainte. Aceştia ţineau muschetele în mână, cu paturile sprijinite pe pulpe, şi luau seama în toate părţile. Cercetau desişurile şi tufele, oprindu-se de multe ori şi ascultând cu luare-aminte. Uneori se abăteau pe laturile drumului, scrutând bungetele pădurii, dar nicăieri nu era nici ţipenie de om.

Abia după vreun ceas, la o cotitură, cei doi raitieri care mergeau în frunte zăriră la vreo patru sute de paşi înainte un călăreţ.

Ziua era senină şi soarele strălucea pe bolta cerului; călăreţul se vedea ca în palmă. Era un oştean nu prea arătos, îmbrăcat în haine străine. Părea mai mic decât era cu adevărat, deoarece călărea pe un bahmet şarg de sânge ales.

Călăreţul mergea încet, de parcă nu vedea oastea care venea în urma lui. Viiturile primăverii adânciseră şanţuri adânci pe drum, în care şipotea apa tulbure. Înaintea şanţurilor călăreţul îşi strunea calul, care le sărea cu uşurinţa unui cerb, apoi pornea iarăşi în trap uşor, smucind frâul şi sforăind vioi din când în când.

Cei doi raitieri îşi opriră caii şi se uitară după vagmistru. Acesta sosi îndată, privi şi spuse:

— E un ogar din haita poloneză.

— Strig la el! zise raitierul.

— N-ai să strigi, pot fi mai mulţi pe aici. Du-te după polcovnic!

În acest timp, fură ajunşi de străjile dinainte şi se opriră cu toţii; micul viteaz îşi opri şi el fugarul şi-l întoarse cu faţa spre suedezi, ca şi când ar fi vrut să le taie drumul.

Un răstimp, ei priviră la el şi el la ei.

— Iată încă unul! Doi, trei, patru! O ceată întreagă! se auziră strigăte în rândurile suedeze.

Într-adevăr, din amândouă părţile drumului începură să se adune călăreţi, la început câte unul, apoi câte doi, câte trei.

Se rânduiau cu toţii alături de cel care se arătase mai înainte.

Dar şi a doua ceată de suedezi, condusă de Sweno, apoi Kannenberg cu grosul podghiazului sosiră la locul de unde se opriseră străjile din faţă. Kannenberg şi Sweno ieşiră îndată în frunte.

— Îi cunosc pe oamenii aceştia! strigă Sweno, după ce se uită la ei. E steagul care l-a atacat pe graful Waldemar la Gołab, sunt oştenii lui Czarniecki Trebuie să fie şi el pe aproape!

Aceste cuvinte făcură o impresie adâncă, în rânduri se aşternu o linişte adâncă; doar caii îşi rodeau zăbala.

— Cred că aici e o capcană! îşi urmă vorba Sweno. Sunt prea puţini, ca să dea piept cu noi, dar ceilalţi trebuie să fie ascunşi prin pădure.

Aici se întoarse spre Kannenberg.

— Înălţimea ta, pornim înapoi!

— Bine mă mai sfătuieşti, domnia-ta! răspunse polcovnicul încruntându-se. Nici nu mai era nevoie să plecăm, dacă dăm bir cu fugiţii la vederea câtorva zeci de prăpădiţi! De ce nu ne-am întors când l-am văzut pe cel dintâi? Înainte!

Primul rând de suedezi porni în aceeaşi clipă, urmat de al doilea, al treilea, al patrulea. Depărtarea dintre cei doi potrivnici începu să se micşoreze.

— Tuj!porunci Kannenberg.

Muschetele suedeze se mişcară ca una singură şi ţevile se îndreptară spre călăreţii polonezi.

Dar înainte ca împuşcăturile să pornească, polonezii întoarseră caii şi începură să fugă în neorânduială.

— Înainte! tună Kannenberg.

Podghiazul porni în galop, de se cutremura pământul sub copitele grele ale cailor.

Pădurea se umplu de strigătele fugarilor şi ale urmăritorilor. După un sfert de ceas de goană, fie că şoimanii suedezilor erau mai buni, fie că ai polonezilor erau

osteniţi de drum, destul că depărtarea care despărţea cele două pâlcuri începu să scadă.

Dar, în acelaşi timp, se întâmplă un lucru de mirare. Ceata polonezilor, învălmăşită la început, pe măsură ce fuga se prelungea, nu numai că nu se împrăştia şi mai mult, ci dimpotrivă, gonea în rânduri tot mai strânse, ca şi când iuţeala cailor îndrepta şirurile călăreţilor.

Sweno văzu schimbarea, dădu pinteni calului, îl ajunse pe Kannenberg şi începu să strige:

— Înălţimea ta, nu e vorba de o gloată de tâlhari, sunt oşteni de meserie, care fug ca să ne atragă într-o capcană.

— Şi în capcana asta o să fie diavoli, n-o să fie tot oameni? răspunse Kannenberg.

Drumul urca în pantă uşoară şi se lărgea din ce în ce mai mult, codrul se rărea şi la marginea lui se zărea nu un câmp acoperit cu iarbă, ci mai degrabă o poiană înconjurată din toate părţile de păduri dese şi cenuşii.

Steagul polonez îşi înteţi goana şi se arătă că înainte mersese înadins mai încet, deoarece într-un răstimp scurt se depărta atât de mult, încât căpetenia suedeză îşi dădu seama că nu-l va ajunge niciodată.

Se afla în mijlocul poienii şi, văzând că duşmanul se apropia de celălalt capăt, porunci oştenilor să-şi încetinească goana.

Dar, minune! În loc să se ascundă printre copaci, steagul polonez însemnă o jumătate de cerc la poalele pădurii şi se întoarse în galop cu faţa spre suedezi, oprindu-se dintr-odată în ordine de bătaie şi stârnind astfel uimirea vrăjmaşilor.

— Aşa-i! strigă Kannenberg. Sunt trupe regulate! Au întors ca la mustru. Mii de draci, ce vor?

— Vin asupra noastră! răspunse Sweno. Într-adevăr, steagul porni înainte în trap întins. Micul cavaler, călare pe bahmetul şarg, împărţea porunci, ieşea înainte, apoi iarăşi îşi strunea calul şi făcea semne cu sabia; pesemne el era căpetenia.

— Nu mai încape îndoială, ne atacă! se miră Kannenberg.

Caii, potrivnicilor îşi luaseră avânt şi, ciulindu-şi urechile, se întindeau în goană, aproape atingând pământul cu burţile. Călăreţii se aplecau pe grumazul fugarilor şi se ascundeau în spatele coamei. Suedezii din primele rânduri vedeau numai nările lărgite ale cailor şi ochii învăpăiaţi. Nici vijelia nu goneşte, cum gonea steagul polonez.

— Dumnezeu cu noi! Suedia! Foc! porunci Kannenberg, înălţându-şi spada.

Bubuiră toate muschetele, dar în aceeaşi clipă steagul polonez se năpusti în fum cu atâta putere, încât sparse în două primele rânduri suedeze şi se înfipse în vâltoarea de oameni şi cai, cum se înfige pana în trunchiul despicat, începu o vânzoleală cumplită, platoşa se izbea de platoşe, sabia de sabie, iar scrâşnetele, nechezatul cailor şi vaietele celor care mureau stârneau ecouri în toate părţile, de parcă întreaga pădure răspundea la zgomotele bătăliei, aşa cum văgăunile munţilor răspund tunetelor.

La început, suedezii se învălmăşiră, mai ales că mulţi dintre ei căzură la prima ciocnire, dar îşi reveniră şi se aruncară asupra duşmanului. Cele două aripi se împreunară şi, pentru că steagul polonez se opintea înainte, vrând să străpungă rândurile suedeze, îl înconjurară pe dată. Mijlocul raitierilor dădea înapoi, în timp ce marginile atacau cu tot mai multă înverşunare, cu toate că nu puteau să strice rândurile ce se apărau cu acea îndârjire şi îndemânare neîntrecută, care făceau faima călărimii polone. Aşadar săbiile trudeau împotriva spadelor, oamenii căzdeau cu nemiluita, iar biruinţa înclina tot mai mult spre suedezi, când deodată de lângă peretele negru al pădurii ţâşni încă un steag, care porni îndată la atac.

Toată aripa dreaptă a suedezilor, condusă de Sweno, se întoarse numaidecât cu faţa spre noul vrăjmaş în care oşteni pricepuţi recunoscură pe husari.

În fruntea lor se afla un bărbat pe un cal alb cu pete negre, cu o burcă pe umeri şi cu un calpac de râs cu pană

de stârc. Se vedea destul de bine, deoarece călărea într-o latură, la zece-cincisprezece paşi de oşteni.

— Czarniecki! Czarniecki! răsunară strigăte din rândurile suedeze.

Sweno privi deznădăjduit la cer, apoi strânse calul cu genunchii şi porni cu rândurile strânse.

Jupân Czarniecki îşi conduse husarii până la zece-cincisprezece paşi şi când îşi luară cel mai mare avânt, se întoarse.

Dinspre pădure se urni al treilea steag iar el se apropie îndată şi-l conduse asupra duşmanului; tot aşa făcu şi cu al patrulea; îi arăta fiecăruia unde să izbească, de credeai că e un gospodar care-şi îndrumă secerătorii sile împarte munca.

În sfârşit, când porni al cincilea, trecu în fruntea lui şi se aruncă în vălmăşagul bătăliei. Dar husarii împinseseră înapoi aripa dreaptă şi în curând o răzbiră, pe când celelalte trei steaguri îi înconjurară pe suedezi după moda tătărască şi, făcând mare zarvă, începură să lovească vrăjmaşul descumpănit cu săbiile, să-l împungă cu suliţele, să-l mărunţească şi să-l calce în picioarele cailor, în sfârşit, să-i gonească strigând şi măcelărindu-l.

Kannenberg înţelese că i se pregătise o capcană în care căzuse, aducându-şi oamenii la pierzanie; nu se mai gândea la biruinţă, dar vroia să scape cât mai mulţi oşteni, aşa că porunci trâmbiţaşilor să sune retragerea. Suedezii porniră în goană spre drumul pe care veniseră de la Wielkie Oczy, urmăriţi atât de aproape de steagurile lui Czarniecki, încât răsuflarea cailor polonezi încălzea spinările suedeze.

Spaima pusese stăpânire pe raitieri şi în aceste condiţii întoarcerea nu se putea desfăşura în ordine; caii mai buni se înşirară înainte şi în curând pâlcul strălucit al lui Kannenberg se preschimbă într-o gloată care fugea în neorânduială şi se lăsa hăcuită, aproape fără împotrivire.

Pe măsură ce urmărirea de prelungea, învălmăşeala sporea tot mai mult, fiindcă nici polonezii nu mai goneau în

rânduri strânse; fiecare slobozea frâul, lăsându-şi calul să alerge din răsputeri, ajungea pe cine vroia şi lovea pe cine pusese ochii.

Se amestecară, aşadar, unii cu alţii. O parte dintre oştenii polonezi întrecuseră ultimele şiruri suedeze. Uneori, când luptătorul de elită se ridica în scări, ca să izbească pe raitierul care fugea înaintea lui cu şi mai multă putere, pierea împuns cu rapiera din spate. Drumul până la Wielkie Oczy se aşternu din belşug cu trupuri suedeze, dar urmărirea nu se sfârşi aici. Şi unii şi ceilalţi intrară cu aceeaşi iuţeală în pădurea următoare. Aici însă caii suedezilor, osteniţi de goana dinainte, începură să dea semne de oboseală, şi măcelul deveni şi mai sângeros.

Câţiva raitieri săriră de pe cai şi o zbughiră în pădure. Nu le urmară pilda decât vreo zece-cincisprezece, deoarece suedezii ştiau din experienţă că în desişul codrilor îi pândeau ţăranii, aşa că preferau să moară de sabie, decât în chinurile îngrozitoare la care-i supuneau gloatele zădărâte.

Alţii cerşeau îndurare, cei mai mulţi în zadar, pentru că fiecare vroia mai bine să-şi ucidă vrăjmaşul şi să gonească mai departe, decât să-l ia prins, să-i poarte de grijă şi să înceteze urmărirea.

Aşa că săbiile tăiau fără milă; nu mai vroiau să scape nici un suedez care să ducă regelui vestea prăpădului. Jupân Wołodyjowski gonea în frunte cu steagul de laudanieni. Fiindcă el era călăreţul care se arătase suedezilor, ca să-i ademenească, el îi atacase cel dintâi, iar acum, călărind pe şoimanu-i ca vijelia, îşi făcea de cap printre vrăjmaşi, dorind să se sature de sânge şi să răzbune înfrângerea de la Gołab. Ajungea mereu câte un raitier şi, ajungându-l, îl stingea repede ca pe o lumânare; uneori urmărea doi, trei sau patru, dar pentru scurtă vreme, căci în curând înaintea lui mai alergau numai caii fără călăreţi. În zadar câte un suedez îşi apuca rapiera de lamă şi, întorcând-o cu mânerul spre cavaler în semn de supunere, cerşea îndurare cu

glasul şi cu ochii; Wołodyjowski nu-l lua în seamă, îşi băgă vârful săbiei în locul unde gâtul se împreuna cu trupul, împungea uşor, abia vizibil, şi vrăjmaşul îşi desfăcea braţele, buzele-i palide bolboroseau vorbe neînţelese, după care se cufunda în bezna morţii.

Iar jupân Wołodyjowski îl lăsa în plata Domnului şi alerga mai departe, căutându-şi alte victime pe care să le doboare din şa.

Viteazul Sweno îl văzu pe acest secerător înfricoşător şi, strângând în juru-i zece-cincisprezece raitieri, hotărî să oprească fie şi pentru o clipă urmărirea cu preţul propriei vieţi, pentru a-i salva pe ceilalţi. Îşi întoarseră caii şi îi aşteptară pe urmăritori cu rapierele îndreptate spre ei. Văzând aceasta, Wołodyjowski nu şovăi nici o clipă, îşi îmboldi calul cu pintenii şi se năpusti în mijlocul lor.

Şi, înainte ca cineva să aibă timp să clipească din ochi, două coifuri alunecară pe grumazul cailor. Mai mult de zece rapiere ţintiră pieptul lui Wołodyjowski, dar în aceeaşi clipă se repeziră în urma lui cei doi Skrzetuski, Józwa Butrym Beznogi, jupân Zagłoba şi Roch Kowalski despre care Zagłoba spunea că şi atunci când porneşte la atac, ţine ochii închişi şi moţăie, trezindu-se abia când se ciocneşte piept în piept cu duşmanul.

Wołodyjowski se ghemui după şaua înaltă atât de repede, încât rapierele străpunseră văzduhul în locul lui. Cunoştea acest mijloc de la tătarii din Bialogród, dar, prizărit şi peste măsură de iute, ajunsese la asemenea îndemânare, încât pierea din ochi oricând vroia, ascunzându-se după grumazului sau sub burta calului. Aşa pieri şi acum şi, înainte ca raitierii uluiţi să priceapă ce se întâmplase cu el, apăru iarăşi pe neaşteptate în şa, ca un râs furios care sare de pe crengile înalte printre ogarii speriaţi.

Între timp, îi veniră în ajutor tovarăşii săi, răspândind moartea şi învălmăşeala. Un raitier îi puse pistolul în piept lui jupân Zagłoba, dar Roch Kowalski, avându-l în partea stângă, aşadar neputând să-l taie cu sabia, îşi făcu mâna

pumn şi-l izbi în moalele capului, iar suedezul se prăbuşi ca lovit de trăsnet. Jupân Zagłoba, scoţând un strigăt de bucurie, îl crestă la tâmplă pe Sweno căruia îi căzură mâinile în jos şi îşi sprijini fruntea pe grumazul calului. Când văzură primejdia, ceilalţi raitieri o luară la sănătoasa. Wołodyjowski, Józwa Beznogi şi cei doi Skrzetuski porniră în urma lor şi-i spârcuiră, înainte de a fi făcut o sută de paşi.

Urmărirea continua mai departe. Caii suedezilor erau istoviţi şi se prăbuşeau tot mai des. În cele din urmă, din cei o mie de raitieri aleşi pe sprinceană, care plecaseră cu Kannenberg, nu mai rămăseseră decât vreo sută şi câteva zeci, ceilalţi aşternând drumul lung din pădure. Dar şi cei care scăpaseră cu viaţă se împuţinau cu fiecare clipă, deoarece braţele poloneze nu-şi încetaseră truda.

În sfârşit, ieşiră din pădure. Turnurile de la Jarosław se desluşeau limpede pe bolta albastră. Nădejdea coborî în inimile fugarilor, întrucât ştiau că la Jarosław se află regele cu toată oştirea, care putea să le sară în ajutor în orice clipă.

Uitaseră că îndată după trecerea lor se ridicaseră scândurile de pe ultima arcadă, ca să se întărească podul cu grinzi mai groase, care să reziste la trecerea tunurilor.

Iar jupân Czarniecki, fie că aflase prin iscoadele sale, fie că dorea cu tot dinadinsul să se arate regelui suedez şi în văzul lui să-i căsăpească pe nefericiţii care mai erau în viaţă, destul că nu opri urmărirea, ci se repezi el însuşi înainte cu steagul lui Szemberk, tăindu-i pe vrăjmaşi cu mâna lui şi porni cu atâta avânt, de parcă vroia să atace Jarosław.

Îi ajunseră pe fugari la câteva sute de paşi de pod. Strigătele ajungeau până în tabăra suedeză. O mulţime de oşteni şi căpetenii ieşiră din oraş să vadă ce se petrece dincolo de râu. Recunoscură dintr-o privire pe raitierii care plecaseră din tabără în dimineaţa aceleiaşi zile.

— Pâlcul lui Kannenberg! E pâlcul lui Kannenberg! începură să strige mii de glasuri.

— Au pierit aproape cu toţii! Au mai rămas doar vreo sută de oameni!

Tocmai atunci sosi şi ragele în galop, urmat de Wittemberg, Forgell, Miller şi ceilalţi ghinărari.

Regele păli.

— E Kannenberg! rosti.

— Pe rănile lui Christos! strigă Wittemberg. N-au isprăvit podul, aşa că-i va tăia până la unul!

Regele privi la râul umflat de apele primăverii, care curgea la vale în valuri gălbui; nici vorbă să-l treacă înot şi să le sară în ajutor!

Ceilalţi se apropiau din ce în ce mai mult.

Deodată strigătele răsunară din nou:

— Vin carele şi gărzile regelui! Vor pieri şi acestea!

Într-adevăr, o parte din văsăria regelui, păzită de o sută de pedestraşi, ieşea tocmai atunci pe alt drum din pădurile învecinate. Văzând cele ce se petreceau, însoţitorii convoiului de care grăbiră din răsputeri spre oraş, convinşi pesemne că podul era gata.

Dar îi zăriră polonezii şi trei sute de cai se desprinseră numaidecât, pornind în goana mare asupra lor. În fruntea lor zbura cu sabia ridicată deasupra capului şi cu flăcări în priviri arendaşul din Wąsosza, Rzędzian. Până atunci nu dăduse dovadă de prea multă vitejie, dar la vederea carelor în care putea să găsească pradă din belşug, curajul îi spori dintr-odată, aşa că se afla la câteva zeci de paşi înaintea celorlalţi. Pedestraşii de lângă care, văzând că nu vor putea trece, se strânseră într-un pătrat şi o sută de muschete se îndreptară în acelaşi timp spre pieptul lui Rzędzian. Împuşcăturile cutremurară văzduhul, o fâşie de fum albi înaintea pătratului, dar înainte ca fumul să se împrăştie, arendaşul îşi struni calul lângă vrăjmaş cu atâta putere, încât copitele dinainte se ridicară o clipă deasupra capetelor suedeze şi căzu ca trăsnetul în mijlocul lor.

Lavina călăreţilor se prăvăli în urma lui.

Şi aşa cum lupii năpădesc calul istovit, care trăieşte încă şi, zăcând pe spate, se apără deznădăjduit cu copitele, în timp ce fiarele îl acoperă cu totul şi smulg din el bucăţi de carne-vie, tot aşa şi carele şi pedestraşii fură înăbuşiţi de masa învălmăşită de cai şi călăreţi. Doar strigătele înfiorătoare se ridicau din această vânzoleală şi ajungeau la urechile suedezilor care stăteau pe malul celălalt.

În acest timp, lângă râu, erau zdrobiţi cei din urmă dintre raitierii lui Kannenberg. Întreaga armie suedeză se înşirase pe malul înalt al râului San. Pedestraşi, călăreţi şi tunari se amestecau unii cu alţii şi priveau la prăpăd, precum romanii în circurile lor; aceştia însă priveau cu dinţii încleştaţi, deznădăjduiţi, înspăimântaţi şi cu simţământul neputinţei în inimă. La răstimpuri, din piepturile acestor spectatori fără voie se smulgeau strigăte îngrozite sau răsunau hohote de plâns, apoi iarăşi se înstăpânea tăcerea şi se auzea numai răsuflarea oştenilor mânioşi. Pentru că mia de oameni, cu care plecase Kannenberg, era fruntea şi mândria întregii oştiri suedeze; veterani unul şi unul, acoperiţi de slavă numai Dumnezeu ştie în câte ţări şi în câte bătălii! Iar acum fugeau ca o turmă rătăcită pe întinderea de dincolo de râu, pierind ca oile sub cuţitul măcelarului. Ceea ce vedeau, nu mai semăna a luptă, ci a vânătoare. Năprasnicii călăreţi polonezi se frământau ca volbura pe câmpul de bătaie, strigând şi aţinând calea raitierilor. Uneori unul era gonit de câţiva sau de o ceată întreagă, alteori bărbatul era urmărit de bărbat. Câteodată suedezul ajuns se apleca în şa, ca să uşureze lovitura duşmanului, altă dată primea lupta, dar cel mai adesea pierea, căci oştenii suedezi nu puteau să se măsoare cu şleahticii polonezi foarte pricepuţi în mânuirea săbiei.

Cel mai cumplit dintre polonezi se arăta micul cavaler, călare pe şargu-i iute ca şoimul. În cele din urmă, îl văzu întreaga oştire, pentru că pe cine gonea, cine încrucişa sabia cu el, pierea nu se ştie cum şi când, atât de neînsemnate păreau mişcările paloşului cu care-i dobora

din şa pe raitieri. În sfârşit, îl zări pe însuşi Kannenberg, pe care-l urmăreau zece-cincisprezece oşteni de elită, aşa că strigă la ei, le porunci să înceteze urmărirea şi se năpusti asupra lui.

Suedezii de pe malul celălalt priveau cu răsuflarea tăiată. Până şi regele se apropie de apă, cuprins în acelaşi timp de teamă şi nădejde, deoarece Kannenberg, mare magnat şi rudă a regelui, învăţat din copilărie cu tot felul de lovituri de către meşterii italieni, nu-şi găsea egal în toată armia suedeză. Toate privirile erau aţintite asupra lui, gurile întredeschise abia mai răsuflau, iar el, văzând că ceata urmăritorilor se depărtase şi, vrând să-şi recâştige în ochii regelui faima ştirbită de pierderea pâlcului, îşi spuse în gându-i întunecat: „Vai mie, dacă pierzându-mi oştenii, nu voi pecetlui ruşinea cu propriul sânge sau dacă nu-mi voi răscumpăra viaţa, doborându-l pe acest straşnic bărbat! Altminteri, chiar dacă braţul lui Dumnezeu m-ar aşeza pe celălalt mal, n-aş cuteza să privesc în ochii nici unui suedez!”

Îşi întoarse calul şi se năpusti la cavalerul îmbrăcat în tunică galbenă.

Şi pentru că acei călăreţi care-i tăiau calea dinspre râu se trăseseră într-o latură, Kannenberg nădăjduia că, dacă avea să-şi înfrângă potrivnicul, va ajunge pe mal şi va sări în apă, apoi fie ce-o fi; dacă nu va izbuti să treacă viitura râului, sforul îl va purta departe împreună cu calul şi suedezii vor găsi vreun mijloc să-l ajute.

Se repezi ca fulgerul spre micul cavaler, iar micul cavaler spre el. Suedezul vru să înfigă până la mâner spada în subsuoara potrivnicului, dar cunoscu îndată că meşterul nimerise peste un meşter deopotrivă cu el, deoarece rapiera îi alunecă de-a lungul săbiei poloneze şi parcă îi tremură ciudat în mână, ca şi când i-ar fi amorţit braţul; abia putu prijoni lovitura pe care i-o dădu micul cavaler; din fericire, îi despărţiră caii.

Cei doi călăreţi făcură un ocol şi se întoarseră în acelaşi timp; acum se apropiau mai încet unul de celălalt, dorind să aibă timp să-şi încrucişeze săbiile de mai multe ori. Kannenberg se ghemui în el, semănând cu o pasăre care îşi arată doar ciocul puternic din penele înfoiate. Cunoştea o împunsătură fără greş, învăţată de la un florentin, cumplită, pentru că era înşelătoare şi aproape cu neputinţă de respins, care consta în aceea că lama, îndreptată chipurile spre piept, ocolea fierul potrivnicului şi-i străpungea gâtul, ieşind prin grumaz. Hotărî să folosească acum această împunsătură.

Sigur de izbândă, se apropie strunindu-şi calul tot mai mult în vreme ce Wołodyjowski – fiindcă el era – îşi mâna şoimul spre el în sărituri mărunte. O clipă se gândi să piară pe neaşteptate sub burta calului, ca războinicii din Bialogród, dar pentru că lupta cu un singur bărbat în văzul celor două oştiri, deşi înţelese că suedezul avea să-l întâmpine cu o lovitură neprevăzută, îi fu ruşine să se apere ca un tătar.

„Vrei să mă străpungi cu.spada, ca bâtlanul pe şoim, îşi spuse, dar am să te cinstesc cu morişca pe care am născocit-o la Lubnie.”

Gândul acesta i se păru cel mai potrivit, aşa că se îndreptă în şa, îşi înălţă săbioara şi începu s-o învârtească asemenea aripilor unei mori de vânt, dar cu atâta iuţeală, încât şuiera ascuţit prin aer. Şi pentru că soarele care scăpata se răsfrângea în lama săbiei, îl înconjura parcă un scut de lumină jucăuşă. Viteazul îşi înghionti bahmetul cu pintenii şi se năpusti asupra lui Kannenberg.

Suedezul se piti şi mai mult, aproape lipindu-se de grumazul calului, îşi încrucişa rapiera cu sabia, înălţă capul dintr-odată ca şarpele şi împunse năprasnic.

În aceeaşi clipă, se auzi şuierul moriştii cumplite, rapiera se smuci în mâna suedezului, ascuţişul lovi în gol, în schimb, vârful îndoit al săbiei micului cavaler se abătu cu iuţeala trăsnetului peste faţa lui Kannenberg, îi despică o parte din

nas, gura, bărbia, căzu pe osul claviculei, îl zdrobi şi se opri abia în cureaua care-i trecea peste umăr.

Spada scăpă din mâna nenorocitului şi noaptea îi cuprinse mintea, dar înainte de a cădea de pe cal, Wołodyjowski dădu drumul săbiei, lăsând-o să atârne de cureluşe, şi îl apucă de braţe.

Suedezii de pe malul celălalt izbucniră într-un strigăt uriaş, în timp ce jupân Zagłoba se repezi la micul viteaz.

— Jupâne Michał, ştiam că aşa are să se întâmple, dar eram gata să te răzbun.

— Era un mare meşter, răspunse Wołodyjowski. Domnia ta, ia-i calul de dârlog, că e de soi bun.

— Ehei, dacă nu era râul, am fi început petrecerea şi cu ceilalţi! Cel dintâi aş.

Vorbele lui jupân Zagłoba fură întrerupte de şuierul plumbilor, aşa că nu-şi mai isprăvi gândul şi strigă:

— Jupâne Michał, să mergem, vânzătorii ăştia sunt în stare să ne împuşte!

— Plumbii nu mai au putere, răspunse Wołodyjowski, pentru că ne aflăm prea departe.

În acest timp, îi înconjurară alţi călăreţi polonezi, firitisindu-l pe Wołodyjowski şi uitându-se la el cu admiraţie, iar el îşi mişca mustăcioara, pentru că şi el era mulţumit de isprava lui.

Pe malul celălalt, suedezii lărmuiau ca stupul înainte de a roi. Tunarii aduseră în grabă tunurile, aşa că în rândurile poloneze trâmbiţele sunară retragerea. La auzul lor, fiecare se repezi spre steagul său şi într-o clipă fură gata de drum.

Se retraseră la poalele pădurii şi se opriră din nou, făcându-i parcă loc duşmanului şi poftindu-l să treacă râul. În sfârşit, în faţa oamenilor şi a cailor ieşi bărbatul călare pe fugarul alb cu pete negre, cu burca pe umeri şi pană de stârc la căciulă; avea buzduganul aurit în mână.

Se vedea destul de bine, deoarece cădeau asupra lui razele roşietice ale soarelui care apunea. Dealtfel călărea

pe dinaintea polcurilor, de parcă le trecea în revistă. Suedezii îl recunoscură numaidecât şi începură să strige:

— Czarniecki! Czarniecki!

El însă vorbea ceva cu polcovnicii. Îl văzură oprindu-se mai îndelung în faţa micului cavaler, care-l doborâse pe Kannenberg, şi punându-i mâna pe umăr, apoi ridică buzduganul şi steagurile se îndreptară încet spre pădure unul după altul.

Tocmai scăpătase soarele. La Jarosław băteau clopotele prin biserici, aşa că polcurile care plecau începură să cânte într-un glas: „îngerul Domnului a vestit-o pe Fecioara Măria”, şi cu acest cântec se pierdură din ochii suedezilor.

Capitolul V.

În ziua aceea suedezii se culcară fără să pună nimic în gură; nu le mai rămăsese nici măcar nădejdea că vor avea ce să mănânce a doua zi. Dar foamea nu-i lăsa să doarmă. Înainte de al doilea cântat al cocoşilor, oştenii începură să se strecoare din tabără, câte unul sau în cete, plecând să jefuiască prin satele de lângă Jarosław. Se îndreptau ca nişte tâlhari la adăpostul întunericului spre Radymno, Kańczuga, Tyczyn – care încotro putea şi unde se aştepta să găsească ceva de mâncare. Le dădea curaj şi gândul că Czarniecki se afla dincolo de râu, dar chiar dacă ar fi trecut apa, vroiau mai bine moartea decât foamea. Se vede că ascultarea lăsa mult de dorit în tabără, deoarece aproape o mie cinci sute de oameni îşi părăsiră cvartirul în acest fel, în pofida celor mai aspre porunci ale regelui.

Începură deci să jefuiască prin împrejurimi, arzând, prădând şi omorând, dar aproape nici unul dintre ei n-avea să se mai întoarcă în tabără. Czarniecki se afla într-adevăr de cealaltă parte a Sanului, dar şi aici dădeau târcoale cete de şleahtici şi ţărani; din nenorocire, cea mai puternică dintre ele, aceea a lui jupân Strzałkowski, alcătuită din şleahtici munteni, plecase tocmai în noaptea aceea la Próchnik. Văzând jarişte a de lumină şi auzind împuşcături, jupân Strzałkowski se întoarse îndată şi năvăli asupra

jefuitorilor. Se apărară cu înverşunare prin ogrăzi, dar jupân Strzałkowski îi răzbi şi îi tăie până la unul. În alte sate, alte cete făcură acelaşi lucru, după care, urmărindu-i pe fugari, se apropiară de tabăra suedeză, răspândind spaima şi învălmăşeala, strigând în limbi felurite: tătară, valahă, maghiară şi polonă, astfel că-suedezii se crezură atacaţi de niscaiva oştiri puternice, poate chiar de han cu toată urdia lui.

Se iscă neorânduială şi, lucru nemaivăzut până atunci, panică, pe care căpeteniile izbutiră s-o învingă cu mare greutate. Dar regele, care rămase pe cal până în zori, văzu ce se întâmplă, înţelese ce-ar putea ieşi de aici şi dis-de-dimineaţă chemă sfatul de război.

Adunarea aceasta mohorâtă nu dură mult, căci nu erau decât două căi între care trebuiau să aleagă. Oştenii erau descurajaţi, n-aveau ce să mănânce, iar vrăjmaşul sporea în putere.

Acest Alexandru suedez, care făgăduise lumii întregi să-l fugărească pe Darius al polonezilor fie şi până în stepele tătare, trebuia să se gândească acum nu la urmărire, ci cum să-şi scape propria piele.

— Putem să ne întoarcem pe San până la Sandomierz, iar de acolo pe Vistula, la Varşovia, apoi spre ţinuturile prusiene! propuse Wittemberg. În acest fel scăpăm de pieire.

Duglas îşi luă capul în mâini:

— Atâtea izbânzi, atâtea greutăţi, o ţară atât de mare cucerită şi să fim siliţi să ne întoarcem!

Iar Wittemberg:

— Domnia ta, poţi să ne dai vreun sfat?

— Nu pot! răspunse Duglas.

Regele, care nu spusese nimic până atunci, se ridică în semn că întâlnirea luase sfârşit şi zise:

— Poruncesc să ne retragem!

În ziua aceea nu-i mai ieşi nici o vorbă din gură.

În tabăra suedeză începură să duruie tobele şi să sune trâmbiţele. Vestea retragerii se răspândi într-o clipă de la un capăt la altul. Oştenii o întâmpinară cu strigăte de bucurie. În mâna suedezilor se aflau încă destule castele şi fortăreţe în care puteau să mănânce şi să se odihnească fără primejdie.

Ghinărarii şi oştenii se apucară să se pregătească de întoarcere cu o râvnă care, observă Duglas, semăna a ruşine.

Regele îl trimise chiar pe Duglas cu străjile dinainte, ca să dreagă locurile de trecere şi să cureţe pădurile. După el se urni în curând întreaga oştire în ordine de luptă; partea din faţă era apărată de tunuri, spatele de carele de povară, iar pe de lături mergea pedestrimea. Calabalâcul de război şi corturile pluteau în corăbii pe apele râului.

Toate aceste măsuri de prevedere nu erau de prisos, deoarece abia porniseră oştile şi străjile din spate văzură pe călăreţii polonezi care veneau în urma lor; de acum încolo aproape că n-aveau să-i mai piardă din ochi.

Czarniecki îşi aduna steagurile, trimitea la rege toate cetele din împrejurimi după ajutor şi-i urmărea mereu. Primul popas de noapte de la Przeworsk însemnă şi prima alarmă. Pâlcurile polone se apropiară atât de mult, încât trebuiră să se întoarcă spre ei câteva mii de pedestraşi sprijiniţi de tunuri. O vreme regele suedez crezu că Czarniecki avea să dea năvală într-adevăr, dar acesta se mulţumea să-şi trimită doar polcurile unul după altul cum avea obiceiul. Oştenii se apropiau, strigau şi se retrăgeau numaidecât. Toată noaptea se scurse în asemenea hărţuieli, noapte frământată şi fără somn pentru suedezi.

Tot drumul, toate zilele şi nopţile următoare aveau să fie la fel.

Între timp, regele îi trimise iarăşi lui Czarniecki două steaguri de călărime, foarte bine înţolite şi înarmate, precum şi o scrisoare prin care-l vestea că hatmanii vor porni curând cu oastea regulată, iar el cu restul pedestrimii

şi urdia îi va urma în grabă. Îl mai ţineau în loc numai negocierile cu hanul, cu Rakoczi şi cu împăratul. Czarniecki se bucură nespus de această veste şi a doua zi, când suedezii plecară mai departe, în clinul dintre Vistula şi San, castelanul îi spuse polcovnicului Polanowski:

— Plasa e întinsă şi peştii se îndreaptă spre capcană.

— Iar noi, adăugă Zagłoba, o să facem ca pescarul care le cânta din fluier, ca să joace, şi dacă nu vroiau, îi aruncau pe mal; abia atunci începeau să sară cu sârg, iar el îi altoia cu ciomagul, spunându-le: „Nare-ţi, fecioraşilor, trebuia să jucaţi, când vă rugam cu vorbă bună.”

La acestea jupân Czarniecki:

— Vor juca ei, n-ai grijă, numai să vie mareşalul Lubomirski cu oastea lui care se ridică la cinci mii de oameni.

— Trebuie să sosească dintr-o clipă în alta! zise Wołodyjowski.

— Astăzi au venit câţiva şleahtici de la Podgórze, spuse Zagłoba, care ne asigură că înaintează cu multă prevedere pe tracturile cele mari, dar dacă va catadicsi să se împreune cu noi, în loc să lupte pe socoteala lui, asta-i altă treabă!

— Şi de ce, mă rog? întrebă jupân Czarniecki, uitându-se cu luare-aminte la Zagłoba.

— Pentru că e un om cu ambiţii nemăsurate şi invidios pe slava altuia. Îl ştiu de multă vreme şi am fost omul lui de încredere. L-am cunoscut pe când era încă un flăcăiandru la curtea lui jupân Stanisław, castelanul de Cracovia. Franţujii şi italienii îl învăţau pe atunci să mânuiască sabia şi se înfuria grozav pe mine, când îi spuneam că toţi sunt nişte nătărăi, dintre care nici unul nu e în stare să-mi ţină piept. Am făcut prinsoare şi am doborât şapte din ei unul după altul. De atunci a învăţat de la mine nu numai lovituri măiestre de sabia, ci şi meşteşugul războiului. Mintea-i era cam înceată din născare, dar tot ce ştie, eu l-am învăţat.

— Atât de iscusit eşti, domnia ta? întrebă Polanowski.

— Exemplum: jupân Wołodyjowski, al doilea învăţăcel al meu, care-mi aduce multă mângâiere.

— E adevărat, căci domnia ta l-ai ucis pe Sweno!

— Pe Sweno? Dacă i s-ar fi întâmplat vreunuia dintre domniile voastre, ar fi avut toată viaţa ce povesti, ba şi-ar fi poftit şi vecinii, ca să le-o repete de nu ştiu câte ori, dar pe mine mă lasă rece, fiindcă dacă aş vrea să-i număr, aş putea să aştern drumul până la Sandomierz cu toţi potrivnicii de seama lui Sweno, pe care i-am ucis. N-aş putea? Să spună cei care mă cunosc!

— Unchiul ar putea! întări Roch Kowalski.

Jupân Czarniecki nu mai auzi urmarea discuţiei, fiindcă vorbele lui Zagłoba îl puseră pe gânduri. Cunoştea şi el ambiţia lui jupân Lubomirski şi nu se îndoia că ar fi în stare să-i impună voinţa lui ori să lupte pe socoteala lui; fie şi spre paguba Republicii.

Chipul aspru i se posomori şi începu să-şi răsucească barba.

— Oho! îi şopti Zagłoba lui Jan Skrzetuski. Se vede că Czarniecki coace ceva, fiindcă faţa i s-a făcut ca de vultur; o să ciocănească în curând pe cineva.

Deodată, jupân Czarniecki rosti:

— Ar trebui ca unul din domniile voastre să plece la jupân Lubomirski cu o scrisoare din partea mea.

— Mă duc eu, că mă şi cunoaşte! se oferi Jan Skrzetuski.

— Bine, încuviinţă căpetenia, cu cât va pleca cineva mai de vază, cu atât va fi mai bine.

Zagłoba se întoarse spre Wołodyjowski şi şopti iarăşi:

— Vorbeşte pe nas, semn că nu se află în apele lui.

De fapt, jupân Czarniecki avea o placă de argint în cerul gurii, pe care i-l sfărâmase un plumb, la Busza, cu mulţi ani înainte. De aceea, ori de câte ori era înduioşat, mânios sau neliniştit, vorbea cu glasul ascuţit şi spart.

Acum se întoarse pe neaşteptate spre Zagłoba:

— Poate că n-ar fi rău să pleci şi domnia ta cu jupân Skrzetuski?

— Cu dragă inimă, răspunse Zagłoba. Daca nici eu n-am să izbândesc, apoi nu mai izbândeşte nimeni. Pe de altă parte, se cuvine ca la un om de neam atât de mare să mergem doi inşi.

Czarniecki îşi strânse buzele, se trase de barbă şi spuse ca pentru sine:

— Neamurile astea mari. neamurile mari.

— Aceasta nu i-o poate nimeni tăgădui lui jupân Lubomirski! observă Zagłoba.

Dar Czarniecki se încruntă:

— Numai Republica este mare, iar toate neamurile nu pot fi decât mici faţă de ea. Să dea Dumnezeu să-i înghită pământul pe cei care vor uita de asta!

Tăcură cu toţii, pentru că vorbise foarte apăsat, şi abia după un răstimp Zagłoba întări:

— Faţă de întreaga Republică, nici vorbă!

— Nici eu n-am crescut din piatră seacă la răcoare, ci din ceea ce mă doare, răspunse Czarniecki, şi m-au durut cazacii, care mi-au străpuns cerul gurii, iar acum mă dor suedezii, aşa că ori am să tai puroiul cu sabia, ori voi muri din pricina lui, aşa să-mi ajute Dumnezeu!

— Luminăţia ta, te vom ajuta şi noi cu sângele nostru! spuse Polanowski.

Czarniecki îşi rumegă încă o vreme amărăciunea, care-i umpluse inima la gândul că ambiţia mareşalului l-ar putea împiedica să scape ţara, dar în cele din urmă se linişti şi adăugă:

— Domniile voastre veniţi cu mine. Trebuie să alcătuiesc şi scrisoarea.

Jan Skrzetuski şi Zagłoba îl urmară, iar după o jumătate de ceas încălecară şi plecară înapoi spre Radymno, deoarece se zvonea că mareşalul se oprise cu oştile acolo.

— Jane, zise Zagłoba, pipăindu-şi tunica sub care avea scrisoarea lui jupân Czarniecki, fă-mi hatârul şi lasă-mă pe mine să vorbesc cu mareşalul coroanei.

— L-ai cunoscut într-adevăr, tătucă, şi l-ai învăţat să mânuiască abia?

— E! am zis şi eu aşa, ca să nu mi se strice aburul în gură şi să mi se moaie limba, lucru care se poate întâmpla din pricina tăcerii îndelungate. Nu l-am cunoscut şi nici nu l-am învăţat nimic. Ce, n-aveam altceva mai bun de făcut decât să fac pe ursul şi să-l învăţ pe mareşal cum să meargă pe picioarele dinapoi? Dar asta n-are nici o însemnătate. Mi-am dat seama ce fel de om e după cele ce se spun pe seama lui, şi-am să mi ţi-l frământ, cum frământă gospodina găluştile. Te rog numai un singur lucru, să nu spui nimănui nici o vorbă despre scrisoare, până când n-am să i-o dau eu.

— Cum aşa? Să nu-mi îndeplinesc însărcinarea care mi s-a încredinţat? În viaţa mea nu mi s-a întâmplat una ca asta şi nici n-o să mi se întâmple. Nu e cu putinţă! Chiar dacă jupân Czarniecki m-ar ierta, n-am să fac una ca asta, nici pentru toate comorile din lume!

— Atunci am să scot sabia şi am să tai chişiţa calului tău, ca să nu mă mai poţi ajunge. S-a mai întâmplat vreodată să dea greş ce-am plănuit eu? Hai, spune! Ţie nu ţi-au prins bine şiretlicurile lui Zagłoba? Dar lui Michał şi Halszkăi tale nu le-au fost de folos? Ori vouă tuturor când v-am smuls din mâinile lui Radziwiłł? Îţi spun eu, scrisoarea asta poate face mai mult rău decât bine, deoarece castelanul era atât de furios când a scris, încât a rupt trei pene. În sfârşit, o să vorbeşti de ea, după ce planurile mele vor da greş; ai cuvântul meu că eu însumi am să i-o înmânez atunci mareşalului, dar nu mai devreme.

— Numai să pot să i-o dau, mi-e totuna când.

— Nici n-am nevoie de mai mult! Acum hai să ne grăbim, că ne aşteaptă drum lung!

Îşi îndemnară caii şi porniră în galop. Dar nu trebuiră să gonească prea mult, fiindcă străjile dinainte ale mareşalului nu trecuseră numai de Radymno ci şi de Jarosław. Lubomirski se afla însă la Jarosław şi poposise în casa în care stătuse regele suedez.

Îl găsiră prânzind cu căpeteniile mai însemnate. Când auzi cine sunt porunci să fie primiţi îndată; numele îi erau cunoscute, fiind vestite pe atunci în toată Republica.

Când intrară, toate privirile se îndreptară spre ei; cei mai mulţi se uitau cu admiraţie şi curiozitate mai ales la Skrzetuski. Mareşalul îi întâmpină bucuros şi-i întrebă îndată:

— Am oare în faţă pe viteazul care i-a adus regelui scrisoarea din Zbarażul împresurat?

— Eu i-am adus-o! răspunse jupân Jan.

— De mi-ar da Dumnezeu şi mie cât mai mulţi polcovnici ca domnia ta! Pentru nimic nu-l invidiez atâta pe jupân Czarniecki, fiindcă ştiu că nici micile mele merite nu vor fi uitate.

— Iar eu sunt Zagłoba! spuse bătrânul oştean, ieşind înainte.

Aici îşi alunecă privirea peste cei de faţă, iar mareşalul, care vroia să-i câştige pe fiecare cu câte o vorbă bună, exclamă numaidecât:

— Cine n-a auzit de bărbatul care l-a hăcuit pe Burłaj, căpetenia barbarorum, care a răzvrătit oştirea lui Radziwiłł.

— Şi lui jupân Sapieha i-am adus oştirea de-a gata; la drept vorbind, eu am fost ales căpetenie, nu el, adăugă Zagłoba.

— Mare minune că domnia ta, putând să ai asemenea rang mare, te-ai lepădat de el şi slujeşti sub jupân Czarniecki.

La acestea, Zagłoba se uită cu coada ochiului la Skrzetuski şi răspunse:

— Preamărite mareşal al coroanei, eu şi întreaga ţară luăm pildă de la luminăţia ta, cum să ne jertfim ambiţia şi interesele pentru binele obştei.

Lubomirski se lumină de mulţumire, iar Zagłoba îşi puse mâinile în şolduri şi vorbi mai departe:

— Jupân Czarniecki ne-a trimis anume să ne închinăm luminăţiei tale în numele lui şi al întregii oştiri şi să te

înştiinţăm că ne-a ajutat Dumnezeu şi am obţinut o izbândă însemnată asupra lui Kannenberg.

— Am auzit şi noi, răspunse mareşalul destul de uscat, căci şarpele invidiei începea să se mişte în el, dar ascultăm cu plăcere încă o dată cum s-au petrecut lucrurile din gura unui om care a fost la faţa locului.

Îndemnat astfel, jupân Zagłoba îşi începu îndată istorisirea; făcu însă câteva schimbări, deoarece forţele lui Kannenberg sporiră în gura lui până la două mii de oameni. Nu uită să amintească nici despre sine şi despre măcelărirea raitierilor care mai rămăseseră pe malul râului, sub ochii regelui, povesti de asemenea cum carele de povară şi trei sute de pedestraşi căzuseră în mâinile biruitorilor norocoşi, într-un cuvânt, izbânda crescu într-o înfrângere uriaşă a suedezilor.

Ascultau toţi cu luare-aminte, asculta şi mareşalul coroanei, dar se posomora din ce în ce mai mult şi faţa i se asprea, în sfârşit, zise:

— Nu tăgăduiesc că jupân Czarniecki este un războinic vestit, dar n-o să nimicească singur toţi suedezii o să mai rămână câţiva şi pentru noi.

La acestea, jupân Zagłoba:

— Luminăţia ta, n-a învins jupân Czarniecki.

— Dar cine?

— Lubomirski!

Toţi cei de faţă rămaseră uimiţi. Mareşalul deschise gura, începu să clipească din ochi şi se uită la Zagłoba cu o privire atât de mirată, ca şi când vroia să-l întrebe:

— Nu cumva îţi lipseşte o doagă, domnia ta?

Dar jupân Zagłoba nu-şi pierdu cumpătul, dimpotrivă, îşi ţuguie buzele ca jupân Zamoyski şi zise:

— L-am auzit pe Czarniecki spunând în faţa întregii oştiri: „Nu ucid săbiile noastre, zice, ci numele lui Lubomirski, deoarece când vrăjmaşii au aflat, zice, că se apropie, i-a cuprins o descurajare atât de mare, încât în orice oşteni văd oastea mareşalului şi cad ca spicele retezate de seceră.”

Dacă toate razele soarelui s-ar fi abătut dintr-odată pe chipul mareşalului, chipul acestuia nu s-ar fi luminat atât de mult.

— Cum aşa? strigă. A spus Czarniecki una ca asta?

— A spus şi încă multe alte lucruri, dar nu ştiu dacă se cuvine să le repet, fiindcă a vorbit faţă de oamenii de încredere.

— Vorbeşte, domnia ta! Fiecare cuvânt al lui jupân Czarniecki merită să fie repetat de o sută de ori. E un om neobişnuit, am spus-o mai demult!

Zagłoba se uită la mareşalul coroanei, mijindu-şi ochiul şi mormăi pe sub mustaţă:

— Ai înghiţit nada, acum eşti al meu.

— Ei, ce spui, domnia ta? întrebă mareşalul coroanei.

— Spun ca oastea a strigat atâta în cinstea luminăţiei tale, de parcă ar fi strigat în cinstea regelui, iar la Przeworsk, când i-am hărţuit toată noaptea pe suedezi, fiecare steag pornea strigând: „Lubomirski! Lubomirski!” şi spaima era mai mare decât dacă ar fi strigat:„Allah” şi „Loveşte, ucide!” îl iau martor pe jupân Skrzetuski, oştean faimos, care n-a minţit niciodată în viaţa lui.

Mareşalul privi fără să vrea la Skrzetuski, iar acesta se înroşi până în vârf ul urechilor şi începu să bolborosească vorbe nedesluşite.

Polcovnicii mareşalului începură să-i laude în gura mare pe cei doi soli.

— Jupân Czarniecki a făcut foarte bine trimiţând doi cavaleri cu purtări atât de alese! Amândoi sunt cei mai vestiţi cavaleri, iar unuia parcă-i curge miere din gură!

— Întotdeauna am socotit, să jupân Czarniecki e de partea mea, iar acum aş face orice pentru el! strigă mareşalul, ai cărui ochi se înceţoşară de atâta mulţumire.

Jupân Zagłoba se înflăcăra de-a binelea:

— Luminăţia ta! Cine nu te admiră, cine nu te cinsteşte, pildă a tuturor virtuţilor obşteşti; dreptatea luminăţiei tale aminteşte de Aristide, iar vitejia de Scipio! Am citit o groază

de cărţi. În viaţa mea, am văzut multe, m-am gândit la multe şi mi s-a sfâşiat sufletul de durere, căci ce-am aflat în această Republică? De-alde Opaliński şi Radziejowski, de-alde Radziwiłł care, preţuindu-şi înainte de toate trufia şi ambiţia lor, s-au arătat gata în orice clipă să se lepede de ţară pentru interesele lor. Atunci mi-am zis: Republica aceasta a pierit din pricina nimicniciei propriilor fii! Dar cine m-a alinat, cine mi-a dat curaj şi nenorocire? Jupân Czarniecki! „N-a pierit cu adevărat, mi-a spus, de vreme ce mai sunt oameni ca Lubomirski. Ceilalţi, zice, se gândesc numai la ei, pe când el se gândeşte mereu cum să-şi jertfească tot ce are pe altarul obştei; ceilalţi se înfig înainte, iar el se retrage în umbră, vrând să strălucească prin puterea pildei. Acum, zice, se apropie cu oastea-i puternică şi biruitoare, zice, şi aud că vrea să-mi încredinţeze mie conducerea ei, ca să-i înveţe pe alţii cum să-şi lepede ambiţia, oricât de îndreptăţită, în folosul ţării. Duceţi-vă, zice, la el şi spuneţi-i că eu nu doresc şi nu primesc această jertfă, deoarece el este o căpetenie mai bună decât mine. Dealtfel, nu numai căpetenie – să-i dea Dumnezeu viaţă lungă lui Jan Kazimierz – dar suntem gata să-l alegem şi rege! Şi. îl vom alege!”

Aici jupân Zagłoba se temu să nu fi întrecut măsura, căci într-adevăr, după strigătul „îl vom alege!” se aşternu, tăcerea. Dar înaintea magnatului parcă se deschisese cerul; la început păli puţin, apoi se lumină, păli iarăşi şi răsuflând repede, răspunse după un răstimp:

— Republica este şi va rămâne întotdeauna stăpâna vrerii sale, fiindcă pe aceasta se reazimă temeliile străvechi ale libertăţilor noastre. Iar eu nu sunt decât sluga slugilor ei şi Dumnezeu mi-e martor că nu-mi ridic privirile, spre acele înălţimi la care supusul nu trebuie să se sumeţească. Cât priveşte conducerea oştirii. jupân Czarniecki trebuie s-o primească. Căci vreau să dau pildă acelora care, gândindu-se întruna numai la măreţia neamului lor, nu mai vor să asculte de nimeni, cum trebuie să uite de fala sângelui lor

pro publico bono. Aşadar, deşi poate că nu sunt un conducător de oşti chiar atât de nepriceput, eu, Lubomirski, voi sluji la porunca lui Czarniecki, rugându-l pe Dumnezeu să ne ajute să-l înfrângem pe vrăjmaş!

— O, romane, părinte al ţării! strigă Zagłoba, apucând mâna mareşalului şi ducând-o la buze.

În acelaşi timp însă, vulpea bătrână se uita cu coada ochiului la Skrzetuski şi clipea din ochi.

Răsunară strigătele tunătoare ale căpeteniilor şi ale şleahticilor. Numărul celor de faţă sporea mereu.

— Vin! porunci mareşalul.

Iar când se aduseră cupele, bău îndată în sănătatea regelui, apoi în a lui jupân Czarniecki, pe care-l numi căpetenia lui, şi la sfârşit în sănătatea solilor. Zagłoba nu se lăsă mai prejos şi câştigă inimile tuturor, drept care mareşalul îi conduse până la uşă, iar ceilalţi cavaleri până la marginea oraşului.

În cele din urmă, rămaseră singuri; atunci Zagłoba îi tăie drumul lui Skrzetuski, opri calul şi, punându-şi mâinile în şolduri, întrebă:

— Ei, cum e, Jane?

— Pe legea mea! răspunse Skrzetuski. Dacă nu vedeam cu ochii mei şi dacă nu auzeam cu urechile mele, n-aş fi crezut, chiar dacă mi-ar fi spus-o un înger.

Iar jupân Zagłoba:

— Ai, cum? Sunt în stare să jur că Czarniecki l-a chemat şi l-a rugat cel mult pe Lubomirski să lupte laolaltă. Şi ştii ce-ar fi ieşit? Lubomirski n-ar fi consimţit, fiindcă dacă în scrisoare se pomenea de dragostea de ţară şi de interese, şi nu mă îndoiesc că se pomenea, mareşalului i-ar fi sărit ţandăra şi ar fi zis: „Ia te uită, vrea să-mi fie dascăl şi să mă înveţe cum să-mi slujesc ţara! Îl cunosc eu prea bine! Din fericire, bătrânul Zagłoba a luat treaba în seama lui, a plecat şi abia a deschis gura, că Lubomirski nu numai că vrea să i se alăture, dar e gata să slujească sub conducerea lui. Jupân Czarniecki trebuie să fie tare necăjit, dar am să-l

mângâi eu. Ei, acum ce mai zici, Jane, ştie Zagłoba să-i învârtă pe degete pe magnaţi, ai?

— Recunosc că de uluit ce eram, n-am mai putut scoate o vorbă.

— Îi ştiu eu! Dacă le arăţi coroana şi colţul mantiei de hermină, se lasă gâdilaţi ca nişte căţei, ba se mai şi îndoaie şi-ţi oferă spinarea. Nici un pisoi nu se linge atâta pe buze, chiar dacă i-ai arăta un prospectus din slănină. Celui mai vrednic dintre ei îi ies ochii din cap de poftă, iar dacă mai e şi mişel, cum a fost prinţul voievod de Wilno, e în stare să-şi vândă şi ţara. Ce deşertăciune omenească! Isuse! Dacă mi-ai da atâtea mii de taleri, câţi amatori sunt să-şi pună coroana pe cap, m-aş putea gândi şi eu la tron. Fiindcă dacă vreunul din ei crede că mă socotesc mai prejos decât el, să-i plesnească burta din pricina propriei semeţii. Zagłoba e tot atât de bun, ca şi Lubomirski, doar averea-i alta. Aşa-i Jane, aşa-i. Crezi că i-am sărutat mâna cu adevărat? Mi-am sărutat degetul cel mare, atingându-i mâna doar cu nasul. Mai mult ca sigur că de când s-a născut, nu l-a mai păcălit nimeni atât de straşnic. L-am întins, cum întinzi untul pe felia de pâine prăjită pentru jupân Czarniecki. Să-i lungească Dumnezeu viaţa regelui nostru, dar în caz de alegeri, mi-aş da votul mai degrabă mie, decât lui. Roch Kowalski mi l-ar da pe al doilea, iar jupân Michał i-ar tăia pe cei ce s-ar opune. Pe legea mea, pe tine te-aş face numaidecât mare hatman al coroanei, pe jupân Michał hatman de Lituania după Sapieha, iar pe Rzędzian vistiernic. Ăsta ştiu că i-ar stoarce bine pe ovrei cu dările! Dar ce mai tura-vura; lucrul de căpetenie este că l-am făcut pe Lubomirski să înghită cârligul, iar sfoara am s-o dau în mâna lui Czarniecki. Suedezii vor trage oricum ponoasele, iar meritul al cui va fi, ai? Să fi fost altul, s-ar fi scris despre el în cronici, dar eu n-am noroc. Măcar dacă Czarniecki nu s-ar zburli la mine că n-am mai dat scrisoarea. Asta-i mulţumirea oamenilor. Ehei, nu-i prima oară, nu-i prima

oară. Alţii au căpătat starostii şi le creşte osânza ca la porci, dar tu, bătrâne, zdruncină-ţi burdihanul în şa, ca totdeauna.

Jupân Zagłoba dădu din mână a lehamite.

— Nu mai e recunoştinţă pe lume! Aşa ori aşa, tot trebuie să mori odată, dar măcar să-ţi slujeşti ţara cu tragere de inimă. Cea mai bună răsplată sunt tovarăşii de nădejde. Când încaleci pe cal şi ai alături nişte prieteni ca tine şi ca Michał, poţi să mergi şi la capătul lumii. Asta-i firea polonezului. Numai să apuce să încalece pe cal. Neamţul, franţuzul, englezul sau hispanul oacheş sar dintr-odată la harţă, pe când polonezul, mai răbdător, îndură multe, se lasă sfâşiat multă vreme până şi de suedez, dar când acesta întrece măsura, mi ţi-l pocneşte în bot, de se dă de trei ori de-a berbeleacul. Pentru că îndrăzneală avem destulă, şi atâta vreme cât ne vom păstră îndrăzneala, Republica nu va pieri. Ia aminte, Jane.

Jupân Zagłoba urmă aşa multă vreme, fiindcă, ori de câte ori i se întâmpla să fie mulţumit de sine, devenea peste măsură de vorbăreţ, risipind cu dărnicie cugetări înţelepte.

Capitolul VI.

De bună seamă, Czarniecki nu se aştepta nicidecum ca mareşalul coroanei să slujească sub conducerea lui. Vroia numai să lupte împreună şi se temea că din pricina ambiţiei nemăsurate a mareşalului nu se va putea ajunge la asemenea înţelegere, deoarece magnatul trufaş spusese nu o dată faţă de polcovnicii săi că preferă să-i hărţuiască pe suedezi de unul singur, căci şi aşa tot poate să-i învingă, pe când dacă i-ar birui împreună cu Czarniecki, toată slava ar fi numai a acestuia.

Aşa şi era. Czarniecki îl înţelegea pe mareşal şi era tare îngrijorat. Trimiţându-i scrisoarea de la Przeworsk, o citea acum pentru a zecea oară în copie, vrând să se convingă că nu scrisese nimic care să rănească mândria magnatului.

La început, era nemulţumit doar de câteva vorbe, dar până la urmă începu să regrete că a trimis scrisoarea. De aceea, şedea posomorât în cvartirul său, apropiindu-se

întruna de fereastră şi privind pe drum, să vadă dacă nu se întorceau solii. Polcovnicii îl văzură la geam şi ghiciră ce se întâmpla în sufletul lui, deoarece fruntea îi era întunecată de grijă.

— Ai să vezi, domnia ta, îi spuse Polanowski lui Wołodyjowski. Nu e de-a bună, fiindcă faţa castelanului s-a umplut de pete, iar ăsta e semn rău.

Într-adevăr, faţa lui Czarniecki purta urme numeroase de vărsat şi în clipele de înduioşare sau nelinişte se acoperea de cercuri alburii şi vinete. Şi pentru că avea trăsături prelungi, fruntea foarte înaltă, sprâncenele nouroase, nasul încovoiat şi privirea pătrunzătoare, petele îl făceau de-a dreptul înfricoşător. Pe vremuri cazacii îl porecliseră „câinele pestriţ”, dar semăna mai degrabă cu un vultur pestriţ, iar când se întâmpla să conducă steagurile asupra vrăjmaşului cu burca fluturându-i pe umeri ca două aripi uriaşe, asemănarea era izbitoare pentru ai săi, ca şi pentru duşmani.

Şi unii şi alţii se temeau de el. În timpul războaielor cu cazacii, atamanii unor cete numeroase îşi pierdeau capul când trebuiau să lupte împotriva lui Czarniecki. Până şi Chmielnicki se temea de el, mai ales de sfaturile pe care i le da regelui. Ele abătuseră asupra cazacilor nenorocirea înfrângerii cumplite de la Beresteczko. Dar faima lui sporise îndeosebi după bătălia de la Beresteczko, când împreună cu tătarii străbătea stepele ca o vâlvătaie, făcea una cu pământul gloatele răzvrătite, cucerea oraşele şi întăriturile, gonind cu iuţeala vijeliei de la un capăt la altul al Ucrainei.

Cu aceeaşi stăruinţă îndârjită îi hărţuia acum pe suedezi. „Czarniecki nu se bate cu mine, ci îmi fură oştirea”, spunea Carol Gustav. Dar tocmai lui Czarniecki i se urâse să tot fure; socotea că a venit vremea să se bată, dar n-avea tunuri şi pedestrime, fără de care nu putea să izbândească nimic de seamă. Iată de ce vroia să se împreune cu Lubomirski, care n-avea nici el, prea multe tunuri, dar avea pedestrimea alcătuită din munteni. Cu toate că nu era bine

muştruluită, intrase de multe ori în foc şi la nevoie putea fi folosită împotriva pedestraşilor neîntrecuţi ai lui Carol Gustav.

Aşa că jupân Czarniecki se frământa, de parcă era cuprins de fierbinţeală. În sfârşit, nu mai putu sta în casă, ieşi afară şi, văzându-i pe Wołodyjowski şi Polanowski, întrebă:

— Solii nu se zăresc?

— Se vede că Lubomirski s-a arătat bucuros de oaspeţi! răspunse Wołodyjowski.

— Bucuros faţă de ei, dar nu şi faţă de mine, pentru că, altminteri, mareşalul mi-ar fi trimis răspuns prin oamenii lui.

— Luminăţia ta, îl linişti Polanowski care se bucura de încrederea căpeteniei, ce rost are să te necăjeşti? Dacă mareşalul va veni, bine, iar dacă nu, o să-i hărţuim pe vrăjmaşi ca şi până acum. Şi aşa curge sânge din garniţa suedeză şi se ştie că dacă a început să curgă, încet-încet se va goli cu totul.

La acestea, Czamiecki:

— Şi Republica sângerează. Dacă scapă acum se vor întări cu ajutoarele din ţinuturile prusiene şi vom pierde prilejul.

Rostind acestea, se lovi cu palma peste pulpana tunicii; era nerăbdător. Deodată se auziră paşii cailor şi glasul gros al lui Zagłoba care cânta:

Intră Kaśka-n brutărie, Iar Stach: lasă-mi loc şi mie, Mândra mea.

Ninge-afară, vijelie, Unde să-nnoptez, vai mie, Vremea-i rea.

— Semn bun! Se întorc veseli! strigă Polanowski.

În acest timp, ceilalţi, văzându-l pe castelan, descălecară, lăsară caii unui slujitor şi se apropiară în grabă de pridvor; deodată Zagłoba îşi zvârli căciula în sus şi imitând glasul mareşalului atât de bine, încât dacă l-ar fi auzit cineva fără să-l vadă, ar fi putut greşi, strigă:

— Vivat jupân Czarniecki, căpetenia noastră!

Castelanul se încruntă şi întrebă repede:

— Aţi adus vreo scrisoare pentru mine?

— N-am adus, răspunse Zagłoba, dar avem ceva mai bun. Mareşalul trece de bunăvoie cu întreaga oştire sub ascultarea înălţimii tale!

Czarniecki îl sfredeli cu privirea, apoi se întoarse spre Skrzetuski, ca şi când ar fi vrut să-i spună: „Vorbeşte tu, că bătrânul s-a cherchelit!”

Jupân Zagłoba era într-adevăr puţin cu chef, dar Skrzetuski îi întări cuvintele, aşa că pe chipul castelanului se răsfrânse uimirea.

— Veniţi cu mine! porunci. Polanowski şi Wołodyjowski, poftiţi şi domniile voastre!

Şi intrară cu toţii în casă. Nici nu apucară să se aşeze, că Czarniecki întrebă:

— Ce-a zis când a citit scrisoarea mea?

— N-a zis nimic! răspunse Zagłoba. La sfârşitul istorisirii mele o să se arate şi de ce, iar acum incipiam.

Aici începu să povestească în amănunt cum se desfăşuraseră lucrurile şi cum îl făcuse pe mareşalul coroanei să ia asemenea hotărâre. Czarniecki se uita la el din ce în ce mai uimit, Polanowski îşi ducea mâinile la tâmple, iar jupân Michał mişca din mustăcioară.

— Pe legea mea, cum de nu te-am cunoscut până acum! strigă într-un târziu castelanul. Nu-mi vine să-mi cred urechilor!

— Demult am fost poreclit Ulise! răspunse Zagłoba cu modestie.

— Unde-i scrisoarea mea?

— Iat-o!

— Musai să te iert, că nu i-ai dat-o mareşalului. Eşti un isteţ fără pereche! Vicecancelarul ar trebui să ia învăţătură de la domnia ta cum să negocieze! Pe viul Dumnezeu, dacă aş fi rege, te-aş trimite sol al Ţarigrad.

— S-ar întoarce cu o sută de mii de turci! strigă jupân Michał.

Dar Zagłoba îl îndreptă:

— Cu două sute de mii, pe sănătatea mea!

— Şi mareşalul nu şi-a dat seama de nimic? întreba iarăşi Czarniecki.

— El? A înghiţit tot ce i-am pus în gură, ca gâscanul pus la îngrăşat, doar omuşorul i se mişca în sus şi în jos şi ochii i se abureau de plăcere. Gândeam că o să plesnească de bucurie ca o ghiulea suedeză. Pe omul ăsta poţi să-l bagi şi în iad, măgulindu-l!

— Numai să se sfârşească totul în paguba suedezilor, trag nădejde că aşa va fi! răspunse Czarniecki voios. Domnia ta eşti un om şiret ca vulpea, dar nu-ţi bate joc prea mult de mareşal, pentru că alţii nu şi-ar îngădui nici atâta. Multe atârnă de el. Până la Sandomierz o să mergem numai pe moşiile lui Lubomirski, iar mareşalul poate să ridice toate aşezările cu un singur cuvânt şi să poruncească ţăranilor să ne îngreuieze trecerea, arzând podurile şi ascunzând proviantul prin păduri. Domnia ta ai un merit, pe care n-am să-l uit până la moarte, dar trebuie să-i mulţumesc şi mareşalului, pentru că socotesc că n-a făcut-o numai din mândrie deşartă.

Aici bătu din palme şi porunci slujitorului:

— Adu-mi calul numaidecât! Să batem fierul cât e cald!

După care se întoarse spre polcovnici:

— Domniile voastre, haidem cu toţii, ca suita să fie cât mai arătoasă.

— Trebuie să merg şi eu? întrebă Zagłoba.

— Domnia ta ai făcut podul dintre mine şi mareşalul coroanei, aşa că se cuvine să treci primul pe el. Dealtfel, gândesc că te-au îndrăgit cu toţii. Hai cu noi, frăţioare, că altminteri o să spun că faci treaba numai pe jumătate.

— N-am încotro! Musai să-mi strâng cureaua mai tare, că o să mă zdruncine rău de tot. Nu mai am nici putere prea multă, poate numai dacă mă întremez cu ceva.

— Cu ce, mă rog?

— Mi s-au spus o groază de lucruri despre miedul castelanului, pe care nu l-am gustat până acum şi tare aş

vrea să aflu, în sfârşit, dacă e mai bun decât al mareşalului.

— Atunci să bem câte un păhărel la botu' calului, iar după ce ne întoarcem n-o să le mai numărăm dinainte.

Domnia ta ai să găseşti câteva urcioare şi la cvartirul domniei tale.

Spunând acestea, castelanul porunci să se aducă paharele şi băură cu măsură pentru voioşie şi curaj, după care încălecară şi plecară.

Mareşalul coroanei îl primi pe jupân Czarniecki cu braţele deschise, îl ospeţi şi-i dădu să bea, nelăsându-l să plece până în zori, când cele două oşti se împreunară şi porniră mai departe sub conducerea lui jupân Czarniecki. Nu departe de Sieniawa năvăliră iarăşi asupra suedezilor cu atâta folos, încât nimiciră străjile dinapoi şi iscară învălmăşeală în grosul oştirii. Abia spre ziuă îi alungară tunurile. La Lezajsk, jupân Czarniecki atacă şi mai puternic. Pâlcuri mari de suedezi se înnămoliră prin mocirlele ivite în urma ploilor şi a revărsării apelor, căzând în mâna polonezilor. Pentru vrăjmaşi drumul devenea din ce în ce mai greu. Fără vlagă, istovite de foame şi nesomn, polcurile abia îşi mai târau picioarele. Din ce în ce mai mulţi oşteni rămâneau pe drum. Unii erau atât de slăbiţi, încât nu mai vroiau nici să mănânce şi nici să bea, cerşind moartea. Alţii se întindeau să moară prin crânguri sau îşi pierdeau judecata şi priveau cu nepăsare la călărimea polonă care se apropia. Străinii, de care gemeau rândurile suedeze, începură să se furişeze din tabără şi să vie la jupân Czarniecki. Doar curajul neclintit al lui Carol Gustav mai ţinea în picioare forţele care se împuţinau ale armiei.

Pentru că duşmanul nu mergea numai în urma oştirii; cetele conduse de oameni necunoscuţi şi gloatele de ţărani îi aţineau mereu calea. Haitele acestea învălmăşite şi nu prea numeroase nu puteau să-l atace făţiş, dar îl hărţuiau de moarte. Vrând să-i convingă pe suedezi că hanul le venise în ajutor, toate oştile poloneze scoteau strigătul tătarilor, aşa că „Allah, Allah!” se auzea pretutindeni, ziua şi

noaptea. Oştenii suedezi n-aveau o clipă de odihnă, stând mereu cu mâna pe arme. Câteodată, zece-cincisprezece ridicau în picioare întreaga armie. Caii cădeau cu zecile şi erau mâncaţi numaidecât, deoarece nici vorbă nu mai putea fi de aducerea proviantului.

Din timp în timp, călăreţii polonezi găseau trupuri suedeze sfâşiate cumplit, recunoscând în aceste semne mânia ţăranilor. Cea mai mare parte din satele aşezate în clinul dintre San şi Vistula erau ale mareşalului şi ale rudelor sale.

De aceea, toţi ţăranii se ridicaseră la luptă ca un singur om, fiindcă mareşalul, necruţându-şi avuţiile, vestise că aceia care vor pune mâna pe arme, vor fi eliberaţi din şerbie. Abia se răspândise vestea prin olaturi şi toate coasele fură ţintuite cu vârful înainte în prelungirea cozii; curând începură să aducă zilnic capete de suedezi în tabără până când mareşalul puse capăt acestui obicei necreştinesc.

Atunci îi aduseră mănuşile şi pintenii raitierilor ucişi. Deznădăjduiţi, suedezii îi jupuiau de piele pe cei care le cădeau în mână, astfel că războiul devenea din zi în zi tot mai neînduplecat. Doar câteva polcuri poloneze mai rămăseseră alături de cotropitori, dar şi acestea stăruiau în rătăcirea lor mai mult de spaimă. Pe drumul spre Lezajsk fugiseră mulţi dintre ei, iar cei rămaşi iscau în fiecare zi asemenea încăierări, încât Carol Gustav se văzu silit să împuşte câţiva oşteni de elită. După această întâmplare, fugiră cu toţii cu sabia în mână. Nu mai rămase aproape nici unul lângă suedezi, în schimb, Czarniecki, întărit astfel, începu să atace tot mai puternic.

Mareşalul coroanei îl ajuta din toată inima. Se prea poate ca părţile mai bune ale firii lui să-i fi învins în acea vreme trufia şi ambiţia, aşa că nu-şi cruţa sforţările şi nici chiar viaţa, conducând nu o dată steagurile la luptă şi nelăsând duşmanul să se refacă. Era un bun oştean, astfel că aduse foloase însemnate. Acestea, alături de cele de mai târziu, l-ar fi statornicit în amintirea poporului, dacă n-ar fi fost acea

nimicnică răzvrătire pe care a iscat-o spre sfârşitul vieţii, ca să împiedice îndreptarea Republicii.

În acel timp însă, făcea totul ca să se umple de slava care-l acoperea ca o mantie. La întrecere cu el se lua jupân Witowski, castelanul de Sandomierz, un oştean cu mare experienţă, care vroia să fie deopotrivă şi cu Czarniecki, dar nu izbutea pentru că Dumnezeu nu-l dăruise cu măreţie.

Toţi trei îi asupreau tot mai mult pe suedezi. Până când polcurile de pedestraşi şi raitierii, care trebuiau să păzească spatele oştirii, se înfricoşară atât de mult, încât erau cuprinşi de panică la cel mai mic semn de alarmă. Atunci Carol Gustav se hotărî să meargă el însuşi cu străjile dinapoi, ca să le dea curaj.

Dar de la bun început fu cât pe ce să plătească cu viaţa această hotărâre. Odată, când regele avea cu sine doar un polc din străjile sale, cel mai puternic dintre toate, fiindcă oştenii fuseseră aleşi cu mare grijă din toată Scandinavia, se opri pentru odihnă în satul Rudnik. Aici, după ce prânzi la paroh, hotărî să se culce puţin, deoarece nu închisese ochii toată noaptea. Străjile înconjurară casa parohială, ca să nu-l tulbure nimeni. În acest timp, flăcăiandrul, care îngrijea de caii preotului, se furişă afară din sat şi, ajungând la herghelia de pe păşune, încalecă pe un mânz şi porni în goană la jupân Czarniecki.

Jupân Czarniecki se găsea de astă dată la vreo două mile de drum, dar străjile dinainte, alcătuite din polcul prinţului Dymitr Wiśniowiecki, se aflau la nu mai mult de o milă în spatele suedezilor sub conducerea porucinicului Szandarowski. Acesta tocmai vorbea cu Roch Kowalski, care venise cu porunci de la castelan, când deodată amândoi îl zăriră pe rândaşul preotului venind în goană.

— Ce diavol aleargă aşa? întrebă Szandarowski. Şi încă pe un mânz?

— E un flăcău din sat! răspunse Kowalski.

Băiatul veni până în faţa oştenilor şi se opri abia atunci când mânzul, speriat de vederea cailor şi a oamenilor, se

ridică în două picioare şi se propti cu copitele în pământ. Flăcăul sări şi, ţinând mânzul de coamă, se înclină în faţa cavalerilor.

— Ei, care-i povestea? întrebă Szandarowski, apropiindu-se.

— Suedezii sunt la noi, la casa parohială, şi i-am auzit vorbind că regele e cu ei! răspunse băiatul cu ochii scânteind.

— Sunt mulţi?

— Nu mai mult de două sute.

Lui Szandarowski îi sticliră ochii, dar temându-se de o capcană, se uită ameninţător la flăcăiandru şi zise:

— Cine te-a trimis?

— De ce trebuia să mă trimită cineva! Am încălecat pe mânz la păşune şi am venit cât am putut de repede; mi-am pierdut şi căciula pe drum. Bine că nu m-au văzut, boaitele!

Adevărul se răsfrângea pe chipul ars de soare al băiatului şi se vede că-i da inima ghes să se arunce asupra suedezilor; stătea înaintea celor doi porucinici cu obrajii ca para focului, ţinând cu o mână mânzul de coamă, cu părul încurcat şi cămaşa descheiată la piept, răsuflând repede.

— Şi restul oştirii suedeze unde este? întrebă stegarul.

— Au trecut atât de mulţi în vărsatul zorilor, că nici nu i-am putut număra, dar ăia sunt departe, au rămas numai nişte călăreţi, iar unul doarme acasă la părintele, zic că e regele.

La acestea, Szandarowski:

— Omule, dacă minţi, îţi va cădea capul de pe umeri, dar dacă spui adevărul, cere-mi ce vrei.

Flăcăiandrul îi făcu o plecăciune adâncă.

— Pe sănătatea mea, nu vreau nici o răsplată, dar porunceşte, domnia ta, să mi se dea o sabie.

— Hei, daţi-i o sabie! strigă Szandarowski la slujitorii lui, convins pe deplin.

Celelalte căpetenii îl mai întrebară pe băiat unde se afla conacul şi satul, ce fac suedezii, iar acesta răspunse:

— Stau de pază, câinii! Dacă vă duceţi de-a dreptul, o să vă vadă, vă călăuzesc eu prin tufele de arini.

Se împărţiră îndată poruncile şi steagul porni în trap întins, apoi la galop.

Flăcăul călărea pe deşelate pe mânzul lui fără frâu, înaintea rândurilor. Îşi îmboldea căluţul cu călcâiele şi se uita mereu cu ochi luminoşi la sabia scoasă.

Când începu să se vadă satul, intră în tufele de lozie şi o luă pe un drum cam desfundat spre ariniş; pe aici noroiul era şi mai mare, aşa că încetiniră goana.

— Ascultaţi, spuse flăcăul, suedezii se află spre dreapta, la câteva sute de paşi de marginea arinişului.

Începură să înainteze foarte încet, pentru că drumul era mocirlos, iar caii grei se afundau adesea în nămol până la genunchi. În sfârşit, tufărişul de arini se rări şi ajunseră la capăt.

Atunci, la nu mai departe de trei sute de paşi, văzură o bătătură largă, ce urca uşor, iar dincolo de ea casa parohială, înconjurată de tei, printre care se zăreau şomoioagele de paie ale stupilor. Pe bătătură se aflau două sute de călăreţi în platoşe şi coifuri.

Raitierii uriaşi stăteau călare pe cai uriaşi, deşi costelivi, gata de luptă, unii cu rapierele scoase şi rezemate cu vârful pe umăr, alţii cu patul muschetelor pe pulpă; priveau însă în altă parte, spre drumul mare, căci numai dintr-acolo se puteau aştepta la vreun atac. Deasupra capetelor flutura frumoasa flamură albastră cu leul auriu la mijloc.

Mai departe, în jurul casei, erau aşezate perechi de străjeri, dintre care unii priveau spre ariniş, dar pentru că soarele strălucea orbitor, iar în tufele acoperite de frunzişul bogat era aproape întuneric, nu puteau nici ei să-i vadă pe călăreţii polonezi.

În Szandarowski, oştean plin de foc, începu să clocotească sângele, dar se stăpâni şi aşteptă să se strângă rândurile; în acest timp, Roch Kowalski îşi aşează mâna grea pe umărul flăcăului.

— Ascultă, ţâncule! întrebă. Tu l-ai văzut pe rege?
— L-am văzut, boierule! şopti băiatul.
— Cum arată? După ce poate fi cunoscut?
— Are faţa tare oacheşă şi poartă nişte panglici roşii la şold.
— I-ai recunoaşte calul?
— Calul e negru, cu stea albă în frunte.
La acestea, Roch:
— Băiete, să te ţii aproape de mine şi să mi-l arăţi!
— Bine, boierule! Năvălim pe ei acum?
— Ţine-ţi gura!
Tăcură, şi jupân Roch începu să se roage de Sfânta Fecioară să-i îngăduie să se măsoare cu Carol şi să-i călăuzească braţul în timpul luptei.
Tăcerea dură foarte puţin, deoarece calul lui Szandarowski sforăi pe neaşteptate. Unul dintre raitierii de pază privi spre ariniş, se cutremură, ca şi când l-ar fi săltat ceva din şa, şi trase cu pistolul.
— Allah, Allah! loveşte, ucide! Uha-uu, loveşte! răsună dinspre tufăriş.
Şi steagul, ieşind ca fulgerul din umbră, se năpusti spre suedezi. Izbiră cu avânt, înainte ca străjerii să se întoarcă toţi cu faţa spre atacatori, şi hăcuiala începu îndată numai cu săbiile şi rapierele, fiindcă nimeni nu mai avea timp să tragă cu muscheta. Cât ai bate din palme raitierii fură împinşi spre gardul care se prăbuşi cu zgomot sub apăsarea crupelor cailor; polonezii îi loveau cu atâta înverşunare, încât rândurile se stricară, învălmăşindu-se. De două ori încercară să se încleşteze cu vrăjmaşul şi, respinşi tot de atâtea ori, se sparseră în două grupuri care se fărâmiţară şi ele, cât ai clipi din ochi, în altele mai mici, până când se risipiră ca boabele de mazăre aruncate de ţăran cu ispolul în sus.
Deodată, se auziră glasuri deznădăjduite:
— Regele, regele! Scăpaţi-l pe rege!

Carol Gustav ieşise din prima clipă în uşă cu pistoalele în mână şi cu spada în dinţi. Raitierul care-i ţinea calul aproape de prag i-l adusese numaidecât, regele încălecase şi cotind pe după colţul casei, se repezise printre tei şi stupi, ca să iasă prin spate din cercul încăierării.

Ajungând la gard, îşi strunise calul, sărise îngrăditura şi nimerise în mijlocul raitierilor, care se apărau împotriva aripii drepte a polonezilor. Aceştia ocoliseră casa cu o clipă înainte şi-i atacaseră pe suedezi dincolo de livadă.

— În galop, după mine! strigase regele.

Şi doborându-l cu o lovitură de spadă pe călăreţul polonez care ridicase sabia asupra lui, ieşise dintr-o săritură din vâltoarea bătăliei. În urma lui, raitierii răzbiseră rândurile poloneze şi porniseră în goană, ca un cârd de elani speriaţi de câini, care aleargă încotro îi duce conducătorul lor.

Călăreţii întorseseră caii după ei şi începuse urmărirea. Şi unii şi alţii o luaseră pe drumul mare ce ducea de la Rudnik spre Bojanówek. Fuseseră văzuţi de cei care luptau în curtea din faţa casei şi atunci răsunaseră strigătele:

— Regele, regele! Scăpaţi-l pe rege!

Dar raitierii dinaintea casei erau atât de înghesuiţi de Szandarowski, încât nu mai era chip să se gândească nici măcar la viaţa lor, astfel că regele fugea urmat numai de vreo doisprezece raitieri, în urma cărora goneau aproape treizeci de luptători de elită; în fruntea tuturor se afla Roch Kowalski.

Flăcăiandrul, care trebuia să i-l arate pe rege, se rătăcise de el în vânzoleala din bătătura casei, dar şi aşa Roch îl recunoscu pe Carol Gustav după mănunchiul de panglici roşii. După care îşi spuse că venise şi vremea lui, se aplecă în şa, împunse calul cu pintenii şi porni înainte, ca vijelia.

Fugarii, îndemnându-şi caii din răsputeri, se înşirară pe drumul larg. Şoimanii polonezilor, mai iuţi şi mai uşori, începură curând să se apropie din urmă. Roch îl ajunse îndată pe primul raitier şi, ridicându-se în scări, ca să sporească puterea loviturii, izbi năprasnic; îi reteză dintr-o

dată braţul din umăr cu spadă cu tot şi goni mai departe, aţintindu-şi iarăşi privirile asupra regelui.

Apoi al doilea raitier îi înnegri înaintea ochilor, îl doborî şi pe al doilea, celui de-al treilea îi crăpă coiful şi capul în două şi alergă înainte, uitându-se numai la rege. Caii raitierilor începură să se poticnească şi să cadă; călăreţii polonezi îi ajunseră şi-i tăiară într-o clipită.

Jupân Roch trecea înainte pe lângă oameni şi cai, ca să nu piardă timpul; depărtarea dintre el şi Carol Gustav începu să se micşoreze. Pe o distanţă de câteva zeci de paşi îi mai despărţeau doar doi călăreţi.

Deodată, săgeata slobozită din arcul unui oştean polonez îi zbârnâi pe la ureche şi se înfipse în spinarea raitierului care fugea în faţa lui. Acesta se clătină la dreapta şi la stânga, se lăsă pe spate, răcni cu glas neomenesc şi se prăvăli din şa.

Între Roch şi rege mai rămăsese numai unul.

Dar şi acesta, vrând pesemne să-şi scape regele, în loc să fugă, îşi întoarse calul. Jupân Roch îl ajunse şi nici ghiuleaua nu doboară atât de repede omul din şa, cum îl prăbuşi el, după care, scoţând un strigăt cumplit, se repezi ca un mistreţ uriaş înainte.

Poate că regele s-ar fi întors să-i ţină piept şi ar fi pierit negreşit, dar după Roch mai veneau şi alţii, iar săgeţile începură să şuiere. Vreuna din ele putea să-i rănească în orice clipă calul, aşa că regele îl îmboldi şi mai avan cu pintenii, îşi lipi faţa de coamă şi goni mâncând pământul, ca rândunica urmărită de erete.

Jupân Roch nu numai că îşi îndemnă şi el fugarul cu pinteni, dar începu să-l lovească şi cu latul săbiei, ca să nu rămână în urmă. Copaci, pietre şi tufe le alergau prin faţa ochilor, iar vântul le şuiera în urechi. Regelui îi căzu pălăria din cap, în cele din urmă, îşi aruncă şi punga, socotind că neînduplecatul călăreţ se va lacomi la bani şi va înceta urmărirea, dar Kowalski nici nu se uita la ea, îmboldindu-şi cu sârg calul, care începea să dea semne de oboseală.

Se vede că jupân Roch se pierduse cu firea, pentru că începu să strige în gura mare, cu un glas în care, alături de amenințare, tremura și rugămintea.

— Oprește, pentru mila lui Dumnezeu! Deodată, calul regelui se poticni atât de tare, încât dacă regele nu l-ar fi strunit cu toată puterea, ar fi căzut. Roch mugi ca un zimbru; depărtarea care-l mai despărțea de rege se micșoră simțitor.

După o clipă, fugarul se împiedică a doua oară și iarăși, până să-l pună regele pe picioare, Roch se mai apropie eu zece-cincisprezece pași. Atunci se îndreptă în șa, ca pentru a lovi. Era înfricoșător. Ochii îi ieșiseră din orbite, iar dinții îi sticleau de sub mustața roșcovană. Încă o poticnire, încă o clipă și soarta întregii Republici, a Suediei și a războiului ar fi fost pecetluită. Dar calul regelui începu să alerge din nou, iar regele se întoarse, întinse pistoalele și trase de două ori.

Un plumb zdrobi genunchiul bahmetului lui Roch, care se ridică în două picioare, apoi căzu pe cele din față și se propti cu botul în pământ.

Regele ar fi putut să se arunce în această clipă asupra urmăritorului și să-l străpungă cu spada, dar la numai două sute de pași soseau ceilalți călăreți polonezi, așa că se aplecă iarăși în șa și goni ca săgeata slobozită dintr-un arc tătărăsc.

Roch își scoase piciorul de sub cal. O clipă privi buimac după fugar, apoi se împletici ca un om beat, se așeză în mijlocul drumului și începu să hohotească asemenea ursului.

Iar regele se depărta din ce în ce mai mult! În cele din urmă, începu să se micșoreze și să se topească până pieri cu totul în desișul întunecat al brazilor.

Tovarășii lui Roch sosiră lărmuind și strigând. Erau vreo cincisprezece dintre cei care aveau cai mai buni. Unul aduse punga regelui, iar altul pălăria la care penele negre de struț erau prinse cu diamante. Amândoi îi strigară:

— Sunt ale tale, oștene! Ți se cuvine pe drept!

Iar ceilalţi:

— Ştii pe cine ai fugărit? Pe cine l-ai ajuns? Era Carolus în persoană!

— Pe legea mea! De când s-a născut, n-a mai fugit de nimeni, cum a fugit de domnia ta. Cavalere, te-ai acoperit de faimă nemărginită!

— Şi câţi raitieri a doborât înainte de a-l ajunge pe rege!

— Puţin a lipsit, ca să scapi într-o clipă Republica întreagă cu sabia!

— Uite punga!

— Ia şi pălăria!

— Avea un cal grozav, dar cu comorile astea cumperi zece la fel!

Roch se uită la ei cu priviri încremenite, apoi zvâcni în picioare şi strigă:

— Eu sunt Kowalski şi asta-i jupâneasa Kowalska. Duceţi-vă la toţi dracii!

— I s-a întunecat mintea! se auziră glasuri.

— Daţi-mi un cal şi am să-l ajung din nou! strigă Roch. Dar oştenii îl luară de subsuori şi, cu toate că se smucea, îl duseră înapoi, spre Rudnik, liniştindu-l şi mângâindu-l pe drum.

— L-ai băgat în sperieţi! îi spuseră. Iată ce-a ajuns să păţească acest cuceritor, biruitorul atâtor ţări, oraşe şi oştiri!

— Ha! ha! Acum a aflat şi el ce pot cavalerii polonezi!

— O să i se urască repede în Republică! Au venit şi pentru el vremuri de grea cumpănă!

— Vivat Roch Kowalski!

— Vivat! Vivat cel mai viteaz dintre cavaleri, mândria întregii oştiri!

Şi duseră ploştile la gură. Î i dădură să bea şi lui Roch care goli un burduf şi se simţi îndată mult mai bine.

În timp ce regele era urmărit pe drumul spre Bojenówek, raitierii, care luptau înaintea casei parohiale, se apărară cu o vitejie vrednică de acest polc vestit. Deşi atacaţi pe

neaşteptate şi împrăştiaţi de la început, se adunară tot atât de repede în jurul steagului albastru şi pentru că erau împinşi de polonezi din toate părţile. Nici unul nu cerşea îndurare, dimpotrivă, cal lângă cal şi umăr la umăr, împungeau cu rapierele cu atâta înverşunare, încât un răstimp izbânda păru că înclină de partea lor. Trebuiau împrăştiaţi din nou, lucru cu neputinţă acum din pricina polonezilor care-i înconjurau, ori măcelăriţi până la cel din urmă. Szandarowski socoti mai potrivită a doua dezlegare, aşa că strângând cercul, se repezi asupra vrăjmaşilor cum se repede uliul rănit la stolul de cocoare cu ciocurile lungi. Prăpădul şi îmbulzeala se înteţiră. Săbiile scrâşneau lovindu-se de rapiere, rapierele de frângeau, izbindu-se de garda săbiilor.

Din când în când, un cal se înălţa ca un delfin deasupra talazului mării şi după o clipă se prăbuşea în vălmăşagul de oameni şi cai. Strigătele încetară, se auzeau doar nechezatul cailor, hârşcâitul asurzitor al fierului şi gâfâitul cavalerilor; o îndârjire neobişnuită încrâncenă inimile polonezilor şi ale suedezilor. Luptau cu săbiile şi rapierele frânte; se încleştau unii cu alţii ca nişte ereţi; se apucau de păr, de mustăţi, se muşcau cu dinţii; cei care căzeau de pe cai şi se mai puteau ţine pe picioare îşi înfigeau jungherele în burţile cailor, în pulpele călăreţilor. În fum, în duhoarea cailor şi în beţia luptei, oamenii se preschimbau în uriaşi care dădeau lovituri puternice; braţele deveneau măciuci şi săbiile fulgere. Coifurile de oţel erau despicate dintr-o singură lovitură, ca nişte garniţe de tablă; potrivnicii se izbeau în cap, îşi retezau braţele cu paloşul, spintecau fără încetare şi fără milă; nimeni nu era iertat. De sub vârtejul de oameni şi cai pâraiele de sânge începură să se scurgă pe bătătură:

Uriaşa flamură albastră fâlfâia mai departe deasupra suedezilor, dar cercul se micşora din ce în ce mai mult.

Ca atunci când secerătorii se aşează la cele două capete ale lanului de grâu, încep să mânuiască secerile şi lanul se

micşorează văzând cu ochii, iar ei se apropie tot mai mult unii de alţii, tot aşa şi cercul polonezilor se strângea întruna, astfel că luptătorii dintr-o parte puteau să vadă săbiile îndoite ale celor care luptau de cealaltă parte.

Jupân Szandarowski se frământa ca o furtună şi se băga printre suedezi, cum îşi bagă lupul hămesit colţii în carnea calului abia sugrumat, dar un călăreţ îl întrecea în furie; era flăcăiandrul care îi înştiinţase că vrăjmaşul se afla la Rudnik, iar acum se aruncase odată cu oştenii asupra suedezilor. Tretinul preotului, care până atunci zburdase nepăsător pe păşune, înghesuit de cai, neputând să se smulgă din viitoare, părea că turbase odată cu stăpânul lui. Cu urechile ciulite, ochii ieşiţi din orbite şi coama înfoiată se opintea înainte, muşca şi lovea cu picioarele, în vreme ce călăreţul dădea cu sabia, cum ar fi dat cu îmblăciul, unde nimerea, la dreapta, la stânga, înainte; ciuful băiatului se umpluse de sânge, ascuţişul rapierelor îi găurise umerii şi pulpele; faţa-i era crestată, dar rănile îl aţâţau şi mai mult. Se bătea fără să mai ţină seama de nimic, ca un om care, văzând că nu mai poate scăpa cu viaţă, vrea să-şi răzbune moartea cu vârf şi îndesat.

În acest timp, rândurile suedeze se împuţinau ca grămada de zăpadă peste care se toarnă apă fiartă din toate părţile. În cele din urmă, în jurul flamurii regale rămaseră vreo zece-cincisprezece inşi. Furnicarul polonez îi năpădi cu totul şi muriră luptând cu dinţii încleştaţi: nici o mână nu se întinse, nici unul dintre ei nu ceru milă.

Deodată, în încăierare se auziră glasuri:

— Flamura, puneţi mâna pe flamură!

Auzind acestea, flăcăiandrul îşi impuse mânzul cu vârful săbiei şi se năpusti ca o flacără înainte. Cum fiecare dintre raitierii aflaţi lângă flamură aveau împotrivă câte doi sau trei călăreţi polonezi, băiatul îl pocni pe stegar cu sabia peste gură, iar acesta îşi desfăcu braţele şi căzu cu faţa pe coama calului.

Flamura albastră se prăbuşi odată cu el.

Raitierul cel mai apropiat răcni cumplit şi puse mâna pe băţul de lemn, dar băieţandrul apucă de pânză, trase cu putere, o rupse într-o clipă, o strânse ghem şi, strângând-o cu amândouă mâinile la piept, începu să strige cât putea:

— Acum e a mea şi n-o dau înapoi! E a mea! Ceilalţi raitieri se repeziră înverşunaţi spre el, unul îi străpunse încă o dată umărul prin pânza flamurii, dar în aceeaşi clipă fură spârcuiţi cu toţii de săbii.

După care mai multe mâini mânjite de sânge se întinseră spre flăcău.

— Flamura, dă-ne flamura! îi strigară.

— Lăsaţi-l în pace! El a luat-o sub privirile mele, el să i-o dea castelanului.

— Se apropie castelanul, vine! se auziră glasuri numeroase.

În depărtare răsunară într-adevăr tobele de luptă, şi pe drumul dinspre păşune se ivi un steag întreg care se îndrepta în goană spre casa parohului. Era steagul din Lauda, în fruntea căruia se afla însuşi Czarniecki. Ajunşi la faţa locului, văzură că totul se isprăvise şi îşi opriră caii; oştenii lui Szandarowski alergară spre ei.

Se apropie şi Szandarowski să-i dea socoteală castelanului de cele întâmplate, dar era atât de istovit, încât nici nu mai putea să vorbească; tremura ca de friguri şi glasul i se îneca mereu în gâtlej.

— A fost chiar regele. nu ştiu. dacă a scăpat.

— A scăpat, a scăpat! spuseră cei care luaseră parte la urmărire.

— Am cucerit flamura! Sunt o mulţime de morţi!

Czarniecki îşi îndemnă fără o vorbă calul spre câmpul de bătaie, care oferea o privelişte cumplită şi jalnică. Peste două sute de trupuri suedeze şi poloneze zăceau unul lângă altul, adesea unul peste altul. Unii se ţineau de păr, alţii muriseră, muşcându-se unul pe altul sau sfâşiindu-se cu unghiile. Iar alţii se strângeau parcă într-o îmbrăţişare frăţească ori zăceau cu capul pe pieptul potrivnicilor. Multe

chipuri erau făcute zob de picioarele cailor, de nu mai rămăsese nimic omenesc în ele; cele care nu fuseseră zdrobite de copite, aveau ochii deschişi şi răsfrângeau înfricoşarea, groaza luptei, turbarea.

Sângele clipocea în pământul muiat sub picioarele calului pe care călărea castelanul, înroşindu-le până deasupra chişiţei; mirosul de sânge şi năduşeală supăra nările şi oprea răsuflarea în piept.

Castelanul privea la trupurile morţilor, cum pliveşte gospodarul la snopii de grâu din care îşi va înălţa stogul. Pe faţă i se citea mulţumirea. Ocoli în tăcere casa parohială, cercetă morţii din spatele livezii, după care se întoarse încet în bătătură.

— Vad că n-aţi făcut treabă de mântuială, spuse, şi sunt mulţumit de domniile voastre.

Oştenii îşi zvârliră căciulile în sus cu mâinile însângerate:

— Vivat Czarniecki!

— Să dea Dumnezeu să ne batem iarăşi cât mai repede! Vivat! Vivat!

Iar castelanul:

— O să vă alăturaţi străjilor dinapoia oştirii, ca să vă odihniţi. Jupâne Szandarowski, cine a cucerit flamura?

— Aduceţi flăcăiandrul! porunci Szandarowski. Unde e?

Oştenii dădură fuga să-l caute şi-l găsiră rezemat de peretele grajdului, lângă mânzul care se prăbuşise; din pricina rănilor şi tocmai trăgea să moară. La prima aruncătură de ochi, se părea că nici flăcăul nu mai avea mult de trăit, dar strângea flamura la piept cu amândouă mâinile.

Îl luară îndată şi-l duseră înaintea castelanului. Era desculţ, ciufulit, cu pieptul gol, cămaşa şi sumanul numai zdrenţe, mânjit de sângele suedezilor şi al lui, ca o arătare de pe altă lume, clătinându-se pe picioare, dar cu foc în ochii încă vii. Czarniecki rămase mirat când îl văzu.

— Cum aşa? întrebă. El a cucerit flamura regală?

— Cu mâna şi sângele lui, răspunse Szandarowski. El ne-a adus vestea că suedezii sunt aici, apoi a făptuit atâtea în timpul luptei, încât ne-am minunat cu toţii.

— Aşa-i! E adevărul curat, ca şi când ar fi fost scris de cineva! întăriră oştenii.

— Cum te cheamă? îl întrebă jupân Czarniecki pe băieţandru.

— Michałko!

— Al cui eşti?

— Al preotului.

— Ai fost al preotului, dar de acum înainte vei fi numai al tău! rosti castelanul.

Dar Michałko nu mai auzi vorbele din urmă, deoarece, din pricina scurgerii de sânge, se clătină şi căzu cu capul pe piciorul castelanului.

— Luaţi-l şi daţi-i toate îngrijirile. Mă voi strădui ca la prima adunare a Seimului să fie deopotrivă cu domniile voastre nu numai cu sufletul, cum este acum!

— E vrednic, prea vrednic! strigară şleahticii. După care îl luară, îl puseră pe Michałko pe o targa şi-l duseră la casa parohială.

Iar jupân Czarniecki ascultă mai departe istorisirea, de astă dată a celor care văzuseră urmărirea lui Carol Gustav de către jupân Roch, luându-şi capul în mâini ori bătându-se cu palma peste genunchi, fiindcă înţelegea că după asemenea păţanie, curajul regelui va trebui să scadă.

Nu mai puţin se bucură jupân Zagłoba care, punându-şi mâinile în şolduri, le spuse cu mândrie cavalerilor:

— Ha, tâlharul, ai? Dacă-l ajungea pe Carolus, nici dracul nu mai putea să-l scape! E din sângele meu, pe legea mea, e din sângele meu!

Pe măsură ce trecea timpul, jupân Zagłoba credea şi el tot mai convins că este unchiul lui Roch Kowalski.

Jupân Czarniecki porunci să-l caute pe tânărul cavaler, dar nu-l putură găsi, fiindcă jupân Roch urcase în şură de ruşine şi, de ciudă, se îngropase în paie şi adormise atât de

adânc, încât ajunse steagul din urmă abia a doua zi de dimineaţă. Era însă destul de îngrijorat şi nu cuteza să se înfăţişeze înaintea unchiului. Acesta însă veni la el şi începu să-l mângâie:

— Nu te necăji, Roch! îi spuse. Şi aşa te-ai acoperit de faimă; chiar eu am auzit când te-a lăudat castelanul: „La prima vedere, pare un prostovan care nu e în stare să numere nici până la trei, dar văd că e un cavaler focos, care a sporit slava oştirii întregi!”

— Dumnezeu nu m-a ajutat, zise Roch, pentru că m-am îmbătat cu o zi înainte şi n-am spus rugăciunea de seară!

— Nu încerca să cercetezi hotărârile dumnezeieşti, că ai să mai şi huleşti. Ce poţi să-ţi pui în cârcă, pune, dar să nu faci şi cu mintea la fel, fiindcă ai să dai greş!

— Eram atât de aproape des el, că-i simţeam în nări mirosul calului. L-aş fi spintecat până la şa! Dar dacă domnia ta crezi că eu n-am mint-e deloc?!

La acestea, Zagłoba:

— Tot dobitocul îşi are mintea lui, Roch, eşti un flăcău grozav şi ai să-mi aduci mângâiere de multe ori. Să dea Dumnezeu ca feciorii tăi să aibă tot atâta minte în pumn, ca şi tine!

— Nu-mi trebuie! se împotrivi Roch. Eu sunt Kowalski, iar asta-i jupâneasa Kowalska.

Capitolul VII.

După întâmplarea de la Rudnik, regele intră şi mai adânc în clinul dintre San şi Vistula, mergând în continuare cu străjile din spate, deoarece nu era numai un conducător priceput, ci şi un războinic cu un curaj neîntrecut, în urma lui veneau jupân Czarniecki, jupân Witowski şi jupân Lubomirski, gonindu-l ca pe o fiară în plasa întinsă. Cete numeroase lărmuiau ziua şi noaptea în jurul suedezilor. Hrana se împuţina văzând cu ochii, oştenii erau tot mai istoviţi şi descurajaţi, aşteptându-şi pierzania.

În cele din urmă, suedezii ajunseră în cotul făcut de vărsarea Sanului în Vistula şi se odihniră. Aici, într-o parte îi

apăra Vistula, în cealaltă Sânul, revărsat ca în fiecare primăvară, iar a treia latură a triunghiului o întări regele cu şanţuri puternice în care traseră tunurile.

Locul era într-adevăr de necucerit, în schimb, suedezii erau amenințaţi să moară de foame. Trăgeau totuşi nădejde că în curând aveau să primească proviant de la căpeteniile cetăţilor de pe malul apei. Nu prea departe se afla fortăreaţa Sandomierz, în care polcovnicul Szynkler îngrămădise rezerve însemnate pe care le trimise fără întârziere, aşa că mâncară, băură şi dormiră pe săturate, iar când se treziră, începură să cânte psalmi luterani, mulţumindu-i lui Dumnezeu pentru că scăpaseră dintr-o mare primejdie.

Dar jupân Czarniecki le pregătea alte lovituri.

Oraşul Sandomierz, aflat în stăpânirea suedezilor, putea să vină mereu în ajutorul oştirii suedeze, aşa că jupân Czarniecki se gândi să cucerească cetatea, tăind astfel şi această legătură.

— O să le oferim o privelişte grozavă, spuse la sfatul de război. Vor privi neputincioşi de pe malul celălalt cum atacăm oraşul, pentru că n-au cum să treacă Vistula şi să-i vie într-ajutor. Noi, însă, punând mâna pe Sandomierz, vom prelua şi hrana trimisă de Wirtz de la Cracovia.

Jupân Lubomirski, jupân Witowski şi alţi războinici mai vârstnici îl sfătuiră pe jupân Czarniecki să nu facă una ca asta.

— Ar fi bine, spuseră, să cucerim un oraş atât de mare, fiindcă le-am putea face mult sânge rău suedezilor, dar cum să-l luăm? Pedestrime n-avem şi nici tunuri mari de asediu; cum poate călărimea să se caţere pe ziduri?

La acestea, jupân Czarniecki:

— Păi, ţăranii noştri nu se bat destul de bine ca pedestraşi? De-aş găsi câteva mii ca Michałko, aş lua nu numai Sandomierz, ci şi Varşovia!

Şi fără să mai asculte de nimeni, trecu Vistula. Abia se află prin împrejurimi, că se şi strânseră câteva mii de oameni,

care cu coase, care cu flinte sau muschete, şi porniră spre Sandomierz.

Năvăliră în oraş pe neaşteptate şi pe uliţe începu un măcel cumplit. Suedezii se apărară cu îndârjire de la ferestre şi de pe acoperişuri, dar nu putură stăvili iureşul. Fură striviţi ca nişte viermi prin case şi respinşi din oraş. Szynkler se adăposti cu restul oştenilor în cetate, dar polonezii porniră cu acelaşi avânt pe urma lui. Atacară porţile şi zidurile. Szynkler înţelese că nu se va putea apăra nici în cetate.

Aşadar, luă cu el tot ce putea lua, oameni, lucruri, proviant, şi încărcând totul pe cutere, trecu râul la rege; acesta privea de pe malul celălalt la înfrângerea oştenilor săi, fără să-i poată ajuta cu nimic.

Cetatea căzu în puterea polonezilor.

Dar suedezul viclean, înainte de a pleca, aşezase pe sub ziduri şi prin pivniţe butoaie cu pulbere cu fitilele aprinse.

Când se înfăţişă înaintea regelui, îi spuse îndată această, veste, ca să-i veselească inima.

— Cetatea va sări în aer odată cu toţi oamenii din ea, spuse. Poate că va pieri însuşi Czarniecki.

— Dacă-i aşa, vreau să văd şi eu cum zboară la cer polonezii cei cucernici! răspunse regele.

Şi rămase cu toţi ghinărarii pe loc.

În acest timp, cu toate poruncile lui Czarniecki, care prevăzuse înşelătoria, volintirii şi ţăranii se răspândiseră prin toată cetatea în căutarea suedezilor ascunşi şi a prăzilor. Trâmbiţele sunau larum, chemându-i pe toţi să se adăpostească în oraş, dar ei nu auzeau sau nu vroiau să le ia în seamă.

Deodată, pământul se clătină sub picioarele lor, bubuituri şi trosnete înfricoşătoare cutremurară văzduhul, un stâlp de foc uriaş ţâşni în sus, aruncând în aer pământ, ziduri, acoperişuri, întreaga cetate, odată cu cele peste cinci sute de trupuri ale acelora care nu izbutiseră să fugă.

Carol Gustav îşi puse mâinile în şolduri de bucurie, iar curtenii linguşitori începură să-i repete vorbele:

— Polonezii zboară în cer! Zboară în cer! În cer!

Dar se bucurau prea devreme, căci Sandomierz rămânea oricum în mâna polonezilor şi nu mai putea trimite proviant grosului oştirii, închise în cotul râurilor.

Jupân Czarniecki îşi întinse tabăra în faţa suedezilor, pe celălalt mal al Vistulei, şi supraveghea trecerea.

Iar jupân Sapieha, mare hatman de Lituania şi voievod de Wilno, sosi cu lituanienii din partea opusă şi tăbărî dincolo de San.

Suedezii erau împresuraţi, prinşi ca într-un cleşte.

— Cercul s-a închis! îşi spuneau oştenii din taberele polone.

Înţelegeau cu toţii, până şi cei mai puţini pricepuţi în arta războiului, că năvălitorii erau ameninţaţi să piară, dacă nu le veneau ajutoare la timp, care să-i scape.

Înţelegeau prea bine şi suedezii. În fiecare dimineaţă căpeteniile şi oştenii veneau pe malul Vistulei şi priveau cu deznădejde în ochi şi în suflet la pâlcurile călărimii lui Czarniecki, care înnegreau dincolo de râu.

Apoi se duceau pe malul Sânului, unde veghea zi şi noapte oastea lui jupân Sapieha gata să-i primească oricând cu sabia şi muscheta.

Nici vorbă de trecerea Sanului ori a Vistulei, atâta vreme cât cele două oştiri se aflau în apropiere. Suedezii mai puteau să se întoarcă la Jarosław pe drumul pe care veniseră, dar ştiau că în asemenea împrejurare nici unul dintre ei n-ar mai fi ajuns să vadă Suedia.

Zilele se scurgeau cu greu, iar nopţile erau şi mai chinuitoare din pricina vuietului şi a strigătelor. Hrana era iarăşi pe sfârşite.

În acest timp, jupân Czarniecki lăsă conducerea oştirii lui Lubomirski şi, însoţit de steagul laudanian, trecu Vistula mai sus de vărsarea Sanului, ca să se vadă cu jupân Sapieha şi să chibzuiască împreună cum să ducă războiul mai departe.

De astă dată nu mai era nevoie de mijlocirea lui Zagłoba, care să-i apropie pe cei doi conducători, deoarece fiecare îşi iubea ţara mai mult decât pe sine însuşi, fiind gata să-şi jertfească pentru ea interesele proprii, mândria şi ambiţia.

Hatmanul de Lituania nu-l pizmuia pe Czarniecki şi nici Czarniecki pe hatman, dimpotrivă, se respectau unul pe altul, aşa că întâlnirea lor stoarse lacrimi până şi oştenilor mai în vârstă.

— Republica sporeşte în putere, se bucură ţara dragă, când asemenea fii se îmbrăţişează, le spuse Zagłoba lui Wołodyjowski şi celor doi Skrzetuski.

— Czarniecki e un războinic neîntrecut şi are un suflet de aur, dar şi Sapieha e bun de pus pe rană. Să dea Dumnezeu ca asemenea oameni să se nască şi din piatră seacă. S-ar încreţi pielea pe suedezi, dară ar vedea dragostea dintre aceşti oameni mari. Nu ne-au cotropit oare din pricina dezbinării şi a zavistiei magnaţilor? Ce, ne-au învins prin forţa armelor? Aşa, da, mai înţeleg! Îmi tresaltă inima de bucurie când privesc la asemenea întâlnire. Fac prinsoare că nu vom rămâne cu gâtlejurile uscate, fiindcă Sapio se dă în vânt după petreceri, şi cu astfel de oaspete îşi va da drumul cu dragă inimă.

— Dumnezeu e milostiv, răul trece. Dumnezeu e milostiv! spuse Jan Skrzetuski.

— Ai grijă să nu huleşti! îi răspunse Zagłoba. Orice rău trebuie să se isprăvească; dacă ar dura veşnic, ar fi o dovadă că diavolul stăpâneşte lumea, nu Isus, a cărui milă este fără margini.

Vorbirea le fu întreruptă de vederea lui Babinicz, a cărui făptură semeaţă o zăriră de departe peste marea de capete. Wołodyjowski şi Zagłoba începură îndată să-i facă semne, dar el era cu ochii aţintiţi la jupân Czarniecki, aşa că nu-i văzu de la început.

— Ia te uită cum s-a mai ogârjit! se miră Zagłoba.

Se vede că n-a izbândit prea mult împotriva prinţului Bogusław, răspunse Wołodyjowski, altminteri ar fi fost mai

vesel.

— Mai mult ca sigur că n-a izbândit. Se ştie că Bogusław asediază împreună cu Szteinbok cetatea Malborg.

— Numai Dumnezeu le poate zădărnici truda! La acestea, jupân Zagłoba:

— Chiar dacă iau cetatea, între timp, noi, Carolum Gustavum captivabimus, o să vedem dacă nu ne vor da fortăreaţa în schimbul regelui.

— Uite că Babinicz se îndreaptă spre noi! îl întrerupse; Skrzetuski.

Într-adevăr, când îi văzu, cavalerul începu să-şi croiască drum prin mulţime şi să vie spre ei, făcându-le semne cu căciula şi zâmbindu-le de departe. Îşi dădură bineţe ca nişte vechi cunoscuţi şi prieteni.

— Ce se mai aude? Ce-ai făcut cu prinţul Bdguslaw, jupâne cavaler? întrebă Zagłoba.

— Rău, dar nu-i vremea să vorbim de asemenea lucruri, pentru că o să ne aşezăm îndată la masă. Domniile voastre rămâneţi aici la noapte; după ospăţ o să dormiţi la mine, printre tătarii mei. Am un sălaş destul de bun şi o să tăifăsuim la un pahar până dimineaţa.

— Eu n-am obiceiul să mă împotrivesc, atunci când cineva vorbeşte cu înţelepciune! răspunse Zagłoba. Spune-mi numai de ce ai slăbit aşa?

— Diavolul acela m-a doborât în bătălie cu cal cu tot şi m-a spart ca pe o oală de argilă; de atunci scuip sânge şi nu pot să-mi revin. Dar nădăjduiesc că mila lui Christos, stăpânul nostru, mă va ajuta să-i slobod sânge. Dar, hai să mergem, fiindcă jupân Sapieha şi jupân Czarniecki încep să se poftească unul pe altul să facă primul pas. Înseamnă că masa e gata. Vă aşteptam cu mare bucurie, pentru că aţi vărsat destul sânge suedez.

— Să spună alţii ce isprăvi am făcut! zise Zagłoba. Nu se cade să mă laud eu!

Dar mulţimea începu să se mişte şi se duseră cu toţii pe medeanul dintre corturi, pe care se întinseseră mesele.

Jupân Sapieha îl cinsti ca pe un rege pe jupân Czarniecki. Masa la care se aşează castelanul era acoperită cu flamuri suedeze. Miedul şi vinurile curgeau din butoaie, astfel că spre sfârşitul ospăţului amândouă căpeteniile se cam chercheliseră. Nu lipsiră veselia, glumele, uralele, larma şi, cum vremea era frumoasă şi soarele pripea cu putere, numai frigul serii îi împrăştie pe cei care petreceau.

Atunci Kmicic îşi duse musafirii printre tătari. Se aşezară în cortul lui pe lăzi pline cu tot felul de lucruri de pradă şi începură să vorbească despre campania lui Kmicic.

— Bogusław se află acum la Malborg, spuse jupân Andrzej, deşi unii spun că ar fi la prinţul elector, alături de care va veni în ajutorul regelui.

— Cu atât mai bine, o să ne întâlnim! Voi, tinerii, nu sunteţi în stare să-i veniţi de hac, o să vedem ce va putea face unul mai bătrân! Cu mulţi a avut de-a face până acum, dar cu Zagłoba încă nu. Vă spun eu că o să ne întâlnim, poate doar dacă prinţul Janusz i-a hotărât prin testament să-l ocolească pe Zagłoba. Se prea poate!

— Electorul e un om viclean, se amestecă Jan Skrzetuski, şi când va vedea că e de rău cu Carolus, nu-şi va mai respecta făgăduielile şi jurământul.

— Iar eu vă spun că nu va fi aşa! se împotrivi Zagłoba. Nimeni nu e mai înverşunat împotriva noastră ca prusacii. Când sluga care ţi-a îmbrăţişat genunchii şi ţi-a curăţat straiele ajunge stăpânul tău odată cu schimbarea norocului, se va purta cu atât mai aspru, cu cât mai mare a fost bunăvoinţa pe care i-ai arătat-o.

— Şi de ce, mă rog? întrebă Wołodyjowski.

— Pentru că nu va uita niciodată starea lui de slugă şi va dori să se răzbune împotriva ta, chiar dacă i-ai fi făcut numai bine.

— Să lăsăm asta! spuse Wołodyjowski. Se întâmpla deseori ca şi câinele să muşte mâna stăpânului. Mai bine să ne povestească Babinicz despre campania lui.

— Ascultăm! consimţi Skrzetuski.

Kmicic tăcu o clipă, răsuflă adânc şi începu să istorisească despre luptele lui Sapieha cu Bogusław, despre înfrângerea celui din urmă la Janów, în sfârşit, despre sfărâmarea tătarilor de către prinţul Bogusław, care îl doborâse cu cal cu tot şi scăpase cu viaţă.

— Păi, domnia ta spuneai că-l vei urmări cu tătarii până la Baltica. îl întrerupse Wołodyjowski.

La care Kmicic:

— Dar şi domnia ta mi-ai spus mai demult, că jupân Skrzetuski, aci de faţă, când Bohun i-a răpit jupâniţa îndrăgită, a lăsat baltă şi fata şi răzbunarea, pentru că ţara se afla în primejdie; spune-mi cine ţi-e prieten, ca să-ţi spun cine eşti, eu m-am împrietenit cu domniile voastre şi doresc să vă urmez pilda.

— Să te răsplătească Maica Domnului, cum l-a răsplătit şi pe Skrzetuski! răspunse Zagłoba. Cu toate că mi-ar plăcea ca jupâniţa să se afle mai degrabă în pădure, decât în puterea lui Bogusław.

— Nu-i nimic! strigă Wołodyjowski. O s-o recapeţi!

— Trebuie să-i recapăt nu numai făptura, ci şi respectul şi dragostea.

— Una va fi însoţită de cealaltă, spuse jupân Michał, chiar dacă ai luat-o cu de-a sila, ca atunci. mai ţii minte?

— Aşa ceva n-am să mai fac!

Şi jupân Andrzej începu să ofteze din adâncul inimii, apoi zise:

— Nu numai că n-am recăpătat-o pe Oleńka, dar Bogusław mi-a răpit-o şi pe a doua.

— Curat turc, pe legea mea! strigă Zagłoba. Iar jupân Michał îl întrebă:

— Care a doua?

— Ehei, sunt multe de spus! răspunse Kmicic. La Zamość era o jupâniţă grozav de frumoasă, care-i plăcea tare mult starostelui de Kałuża. Acesta, temându-se de sora lui, prinţesa Wiśniowiecka, nu cuteza să dea buzna în apropierea ei, aşa că s-a gândit s-o trimită pe jupâniţă cu

mine, chipurile la jupân Sapieha, după o moştenire din Lituania, iar în fapt, ca să mi-o ia înapoi la o jumătate de milă de Zamość şi s-o ducă în vreo pustietate, unde să nu-i mai înfrâneze nimeni poftele. Eu însă i-am ghicit planurile. „Vrei să mă faci codoaşca ta? mi-am zis. Atunci aşteaptă!” Şi i-am ciomăgit oamenii, iar pe jupâniţă am dus-o neîntinată la jupân Sapieha. Vă spun domniilor voastre, e frumoasă ca un sticlete, dar cinstită. Şi eu sunt alt om acum, iar tovarăşii mei, fie-le ţărâna uşoară, au putrezit de mult în pământ!

— Cine era jupâniţă asta? întrebă Zagłoba.

— Se trăgea dintr-un neam ales şi era în grija jupânesei Wiśniowiecka. Cândva a fost logodită cu lituanianul Podbiepięta pe care domniile voastre l-aţi cunoscut.

— Anusia Borzobohata! răcni Wołodyjowski, sărind în picioare.

Zagłoba se ridică şi el de pe vraful de pături.

— Jupâne Michał, stăpâneşte-te!

Dar Wołodyjowski se repezi ca o pisică la Kmicic.

— Trădătorule, tu l-ai lăsat pe Bogusław s-o răpească?!

— Nu mă nedreptăţi! îl dojeni Kmicic. Eu am dus-o teafără la hatman, îngrijindu-mă de ea ca de o soră, iar Bogusław n-a răpit-o de la mine, ci de la altul, cu care jupân Sapieha o trimisese la familia lui; îl cheamă Glowbicz sau cam aşa, nu mai ţin minte.

— Unde-i acum?!

— Nu mai e aici, fiindcă s-a prăpădit. Cel puţin aşa mi-au spus polcovnicii lui Sapieha. Eu l-am hărţuit de unul singur pe Bogusław, aşa că nu ştiu prea bine. Judecând după pripeala domniei tale, văd că ne-a lovit acelaşi necaz şi ne-a nedreptăţit acelaşi om, iar dacă-i aşa, să ne unim împotriva lui, să ne facem dreptate şi să ne răzbunăm amândoi. O fi el mare magnat şi mare cavaler, dar gândesc că nu se va simţi în largul lui în Republica întreagă cu doi duşmani ca noi.

— Iată mâna mea! răspunse Wołodyjowski. De acum încolo suntem prieteni, pentru tot restul vieţii, până la moarte! Oricare dintre noi îl va întâlni mai întâi, acela îi va plăti

pentru amândoi. Să dea Dumnezeu să-l întâlnesc eu cei dintâi şi am să-i slobod sânge cum mă vezi şi cum te văd!

Aici jupân Michał – începu să-şi mişte atât de avan mustăcioara şi să-şi pipăie sabia, încât pe jupân Zagłoba mai că-l cuprinse frica, întrucât ştia că nu era de glumit cu jupân Michał.

— Acum nu mi-aş dori să fiu prinţul Bogusław, rosti după un răstimp, nici dacă mi-ar da cineva toată Letonia în dar. E prea destul să ai un potrivnic ca râsul ăsta de Kmicic, ce să mai vorbesc şi de jupân Michał! Mai mult, chiar eu am să închei foedus{4} cu voi. Mintea mea şi săbiile voastre! Nu ştiu dacă se află vreun potentat în toată creştinătatea, care să nu tremure înaintea unei tovărăşii ca aceasta. Pe de altă parte, şi Dumnezeu îi va schimba norocul mai devreme sau mai târziu, deoarece nu se poate ca un trădător şi un eretic să nu rămână nepedepsit. Şi aşa Kmicic i-a scos destui peri albi.

— Nu tăgăduiesc că s-a aflat deseori la strâmtoare din pricina mea! răspunse jupân Andrzej.

Şi poruncind să se umple paharele, povesti cum l-a scăpat pe Soroka de la ţeapă. Nu mai spuse însă că mai întâi s-a aruncat la picioarele lui Radziwiłł deoarece numai la amintirea acelei clipe îşi simţi sângele clocotind.

Jupân Michał se înveseli, ascultându-i istorisirea, iar la sfârşit spuse:

— Dumnezeu să te ajute, Jędrek! Cu asemenea viteaz poţi să te duci şi în iad! Îmi pare rău că nu vom putea fi totdeauna împreună din pricina slujbei. Pe mine s-ar putea să mă trimită într-o parte a Republicii, iar pe tine în alta. Nu se ştie care din noi îl va întâlni mai întâi.

Kmicic tăcu o vreme.

— După dreptate, s-ar cuveni să cada în mâinile mele. Dar dacă nu voi avea parte decât de ruşine, pentru că-mi e ruşine s-o recunosc, dar eu nu-i pot ţine piept acestui diavol.

— O să te învăţ toate tainele mele! strigă Wołodyjowski.

— Sau eu! se oferi şi Zagłoba.

— Nu! Să-mi fie cu iertare, domnia ta, dar mai bine să mă înveţe Michał! răspunse Kmicic.

— Cu toate că-i atât de viteaz, eu şi jupâneasa Kowalska nu ne temem de el, numai să fiu sătul de somn! se amestecă Roch.

— Taci din gură, Roch! îl dojeni Zagłoba. Vezi să nu te pedepsească Dumnezeu pentru îngâmfare cu mâna micului cavaler.

— Ehei, n-o să păţesc nimic!

Bietul jupân Roch nu era un prooroc prea norocos, dar se cherchelise de-a binelea şi era gata să se lupte cu toată lumea. Băuseră şi ceilalţi destul, fie în sănătatea lor, fie pentru pierzania lui Bogusław şi a suedezilor.

— Am auzit, zise Kmicic, că după ce-i batem pe suedezi aici şi punem mâna pe rege, vom porni numaidecât spre Varşovia. Pe urmă se va sfârşi şi războiul şi va veni rândul electorului.

— Oho, asta aşa-i! încuviinţă Zagłoba.

— Am auzit-o de la jupân Sapieha, iar el, ca un om mare, le ştie mai bine. Ne-a spus odată: „Suedezii vor fi învinşi, cu septentrionii s-a isprăvit, iar cu electorul nu trebuie să începem nici un fel de negocieri. Jupân Czarniecki, zice, şi Lubomirski se vor duce în Brandenburg, iar eu şi vistiernicul de Lituania în Prusia electorului. Dacă pe urmă, zice, nu vom uni ţinuturile prusiene pentru totdeauna cu Republica, atunci în sfatul ţării nu se află nici un cap pe măsura lui jupân Zagłoba, care l-a amenințat de unul singur pe elector cu scrisori.”

— A spus Sapio una ca asta? întrebă Zagłoba roşind de mulţumire.

— Am auzit cu toţii, iar eu m-am bucurat grozav, pentru că aceeaşi lovitură îl va nimici şi pe Bogusław şi, dacă nu-l vom întâlni mai devreme, atunci nu se poate să nu dăm ochi cu el.

— Numai să isprăvim mai repede cu suedezii ăştia! spuse Zagłoba. Au intrat la apă! N-au decât să ne dea Letonia şi câteva milioane de taleri şi le dăruim viaţa.

— Vorbim de vrabia de pe gard! râse Jan Skrzetuski. Carolus se află în Polonia. Cracovia, Varşovia, Poznań şi alte oraşe mai însemnate sunt încă în stăpânirea lui, iar domnia ta, tătucă, vorbeşti de răscumpărare. Ehei, mai avem mult de furcă până când va veni vremea să ne gândim la elector!

— Mai e şi armia lui Szteinbok, mai sunt şi garnizoanele, şi Wirtz! adăugă Stanisław.

— Atunci de ce stăm aici cu mâinile încrucişate? întrebă Roch pe neaşteptate, holbându-şi ochii. Nu putem să-i atacăm pe suedezi?

— Prost mai eşti, Roch! îl domoli Zagłoba.

— Unchiul o ţine pe a lui, dar pe legea mea, am văzut o luntre lângă mal. Am putea trece râul şi poate punem mâna pe vreo strajă. E un întuneric, de-ţi bagi degetele în ochi; până să-şi dea seama ce se petrece, noi suntem înapoi şi le spunem celor două căpetenii ce-am izbândit. Dacă domniile voastre nu vreţi, am să mă duc singur!

— Mai mare minunea, viţelul mort a mişcat din coadă! se împotrivi Zagłoba mânios.

Dar lui Kmicic începură să-i freamăte nările.

— Hm, propunerea nu e rea, nu e rea deloc! spuse.

— Nu e rea pentru nişte slujitori, dar nu pentru cavalerii care se respectă. Oameni buni, gândiţi-vă la rangul vostru! Sunteţi polcovnici şi vreţi să vă purtaţi ca nişte fluieră-vânt.

— E adevărat că nu prea se cuvine! consimţi Wołodyjowski. Mai bine să mergem la culcare, că e târziu.

Căzură cu toţii la învoială, aşa că îngenunchează şi rostiră rugăciunea cu glas tare, după care se întinseră pe pături şi adormiră numaidecât.

Dar, după vreun ceas, săriră cu toţii în picioare, deoarece dincolo de râu se auziră împuşcături, apoi în toată tabăra lui Sapieha răsunară ţipete înspăimântate.

— Isuse, Mărie! se cruci Zagłoba. Ne atacă suedezii!

— Ce vorbeşti, domnia ta?! răspunse Wołodyjowski, punând mâna pe sabie.

— Roch, vino aici! strigă Zagłoba, care în asemenea împrejurări prefera să-şi aibă nepotul lângă el.

Dar Roch nu mai era în cort.

Ieşiră în fugă pe medean. Mulţimea se adunase înaintea corturilor şi plecaseră cu toţii la râu, deoarece pe malul celălalt se vedeau fulgere şi împuşcăturile se înteţeau.

— Ce s-a întâmplat, ce s-a întâmplat? fură întrebate străjile numeroase de lângă apă.

Dar străjile nu văzuseră nimic. Doar unul dintre oşteni spuse că auzise ceva ca plescăitul unui val, dar nu văzuse nimic din pricina ceţii care plutea deasupra râului, aşa că nu vrusese să sperie oamenii pentru un zgomot nedesluşit.

Ascultându-l, Zagłoba îşi luă capul în mâini deznădăjduit.

— Roch s-a dus la suedezi! A spus că vrea să pună mâna pe vreo strajă!

— Pentru Dumnezeu, se prea poate! strigă Kmicic.

— O să-mi împuşte flăcăul, pe legea mea! strigă Zagłoba. Domniile voastre, nu mai e nici o scăpare? O, Isuse, un băiat de aur? în amândouă oştile nu se mai află unul ca el. Cum de i-a trăsnit prin cap una ca asta? Sfântă Fecioară, scapă-l de la necaz!

— Poate că se va întoarce, ceaţa e destul de deasă! S-ar putea să nu-l vadă!

— O să aştept aici până mâine dimineaţă. Sfântă Fecioară! Maica Domnului!

Între timp, pe malul din faţă împuşcăturile începură să se rărească, luminile se stinseră treptat şi, după un ceas, se aşternu o tăcere adâncă. Zagłoba umbla pe malul apei ca găina care-şi cheamă puii de raţă şi îşi smulgea din cap bruma de păr ce-i mai rămăsese, dar aşteptarea şi chinul lui aveau să se dovedească zadarnice. Râul albi în lumina zorilor, în cele din urmă răsări şi soarele, dar Roch nu se întoarse.

Capitolul VIII.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, jupân Zagłoba, cuprins de deznădejde, se duse la jupân Czarniecki şi-l rugă să trimită pe cineva la suedezi, să vadă ce s-a întâmplat cu Roch; e viu şi geme în robie sau şi-a plătit cutezanţa cu viaţa?

Czarniecki se învoi fără greutate, deoarece ţinea la jupân Zagłoba. Mângâindu-l în nenorocirea lui, vorbi astfel:

— Gândesc că nepotul domniei tale trebuie să fie în viaţă, altminteri l-ar fi scos apa la mal.

— Să dea Dumnezeu! răspunse Zagłoba cu jale, dar pe unul ca el nu-i uşor să-l scoată apa la mal, fiindcă n-are numai braţul greu, ci şi mintea îi e ca plumbul, lucru se vede şi din fapta lui.

La aceasta, Czarniecki:

— Domnia ta vorbeşti cu dreptate! Dacă e viu, ar trebui să poruncesc să fie legat de un cal şi târât pe medean pentru neascultare. Oricine are voie să sperie oştirea suedeză, dar el ne-a speriat şi pe noi; dealtfel şi pe suedezi, dar numai la porunca mea. Ce-i asta, aici e oaste de şleahtici sau ce dracu e, de fiecare face ce-l taie capul!

— E vinovat, assentior. Eu însumi am să-l pedepsesc, numai să-l întoarcă Dumnezeu!

— Eu am să-l iert, gândindu-mă la isprava de la Rudnik. Avem o groază de prinşi, mai însemnaţi decât Kowalski, pe care i-am putea da în schimb. Du-te domnia ta la suedezi şi propune-le schimbul. Dau doi şi la nevoie chiar trei inşi pentru el, ca să nu-ţi sângereze inima domniei tale. Să vii la mine să iei scrisoarea către rege şi să pleci fără întârziere.

Zagłoba, bucuros, se duse într-un suflet la cortul lui Kmicic şi le spuse tovarăşilor ce se întâmplase. Jupân Andrzej şi Wołodyjowski se oferiră îndată să meargă cu el, fiindcă amândoi erau curioşi să-i vadă pe suedezi. Kmicic putea fi de mare folos, pentru că vorbea nemţeşte aproape tot atât de bine ca şi limba polonă.

Pregătirile nu le luară prea multă vreme. Jupân Czarniecki nu-l mai aşteptă pe Zagłoba şi îi trimise scrisoarea printr-un

slujitor, după care, însoţiţi de un trâmbiţaş, urcară într-o luntre cu o pânză albă m vârful unei prăjini şi porniră.

La început, înaintară în tăcere; se auzea doar scârţâitul vâslelor frecate de marginile luntrii, dar Zagłoba începu să se îngrijoreze şi zise:

— Ar fi bine ca trâmbiţaşul să le vestească venirea noastră, fiindcă mişeii ăştia sunt în stare să tragă în noi, cu toată pânza albă.

— Ce vorbeşti, domnia ta! răspunse Wołodyjowski. Până şi barbarii îi respectă pe soli, iar suedezii ştiu să se poarte!

— Să sune trâmbiţaşul, când spun! Orice oştean poate trage în noi, găureşte luntrea şi ne ducem la fund, iar apa e rece! Nu vreau să mă ud din pricina purtării lor alese!

— Uite că se văd străjile! spuse Kmicic. Trâmbiţa începu să sune. Luntrea aluneca repede; pe malul celălalt se iscă mişcare şi în curând sosi o căpetenie călare cu o pălărie de piele galbenă. Se apropie de apă, îşi puse mâna streaşină la ochi şi începu să privească în lumină.

La zece-cincisprezece paşi de mal, Kmicic îşi scoase căciula în semn de bineţe, iar suedezul se înclină cu aceeaşi cuviinţă.

— Scrisoare de la jupân Czarniecki către prealuminatul rege suedez! strigă jupân Andrzej, arătând scrisoarea.

În acest timp, luntrea atinse pământul.

Străjile de pe mal prezentară armele. Jupân Zagłoba se linişti cu totul, îşi luă numaidecât o înfăţişare vrednică de un trimis şi rosti pe latineşte:

— În noaptea trecută a fost prins un cavaler şi am venit să-l cer înapoi.

— Nu ştiu latineşte! răspunse căpetenia.

— Necioplitul! murmură Zagłoba.

Suedezul se întoarse spre jupân Andrzej:

— Regele se află în celălalt capăt al taberei. Binevoiţi, domniile voastre, şi vă opriţi aici, iar eu mă duc să-i dau de veste.

Şi îşi întoarse calul.

Începură să-se uite în jur. Tabăra era foarte întinsă, cuprinzând tot triunghiul alcătuit de San şi Vistula. În vârful triunghiului era Pniew, iar la bază, într-o parte Tarnobrzeg, iar în cealaltă Rozwadów. Fireşte, privirea nu putea îmbrăţişa toată întinderea, dar cât cuprindeai cu ochii se vedeau şanţuri, valuri de apărare, parapete de pământ şi faşine înţesate de oameni şi tunuri. La mijloc, în Gorzyce, era cvartirul regelui şi tot acolo se afla şi grosul oştirii.

— Dacă foamea nu-i va goni de aici, nu le vom putea veni de hac! zise Kmicic. Tot locul e întărit şi până şi caii au unde să pască.

— Dar peştele n-o să ajungă pentru atâtea guri! răspunse Zagłoba. Dealtfel, luteranii nu prea se dau în vânt după mâncarea de post. Nu demult aveau toată Polonia, iar acum au numai clinul ăsta de pământ; să-l păstreze sănătoşi ori să se întoarcă Ia Jarosław!

— Şanţurile au fost săpate de oameni foarte pricepuţi! spuse Wołodyjowski, privind întăriturile cu ochi de cunoscător. Noi avem mai mulţi meşteri în mânuirea săbiei, dar n-avem atâtea căpetenii învăţate, şi în arta războiului am rămas în urma altora.

— Din care pricină? întrebă Zagłoba.

— Din care pricină? Ca unul care am slujit mereu la călărime, nu s-ar cuveni s-o spun, dar pretutindeni pedestrimea şi tunurile sunt lucrul de căpătâi, mişcările lor în luptă, marşurile şi contra marşurile hotărăsc soarta bătăliei. În oştirile străine trebuie să înghiţi o groază de cărţi, să răsfoieşti din scoarţă în scoarţă o mulţime de autori romani, înainte de a fi înaintat într-un rang mai acătării, pe când la noi toate astea nu fac două parale. Călărimea năvăleşte ca şi înainte şi curăţă locul cu săbiile, iar dacă nu izbuteşte de la început, e pierdută.

— Să fii domnia ta sănătos, jupâne Michał! Care naţie a mai obţinut atâtea izbânzi însemnate?

— Mai demult şi alţii au luptat la fel, dar neavând acelaşi avânt, au fost învinşi. Acum însă le-a venit chipurile mintea

la cap şi iată ce se întâmplă.

— Să aşteptăm sfârşitul. Până una-alta, adu-mi pe cel mai iscusit genist suedez sau neamţ, eu am să i-l pun împotrivă pe Roch, care n-a pus mâna pe nici o carte, şi o să vedem care pe care.

— Numai să ai domnia ta de unde să-l iei! se amestecă Kmicic.

— Adevărat, prea adevărat! Îmi pare tare rău de flăcăul ăsta. Jupâne Andrzej, ciripeşte pe limba aia păsărească cu nădrăgarii ăştia şi întreabă-i ce s-a întâmplat cu el?

— Domnia ta nu-i cunoşti pe oştenii din trupele regulate. Nici unul n-o să deschidă pliscul fără poruncă. Ne răcim gura de pomană!

— Ştiu eu că ticăloşii ăştia sunt nişte sălbatici. Când vine vreun sol la şleahticii noştri, intră în vorbă numaidecât, beau horilcă împreună şi îl întreabă de sănătatea jupânesei şi a copilului. Nu se feresc să vorbească nici despre treburile politiceşti, pe când ăştia stau încremeniţi ca nişte stane şi se holbează la noi. Apuca-i-ar colica!

Într-adevăr, tot mai mulţi pedestraşi se îngrămădeau în jurul trimişilor, privindu-i cu luare-aminte. Aveau la ce să se uite, căci îmbrăcaţi în straie bogate, păreau destul de arătoşi. Privirile se îndreptau mai mult spre jupân Zagłoba care avea o înfăţişare de senator, şi cel mai puţin spre jupân Michał din pricina staturii sale.

Căpetenia care-i întâmpinase pe mal se întoarse cu încă un cavaler de rang mai mare şi cu oşteni care duceau caii de frâu. Cel mai mare în rang se înclină înaintea solilor şi spuse în limba polonă:

— Domniile voastre, măria sa vă pofteşte la cvartirul-său; pentru că nu e prea aproape, v-am adus şi cai.

— Domnia ta, eşti polonez? întrebă Zagłoba.

— Nu! Mă cheamă Sadowski şi sunt ceh, acum sunt în slujba suedezilor.

Kmicic se apropie îndată de el.

— Domnia ta, nu mă recunoşti? Sadowski se uită la el.

— Cum de nu, de la Częstochowa! Domnia ta ai sfărâmat cel mai mare tun de asediu şi Miller te-a dăruit lui Kuklinowski. Fii binevenit, sunt bucuros să întâlnesc un cavaler atât de faimos!

— Ce se întâmpla cu Kuklinowski? întrebă Kmicic mai departe.

— Domnia ta, nu ştii?

— Ştiu că i-am plătit cu măsura cu care vroia să mă ospeţeaşcă şi el, dar l-am lăsat în viaţă.

— A murit îngheţat.

— Aşa am crezut şi eu! spuse jupân Andrzej dând din mână.

— Jupâne polcovnic l se amestecă Zagłoba. Nu cumva în tabără se află şi un polonez, Roch Kowalski?

Sadowski izbucni în râs:

— Cum să nu? E la noi!

— Slavă Domnului şi Sfintei Fecioare! E viu şi am să-l scap. Slavă Domnului!

— Nu ştiu dacă regele va binevoi să-l dea! răspunse Sadowski.

— Oho! Şi de ce?

— Pentru că îi place grozav. Şi-a dat seama îndată că e cel care l-a fugărit la Rudnik cu atâta îndârjire. Am râs să ne prăpădim, ascultând răspunsurile prinsului. Regele întreabă: „Ce ai împotriva mea?” iar el zice: „Am jurat!” Apoi regele iarăşi: „O să mă urmăreşti şi de-acum înainte?” „Păi, cum altfel!” răspunde şleahticul. Regele a început să râdă: „Dacă te lepezi de jurământ, îţi dăruiesc viaţa şi libertatea.” „Nu se poate!” „De ce?” „Pentru că unchiul ar zice că sunt un neghiob!” „Eşti atât de sigur că m-ai învinge?” „Aş învinge cinci ca măria ta!” Aşadar regele din nou: „Şi cutezi să ridici mâna asupra unui rege?” Iar el: „Cutez, fiindcă ai o credinţă scârbavnică!” Îi tălmăceam fiecare cuvânt regelui, care se veselea tot mai mult şi repeta: „Îmi place grozav oşteanul ăsta!” Pe urmă, vrând să afle dacă l-a fugărit un luptător atât de puternic, a poruncit

să se aleagă doisprezece flăcăi zdraveni din garda personală, care să se măsoare pe rând cu prinsul. Cavalerul s-a dovedit într-adevăr foarte vânjos. Când am plecat eu, doborâse zece din ei unul după altul şi nici unul nu era în stare să se ridice singur de jos. O să ajungem tocmai la sfârşitul luptei.

— Îl recunosc pe Roch! Sângele meu! strigă Zagłoba. Oferim în schimbul lui fie şi trei polcovnici însemnaţi.

— O să-l găsiţi pe rege plin de voioşie, răspunse Sadowski, lucru destul de rar acum.

— Cred şi eu! răspunse micul cavaler.

Apoi Sadowski se întoarse spre Kmicic şi începu să-l întrebe cum de izbutise să scape din mâinile lui Kuklinowski şi pe deasupra să i-o şi plătească. Jupân Andrzej povesti pe larg cele întâmplate, pentru că îi cam plăcea să se fălească, în timp ce Sadowski se lua cu mâinile de cap de mirare; în cele din urmă, îi strânse încă o dată mâna lui Kmicic şi spuse:

— Crede-mă, domnia ta, că mă bucur din toată inima. Cu toate că-i slujesc pe suedezi, îmi place orice faptă de viteaz, mai ales când un cavaler vrednic învinge un nemernic. Trebuie să recunosc că atunci când se nimereşte printre domniile voastre un om destoinic, apoi să cauţi cu luminarea în universo şi nu mai găseşti unul la fel.

— Domnia ta eşti un oştean cu creştere aleasă! îl lăudă jupân Zagłoba.

— Şi un luptător cunoscut! adăugă Wołodyjowski.

— Pentru că am învăţat să lupt şi să mă port de la domniile voastre! răspunse Sadowski. ducându-şi mâna la pălărie.

Aşa vorbeau între ei, întrecându-se în cuvinte măgulitoare, până când ajunseră la Gorzyco, unde se afla cvartirul regelui. Tot satul mişuna de oşteni de arme felurite. Trimişii polonezi priveau curioşi la cetele de oşteni risipite prin ogrăzi. Unii, vrând să-şi înşele foamea, dormeau pe prispe, pentru că vremea era frumoasă şi caldă, sau aruncau zarurile pe darabane, bând bere, în vreme ce alţii îşi

întindeau hainele pe garduri sau, stând în faţa caselor şi îngânând cântece scandinave, îşi frecau coifurile şi platoşele cu praf de cărămidă de luceau ca soarele. Unde şi unde curăţau şi plimbau caii, într-un cuvânt, viaţa de tabără îşi urma cursul obişnuit; oştenii se foiau pretutindeni sub cerul luminos. Pe chipurile unora se citea într-adevăr truda nespusă şi foamea, dar soarele acoperea sărăcia cu aur; de altfel, pentru aceşti oşteni neîntrecuţi începuseră zilele de odihnă, aşa că îşi recăpătau repede curajul şi înfăţişarea războinică. Wołodyjowski admira în sinea lui mai ales polcurile de pedestraşi, vestite în toată lumea pentru dârzenia şi vitejia lor. Pe măsură ce înaintau, Sadowski îi lămurea:

— Ăsta-i polcul smalandez din gărzile regelui, iar aici se află pedestraşii din Dalekarlia, cei mai buni.

— Pentru Dumnezeu, cine mai sunt şi monstra ăştia mititei? se cruci Zagłoba, arătând spre un grup de omuleţi cu pielea măslinie şi pletele negre fluturând în amândouă părţile capului.

— Sunt laponi, iar dintre hiperboreeni ei trăiesc în ţinuturile cele mai de miazănoapte.

— Şi se pricep măcar la luptă, căci mie mi se pare că aş putea să iau câte trei în fiecare mână şi să le ciocnesc capetele până obosesc!

— Nici vorbă că ai putea s-o faci! În luptă nu fac două parale, dar sunt foarte buni slujitori şi, pe urmă, sunt un lucru mai rar. În schimb, sunt tare pricepuţi la vrăjitorii; fiecare are cel puţin un diavol în slujba lui, iar unii au câte cinci.

— De unde asemenea tovărăşie cu necuratul? întrebă Kmicic, făcându-şi semnul crucii.

— Umblă mereu prin beznă, fiindcă la ei noaptea durează câte o jumătate de an, iar domniile voastre ştiţi că pe întuneric nu e prea greu să ai de-a face cu diavolul.

— Şi suflet au?

— Nu se ştie, dar gândesc că seamănă mai mult ca fiarele.

Kmicic îşi apropie calul, înşfacă un lapon de grumaz, îl ridică în sus ca pe un pisoi şi îl privi cu luare-aminte, apoi îl puse jos şi spuse:

— Dacă regele mi-ar dărui unul ca ăsta, aş porunci să-l afume şi l-aş atârna în biserica de la Orsza, unde printre alte lucruri rare se găsesc şi nişte ouă de struţ

— În biserica de la Lubnie era o falcă de balenă sau de uriaş! adăugă Wołodyjowski.

— Să mergem, să nu ne alegem cu vreun lucru de scârbă de la ei! îi zori Zagłoba.

— Să mergem! repetă Sadowski. La drept vorbind, s-ar fi cuvenit să dau poruncă să vă pună sacii în cap, cum e obiceiul, dar aici n-avem nimic de ascuns, iar dacă v-aţi uitat la întărituri, cu atât mai bine.

După care îndemnară caii şi în curând ajunseră ia conacul din Gorzyce. Descălecară la poartă şi scoţându-şi căciulile, merseră mai departe pe jos, deoarece regele se afla înaintea casei.

Văzură o mulţime de ghinărari şi alte căpetenii de vază. Erau acolo bătrânul Wittemberg. Duglas, Loewenhaupt, Miller, Erikson şi mulţi alţii. Şedeau cu toţii în pridvor, înapoia regelui, şi priveau la jocul pe care-l pusese la cale Carol Gustav. Roch tocmai doborâse al doisprezecelea raitier şi rămăsese în picioare cu contăşul sfârtecat de potrivnici, năduşit şi ostenit de moarte. Zărindu-şi unchiul în tovărăşia lui Kmicic şi a lui Wołodyjowski, crezu la început că fuseseră şi ei luaţi prinşi, aşa că îşi bulbucă ochii şi deschise gura, apoi se apropie câţiva paşi, dar Zagłoba îi făcu semn cu mâna să stea la locul lui şi înainta cu însoţitorii în faţa regelui.

Sadowski începu săi înfăţişeze pe solii care se înclinară adânc, cum cerea obiceiul şi regulile curţii, apoi Zagłoba îi întinse scrisoarea lui Czarniecki.

Regele luă scrisoarea şi începu să citească. În vreme ce trimişii se uitau curioşi la el, pentru că nu-l mai văzuseră niciodată. Era un bărbat în floarea vârstei, atât de oacheş,

de parcă s-ar fi născut italian sau hispan. Buclele lungi ale părului negru ca pana corbului îi cădeau până pe umeri. Strălucirea şi culoarea ochilor aminteau de Jeremi Wiśniowiecki, doar sprâncenele le avea foarte ridicate, ca şi când s-ar fi mirat mereu.

În schimb, în locul unde se împreună sprâncenele, fruntea se înălţa boltită, făcându-l să semene cu un leu: o încreţitură adâncă deasupra nasului, care nu pierea nici atunci când râdea, îi dădea feţei o înfăţişare ameninţătoare şi furioasă. Buza de jos îi ieşea mult înainte, ca lui Jan Kazimierz, dar era mai rotund la chip şi cu bărbia mai mare: purta mustaţă ca aţa de subţire, lăţită puţin spre vârfuri. Oricum faţa lui arăta un om neobişnuit, unul din aceia care, păşind pe pământ, fac sângele să curgă. Se citea pe ea semeţia monarhului, puterea leului şi agerimea minţii, numai că, deşi zâmbetul binevoitor îi stăruia pe buze, nu se vedea bunătatea inimii care aşterne pe chip acea lumină blajină dinăuntru, asemenea unei lămpi într-o urnă de alabastru.

Şedea în jilţ cu picioarele încrucişate; pulpele puternice se desemnau limpede în ciorapii negri. Îşi mijea ochii, cum avea obiceiul, şi citea zâmbind scrisoarea lui Czarniecki. Deodată îşi ridică pleoapele, privi la jupân Michał şi spuse:

— Pe domnia ta te-am recunoscut numaidecât, l-ai învins pe Kannenberg.

Toţi ochii se îndreptară spre Wołodyjowski, care-şi mişcă mustăcioara, se înclină şi răspunse:

— La porunca măriei tale!

— Ce rang ai? întrebă regele.

— Sunt polcovnicul steagului din Lauda.

— Unde ai slujit mai înainte?

— La voievodul de Wilno.

— Şi l-ai părăsit odată cu ceilalţi? L-ai trădat şi pe el şi pe mine.

— I-am jurat credinţă regelui meu, nu măriei tale.

Regele nu răspunse nimic, toate frunţile se încruntară şi ochii începură să-l sfredelească pe jupân Michał, dar acesta rămase liniştit, tremurându-şi doar mustăcioara din când în când.

Regele spuse pe neaşteptate:

— Sunt bucuros să cunosc un cavaler atât de vestit. Printre noi Kannenberg trecea de neînvins în lupta cu sabia. Domnia ta cred că eşti cel mai iscusit în această ţară!

— În universo! sări Zagłoba.

— Nu sunt nici cel din urmă! răspunse Wołodyjowski.

— Domniile voastre, fiţi bineveniţi. Jupân Czarniecki e un mare oştean şi îl respect cu adevărat, deşi şi-a călcat cuvântul, pentru că trebuia să nu se mişte de la Siewierz.

La aceasta, Kmicic:

— Măria ta, nu jupân Czarniecki, ci ghinărarul Miller şi-a călcat cuvântul mai întâi, luându-i polcul de pedestraşi regali conduşi de Wolf.

Miller făcu un pas înainte, îl privi pe Kmicic în albul ochilor şi începu să şoptească ceva la ureche regelui care, clipind întruna, asculta cu atenţie, uitându-se la jupân Andrzej; în cele din urmă, zise:

— Văd că jupân Czarniecki mi-a trimis nişte cavaleri aleşi. Ştiu demult că nu duceţi lipsă de oameni hotărâţi, ci de cei care-şi ţin făgăduielile şi jurământul.

— Cuvintele măriei tale sunt sfinte! răspunse Zagłoba.

— Ce vrei să spui, domnia ta?

— Dacă n-ar fi fost meteahna asta a poporului nostru, măria ta nu te-ai fi aflat aici!

Regele tăcu iarăşi o vreme, iar ghinărarii se mirară încruntaţi de cutezanţa trimisului.

— Jan Kazimierz v-a eliberat de jurământ, spuse regele, pentru că v-a părăsit şi s-a adăpostit peste graniţă.

— Numai papa ne poate elibera de jurământ, dar el se află la Roma şi nu ne-a eliberat.

— Să lăsăm asta! rosti regele. Uite, cu asta am cucerit acest regat – aici îşi lovi spada cu palma – şi tot cu ea am să-

l păstrez. N-am nevoie de consimţământul şi jurămintele voastre. Vreţi război, îl veţi avea! Gândesc că jupân Czarniecki n-a uitat de Gołab.

— A uitat pe drumul de la Jarosław încoace! răspunse Zagłoba.

Regele, în loc să se mânie, începu să râdă.

— Am să-i aduc eu aminte!

— Dumnezeu e stăpânul lumii!

— Spuneţi-i să mă viziteze. Am să-l primesc cu braţele deschise, numai să se grăbească, întrucât voi pleca mai departe după ce se vor reface caii.

— Atunci o să te întâmpinăm noi pe măria ta! răspunse Zagłoba, înclinându-se şi ducându-şi fără să vrea mâna la sabie.

Iar regele:

— Văd că jupân Czarniecki mi-a trimis nu cele mai bune săbii, ci şi pe cel mai iscusit vorbitor. Domnia ta îmi respingi la iuţeală toate loviturile. Noroc că războiul înseamnă altceva, fiindcă mi-aş găsi un potrivnic vrednic de mine. Dar să revenim la oile noastre! Jupân Czarniecki îmi scrie să-i slobod prinsul, oferindu-mi, în schimb, două căpetenii de rang mai mare. Nu-mi nesocotesc oştenii, cum gândiţi domniile voastre, şi nu vreau să-i răscumpăr prea ieftin, căci asta ar fi împotriva ambiţiei lor şi a mea. În schimb, deoarece nu-i pot refuza nimic lui jupân Czarniecki, îi trimit în dar acest cavaler.

— Stăpâne milostiv! răspunse Zagłoba. Jupân Czarniecki n-a vrut să arate dispreţ pentru căpeteniile măriei tale, ci puţină înţelegere faţă de mine, pentru că e vorba de un nepot al meu, iar eu sunt, cu îngăduinţa măriei tale, sfătuitorul lui jupân Czarniecki,

— Dacă ar fi după dreptate, spuse regele râzând, n-ar trebui să-i dau drumul acestui prins, fiindcă a jurat să mă urmărească până în pânzele albe, poate numai dacă se leapădă de legământul făcut.

Aici se întoarse spre Roch care stătea înaintea pridvorului şi-i făcu semn cu mâna.

— Vino mai aproape, vânosule!

Roch făcu câţiva paşi şi se opri în poziţie de drepţi.

— Sadowski, zise regele, înştiinţează-l că-i dau drumul şi întreabă-l dacă va renunţa la jurământul lui!

Sadowski tălmăci întrebarea regelui.

— Nu se poate! strigă Roch.

Regele înţelese fără tălmaci şi începu să bată din palme şi să clipească din ochi.

— Ei vezi! Cum pot să dau drumul unuia ca acesta? A răsucit grumazul la doisprezece raitieri, iar mie îmi făgăduieşte că voi fi al treisprezecelea! Bine, bine! îmi place grozav! Oare şi el este sfătuitorul lui jupân Czarniecki? Dacă-i aşa, îi dau drumul cu dragă inimă.

— Închide-ţi pliscul, Roch! mormăi Zagłoba.

— Destul cu gluma, spuse Carol Gustav deodată. Puteţi să-l luaţi, aveţi astfel încă o dovadă a îndurării mele. Ca stăpânitor al acestui regat, pot să iert, dacă aşa mi-e voia şi dorinţa, dar nu vreau să negociez în nici un fel cu răzvrătiţii.

Sprâncenele regelui se împreunară şi zâmbetul îi pieri de pe faţă.

— Pentru că oricine ridică mâna împotriva mea, acela e un răzvrătit, căci eu sunt stăpânul legiuit aici. Nu v-am pedepsit până acum, cum meritaţi, numai de milă, aşteptând să vă vie mintea la cap. Dar mila mea va seca şi va veni vremea pedepsei. Din pricina samavolniciei şi ne-statorniciei voastre arde ţara şi se varsă sângele. Dar vă zic: răbdarea mea a ajuns la capăt. nu vreţi să ascultaţi de sfaturi şi legi, atunci o să ascultaţi de paloş şi spânzurătoare.

Şi ochii lui Carol începură să împrăştie fulgere; Zagłoba îl privi o clipă mirat, neînţelegând de unde se iscase această furtună din senin şi, pentru că începu să se înfurie şi el, se mulţumi să se încline şi să spună:

— Mulţumim măriei tale!

După care plecă, urmat de Kmicic, Wołodyjowski şi Roch Kowalski.

— Blând, blând, zise Zagłoba, dar nici nu-ţi dai seama când începe să-ţi mugească în ureche ca leul! Solia s-a isprăvit cu bine! Alţii te cinstesc la plecare cu un păhărel, iar el te ameninţă cu spânzurătoarea! N-au decât să spânzure câinii, nu pe şleahtici! O, Doamne, cât de greu am păcătuit împotriva stăpânului nostru care s-a purtat, se poartă şi se va purta cu noi ca un părinte, pentru că are inimă de Jagiełłon! Asemenea stăpân au părăsit trădătorii şi au plecat să se înhăiteze cu sperietorile de peste mare. Bine ne face, nici nu meritǎm altceva mai bun. Spânzurătoare! Spânzurătoare! El însuşi se află la strâmtoare, l-am cam strâns ca pe caş în sedilă, de-i curge tot zerul şi îşi îngăduie să ne amenințe cu paloşul şi cu spânzurătoarea. Aşteaptă! Pe tătar, cazacul l-a înhăţat bine, dar tătarul de cap îl ţine! O să vă înghesuim şi mai rău. Roch, vroiam să te lovesc peste gură ori să-ţi dau cincizeci de vergi la spate, dar te iert, pentru că te-ai luptat ca un viteaz şi ai făgăduit să te ţii scai de el. Lasă-mă să te îmbrăţişez, că tare mi-ai bucurat inima!

— Dacă unchiul e bucuros, e bine! răspunse Roch.

— Paloşul şi spânzurătoarea! Şi mi-a spus-o de la obraz! vorbi iarăşi Zagłoba. Asta-i ocrotirea! Şi lupul îl ocroteşte pe miel tot aşa, ascunzându-l în propriul burdihan! Şi când spune asta? Acum când e strâns cu uşa. Mai bine şi-ar alege sfătuitori dintre laponi şi ar căuta împreună ocrotirea diavolului! Căci pe noi ne va ajuta Sfântă Fecioară, ca pe jupân Bobola la Sandomierz, care a fost aruncat cu cal cu tot de puterea pulberii pe celălalt mal al Vistulei, unde a ajuns nevătămat, Şi-a dat seama îndată unde se află şi s-a dus să prânzească la preot. Cu asemenea ajutor o să-i scoatem pe toţi de crac din vârşe ca pe raci.

Capitolul IX.

Se scurseră zece-cincisprezece zile. Regele întârzia în furca râurilor şi repezea olăcari în ţoale părţile la cetăţi şi garnizoane, spre Cracovia şi Varşovia, cu porunca de a-i grăbi în ajutor. Pe Vistula primea mereu proviant, dar nu cât trebuia. După vreo zece zile, începură să-şi mănânce caii. Regele şi ghinărarii se gândeau cu deznădejde ce va fi când raitierii vor rămâne fără cai şi nu vor avea cu ce să mai tragă tunurile. Veştile rele soseau de pretutindeni. Vâlvătaia războiului se întindea în toată ţara, ca şi când cineva vărsa smoala peste tot şi-i da foc. Podghiazurile şi garnizoanele mai mici nu puteau să-i vină în ajutor, deoarece nici vorbă să părăsească oraşele şi târgurile întărite. Lituania, ţinută în frâu până atunci de mâna de fier a lui Pontus de la Gardie, se ridicase ca un singur om. Ţinutul pe care-l cucerise cel dintâi, Wielkopolska, lepădase jugul înaintea tuturor şi dădea pildă de îndârjire şi înflăcărare întregii Republici. Cetele de şleahtici şi ţăranii atacau nu numai garnizoanele de prin sate, ci şi oraşele. În zadar se răzbunau suedezii, fără nici o milă, în zadar tăiau mâinile prinşilor, ardeau satele, pustiau aşezările, ridicau spânzurători şi aduceau din ţinuturile nemţeşti unelte de tortură pentru chinuirea răzvrătiţilor. Cine trebuia să sufere, suferea, cui îi era dat să piară, pierea, dar şleahticii piereau de sabie, iar ţăranii cu coasa în mână. Şi sângele

suedez curgea în toată Wielkopolska: norodul îşi ducea viaţa prin păduri şi până şi femeile puneau mâna pe arme: pedepsele stârneau şi mai mult dorinţa de răzbunare şi îndârjirea. Kulesza, Krzysztof Żegocki şi voievodul de Podlasie cutreierau ţinutul ca o flacără: toate pădurile gemeau de răzvrătiţi: câmpurile se înţeleneau şi foamea se lăţea în toată ţara, dar cel mai mult răsucea măruntaiele suedezilor care, neîndrăznind să iasă la câmp deschis, erau siliţi să stea prin oraşe.

În cele din urmă, începură să simtă lipsa aerului şi să se înăbuşe.

În Mazowsze se întâmpla la fel. Kurpienii, care trăiau în întunericul pădurilor, ieşeau din desişuri, pândeau la drumul mare şi puneau mâna pe carele cu proviant şi pe olăcari. În Podlasie, şleahticii mai mărunţi plecau cu miile la Sapieha sau în Lituania. Ţinutul Lublinului era în mâna confederaţilor. Din Rutenia îndepărtată se apropiau tătarii şi cu ei cazacii siliţi să se supună.

Aşadar, nu se mai îndoia nimeni că, dacă nu peste o săptămână, atunci peste o lună, dacă nu peste o lună, atunci peste două, furca râurilor în care se afla regele Carol Gustav cu grosul armiei suedeze avea să se prefacă într-un cimitir uriaş, spre slava poporului polonez, spre înfricoşătoare învăţătură pentru aceia care ar fi vrut să cotropească Republica. Se prevedea sfârşitul războiului, unii erau de părere că lui Carol i-a mai rămas o singură cale: să se răscumpere, dând Poloniei Letonia suedeză.

Soarta lui Carol Gustav şi a suedezilor se îmbunătăţi însă pe neaşteptate.

În ziua de 20 martie căzu cetatea Malborg, asediată zadarnic până atunci de Szteinbok. Oştirea-i puternică şi vitează nu mai avea acum nimic de făcut şi putea să grăbească în ajutorul regelui.

Pe de altă parte, margraful de Baden, isprăvind înrolările, se îndreptă şi el cu forţe proaspete spre furca râurilor.

Amândoi înaintau, nimicind cetele mai mici de răzvrătiţi, pustiind, arzând şi omorând. Pe drum li se alăturau garnizoanele suedeze şi creşteau în putere ca un râu, cu atât mai mult, cu cât se varsă în el mai multe pâraie.

Ştirile despre căderea Malborgului, despre armia lui Szteinbok şi marşul margrafului de Baden ajunseră foarte, repede la furca râurilor şi inimile polonezilor se umplură de grijă. Szteinbok era încă departe, dar margraful de Baden, grăbindu-se, putea să sosească în curând şi să schimbe întreaga înfăţişare a lucrurilor de lângă Sandomierz.

Căpeteniile poloneze se întruniră la sfat; luară parte jupân Czarniecki, hatmanul Lituaniei, Michał Radziwiłł, stolnicul coroanei, jupân Witowski, un oştean vârstnic cu multă experienţă, şi jupân Lubomirski, căruia de la o vreme începuse să i se urască dincolo de Vistula. La acest sfat, hotărâră că jupân Sapieha va rămâne să-l păzească pe Carol, ca să nu părăsească furca râurilor, iar jupân Czarniecki va porni împotriva margrafului de Baden, va da bătălia cât mai repede, după care, dacă Dumnezeu îi va da izbânda, se va întoarce să-l împresoare iarăşi pe rege.

Poruncile fură împărţite numaidecât. În ziua următoare, trâmbiţele sunară încălecarea atât de încet, încât abia se auzeau, deoarece jupân Czarniecki vroia să plece fără ştirea suedezilor. În locul de tabără se aşezară îndată câteva cete uriaşe de şleahtici şi ţărani. Aceştia aprinseră bobotăi şi începură să lărmuiască, vrând să-l facă pe vrăjmaş să creadă că nu se petrecea nimic neobişnuit pe medean, în timp ce steagurile castelanului se strecurau unul după altul. Mai întâi părăsi tabăra steagul laudanian care de drept s-ar fi cuvenit să rămână cu jupân Sapieha, dar, cum lui Czarniecki îi plăcea foarte mult, hatmanul nu mai vroia să i-l ia înapoi. După laudanieni plecă steagul lui Wąsowicz, flăcăi pe sprânceană, conduşi de bătrânul oştean care îşi petrecuse jumătate din viaţă în vâltoarea luptelor; urmă al prinţului Dymitr Wiśniowiecki, condus de Szandarowski, acela care la Rudnik se acoperise de faimă;

apoi cele două polcuri de dragoni ale lui jupân Witowski; apoi alte două ale starostelui de Jaworów – cunoscutul Stapkowski era porucinicul unuia dintre ele; apoi al castelanului, cel regal, condus de Polanowski şi toate forţele lui jupân Lubomirski. Deoarece aveau să meargă foarte repede, nu mai luară pedestrimea şi carele cu poveri.

Toate steagurile se adunară la Zawoda, alcătuind o putere însemnată; oştenii erau dornici de luptă. Jupân Czarniecki ieşi în faţă şi, pregătindu-se de marş, îşi opri calul, lăsându-le să treacă pe dinaintea lui, ca să le poată cerceta pe toate. Calul sforăia sub el şi arunca din cap, de parcă vroia să dea bineţe polcurilor, iar castelanului îi creştea inima. Frumoasă privelişte i se înfăţişa înaintea ochilor. Cât cuprindea cu ochii, vedea numai valul de cai, valul chipurilor aspre ale oştenilor, legănat de mersul cailor, iar deasupra lor al treilea val, alcătuit din săbii şi suliţe, strălucitor şi făcând ape-ape în lumina soarelui de dimineaţă. Steagurile dădeau impresia unei forţe uriaşe pe care castelanul o simţea în el, fiindcă nu mai era doar o adunătură de volintiri, ci oameni bătuţi pe nicovala războiului, sprinteni, muştruluiţi şi atât de înverşunaţi în bătălie, încât nici o călărime din lume, egală ca număr, nu era în stare să le ţie piept. Aşa că jupân Czarniecki simţea în această clipă că, având asemenea luptători, nu mai încăpea îndoială, va împrăştia în cele patru vânturi oastea margrafului de Baden şi presimţirea biruinţei îi strălumina chipul care parcă răsfrângea luciri asupra polcurilor.

— Cu Dumnezeu înainte! La izbândă! strigă în sfârşit.

— Cu Dumnezeu înainte! Vom învinge! îi răspunseră glasuri puternice.

Şi strigătul se rostogoli ca tunetul peste toate steagurile. Czarniecki îşi îmboldi calul, ca să-i ajungă pe lau-danienii care mergeau înainte.

Şi porniră în goană.

Dar nu înaintau ca oamenii, ci asemenea unui cârd de păsări răpitoare care, adulmecând lupta în depărtare,

zboară luându-se la întrecere cu vijelia. Nimeni, nici măcar tătarii stepelor nu mai pomeniseră asemenea marş. Oşteanul dormea în şa, mânca şi bea fără să descalece; caii erau hrăniţi din mână. Lăsau în urmă râuri şi păduri, sate şi oraşe. Abia apucau ţăranii să iasă de prin aşezări, ca să vadă polcurile, că oştirea şi pierea în depărtare, învăluită în nori de praf. Goneau ziua şi noaptea, oprindu-se doar atâta cât era nevoie pentru odihna cailor, ca să nu-i prăpădească.

În sfârşit, la Kozienice, întâlniră opt steaguri suedeze sub conducerea lui Tomeskild. Laudanienii, care mergeau în frunte, îi văzură cei dintâi pe vrăjmaşi şi, fără pic de odihnă, se năpustiră numaidecât asupra lor. Îi urmară Szandarowski, Wąsowicz şi Stapkowski.

Suedezii, gândind că au de-a face cu niscaiva gloate întâmplătoare, primiră lupta la câmp deschis şi după două ceasuri nu mai rămăsese nici unul în viaţă, care să dea fuga la margraf şi să-i spună că vine Czarniecki. Toate cele opt steaguri fură măcelărite până la cel din urmă oştean. După care polonezii porniră de-a dreptul spre Magnuszew, deoarece iscoadele dăduseră de ştire că margraful de Baden se afla cu toată oştirea la Warka, Wołodyjowski fu trimis noaptea cu un podghiaz să cerceteze aşezarea şi puterea oştilor.

Cel mai nemulţumit dintre toţi se arătă jupân Zagłoba, fiindcă nici pe vremea vestitului Wiśniowiecki nu mai pomenise asemenea goană; bătrânul războinic se jelui, dar preferă să-l însoţească pe Wołodyjowski, decât să rămână cu oastea.

— Lângă Sandomierz erau vremuri de aur, spuse, întinzându-se în şa. Acolo omul mânca, dormea şi se uita de departe la suedezii împresuraţi, pe când acum nici plosca n-ai când s-o duci la gură. Cunosc şi eu meşteşugul de lupă antiquorum al marelui Pompei şi al lui Cezar, dar se vede că jupân Czarniecki a născocit o modă nouă, E împotriva oricăror reguli să-ţi zdruncini burdihanul atâtea zile şi nopţi în şir. Închipuirea începe s-o ia razna din pricina foamei şi

mereu mi se pare că stelele sunt de arpacaş, iar luna de slănină. Nu-mi place războiul ăsta! Pe legea mea, îmi vine să rod urechile calului de foame!

— Dac-o vrea Dumnezeu, o să ne odihnim mâine, după ce-i vom bate pe suedezi?

— Mai bine suedezii, decât zăbava asta! Doamne, Doamne, când ai să aduci liniştea acestei Republici şi bătrânului Zagłoba un colţişor cald şi bere fiartă. fie şi fără smântână. Chinuieşte-te în şa, bătrâne. până la capătul zilelor. Hei, n-are cineva tutun? Poate că o să-mi fugă somnul pe nări. Luna îmi luminează drept în gură, de parcă mi se uită în burtă: nu ştiu ce caută acolo, dar nu va găsi nimic. Nu e bun de nimica războiul ăstei, asta-i!

— Unchiule, de vreme ce gândeşti că luna e de slănină, mănânc-o! spuse Roch.

— Dacă te-aş mânca pe tine, aş putea spune că am mâncat carne de vită, dar mă tem că după asemenea friptură îmi voi pierde şi mintea care mi-a mai rămas.

— Dacă eu sunt vită, iar domnia ta eşti unchiul meu, atunci domnia ta ce eşti?

— Nerodule, tu crezi că Alteea a născut un tăciune pentru că a stat lângă sobă?

— Păi ce-mi pasă mie?

— Îţi pasă, pentru că dacă eşti vită, întreabă mai întâi cine ţi-a fost tată; Europa a fost răpită de un taur, dar fratele ei, care le cădea unchi vlăstarelor ei, a fost un om. Pricepi?

— E drept, nu prea pricep, dar de mâncat, tot aş mânca ceva.

— Mănâncă-l pe dracu şi lasă-mă să dorm! Ce-i acolo, jupâne Michał? De ce ne-am oprit?

— Se vede Warka! răspunse Wołodyjowski. Turnul bisericii luceşte în lumina lunii.

— Păi de Magnuszew am trecut?

— Magnuszew a rămas în dreapta noastră. Mă mir că nu se află nici un podghiaz suedez de această parte a râului.

Înaintăm până la tufăriş şi ne oprim acolo, poate dă Dumnezeu şi prindem vreo limbă.

Spunând acestea, jupân Michał îşi conduse oştenii spre tufe şi îi rândui la o sută de paşi pe amândouă părţile, poruncindu-le să păstreze tăcerea şi să ţină frâul strâns, ca să nu necheze caii.

— Aşteptăm cu toţii! spuse. Ascultăm ce se petrece dincolo de râu şi poate că o să şi vedem câte ceva.

Aşteptară, dar multă vreme nu auziră nimic, afară de privighetorile care cântau cu înfocare în păduricea de arini. Osteniţi, oştenii începură să se legene în şa, iar jupân Zagłoba se plecă pe grumazul calului şi adormi adânc; până şi caii moţăiau. Se scurse un ceas. În sfârşit, urechea ageră a lui Wołodyjowski prinse ceva ce semăna cu mersul unor cai pe drum tare.

— Vegheaţi cu grijă! porunci în şoaptă.

Apoi ieşi la marginea tufărişului şi privi pe drum. Drumul lucea în razele lunii ca o panglică de argint, dar nu se vedea nimeni, cu toate că tropăitul se apropia.

— Vin, mai mult ca sigur! spuse Wołodyjowski. Oştenii îşi struniră caii, oprindu-şi răsuflarea; nu se auzea nimic afară de trilurile privighetorilor.

Deodată, pe drum, se ivi o ceată de suedezi, alcătuită din treizeci de călăreţi. Veneau agale şi destul de nepăsători, răzleţiţi într-un şirag lung. Unii dintre oşteni sporovăiau între ei, alţii cântau încet, fiindcă noaptea caldă, de mai, înrâurea până şi sufletele lor aspre. Trecură fără să bănuiască nimic atât de aproape de jupân Michał, care aştepta la marginea tufişului, încât acesta simţi în nări mirosul cailor şi fumul slobozit de lulelele raitierilor.

În cele din urmă, pieriră la cotitura drumului. Wołodyjowski mai aşteptă un răstimp destul de lung, până când tropotul se pierdu în depărtare, apoi se întoarse la oşteni şi le spuse celor doi Skrzetuski:

— Acum o să-i gonim ca pe un cârd de gâşte până în tabăra castelanului. Nu trebuie să scape nici unul, ca să nu

dea de ştire celorlalţi!

— Dacă jupân Czarniecki n-o să ne îngăduie pe urmă să mâncăm şi să dormim pe săturate, spuse Zagłoba, o să-i mulţumesc pentru slujbă şi o să mă întorc la Sapio. La Sapio, când e bătălie, e bătălie, iar când e odihnă, e şi ospăţ. De-ai avea şi patru guri, că toate au ce să mănânce. Asta căpetenie! La urma urmei, de ce dracu nu slujim la Sapio, de vreme ce steagul i se cuvine de drept?

— Tătucă, nu huli împotriva celui mai mare războinic din Republică! îl dojeni Jan Skrzetuski.

— Nu eu hulesc, ci maţele în care cântă foamea ca la vioară.

— O să dănţuiască suedezii! îi întrerupse Wołodyjowski. Domniile voastre, acum să pornim repede! Aş vrea să-i ajung la cârciuma din pădure, pe lângă care am trecut venind încoace.

Şi îşi conduse podghiazul în grabă, dar nu mai repede decât trebuia. Intrară în pădurea deasă în care îi învălui întunericul. Cârciuma se afla la vreo două verste. Porniră în curând la pas, ca să nu-i sperie prea devreme. Când ajunseră la o bătaie de tun, auziră zvon de glasuri.

— Sunt acolo şi fac destulă larmă! zise Wołodyjowski. Suedezii se opriseră într-adevăr la cârciumă, căutând pe cineva de la care să poată afla câte ceva. Dar cârciuma era părăsită, aşa că unii începuseră să cotrobăiască prin casă, alţii căutau prin grajduri şi coteţe sau prin poduri, unde mişcau snopii din loc. Jumătate aşteptau în bătătură, ţinând caii celor care scociorau peste tot.

Ceata lui Wołodyjowski se apropie la o sută de paşi şi răsfirându-se într-o jumătate de cerc, începu să înconjure cârciuma.

Cei care stăteau pe bătătură auziră şi, în cele din urmă văzură oamenii şi caii, dar cum în pădure era întuneric, nu-şi dădură seama cine sunt şi nu se neliniştiră câtuşi de puţin, nebănuind că din partea aceea puteau veni alţi oşteni decât suedezi. Abia când văzură că vor să-i învăluie, se

mirară şi se speriară. Îi chemară pe cei risipiţi prin acareturi.

Deodată, împrejurul cârciumii răsună strigătul: Allah! şi izbucniră câteva împuşcături. Într-o clipă rândurile întunecate ale oştenilor răsăriră ca din pământ. Se iscă învălmăşeală, se auziră scrâşnete de sabie, blesteme şi strigăte înăbuşite, dar totul nu dură mai mult de cât ai spune de două ori Tatăl nostru.

După care, pe medeanul dinaintea cârciumii, rămaseră câteva trupuri de oameni şi cai, iar ceata lui Wołodyjowski porni mai departe, ducând cu sine pe cel douăzeci şi cinci de prinşi.

Acum se întorceau în galop, îndemnând caii raitierilor cu latul săbiilor, aşa că în zori ajunseră la Magnuszew. În tabăra lui Czarniecki nu dormea nimeni; erau cu toţii în aşteptare. Castelanul ieşi înaintea podghiazului, sprijinindu-se în baltag, slăbit şi palid de nesomn.

— Ce-i acolo? îl întrebă pe Wołodyjowski. Ai adus mulţi prinşi?

— Douăzeci şi cinci.

— Şi câţi au scăpat?

— Nec nuntius cladis{5}. Am pus mâna pe toţi!

— Oştene, pe tine pot să te trimit şi în iad, că tot nu vii cu mâna goală! Bine! Aduceţi-i îndată la întrebări! Am să-i cercetez eu însumi!

Spunând acestea, castelanul se întoarse să plece, dar înainte de a se depărta, porunci:

— Fiţi gata, fiindcă se prea poate să pornim fără zăbavă asupra vrăjmaşului.

— Cum aşa? se împotrivi Zagłoba.

— Tăcere, domnia ta! îl certă Wołodyjowski.

Prinşii suedezi mărturisiră îndată fără să fie arşi la tălpi tot ce ştiau despre forţele mareşalului de Baden, despre numărul tunurilor, pedestraşi şi călărime. Castelanul căzu pe gânduri, când află că armia este într-adevăr alcătuită în pripă, dar numai din veterani ce luaseră parte la multe

războaie. Printre ei erau mulţi nemţi şi un pâlc însemnat de dragoni francezi; oştirea vrăjmaşului întrecea cu câteva sute pe cea polonă. În schimb, destăinuirile prinşilor arătară că margraful nici nu bănuia că Czarniecki era atât de aproape, socotind că polonezii îl împresurau cu toată puterea pe rege lângă Sandomierz.

Când auzi aceste vorbe, castelanul sări în picioare şi strigă:

— Witowski, porunceşte trâmbiţelor să sune încălecarea!

O jumătate de ceas mai târziu, oştirea porni şi străbătu în acea dimineaţă proaspătă, de mai, păduri şi câmpuri acoperite de rouă. În cele din urmă, Warka se arătă în zare; mai degrabă dărâmăturile ei, fiindcă oraşul arsese aproape în întregime cu şase ani în urmă.

Oştile lui Czarniecki mergeau pe o întindere oablă, aşa că nu se mai puteau ascunde multă vreme de ochii suedezilor. Îi văzură într-adevăr, dar margraful crezu că sunt niscaiva cete care se uniseră, vrând să producă tulburare în tabără.

Abia când polcurile se iviră de dincolo de pădure, mergând în trap întins unele după altele, începu mişcarea în tabăra suedeză. De pe câmp vedeau cete mai mici de raitieri şi căpetenii alergând printre polcuri. Pedestrimea colorată a margrafului începu să se adune la mijlocul câmpului; polcurile se alcătuiau unul după altul în văzul polonezilor, semănând cu nişte cârduri de păsări roşii. Deasupra capetelor se înălţau în soare pătratele suliţelor puternice cu care pedestraşii se apărau împotriva iureşului călărimii. În cele din urmă, se văzură alergând pe aripi steagurile cuirasierilor suedezi, se traseră în grabă tunurile şi se eliberară câmpurile de tragere. Toate pregătirile, toată această frământare se vedea ca în palmă, deoarece răsărise un soare strălucitor care lumina puternic împrejurimile.

Doar Pilica mai despărţea cele două oştiri.

Pe malul suedez răsunau trâmbiţele, tobele, darabanele şi strigătele oştenilor care se aşezau grăbiţi în linie de bătaie.

Jupân Czarniecki porunci şi el să sune goarnele şi se apropie cu toate steagurile de râu.

Deodată, îşi repezi dziannetto în goană spre steagul lui Wąsowicz, care era cel mai aproape de apă.

— Bătrâne oştean! strigă. Înaintează spre pod, descălecă şi pune mâna pe muschete! Asupra domniei tale să se întoarcă toată puterea vrăjmaşului! Du-te!

Wasowicz roşi din pricina înflăcărării şi ridică buzduganul. Steagul îl urmă lărmuind ca un tăvălug de praf rostogolit de vânt.

Ajungând la trei sute de paşi de pod, îşi încetiniră goana; două treimi săriră din şa şi fugiră spre pod.

Suedezii se apropiară şi ei din cealaltă parte şi în curând porniră să tragă muschetele, la început mai rar, din ce în ce mai des, de parcă o mie de îmblăcie băteau învălmăşit pe arie. Fumul se întinse deasupra râului. Strigătele de îmbărbătare răsunau la cele două capete de pod. Luarea-aminte a celor două oştiri se concentra asupra podului care era de lemn şi destul de îngust, aşadar greu de cucerit şi uşor de apărat. Cu toate acestea, numai pe el se putea ajunge la suedezi.

De aceea, după un sfert de ceas, jupân Czarniecki trimise în ajutorul lui Wąsowicz dragonii lui Lubomirski. Dar suedezii începură să tragă şi cu tunurile în capul de pod de pe malul opus. Se aduceau tot mai multe guri de foc şi ghiulelele începură să zboare şuierând peste capetele călăreţilor lui Wąsowicz şi ale dragonilor, să cadă pe luncă şi să scormonească brazdele de pământ, împroşcând luptătorii cu buruieni şi noroi.

Margraful de Baden stătea la poalele pădurii, în spatele oştirii, şi urmărea bătălia cu ocheanul. Din când în când, îl îndepărta de la ochi şi privind cu uimire la căpeteniile din suită. Înălţa din umeri.

— Şi-au pierdut minţile, spuse, dacă vor să forţeze podul cu tot dinadinsul. Câteva tunuri şi două sau trei polcuri pot să-l apere împotriva unei armii întregi.

Totuşi Wąsowicz ataca tot mai puternic cu oamenii săi, aşa că şi apărarea devenea tot mai îndârjită. Podul alcătuia mijlocul bătăliei, spre care începu să se îndrepte toată oştirea suedeză. Un ceas mai târziu îşi schimbase aşezarea, întorcându-se cu o latură spre poziţia dinainte. Pe pod se revărsa o adevărată ploaie de foc şi fum, oamenii lui Wąsowicz cădeau cu duiumul, dar poruncile tot mai aspre îi mânau mereu înainte.

— Czarniecki îi pierde fără folos pe aceşti oameni! strigă deodată mareşalul coroanei.

Iar jupân Witowski, deşi oştean încercat, crezu că lucrurile nu merg bine şi nu mai putea sta locului; în sfârşit, nu se mai putu stăpâni, îşi îmboldi calul cu atâta putere, încât fugarul gemu jalnic, şi se repezi spre Czarniecki, care în acest răstimp, nu se ştie de ce, se apropiase cu oamenii de râu.

— Înălţimea ta! strigă Witowski. Sângele se varsă în zadar, nu vom lua podul!

— Nici nu vreau să-l iau! răspunse Czarniecki.

— Atunci ce vrei, înălţimea ta? Ce avem de făcut?

— Conduceţi steagurile spre râu! Spre râu! în rânduri, domnia ta!

Czarniecki începu să împrăştie fulgere din priviri şi Witowski se retrase fără o vorbă.

Între timp, steagurile ajunseră la douăzeci de paşi de apă şi se opriră de-a lungul albiei. Nimeni nu cunoştea rostul acestei mişcări.

Deodată, Czarniecki se ivi ca trăsnetul înaintea steagurilor. Chipul îi răspândea flăcări, iar ochii fulgere. Vântul puternic îi ridica burca pe umeri ca pe nişte aripi uriaşe, iar calul se încorda şi sărea sub el, împroşcând foc pe nări. Îşi lăsă sabia să atârne de curea, îşi smulse căciula din cap şi cu părul înfoiat şi fruntea năduşită strigă în auzul tuturor:

— Domniile voastre! Vrăjmaşul se ascunde dincolo de râu şi îşi bate joc de noi! A trecut o mare, ca să ne calce ţara şi

crede că noi nu suntem în stare să trecem acest râu, ca s-o apărăm!

Dădu cu căciula de pământ şi, înşfăcând sabia, arătă spre apele învolburate. Înflăcărat, se ridică în şa şi strigă şi mai puternic:

— Cine crede-n Dumnezeu, cui îi este dragă ţara şi credinţa, după mine!

Şi strângându-şi calul cu pintenii atât de tare, încât îl făcu parcă să se repeadă în văzduh, sări în apă. Valul se sparse, împroşcând stropi împrejur, cal şi călăreţ dispărură o clipă sub apă, apoi ieşiră la suprafaţă.

— După stăpânul meu! strigă Michałko, flăcăul care se acoperise de faimă la Rudnik.

Şi se aruncă în apă.

— După mine! porunci Wołodyjowski cu glas ascuţit. Şi se cufundă cu strigătul pe buze.

— Isuse, Mărie! mugi Zagłoba, strunindu-şi calul pentru a sări.

Deodată, lavina de bărbaţi şi cai se prăpăstui în apele râului, care se repeziră spre mal într-un talaz furios. Laudanienii fură urmaţi de steagul lui Wiśniowiecki, acesta de al lui jupân Witowski, apoi de al lui Stapkowski şi de toate celelalte. Ardoarea pusese stăpânire pe oameni şi steagurile se luau la întrecere; poruncile se amestecau cu strigătele oştenilor, râul se revărsă peste maluri şi se acoperi de spumă într-o clipă. Sforul începu să ducă polcurile la vale, dar caii, împunşi cu pintenii, înotau ca un cârd de delfini nevăzuţi, sforăind pe nări şi gemând. Râul era atât de plin, încât capetele cailor şi ale oamenilor parcă alcătuiau un pod pe care se putea trece, ca pe uscat, pe malul celălalt.

Czarniecki ajunse cel dintâi dincolo, dar înainte că apa să se scurgă de pe el, fu urmat de laudanieni, aşa că îşi înălţă buzduganul şi strigă spre Wołodyjowski:

— În galop! Loveşte!

Iar spre steagul lui Wiśniowiecki, condus de Szandarowski:

— Pe ei!

Şi astfel le îndrumă pe toate unul după altul. Când ajunse la cel din urmă, trecu în fruntea lui şi strigând: „Cu Dumnezeu înainte! Să fie cu noroc!” porni cu ceilalţi.

Totuşi două polcuri de raitieri, aflate în rezervă, văzură ce se petrece, dar polcovnicii erau atât de uluiţi, încât până să poruncească, steagul laudanian, slobozind frâiele, se năpusti asupra lor într-un iureş cu neputinţă de oprit. Izbindu-i, împrăştie primul steag, cum împrăştie vântul frunzele, şi îl împinse spre al doilea, pe care îl învălmăşi. Atunci năvăli şi Szandarowski şi începu o spârcuială cumplită, dar care nu dură multă vreme. Curând, rândurile suedeze se sfărâmară şi raitierii o luară la fugă în neorânduială spre grosul oştirii.

Steagurile lui Czarniecki alergau în urma lor cu strigăte uriaşe, lovind, împungând şi aşternând câmpul cu trupuri.

Acum era limpede de ce jupân Czarniecki îi poruncise lui Wasowicz să cucerească podul deşi nu vroia să se folosească de el. Toată luarea-aminte a oştirii se îndreptase spre acel punct şi de aceea nimeni nu apărase, nu mai avusese timp să apere, trecerea râului înot. În plus, aproape toate tunurile şi forţa oştirii vrăjmaşe erau întoarse spre pod, iar acum, când trei mii de călăreţi atacau în goană pe flanc, suedezii trebuiau să schimbe poziţia şi să formeze un nou front, ca să se poată apăra cât de cât. Se produse un vălmăşag înfricoşător; polcurile de pedestraşi şi călărimea se întoarseră în grabă spre vrăjmaş, stricând rândurile, împiedicându-se unii pe alţii, neînţelegând poruncile în larma asurzitoare şi acţionând de capul lor. În zadar căpeteniile făceau sforţări supra-omeneşti, în zadar margraful puse îndată în mişcare polcurile de călărime, care aşteptau la poalele pădurii; înainte de a se aşeza într-un fel, înainte ca pedestrimea să-şi înfigă suliţele cu cozile în pământ şi să le îndrepte împotriva duşmanului, steagul

din Lauda lovi mijlocul rândurilor, asemenea unui duh al morţii; urmară al doilea, al treilea, al patrulea, al cincilea, al şaselea. Abia acum începu ziua judecăţii! Fumul împuşcăturilor de muschetă acoperea ca un nor întreaga bătălie, iar în acest nor – zarvă, vânzoleală, glasuri omeneşti deznădăjduite, strigăte de triumf, scrâşnetul ascuţit al fierului, ca într-o fierărie a iadului, şi răpăit de muschete. Uneori lucea câte un steguleţ şi pierea în fum, alteori vârful aurit al vreunei flamuri de polc şi iarăşi nu se mai vedea nimic; răsunau doar trosnete din ce în ce mai înfricoşătoare, de parcă pământul se despicase deodată sub râu şi apele boişteau într-o prăpastie fără fund.

Deodată, la o aripă, izbucniră alte strigăte; Wąsowicz trecuse podul şi venea asupra suedezilor dintr-o parte. Astfel bătălia se apropia de sfârşit.

Din trâmbele de fum se iviră cete mari de oameni care fugeau în neorânduială spre pădure, înnebuniţi, fără căciuli şi coifuri, fără arme. În urma lor se revărsa întreg şuvoiul omenesc într-o frământare cumplită. Tunurile, pedestrimea, călărimea, fugeau de-a valma spre pădure, orbite de spaimă. Unii dintre oşteni ţipau cât îi ţinea gura ori, dimpotrivă, alergau în tăcere, acoperindu-şi capetele cu braţele; alţii îşi lepădau hainele sau îi opreau pe cei dinainte, cădeau ei înşişi şi se striveau unii pe alţii urmăriţi de aproape de lavina călăreţilor polonezi. În fiecare clipă, rânduri întregi îşi îmboldeau caii şi se aruncau acolo unde era îngrămădeala mai mare. Nu se mai apăra nimeni şi cădeau cu toţii de sabie, unii peste alţii. Pe tot câmpul de bătaie se tăia fără încetare şi fără milă; pe malurile râului, spre pădure, cât cuprindeai cu ochii, vedeai numai fugari şi urmăritori; doar unde şi unde cete răzleţe de pedestraşi se mai împotriveau cu deznădejde fără nici o rânduială, iar tunurile tăcuseră şi ele. Bătălia nu mai era bătălie, ci un adevărat prăpăd.

Toţi suedezii care fugeau spre pădure fură căsăpiţi până la cel din urmă. Ajunseră printre copaci doar câteva roate de

raitieri, urmărite prin desişuri de steagurile uşoare.

În pădure îi aşteptau ţărani care, auzind zgomotele luptei, se adunaseră din toate satele învecinate.

Cea mai crâncenă urmărire se desfăşura însă pe drumul spre Varşovia, pe care fugea grosul forţelor suedeze. Mai tânărul margraf Adolf încercă de două ori să-i acopere pe fugari, dar răzbit de fiecare dată, până la urmă căzu şi el în robie.

Steagul de pedestraşi francezi, care-l păzea, alcătuit din patru sute de oameni, aruncă armele; trei mii de oşteni aleşi, puşcaşi şi călărime, fugiră până la Mniszew. Puşcaşii fură hăcuiţi acolo, iar călărimea goni spre Czersk până când, hăituită mereu, se risipi cu totul prin păduri, zăvoaie şi tufărişuri. Abia a doua zi începură ţăranii să-i vâneze unul câte unul.

Înainte de apusul soarelui, oştirea margraf ului Fryderyk de Baden încetase să mai existe.

Pe primul câmp de bătaie rămăseseră doar stegarii; deoarece toţi oştenii porniseră în urmărirea vrăjmaşilor. Soarele se apropia de scapăt când cele dintâi steaguri apărură dinspre pădure şi dinspre Mniszew. Se întorceau cântând, zvârlindu-şi căciulile în sus şi trăgând din pistoale. Aproape toate aduceau o mulţime de prinşi cetluiţi în curele. Aceştia mergeau pe lângă cai fără pălării şi fără coifuri, cu capetele lăsate în piept şi hainele sfâşiate, însângeraţi, poticnindu-se mereu de trupurile tovarăşilor căzuţi. Câmpul de luptă înfăţişa o privelişte înfricoşătoare, în câteva locuri, unde se izbiseră mai puternic, grămezile de morţi se înălţau până la jumătatea suliţei. Unii dintre pedestraşi ţineau şi acum suliţele lungi în mâinile încleştate. Toată întinderea era presărată de asemenea suliţe. Pe alocuri rămăseseră înfipte în pământ, unde şi unde, frânte de la jumătate, semănau cu nişte îngrădituri sau garduri. Pretutindeni se înfăţişa privirilor o harababură jalnică de trupuri omeneşti zdrobite de copite, beţe de suliţe, muschete frânte şi tobe, trâmbiţe, pălării şi cingători,

leduncі de tablă purtate de pedestraşi, de mâini şi picioare care se înălţau la întâmplare din grămezile de trupuri, încât era greu de ghicit ale cui erau. Şanţurile gemeau de morţi mai ales în locurile unde se apărase pedestrimea.

Puţin mai departe, lângă râu, stăteau tunurile, fără viaţă acum; unele răsturnate de năvala oamenilor, altele gata parcă de tragere. Alături de ele dormeau somnul cel veşnic tunarii, măcelăriţi şi ei până la unul. Se vedeau multe trupuri de oşteni prăbuşiţi peste ţevile pe care le îmbrăţişau, de parcă vroiau să le apere şi acum, după moarte. Bronzul, mânjit de sânge şi creieri, lucea ameninţător în razele soarelui care scăpata. Strălucirile aurii se răsfrângeau în sângele închegat, care ici şi colo se adunase în băltoace. Mirosul greţos de sânge se amesteca pe toată întinderea câmpului de bătaie cu izul prafului de puşcă, cu duhoarea trupurilor şi năduşeala cailor.

Jupân Czarniecki se întoarse cu polcul regal înainte de apusul soarelui şi se opri în mijlocul câmpului. Oştenii îl întâmpinară cu strigăte uriaşe. Când soseau steagurile, uralele nu mai conteneau, iar el stătea în razele soarelui, trudit, dar cu chipul plin de lumină, cu capul descoperit şi sabia atârnându-i de curea, răspunzând celor care strigau:

— Nu e meritul meu, domniile voastre, ci al lui Dumnezeu!

Iar lângă el se aflau Witowski şi Lubomirski, cel din urmă strălucitor ca un soare, fiindcă avea armura aurită, şi faţa stropită de sânge, pentru că trudise grozav, ca un oştean de rând, dar posomorât şi morocănos, deoarece până şi polcurile lui strigau:

— Vivat Czarniecki, dux et victor! Invidia începea să-l roadă pe mareşal.

În acest timp, steagurile soseau din toate părţile pe câmpul de bătaie şi de fiecare dată se apropia un oştean de elită şi zvârlea la picioarele lui jupân Czarniecki flamura cucerită de la vrăjmaş. Atunci răsunau alte strigăte şi urale, căciulile erau aruncate iarăşi în sus în pocnetul pistoalelor.

Soarele cobora tot mai mult.

Deodată, în singura biserică rămasă după pârjolul care mistuise Warka, sunară clopotele de vecernie; toate capetele se descoperiră numaidecât; părintele Piekarski, un preot grozav, cântă: Îngerul Domnului a vestit-o pe Sfântă Fecioară Măria! şi miile de piepturi îmbrăcate în fier îi răspunseră cu glasuri puternice:… şi zămisli din Duhul Sfânt!

Toţi ochii se ridicară spre cerul care se înroşise şi un cântec pios zbură de pe întinderea năclăită de sânge spre lucirile amurgului.

Tocmai când isprăviră cântecul, sosi în trap întins şi steagul laudanian care se depărtase cel mai mult în urmărirea duşmanului. Oştenii zvârliră iarăşi flamurile la picioarele lui Czarniecki care se bucura din toată inima. Văzându-l pe Wołodyjowski, care îşi îndemna calul spre el, îl întrebă:

— V-au scăpat mulţi?

Wołodyjowski clătină din cap în semn că nu scăpaseră mulţi, dar gâfâia aşa de rău, încât nu putu scoate o vorbă; trăgea cu lăcomie aerul pe gură. În sfârşit, îşi duse mâna la gură, arătând că nu poate vorbi, iar jupân Czarniecki înţelese şi-i luă capul în mâini.

— Asta a trudit, nu glumă! rosti. Deie Domnul ca asemenea oameni să se nască şi din piatră seacă.

Jupân Zagłoba îşi veni repede în fire şi, clănţănind din dinţi, începu să vorbească astfel cu glasul întretăiat:

— Pe legea mea! Sunt leoarcă de năduşeală şi bate un vânt rece! O să mă apuce damblaua. Dezbrăcaţi vreun suedez mai gros şi daţi-mi hainele, că toate sunt ude pe mine. Nu mai ştiu nici eu care-i apa, care-i năduşeală şi care-i sângele suedez.,. N-am crezut niciodată. că am să hăcuiesc atâţia mişei. să fiu pofil{6} dacă nu-i aşa. Cea mai mare izbândă din acest război. A doua oară nu mai sar în apă. Nu tu mâncare, nu tu băutură, nu tu somn şi pe urmă scaldă-te. La anii mei îmi ajunge. Mi-a amorţit braţul. Am început să damblagesc. Horilcă, pentru Dumnezeu!

Auzind acestea şi văzând că vârstnicul oştean era într-adevăr mânjit din cap până-n picioare de sângele vrăjmaşului, jupân Czarniecki se îndură, de bătrâneţea lui şi-i dădu plosca.

Zagłoba o răsturnă în gură şi după o clipă i-o dădu înapoi goală, spunându-i:

— Am înghiţit atâta apă din Pilica, încât în curând se vor înmulţi peştii în burta mea; oricum peştii sunt mai buni decât apa.

— Schimbă-ţi hainele, domnia ta! îl sfătui castelanul. Poţi să iei şi de la suedezi.

— Am să caut un suedez mai gras pentru unchiul! zise Roch.

— De ce să mă îmbrac în hainele pline de sânge ale unui mort? răspunse Zagłoba. Dezbracă-l până la cămaşă pe ghinărarul pe care l-am luat prins.

— Domnia ta l-ai luat prins pe ghinărar? întrebă repede jupân Czarniecki.

— Pe cine n-am luat şi ce n-am făptuit! răspunse Zagłoba.

Deodată, Wołodyjowski îşi recapătă graiul:

— Am pus mâna pe mai tânărul margraf Adolf, pe graful Falkenstein, pe ghinărarii Węgier şi Poter şi pe Benzy, fără să mai socotim căpeteniile mai mici.

— Dar margraful Fryderyk? întrebă Czarniecki.

— Dacă n-a căzut aici, a fugit în pădure, unde-l vor ucide ţăranii!

Wołodyjowski greşea în presupunerile sale. Margraful Fryderyk, împreună cu graful Szlipenbach şi Ehrenhein, rătăcind prin păduri, ajunseră noaptea la Czersk, de unde, după ce statură trei zile în dărâmăturile castelului, răbdând de foame şi de frig, plecară într-o noapte la Varşovia. Aveau să cadă mai târziu în robie.

Se lăsase înserarea când jupân Czarniecki plecă de pe câmpul de bătaie spre Warka. Era poate cea mai fericită noapte din viaţa lui, fiindcă de la începutul războiului suedezii nu mai suferiseră o înfrângere atât de mare. Toate

lunurile, toate flamurile şi căpeteniile, afară de conducătorul suprem al oştirii, căzuseră în puterea polonezilor. Armia era zdrobită; rămăşiţele împrăştiate în cele patru vânturi aveau să fie nimicite de gloatele de ţărani. Cu acest prilej se mai arătase că suedezii, care se socoteau neînvinşi la câmp deschis, nu se puteau măsura cu steagurile polone regulate. În sfârşit, jupân Czarniecki prevedea ce se va întâmpla în întreaga Republică după această biruinţă, cum va spori curajul şi înflăcărarea luptătorilor; îşi închipuia de pe acum toată Republica triumfând slobodă de asuprire în viitorul apropiat. Poate că vedea pe cer şi buzduganul aurit de mare hatman.

Putea să viseze la acest rang, deoarece se apropia de el ca un oştean drept, ca apărător al ţării, şi era dintre aceia care nu cresc nici din pământ, nici din sare, ci din ceea ce îi doare.

Acum însă abia putea cuprinde bucuria uriaşă ce înflorea în el, aşa că se întoarse spre mareşalul care călărea alături şi spuse:

— Acum, la Sandomierz, la Sandomierz, cât mai repede! Oastea s-a învăţat să treacă râurile şi n-o să ne sperie nici Sanul şi nici Vistula!

Mareşalul tăcu chitic, în schimb jupân Zagłoba care se afla puţin mai departe, îmbrăcat în haine suedeze, îşi îngădui să spună cu voce tare:

— Duceţi-vă, unde vreţi, dar fără mine, fiindcă eu nu sunt cocoşelul de pe turnul bisericii, care se învârte ziua şi noaptea în bătaia vuitului, fără să aibă nevoie de mâncare şi de somn.

Jupân Czarniecki era atât de voios, încât nu numai că nu se supără, dar răspunse în glumă:

— Domnia ta semeni mai degrabă cu o clopotniţă, decât cu un cocoş, mai ales că, după câte văd, prin turlă îţi zboară vrăbiile. Cât priveşte mâncarea şi odihna, se cuvin tuturor.

La acestea, jupân Zagłoba cu jumătate de glas:

— Cine are cioc în loc de gură, acela numai vrăbii visează.

Capitolul X.

După izbândă, jupân Czarniecki îngădui, în sfârşit, armiei un răgaz scurt, ca oamenii şi caii să se odihnească şi să prindă puteri, după care avea să se întoarcă în marşuri lungi la Sandomierz şi să-l asuprească pe Carolus mai departe.

În acest timp, într-o seară, sosi în tabără jupân Charłamp cu veşti de la Sapieha.

Czarniecki tocmai se repezise la Czersk să vadă oastea şleahticilor din Rawa, care se adunase acolo, aşa că Charłamp, neaflând-o pe căpetenia supremă, se duse de-a dreptul la Wołodyjowski, ca să se odihnească la el după drumul lung.

Prietenii îl întâmpinară cu mare bucurie, dar el se arătă de la început posomorât şi spuse:

— Am auzit de biruinţa voastră. Aici ne-a ajutat norocul, dar la Sandomierz şi-a întors faţa de la noi. Carolus nu se mai află în furca râurilor, de unde a scăpat, iscând mare învălmăşeală în oastea lituaniană.

— Să fie oare cu putinţă? exclamă Wołodyjowski, luându-şi capul în mâini.

Cei doi Skrzetuski şi Zagłoba rămaseră încremeniţi.

— Cum s-a întâmplat? Vorbeşte, domnia ta, pe viul Dumnezeu, nu vezi că ne perpelim ca pe jeratic?

— Mi s-a tăiat răsuflarea! răspunse jupân Charłamp. Am călărit zi şi noapte, sunt grozav de trudit. Când o să vie jupân Czarniecki, o să povestesc totul ab ovo{7}. Acum lăsaţi-mă să-mi trag sufletul.

— Uite că şi Carolus a scăpat din capcană. Am prevăzut că aşa se va întâmpla. Cum adică, aţi uitat ce v-am prorocit? Să spună şi Kowalski!

— Unchiul a prorocit! întări Roch.

— Şi unde a plecat Carolus? îl întrebă Wołodyjowski pe Charłamp.

— Pedestrimea a plecat cu dubasurile pe apă, iar el s-a îndreptat spre Varşovia de-a lungul Vistulei.

— A avut loc vreo luptă?

— A avut şi n-a avut. Pe scurt, daţi-mi pace, că nu sunt în stare să vorbesc!

— Mai spune numai dacă jupân Sapieha a fost nimicit cu totul?

— Da de unde! A şi pornit în urmărirea regelui, dar nu-i chip să-l ajungă!

— Jupân Sapieha e potrivit pentru urmărire ca neamţul pentru post! zise Zagłoba.

— Să mulţumim lui Dumnezeu că oştirea a rămas întreagă! se amestecă Wołodyjowski.

— Au păţit-o roşcovanii! strigă Zagłoba. Ei, ce să-i faci! Acum trebuie să cârpim iarăşi împreună spărtura Republicii!

— Domnia ta, nu ponegri oştirea lituaniană, se burzului Charłamp. Carolus e un mare războinic şi nu-i prea greu să fii învins de el. Dar domniile voastre, cei din ţinuturile coroanei, n-aţi păţit-o la Ujście, la Wolbórz, la Sulejów şi în alte zece locuri? Până şi jupân Czarniecki a fost învins la Gołab! De ce să nu fie învins şi jupân Sapieha, sărmanul, mai ales că l-aţi lăsat singur?

— Păi noi am venit să dănţuim la Warka? răspunse Zagłoba mânios.

— Ştiu că n-aţi venit la danţ, ei la bătălie şi Dumnezeu v-a ajutat să biruiţi. Dar cine ştie dacă nu era mai bine să nu plecaţi, pentru că la noi se spune că oştile celor două naţii pot fi uşor învinse pe rând, dar laolaltă nici hoardele diavoleşti nu sunt în stare să le răzbească.

— Se prea poate, consimţi Wołodyjowski, dar noi nu trebuie să ne amestecăm în hotărârile căpeteniilor. Pe urmă, nu se poate să nu fie şi vina voastră!

— Îl cunosc eu pe Sapio, trebuie să se fi poticnit pe undeva! spuse Zagłoba.

— Asta nu pot s-o tăgăduiesc! mormăi Charłamp pe sub nas.

Aici tăcură un răstimp, uitându-se mohorâţi unii la alţii, fiindcă li se părea că norocul Republicii începe să şchioapete din nou; doar cu o clipă înainte fuseseră plini de încredere şi nădejde.

Wołodyjowski spuse pe neaşteptate:

— Se întoarce castelanul! Şi ieşi din încăpere.

Castelanul se întorcea într-adevăr; Wołodyjowski îi alergă în întâmpinare şi începu să strige de departe:

— Luminăţia ta, regele suedez a vătămat oastea lituaniană şi a ieşit din capcană. A venit un oştean cu scrisori de la voievodul de Wilno.

— Adu-l aici numaidecât! porunci Czarniecki. Unde este?

— La mine. Îl aduc îndată.

Dar jupân Czarniecki era atât de tulburat, că nu mai vru să aştepte, ci sări jos din şa şi intră în cvartirul lui Wołodyjowski, Zvâcniră cu toţii de pe laviţă, când îl văzură, dar castelanul abia îşi înclină capul spre ei şi spuse:

— Dă-mi scrisorile!

Charłamp, îi dădu o scrisoare pecetluită. Czarniecki se duse cu ea la fereastră, fiindcă înăuntru era întuneric, şi începu s-o citească încruntat şi cu neliniştea răsfrântă pe chip. Din când în când, mânia îi fulgera pe faţă.

— Castelanul e foarte îngrijorat, îi şopti Zagłoba lui Skrzetuski. Uite cum i s-a înroşit ciocul; o să înceapă îndată să vorbească peltic, aşa face totdeauna când îl apucă furia.

Jupân Czarniecki isprăvi de citit, o vreme îşi mângâie barba cu mâna, dus pe gânduri, după care rosti cu vocea spartă, sunătoare:

— Apropie-te, oştene!

— La porunca luminăţiei tale!

— Spune adevărul, zise castelanul apăsat, căci scrisoarea e atât de meşteşugită, încât nu pot să-mi dau seama. Spune numai adevărul, fără să umfli nimic. Oştirea e împrăştiată?

— Nu e împrăştiată deloc, luminăţia ta.

— Câte zile vă trebuie ca să vă adunaţi din nou? Zagłoba îi şopti lui Skrzetuski:

— Vrea să-l prindă – cum se spune – cu mâţa-n sac. Dar Charłamp răspunse fără şovăire:

— De vreme ce nu-i risipită, n-are nevoie să se mai adune. E adevărat că vreo două sute de şleahtici n-au mai ieşit la numărătoare, când am plecat, şi nu erau nici printre cei căzuţi, dar nu e nimic de mirare, iar trupele regulate nu vor avea de suferit din această pricină. Hatmanul a pornit după rege în bună rânduială.

— Zici că n-aţi pierdut nici un tun?

— Ba am pierdut patru, pe care suedezii, neputându-le lua cu ei, le-au ţintuit.

— Văd că spui adevărul; povesteşte deci cum s-a întâmplat?

— Incipiam! zise Charłamp. Când am rămas singuri, vrăjmaşul a băgat de seamă că în locul oştilor de dincolo de Vistula au rămas gloatele învălmăşite. Am gândit, la drept vorbind, jupân Sapieha a gândit, că va năvăli asupra lor şi le-a trimis ajutor, dar nu cine ştie ce, ca să nu slăbească el însuşi în putere. În acest timp, suedezii se frământau ca în stup. Spre seară au început să se apropie de San. Eram la cvartirul voievodului. Vine jupân Kmicic care acum se numeşte Babinicz, oştean de frunte, şi dă de ştire. Jupân Sapieha tocmai se aşeza la un ospăţ la care se strânseseră o mulţime de jupâniţe venite hăt, de la Kraśnik şi Janów. că voievodului îi cam place partea femeiască.

— Şi ospeţele îi plac! îl întrerupse Czarniecki

— Dacă nu sunt eu lângă, el, n-are cine să-l îndemne la cumpătare! adăugă Zagłoba.

Iar jupân Czarniecki:

— Se prea poate ca domnia ta să te afli lângă el mai repede decât gândeşti, ca să vă îndemnaţi la cumpătare unul pe altul!

Apoi se întoarse spre Charłamp:

— Spune mai departe.

— Aşadar, Babinicz îi dă de ştire, dar voievodul: „Se preface numai că vrea să atace! Nu vor întreprinde nimic!

Mai degrabă, zice, vor pofti să treacă Vistula, dar sunt cu ochii pe ei şi-i voi ataca eu. Acum însă, zice, să nu ne stricăm plăcerea şi să ne simţim bine!” începem dar să mâncăm şi să bem. Taraful cânta de mama focului, voievodul pofteşte la danţ.

— O să-i arăt eu dănţuială! îl întrerupse Zagłoba.

— Tăcere, domnia ta! porunci Czarniecki.

— Deodată, vin de pe malul apei şi spun că dincolo se aude zarvă mare. Nu-i nimic! Voievodul îi şopteşte pajului la ureche: „Nici aici nu-mi dau pace!” Aşa că am dănţuit până în zori şi am dormit până la amiază. Când ne-am trezit am văzut nişte şanţuri grozave din care trăgeau tunurile cele mari de asediu, bombardele, cu ghiulele cât doniţa! Una din astea ajunge să.

— Lasă glumele, îl întrerupse Czarniecki, că nu eşti la hatman!

Charłamp se fâstâci şi vorbi astfel mai departe:

— La amiază, a ieşit şi voievodul. Sub acoperirea şanţurilor, suedezii au început să facă podul. Au trudit până seara, spre uimirea noastră, fiindcă noi socoteam că de făcut o să-l facă, dar n-o să apuce să treacă pe el. Au muncit şi a doua zi. Atunci voievodul a început să-şi pregătească oştirea, crezând că va avea loc bătălia.

— Podul n-a fost decât o momeală, iar ei au trecut râul mai la vale, pe alt pod, şi v-au atacat dintr-o latură? îl întrerupse Czarniecki.

Charłamp holbă ochii, deschise gura, tăcu o clipă uluit, apoi spuse:

— Luminăţia ta, ai şi aflat?

— Ce-i al lui, e pus deoparte! şopti Zagłoba. Când se discută de război, bătrânul nostru ghiceşte din zbor despre ce e vorba, ca şi când ar fi fost la faţa locului!

— Spune mai departe! îl îndemnă Czarniecki.

— S-a lăsat înserarea. Oştile aşteptau pregătite, dar când a ieşit luceafărul de seară, am încins iarăşi ospăţul, între timp, suedezii trecuseră pe celălalt pod, pe care-l făcuseră

mai la vale, şi ne-au atacat dis-de-dimineaţă. Steagul lui jupân Koszyc, oşteni de nădejde, sta de veghe şi a năvălit asupra lor. I-au sărit în ajutor şleahticii din apropiere, dar când vrăjmaşul a scuipat din tunuri spre ei, au luat-o la sănătoasa. Jupân Koszyc şi mare parte din oamenii lui au murit. Apoi şleahticii, năpustindu-se în neorânduială spre tabără, au învălmăşit totul. Steagurile care erau gata au pornit, dar n-au izbutit nimic şi-am pierdut şi tunurile. Dacă regele avea mai multe guri de foc şi pedestraşi, prăpădul ar fi fost grozav, dar, din fericire, o mare parte din polcurile pedeştrilor şi tunurile plecaseră noaptea cu dubasurile, lucru pe care nu-l ştia nimeni dintre noi.

— Sapio a făcut-o de oaie! Ştiam eu! strigă Zagłoba.

— Am pus mâna pe scrisorile regelui, îşi urmă vorba Charłamp, pe care suedezii le-au pierdut. Oştenii au aflat din ele că regele se va duce în ţinuturile prusiene, ca să se întoarcă înapoi cu oştile electorului, socotind că numai cu forţele suedeze nu va putea face faţă.

— Ştiu asta, răspunse Czarniecki, jupân Sapieha mi-a trimis aceste scrisori.

După care murmură ca pentru sine:

— Trebuie să-l urmărim şi noi în ţinuturile prusiene.

— Eu am spus-o de multă vreme! zise Zagłoba. Jupân Czarniecki se uită o clipă la el cu gândul în altă parte.

— Păcat! spuse cu voce tare. Dacă aş fi ajuns la Sandomierz, împreună cu hatmanul n-aş fi lăsat să treacă nici picior. Dar ce-a fost nu se mai întoarce!

Războiul se va prelungi, dar şi aşa acestor năvălitori le e scris să moară.

— Altfel nu se poate! strigară cavalerii în cor.

Şi inimile se umplură de încredere, deşi avuseseră o clipă de şovăire.

Zagłoba şopti ceva la urechea arendaşului din Wąsosza, iar acesta dispăru pe uşă şi se întoarse îndată cu un urcior. Văzând aceasta, Wołodyjowski se înclină adânc înaintea castelanului.

— Ar fi o mare cinste pentru nişte oşteni de rând. începu.

— Beau cu dragă inimă cu domniile voastre, zise Czarniecki, şi ştiţi de ce? Pentru că va trebui să ne despărţim.

— Cum aşa? strigă Wołodyjowski uimit.

— Jupân Sapieha îmi scrie că steagul laudanian ţine de oastea lituaniană şi l-a trimis să-l însoţească pe rege, dar acum va avea nevoie de el, mai ales de polcovnici, de care duce mare lipsă. Iubite Wołodyjowski, ştii cât ţin la tine şi ce rău îmi pare să mă despart de tine, dar aici e o poruncă pentru tine. E adevărat că Sapieha, ca un om cu creştere aleasă, îmi trimite porunca mie, lăsându-mă să fac cum socot de cuviinţă. Aş fi putut să nu ţi-o arăt. E ca şi când hatmanul mi-ar fi frânt cea mai bună sabie. Dar tocmai pentru că mi-a trimis-o mie, trebuie să ţi-o dau. Iat-o! şi fă ce trebuie să faci. În sănătatea ta, oştene!

Wołodyjowski se înclină iarăşi înaintea castelanului, dar, era atât de necăjit, că nu mai putu să scoată nici o vorbă, iar când castelanul îl îmbrăţişa, lacrimile îi şiroiră pe mustaţa gălbioară.

— Mai bine muream! îngăimă jalnic. M-am învăţat să lupt sub conducerea luminăţiei tale, căpetenie prea iubită, iar acolo nu se ştie ce se va întâmpla.

— Jupâne Michał, nu lua în seamă porunca! îl sfătui Zagłoba mişcat. O să-i scriu eu lui Sapio şi o să-l urechez cum se cuvine.

Dar jupân Michał era înainte de toate oştean, aşa că se burzului:

— Domnia ta, ai îmbătrânit şi tot volintir ai rămas! Mai bine ai tăcea, dacă nu înţelegi că slujba e slujbă!

— Asta-i! întări Czarniecki.

Capitolul XI.

Când ajunse înaintea hatmanului, jupân Zagłoba nu-i răspunse la bineţe, din contră, îşi duse mâinile la spate, scoase buza de jos înainte şi începu să se uite la el ca un judecător al dreptăţii, dar cu asprime. Dar hatmanul se

bucură şi mai mult, văzându-i înfăţişarea, deoarece se aştepta la vreo glumă şi începu îndată să vorbească:

— Ce mai faci, poznaşule? De ce strâmbi din nas, de parcă ai adulmeca vreun miros de ruşine?

— În toată oastea lui Sapieha miroase a tocătură de varză!

— Şi de ce tocmai a tocătură de varză, ai?

— Pentru că suedezii au tocat căpăţânile de varză!

— Ia te uită! Ne-a zis-o! Păcat că nu te-au tăiat şi pe domnia ta!

— Cu o căpetenie ca aceea sub care am slujit, noi i-am, tăiat pe alţii.

— Du-te călăului! Măcar dacă ţi-ar fi retezat limba!

— N-aş mai fi avut cu ce să laud izbânda lui Sapieha!

Hatmanul se întrista şi răspunse:

— Frate şleahtic, dă-mi pace! Sunt mulţi cei care, uitând de foloasele pe care le-am adus ţării, m-au umilit, şi ştiu că se va mai face destulă zarvă împotriva mea, dar dacă nu era adunătura aceea de şleahtici, lucrurile puteau să ia altă întorsătură. Se spune că n-am vegheat asupra vrăjmaşului din pricina piepturilor de pui, dar acest vrăjmaş n-a putut fi stăvilit de întreaga Republică!

Cuvintele hatmanului îl înduioşară pe jupân Zagłoba care răspunse:

— Aşa-i obiceiul la noi, totdeauna vina se pune în spinarea căpeteniei. Pentru mine pieptul de pui nu e lucru rău, deoarece cu cât ziua e mai lungă, cu atât pieptul de pui e mai de trebuinţă. Jupân Czarniecki e un mare războinic, dar după cât mă duce pe mine capul, are un mare neajuns: dimineaţa, la prânz şi seara le dă oştenilor să mănânce numai carne de suedez. E mai potrivit pentru a fi căpetenie, decât bucătar, dar nu face bine, fiindcă până şi cei mai buni cavaleri se satură repede de război cu asemenea hrană,

— Jupân Czarniecki e supărat rău pe mine?

— E. nu prea rău! La început s-a arătat grozav de tulburat, dar când a aflat că oastea n-a fost risipită, a spus îndată: „E voia lui Dumnezeu la mijloc, nu puterea omenească! Nu-i

nimic, zice, oricui i se întâmpla să piardă; dacă am avea în Republică, zice, numai oameni ca Sapieha, ţara ar fi locuită numai de inşi vrednici ca Aristide.”

— Pentru jupân Czarniecki nu mi-aş cruţa sângele! răspunse hatmanul. Oricare altul m-ar fi înjosit, mai ales după izbânda lui, dar el nu-i dintre aceştia.

— Nici eu nu spun nimic împotriva lui, numai că sunt prea bătrân pentru slujba pe care o cere el de la oşteni, mai ales pentru scalda la care-i supune.

— Atunci domnia ta te bucuri că te-ai întors la mine?

— Mă bucur şi nu mă bucur, pentru că de un ceas de când tot aud de pieptul de pui, dar de văzut, nu-l văd.

— Ne aşezăm îndată la masă. Şi acum jupân Czarniecki ce va face?

— Se duce în Wielkopolska, să-i ajute pe sărmanii aceia, iar de acolo va porni împotriva lui Szteinbok şi în ţinuturile prusiene, nădăjduind că la Gdańsk va căpătă tunuri şi pedestrime.

— Cei din Gdańsk sunt cetăţeni vrednici. Slujesc drept pildă Republicii întregi. Atunci o să mă întâlnesc cu jupân Czarniecki la Varşovia, fiindcă acolo voi pleca după ce voi zăbovi un răstimp la Lublin.

— Suedezii au pus iarăşi mâna pe Lublin?

— E un oraş fără noroc! Nici eu nu mai ştiu de câte ori a căzut în mâinile vrăjmaşului. E aici o deputăţie de şleahtici din Lublin, care va veni îndată să mă roage să le dau ajutor. Dar va trebui să mai aştepte, întrucât vreau să trimit scrisori regelui şi hatmanilor.

— Merg şi eu cu dragă inimă la Lublin, fiindcă acolo femeile sunt peste măsură de nurlii şi trupeşe. Când vreuna din ele taie pâinea, sprijinind-o de piept, până şi lipia nesimţitoare roşeşte de plăcere.

— Oho, turcule!

— Înălţimea ta, ca om în vârstă ce te afli, nu poţi să înţelegi, dar eu trebuie să-mi slobod sânge în fiecare an în luna mai.

— Păi domnia ta eşti mai bătrân ca mine!

— Numai în privinţa experienţei, nu şi a vârstei, iar pentru că am ştiut conservare iuventutem meam{8}, nu sunt puţini cei care mă invidiază. Înălţimea ta, îngăduie-mi să primesc eu deputăţia de la Lublin. Am să le făgăduiesc că vom porni numaidecât în ajutorul lor, să se bucure sărmanii, înainte de a se bucura sărmanele jupânese.

— Prea bine, consimţi hatmanul, iar eu mă duc să trimit scrisorile.

Şi ieşi.

Deputăţia de la Lublin intră îndată şi jupân Zagłoba o întâmpină cu toată cuviinţa; le făgădui ajutor tu condiţia ca oraşul să îndestuleze oştirea cu proviant, mai ales cu băuturi de orice fel. După care îi pofti la cină în numele voievodului.

Trimişii erau tare bucuroşi, deoarece steagurile porniră în aceeaşi noapte spre Lublin. Hatmanul se grăbea şi el, vrând să şteargă ruşinea de la Sandomierz primi-o izbândă mai însemnată.

Începu aşadar asediul, dar lucrurile se tărăgănară, în tot acest răstimp, Kmicic învăţă de la Wołodyjowski tot felul de lovituri măiestre, sporindu-şi mult experienţa. Ştiind că învăţăturile lui ţintesc grumazul lui Bogusław, jupân Michał nu-i ascunse nici una din tainele pe care le cunoştea. Împrejurările în care se arătau foloasele învăţăturii nu erau rare, deoarece se duceau la castel şi-i chemau la luptă pe suedezi, tăindu-i de fiecare dată. În curând, Kmicic ajunse la asemenea îndemânare, încât putea să se bată de la egal la egal cu Jan Skrzetuski: în tabăra lui Sapieha nu putea nimeni să-i ţină piept. Dorinţa de a se măsura cu Bogusław era atât de mare, încât abia mai putea sta locului la Lublin, mai ales că primăvara îi refăcuse puterile şi sănătatea.

Toate rănile i se vindecaseră, încetase să mai scuipe sânge, viaţa clocotea în el ca şi mai înainte, iar ochii îi scânteiau. La început, laudanienii se uitau la ei pe sub sprâncene, dar nu cutezau să-l atace, căci Wołodyjowski îi ţinea cu mână de

fier, iar mai apoi, văzându-i faptele şi auzindu-i vorbele, se împăcaseră cu el, şi cel mai îndârjit duşman al lui, Józwa Butrym, spunea:

— Kmicic a murit, acum s-a născut Babinicz, iar acesta să trăiască!

Garnizoana de la Lublin se predă, în cele din urmă, spre marea bucurie a oştirii, după care jupân Sapieha îşi îndrumă steagurile spre Varşovia. În drum, primi ştirea că însuşi Jan Kazimierz, însoţit de hatmani şi de oştirea cea nouă, îi venea în ajutor. Sosiră veşti şi de la Czarniecki care se îndrepta şi el din Wielkopolska spre oraşul de reşedinţă. Luptele, fărâmiţate prin toată ţara, aveau să se concentreze la Varşovia, asemenea norilor risipiţi pe bolta albastră, care se adună şi se unesc pentru a naşte furtună, tunete şi fulgere.

Jupân Sapieha se îndreptă către tractul ce ducea la Siedlce, trecând prin Zelechów, Garwolin şi Mińsk; la Mińsk se uni cu oastea şleahticilor din Podlasie. Conducerea lor îi fu încredinţată lui Jan Skrzetuski, fiindcă deşi trăia în ţinutul Lublinului, moşioara lui se afla aproape de hotarul cu Podlasie, aşa că era cunoscut de toţi şleahticii de aici şi preţuit ca unul dintre cei mai vestiţi cavaleri ai Republicii. În curând izbuti să schimbe cetele de şleahtici înclinaţi spre neascultare, dar curajoşi din fire, în steaguri cu nimic mai prejos decât trupele regulate.

De la Mińsk plecară la Varşovia în mare grabă, vrând ca după o zi de mers să ajungă la Praga{9}. Vremea era prielnică marşului. Din când în când, ploile scurte de mai răcoreau pământul şi potoleau praful, altminteri timpul era într-adevăr frumos; nu era nici prea cald, nici prea frig. Privirea alerga hăt, departe în văzduhul străveziu. De la Mińsk plecară numai călăreţii, convoiul de care şi tunurile urmând să pornească a doua zi; printre oşteni domnea o voioşie fără margini; pădurile dese, care se întindeau de-a lungul tractului, răsunau de cântece ostăşeşti, caii sforăiau de bun augur. Steagurile se scurgeau unul după altul,

asemenea unui râu strălucitor şi puternic, deoarece jupân Sapieha ducea cu el douăsprezece mii de oameni, afară de oştirea şleahticilor. Platoşele rotmiştrilor care supravegheau polcurile străluceau ca soarele. Flamurile roşii se legănau deasupra capetelor cavalerilor ca nişte flori uriaşe.

Soarele cobora spre apus, când steagul laudanian, care mergea în frunte, zări turnurile oraşului de scaun. La această privelişte, un strigăt de bucurie se smulse din piepturile oştenilor.

— Varşovia! Varşovia!

Strigătul străbătu ca tunetul toate polcurile şi o vreme, pe o jumătate de milă de drum, fu repetat întruna: Varşovia! Varşovia!

Mulţi dintre cavalerii lui Sapieha nu mai fuseseră niciodată în oraşul de reşedinţă, mulţi nu-l văzuseră în viaţa lor, aşa că privelişte a făcu asupra lor o impresie puternică. Fără voie cu toţii îşi struniră caii; unii se descoperiră, alţii începură să se închine, pe câţiva îi podidiră lacrimile şi se opriră tăcuţi şi înduioşaţi. Deodată, jupân Sapieha se ivi pe un cal alb din polcurile din urmă şi începu să alerge de-a lungul steagurilor.

— Domniile voastre! strigă cu glas puternic. Noi am avut norocul şi cinstea să ajungem aici cei dintâi! îi vom alunga din oraş pe suedezi!

— Îi vom alunga! tunară douăsprezece mii de piepturi lituaniene. Îi vom alunga, îi vom alunga!

Se iscă o larmă grozavă. Unii strigau mereu: „îi vom alunga!” iar alţii: „Loveşte, care eşti vrednic!” sau: „Pe ei, câinii!” Clinchetul săbiilor se amesteca cu strigătele cavalerilor. Ochii începură să împrăştie fulgere, iar sub mustăţile stufoase sticliră dinţii. Însuşi Sapieha strălucea ca o torţă. Deodată, îşi ridică buzduganul şi strigă:

— După mine!

Aproape de Praga, voievodul opri steagurile şi porunci să se înainteze la pas. Oraşul se desluşea tot mai limpede din

abureala depărtării. În zare, se iţeau turnurile aşezate parcă într-un şirag lung. Clădirile înghesuite din Oraşul Vechi, acoperite cu ţiglă roşie, păreau de foc în razele amurgului. Lituanienii nu văzuseră în viaţa lor o privelişte mai frumoasă ca zidurile acelea albe şi semeţe, străpunse de nenumărate ferestre înguste, care se înălţau; ca nişte pereţi de stâncă deasupra apei; casele păreau să crească unele din altele în sus, din ce în ce mai sus; peste mulţimea aceea îmbulzită de îngrădituri, ziduri, ferestre şi acoperişuri împungeau cerul turnurile ascuţite. Aceia dintre oşteni care mai fuseseră în oraş fie la alegerea regelui, fie cu treburi de-ale lor, le spuneau celorlalţi numele şi rostul clădirilor mai mari. Mai ales Zagłoba, fiind cel mai umblat, îşi lămurea pe larg laudanienii, care îl ascultau cu luare-aminte, minunându-se de vorbele lui şi de oraş.

— Uitaţi-vă la turnul acela din mijlocul Varşoviei! spuse. E arx regia!{10} De-aş trăi atâţia ani câte prânzuri am mâncat acolo la masa regelui, l-aş alunga pe Matusalem în dogoreala de la Cornul Caprei{11}. Regele n-avea un prieten mai apropiat ca mine; puteam să aleg stărostiile ca pe nuci şi să le împart ca pe caiele. Am înaintat o sumedenie de oameni, iar când intram, senatores mi se închinau după obiceiul căzăcesc. M-am bătut şi în duel în faţa regelui, pentru că îi plăcea grozav să mă vadă la treabă, iar mareşalul era silit să închidă ochii.

— Ce clădire uriaşă! se minună Roch Kowalski. Şi când te gândeşti că toate astea se află în mâna clinilor de suedezi!

— Se dedau la jafuri cumplite! adăugă Zagłoba. Am auzit că scot până şi coloanele de marmură şi le cară în Suedia. N-am să mai recunosc locurile îndrăgite şi doar pe bună dreptate feluriţi scriptores socotesc castelul drept a opta minune a lumii, fiindcă regele franţuzilor are şi el un palat pe cinste, dar nu poate sta alături de acesta!

— Dar turnul acela din dreapta ce este?

— Acolo e biserica Sfântului Ioan. De la castel până la sfântul lăcaş duce un coridor străjuit de coloane. În această biserică, odată, când am rămas singur după vecernie, am auzit un glas de sus: „Zagłoba, va fi război cu regele suedez şi vor veni calamitates mari!” Am alergat într-un suflet la rege şi i-am spus ce-am auzit, dar primatul m-a lovit cu sceptrul în grumaz, certându-mă: „Nu vorbi prostii, ai fost beat!” Acum s-au convins şi ei. Cealaltă biserică de lângă Sfântul Ioan este collegium jesuilarum; al treilea turn, nu prea departe, e curia, al patrulea, spre dreapta, e al mareşalului, iar acoperişul acela verde e al bisericii dominicane; pe toate nu pot nici eu să vi le spun, chiar dacă m-aş pricepe să dau din limbă tot atât de bine ca din sabie.

— Gândesc că asemenea oraş nu se mai află în toată lumea! strigă unul dintre oşteni.

Toate naţiile ne invidiază din pricina lui.

— Dar clădirea aceea minunată din stânga castelului?

— Dincolo de biserica barnardinilor?

— Întocmai.

— E pallatium Radziejowskianum, mai demult al lui Kazanowski. E socotit a noua minune a lumii, dar să-l lovească ciuma, pentru că între zidurile lui a început nenorocirea Republicii.

— Cum aşa? întrebară câteva glasuri.

— Prea bine, întrucât atunci când vicecancelarul a început să se războiască cu nevasta, regele a trecut de partea ei. Domniile voastre ştiţi câte a mai trăncănit lumea, şi nu încape îndoială că şi vicecancelarul a crezut că nevasta lui şi regele se au dragi. Din pricina invidiei a fugit la suedezi şi războiul a început. Ce e drept, atunci mă aflam la moşie şi n-am văzut sfârşitul gâlcevii, dar din câte mi s-au spus, vicecancelăreasa făcea ochi dulci ca marţipanul, dar nu regelui, ci altuia.

— Cui?

Zagłoba îşi răsuci mustaţa.

— Aceluia spre care se îmbulzeau toate, ca furnicile la miere, dar nu se cade să-i rostesc numele, fiindcă nu mi-a plăcut niciodată să mă laud. Şi pe urmă, omul a îmbătrânit, s-a împuţinat ca o măturǎ, măturând pe duşmanii ţării, dar odinioară nici un curtean nu era mai chipeş ca mine, Roch poate să pună măr.

Jupân Zagłoba îşi dădu seama că Roch nu-şi putea aminti în ruptul capului de timpurile acelea, aşa că se mulţumi să dea din mână şi spuse:

— În sfârşit, ce ştie el!

Apoi le arătă oştenilor palatul lui Ossoliński şi al lui Koniecpolski, care era aproape tot atât de mare ca şi al lui Radziejowski, în sfârşit, minunata villa regia; soarele scăpată – pe neaşteptate şi beznele nopţii începură să întunece văzduhul.

Bubuitul tunurilor răsună în întăriturile Varşoviei şi trâmbiţele sunară prelung multă vreme, senin că vrăjmaşul se apropia.

Jupân Sapieha îşi vesti şi el sosirea cu împuşcături de muschetă, ca să-i îmbărbăteze pe locuitori, după care, în aceeaşi noapte, oştirea începu să treacă Vistula. Mai întâi trecu steagul din Lauda, urmat de cel al lui jupân Kotwicz şi de tătarii lui Kmicic, apoi oştenii lui Wańko-wicz şi restul de opt mii de oameni. În acest fel, suedezii erau înconjuraţi în oraşul în care îşi îngrămădiseră prăzile, neputând primi ajutor şi proviant din afară, în timp ce lui jupân Sapieha nu-i mai rămânea altceva de făcut, decât să aştepte până când vor veni, pe de o parte, jupân Czarniecki, pe de alta, regele împreună cu hatmanii coroanei, în tot acest răstimp, trebuia să aibă grijă să nu se strecoare în oraş niscaiva întăriri.

Primele veşti sosiră de la jupân Czarniecki, dar nu erau prea încurajatoare, deoarece castelanul dădea de ştire că oştenii şi caii erau atât de slăbiţi, încât deocamdată nu puteau să ia parte la asediu. După biruinţa de la Warka, luptase în fiecare zi, iar de la începutul anului dăduse

douăzeci şi una de bătălii mai însemnate, fără să mai punem la socoteală ciocnirile de urmărire şi atacurile asupra cetelor mai mici. În Pomorze nu făcuse rost de pedestrime, căci nu ajunsese până la Gdańsk; făgăduia cel mult să hărţuiască armia suedeză de pe Narew, condusă de Radziwiłł, de fratele regelui şi de Duglas, care se gândea să vie în ajutorul celor împresuraţi la Varşovia.

Iar suedezii se pregăteau de apărare cu vitejia şi îndemânarea de totdeauna.

Arseseră Praga, înainte de venirea lui jupân Sapieha, acum însă începură să arunce grenade în alte suburbii, precum Cracovia şi Nowy Świat, iar de cealaltă parte asupra bisericilor Sfântului Jerzy şi Sfintei Fecioare. Case, palate şi biserici fură cuprinse de flăcări. Ziua fumul se învălătucea deasupra oraşului ca nişte nori negri şi deşi. Noaptea trâmbele de fum se înroşeau, trimiţând snopi de scântei spre cer. În afara zidurilor rătăcea mulţimea locuitorilor rămaşi fără adăpost şi fără pâine, femeile înconjurau tabăra lui Sapieha, cerşind îndurare; peste tot se vedeau oameni uscaţi de foame ca lemnul, copii care mureau din lipsă de hrană la pieptul secat al mamelor; împrejurimile semănau cu o vale a plângerii şi a nenorocirii.

Jupân Sapieha, neavând tunari şi pedestrime, aştepta mereu sosirea regelui, ajutând între timp, pe cât putea, pe cei sărmani, trimiţându-i în grupuri în olaturile mai puţin jefuite, unde puteau să găsească de mâncare. Era tare îngrijorat, prevăzând greutăţile asediului, deoarece genieştii suedezi preschimbaseră Varşovia într-o fortăreaţă puternică. Înăuntrul zidurilor se aflau trei mii de oşteni bine muştruluiţi, îndrumaţi de ghinărari îndemânatici şi cu experienţă, iar suedezii treceau drept meşteri neîntrecuţi în asedierea şi apărarea marilor cetăţi. Ca să-şi uite necazul, jupân Sapieha dădea zilnic ospeţe, în timpul cărora paharele se goleau cu sârg, deoarece acest vrednic cetăţean şi războinic avea cusurul de a îndrăgi tovarăşii veseli şi clinchetul paharelor mai presus de orice, uneori

ajungând să nu-şi îndeplinească îndatoririle din această pricină.

Veghea din timpul zilei era răsplătită de chefurile pe care şi le îngăduia seara. Până la apusul soarelui ostenea cu râvnă, repezea podghiazuri, trimitea scrisori, cerceta el însuşi străjile şi asculta mărturisirile prinşilor, în schimb, odată cu apariţia luceafărului de seară, în cvartirul lui se auzea adesea şi taraful de viori. Şi când se pornea cheful, îngăduia orice; chema până şi căpeteniile care supravegheau străjile sau pe cele care trebuiau să plece în cercetare şi se supăra dacă nu se înfăţişa vreunul, deoarece la ospeţe vroia să aibă multă lume. Dimineaţa, jupân Zagłoba îl dojenea stăruitor, dar seara slujitorii îl purtau pe braţe până la cvartirul lui Wołodyjowski.

— Sapio e în stare să destrăbăleze până şi pe un sfânt, spunea prietenilor a doua zi. Ce să mai vorbesc de unul ca mine, căruia şotiile i-au plăcut întotdeauna. Are patima de a-mi turna paharele pe gât cu forţa, iar eu, nevrând să mă arăt necioplit, mă las convins de fiecare dată, fiindcă gazda nu trebuie supărată niciodată. Dar am jurat că în postul Crăciunului voi porunci să-mi vrâsteze spinarea cu vergile, deoarece înţeleg şi singur că deşănţarea nu poate rămâne nepedepsită; până atunci sunt silit să-i ţin isonul, de teamă să nu cadă pe alte mâini şi mai rele şi să se piardă cu totul.

Unele căpetenii îşi vedeau de slujbă şi fără privegherea hatmanului, dar altele seara uitau de toate, cum se întâmpla cu oştenii care nu simt asupra lor braţul de fier al mai-marelui.

Vrăjmaşul nu întârzie să se folosească de asemenea prilejuri.

O dată, cu câteva zile înainte de sosirea regelui şi a hatmanilor, Sapieha dădu un ospăţ mai dihai decât cele da până atunci, de bucurie că oştile aveau să se împreune curând şi să înceapă asediul în regulă. Fură poftite toate căpeteniile mai însemnate; hatmanul care căuta de fiecare dată un motiv vesti că ospăţul este dat în cinstea regelui.

Jupânii Skrzetuski, Kmicic, Zagłoba, Wołodyjowski şi Charłamp primiră poruncă să fie neapărat de faţă, căci hatmanul vrea să-i cinstească cu osebire pentru meritele lor. Jupân Andrzej încălecase pe cal, ca să pornească cu podghiazul, aşa că trimisul îi găsi tătarii afară din curte.

— Domnia ta, nu poţi să-i aduci hatmanului asemenea jignire şi nici să răsplăteşti cu nerecunoştinţa dragostea pe care ţi-o arată, îi spuse trimisul.

Kmicic descăleca şi plecă să se sfătuiască şi cu prietenii săi.

— Nu-mi cade bine deloc poftirea asta! spuse. Am auzit că o ceată mai acătării s-a ivit pe lângă Babice. Chiar hatmanul mi-a poruncit să plec acolo şi să aflu despre ce e vorba, iar acum mă cheamă la ospăţ. Nu ştiu ce să fac?!

— Hatmanul porunceşte lui Akbah-Ulan să plece în locul domniei tale! spuse trimisul.

— Porunca e poruncă! zise Zagłoba. Cine-i oştean, acela trebuie să-i dea ascultare. Domnia ta, fereşte-te să nu dai pildă proastă şi altora, pe de altă parte însă, nu-i bine să atragi asupra-ti mânia hatmanului.

— Vesteşte-l că am să viu! îi spuse Kmicic trimisului. Acesta ieşi. După el plecară şi tătarii conduşi de Akbah-Ulan, iar jupân Andrzej începu să-şi schimbe hainele, vorbind în acelaşi timp cu prietenii săi:

— Astăzi ospăţul e în cinstea măriei sale, mâine va fi în cinstea hatmanilor coroanei şi tot aşa o vom ţine până la sfârşitul asediului.

— Când va veni regele, se va isprăvi şi cu petrecerile, răspunse Wołodyjowski. Cu toate că şi stăpânului nostru milostiv îi place să se mângâie la supărare, slujba trebuie pusă înainte de toate şi toţi se vor strădui să-şi arate râvna, iar jupân Sapieha nu va rămâne în urmă.

— Prea multe ospeţe, ce să mai vorbim! spuse Skrzetuski. Domniile voastre, nu vi se pare lucru de mirare ca o căpetenie atât de grijulie şi harnică, un om atât de plin de

virtuţi, un fiu al ţării atât de vrednic, are asemenea slăbiciune?

— Odată cu înserarea devine alt om, hatmanul preschimbându-se într-un chefliu.

— Ştiţi de ce nu-mi plac mie ospeţele astea? întrebă Kmicic. Că şi Janusz Radziwiłł avea obiceiul ăsta, în fiecare seară da câte o petrecere. Închipuiţi-vă şi domniile voastre, nu ştiu nici eu cum se făcea, dar fiecare ospăţ însemna o nenorocire; aflam vreo veste proastă sau ieşea la iveală altă înşelăciune a hatmanului. Era la mijloc doar jocul întâmplării ori vrerea lui Dumnezeu, destul că răul venea totdeauna în timpul ospeţelor. Vă spun, domniile voastre, că se ajunsese până acolo, încât, îndată ce vedeam mesele întinse, se încreţea pielea pe noi de teamă.

— E adevărat, pe legea mea! întări Charłamp. Dar se întâmpla aşa şi pentru că prinţul hatman obişnuia cu asemenea prilejuri să-şi dea în vileag uneltirile cu duşmanii ţării.

— Ei, cel puţin în ce-l priveşte pe Sapio, n-avem de ce ne teme! adăugă Zagłoba.

— Dacă el va ajunge să trădeze, apoi eu nu mai fac nici atâtea parale câte pot să iau pe paiele din încălţări.

— Nici vorbă! E un magnat fără pată, ca pâinea fără gloduri! strigă Wołodyjowski.

— Iar ce strică seara, drege în timpul zilei! completă Charłamp.

— În sfârşit, hai să mergem, îi îndemnă Zagłoba, fiindcă la drept vorbind simt un vacuum{12} în burtă.

Ieşiră, încălecară pe cai şi plecară, deoarece cvartirul lui jupân Sapieha se afla în altă parte, în afara oraşului, destui de departe. Când ajunseră la cvartirul hatmanului, găsiră în curte o mulţime de cai lăsaţi în grija slujitorilor pe care-i aşteptau stacanele de bere pe medean şi care, bând peste măsură se luaseră la harţă; se liniştiră totuşi la vederea cavalerilor, mai ales că jupân Zagłoba începu să-i altoiască

pe cei care-i stăteau în cale cu latul săbiei, strigând cu glas de stentor:

— La cai, împieliţaţilor, la cai! Nu pe voi v-au poftit la ospăţ!

Jupân Sapieha îi primi ca de obicei cu braţele deschise şi, pentru că, tot ciocnind cu oaspeţii, se cam afumase, începu să se hârjonească cu Zagłoba.

— Închinăciune, jupâne conducător! îi spuse.

— Închinăciune, jupâne degustător! i-o întoarse Zagłoba. -

— Dacă-mi zici degustător, am să-ţi dau un vin care face mi.

— Numai să nu fie din acela care face din hatman un beţivan!

Unii dintre musafiri, auzind acestea, se umplură de teamă, dar jupân Zagłoba, când îl vedea pe hatman voios, îşi îngăduia orice. Sapieha însă avea o slăbiciune atât de mare pentru el, încât nu numai că nu se supără, dar îşi puse mâna în şold, arătând prin aceasta celor de faţă cum îl asuprea acest şleahtic.

Şi ospăţul începu cu larmă şi veselie. Însuşi jupân Sapieha ciocnea mereu cu musafirii, închina în cinstea regelui, a hatmanilor, a oştirii celor două popoare, a lui jupân Czarniecki şi a întregii Republici. Cheful sporea şi odată cu el larma şi voioşia. De la urări trecură la cântece. Încăperea se umplu de abureala capetelor şi de mirosul de mied şi vin. Afară stăruia o larmă tot atât de mare, însoţită de scrâşnetul fierului. Slujitorii începuseră să se bată cu săbiile. Câţiva şleahtici ieşiră să-i potolească, dar frământarea crescu şi mai mult.

Deodată, izbucniră strigăte atât de puternice, încât cei care petreceau înăuntru tăcură.

— Ce-i asta? întrebă unul dintre polcovnici. Slujitorii nu pot să facă asemenea zarvă!

— Tăcere, domniile voastre! porunci hatmanul ascultând neliniştit.

— Nu sunt strigăte obişnuite!

Deodată, toate geamurile începură; să zăngăne de bubuitul tunurilor şi răpăitul muschetelor.

— E o năvală! strigă Wołodyjowski. Vrăjmaşul atacă!

— La cai! La luptă!

Săriră cu toţii în picioare, îmbulzindu-se spre uşă. Mulţimea căpeteniilor se răspândi în fugă pe medean, chemând slujitorii care ţineau caii.

În învălmăşeala ce sporea văzând cu ochii nu era lucru uşor să se găsească unii pe alţii, iar din afara medeanului glasuri înfricoşate începură să strige în întuneric:

— Vrăjmaşul atacă! Jupân Kotwicz a intrat în luptă! Se repeziră cu toţii în goana cailor spre steaguri, sărind peste garduri şi poticnindu-se prin beznă. Întreaga tabără era în larum. Nu toate steagurile aveau caii la îndemână şi acestea fura cele dintâi care stârniră neorânduiala. Sumedenie de oşteni pedeştri şi călări se încurcau unii pe alţii, neputând să alcătuiască rândurile şi să recunoască pe ai lor de vrăjmaş, alergând şi lărmuind în întunericul nopţii. Unii începuseră să strige că regele suedez dădea năvală cu întreaga oştire.

Iureşul suedez se abătuse într-adevăr asupra oamenilor lui Kotwicz. Din fericire, acesta fiind puţin bolnav, nu se dusese la ospăţ, aşa că se împotrivi o vreme, dar nu prea mult, deoarece duşmanii erau mai numeroşi şi trăgeau cu muschetele, silindu-i să se retragă.

Cel dintâi îi veni în ajutor Oskierko cu dragonii. La împuşcături, răspunseră cu împuşcături. Dar nici dragonii lui Oskierko nu putură opri avântul suedezilor şi într-o clipă, aşternând câmpul cu trupuri, începură să dea înapoi. De două ori încercă Oskierko să-şi adune rândurile şi de două ori îl sfărâmiţară astfel, încât oştenii lui nu mai puteau să tragă decât în grupuri nu prea mari. În cele din urmă, se risipiră cu totul, iar suedezii năboiră ca un şuvoi nestăvilit spre cvartirul hatmanului. Alte şi alte polcuri ieşeau din oraş, pedestraşii erau însoţiţi de călărime şi de tunurile de

câmp. Se părea că vrăjmaşul vroia să dea lupta hotărâtoare.

În acest timp, Wołodyjowski, plecând de la cvartirul hatmanului, se întâlni la jumătatea drumului cu steagul său care pornise numaidecât când auzise strigătele şi împuşcăturile, pentru că era întotdeauna gata de luptă. Acum îl conducea Roch Kowalski care nu fusese nici el la ospăţ, ca şi jupân Kotwicz, dar numai din pricină că nu fusese poftit. Wołodyjowski porunci să se aprindă câteva şoproane, ca să lumineze câmpul, şi goni spre bătălie. Pe drum i se alăturară Kmicic cu volintirii lui grozavi şi cu acei dintre tătari care nu plecaseră în cercetare. Amândoi sosiră la vreme, ca să-i scape pe Kotwicz şi pe Oskierko de la prăpăd.

Între timp, şoproanele luaseră foc şi luminau ca ziua. Laudanienii, ajutaţi de Kmicic, se năpustiră asupra unui polc de pedestrime şi, făcând faţă focului muschetelor, îi luară în săbii. Raitierii se repeziră în ajutorul pedestraşilor şi se încleştară pe viaţă şi pe moarte cu laudanienii. Un răstimp se opintiră ca nişte potrivnici care, luându-se la trântă, luptă cu ultima sforţare, părând să învingă când unul, când celălalt. Suedezii cădeau cu nemiluita şi în cele din urmă se învălmăşiră. Kmicic se frământa cumplit în îmbulzeală cu săbierii lui, Wołodyjowski lăţea ca de obicei pustiirea înaintea lui; alături de el trudeau grozav cei doi Skrzetuski, ca nişte uriaşi, Charłamp şi Roch Kowalski; laudanienii se luau la întrecere cu bătăuşii lui Kmicic, unii strigând ascuţit, alţii, ca Butrymii, lovind umăr la umăr, în tăcere.

Suedezilor răzbiţi le săriră iarăşi în ajutor alte polcuri, iar pe Wołodyjowski şi Kmicic îi sprijini Wankowicz care, având cvartirul mai aproape, pornise şi el la puţină vreme după ei. În sfârşit, hatmanul îşi rândui toată oştirea şi începu să atace cu putere. Bătălia se încinse pe toată linia de la Mokotow până spre Vistula.

Deodată, Akbah-Ulan, care plecase cu podghiazul, se ivi pe calul înspumat înaintea hatmanului.

— Effendi! strigă, de la Babice vine spre oraş un ciambul de călăreţi care păzesc un convoi de care; vor să ajungă înăuntru!

Sapieha înţelese într-o clipă ce însemna năvala dinspre Mokotów. Vrăjmaşul vroia să atragă oştile ce supravegheau tractul spre Błonie, înlesnind astfel călărimii şi carelor cu proviant intrarea în incinta zidurilor.

— Du-te la Wołodyjowski! strigă la Akbah-Ulan. Steagul laudanian, Kmicic şi Wańkowicz să le taie drumul; am să le trimit ajutor în grabă.

Akbah-Ulan îşi îmboldi calul; în urma lui porniră încă doi trimişi. Ajunseră cu toţii la Wołodyjowski şi îi repetară porunca hatmanului.

Wołodyjowski îşi întoarse steagul numaidecât, Kmicic îi ajunse cu tătarii venind pieziş şi porniră în goană cu Wańkowicz în urma lor.

Dar sosiră prea târziu. Vreo două sute de care intraseră pe poartă, iar ceata de călărime grea care le însoţea se; afla aproape în întregime în bătaia tunurilor din fortăreaţă. Doar străjile dinapoi, mai mult de o sută de oameni, nu ajunseseră încă sub ocrotirea gurilor de foc. Dar şi acestea goneau ca vijelia. Căpetenia care călărea în rândurile din spate îi îndemna pe oşteni cu strigăte să se grăbească.

Văzându-i în lumina şurilor aprinse, Kmicic scoase un răcnet înfricoşător, de se speriară caii în jur; recunoscuse raitierii lui Bogusław, aceiaşi care trecuseră peste tătarii lui la Janów.

Şi fără să mai ţină seama de nimic, porni ca un nebun spre ei, îşi întrecu proprii oşteni şi se aruncă orbeşte printre rândurile vrăjmaşe. Din fericire, tinerii Kiemliczi, Kosma şi Damian, care călăreau pe cai de soi, se năpustiră în urma lui. În aceeaşi clipă, Wołodyjowski îi învălui ca fulgerul dintr-o parte, despărţindu-i astfel de grosul raitierilor.

Tunurile de pe ziduri începură să bubuie, dar cea mai mare parte dintre suedezi îşi părăsiră tovarăşii, grăbind în urma carelor. Atunci laudanienii şi Kmicic înconjurară ca un inel străjile şi începu un măcel necruţător.

Nu dură însă multă vreme. Oamenii lui Bogusław, văzând că nu mai au scăpare, săriră de pe cai şi zvârliră armele pe jos, strigând cât puteau de tare în îmbulzeala şi larma luptei că se predau.

Volintirii şi tătarii nu-i luară în seamă şi-i căsăpiră înainte, dar în aceeaşi clipă răsună glasul ascuţit şi ameninţător al lui Wołodyjowski care vroia să pună mâna şi pe vreo limbă;

— Prindeţi-i vii, prindeţi-i vii!

— Prindeţi-i vii! repetă Kmicic.

Scrâşnetul fierului conteni. Tătarii primiră poruncă să lege prinşii, ceea ce şi făcură cu mare îndemânare, după care steagurile se retraseră în grabă din bătaia tunurilor.

Polcovnicii se îndreptară spre barăci; steagul laudanian mergea în frunte, Wańkowicz în spate, iar Kmicic cu prinşii la mijloc, pregătiţi cu toţii să facă faţă oricărui atac. Unii dintre tătari aduceau prinşii cu laţul de gât, alţii ţineau caii de pradă. În timp ce se apropiau de barăci, Kmicic se uita la feţele prinşilor, aşteptându-se să-l vadă şi pe Bogusław printre el, deşi un raitier îi jurase sub ascuţişul săbiei că prinţul nu venise cu ei; credea că îl ascund înadins.

Deodată, îl chemă un glas de sub scara unui tătar:

— Jupâne Kmicic, jupâne polcovnic! Vino şi scapă un cunoscut! Porunceşte să mă sloboadă din laţ pe cuvântul de cavaler.

— Hassling! exclamă Kmicic.

Hassling era scoţian, odinioară căpetenie de raitieri în oştirea prinţului voievod de Wilno, pe care Kmicic îl cunoscuse la Kiejdany şi îl îndrăgise.

— Dă drumul prinsului! strigă la tătar, şi hai, jos de pe cal!

Tătarul sări din şa, de parcă l-ar fi luat vântul, fiindcă ştia prea bine că atunci când „viteazul” poruncea, zăbava era primejdioasă.

Gemând, Hassling se caţără pe şaua înaltă.

Deodată, Kmicic îl apucă de mână şi, strângându-i-o de parcă vroia să i-o zdrobească, începu să-l întrebe stăruitor:

— De unde veniţi? Spune repede de unde veniţi? Pe legea mea, grăbeşte-te!

— De la Taurogi! răspunse Hassling.

Kmicic îl strânse şi mai tare.

— Şi. Billewiczówna. e acolo?

— Este!

Jupân Andrzej vorbea din ce în ce mai greu, fiindcă îşi încleşta dinţii cu tot mai multă putere.

— Şi. ce i-a făcut prinţul?

— N-a izbutit nimic.

Se înstăpâni tăcerea. Kmicic îşi luă calpacul de râs de pe cap. Îşi trecu mâna peste frunte şi zise:

— M-a crestat careva în luptă, îmi curge sângele şi mă simt fără putere.

Capitolul XII.

Atacul suedezilor îşi atinsese scopul numai în parte, deoarece convoiul şi oştenii lui Bogusław intraseră în oraş; prin el însuşi, nu dovedise mare lucru. Într-adevăr, steagul lui jupân Kotwicz şi dragonii lui Oskierko avuseseră mult de suferit, dar şi suedezii aşternuseră câmpul cu morţi, iar polcul de pedestrime, asupra căruia se năpustiseră Wołodyjowski şi Wańkowicz, fusese nimicit aproape în întregime. Lituanienii erau mândri că vrăjmaşul avea mai multe pierderi decât ei. Numai jupân Sapieha suferea în sinea lui că păţise iarăşi o „ruşine” care putea să-i umbrească mult faima de războinic. Polcovnicii din preajma lui îl mângâiau cum puteau şi, la drept vorbind, învăţătura îi prinse bine, fiindcă ospeţele aveau să înceteze; chiar dacă uneori mai dădea câte o petrecere, atunci lua cele mai multe măsuri de prevedere.

Suedezii se convinseră chiar a doua zi, fiindcă, socotind că hatmanul nu se va aştepta ca într-un timp atât de scurt să

se repete năvala, ieşiră iarăşi în afara zidurilor, dar respinşi de la început, o luară înapoi, lăsând câţiva morţi pe câmp.

În acest timp, Hassling era cercetat la cvartirul hatmanului, iar jupân Andrzej ardea de nerăbdare şi abia mai putea sta locului, deoarece vroia să-l ia la el cât mai repede şi să vorbească despre Taurogi. Îşi petrecu toată ziua dând târcoale casei hatmanului; intra mereu înăuntru, asculta destăinuirile şi, mai că se ridica în picioare, când auzea rostindu-se numele lui Bogusław.

Seara primi poruncă să plece în cercetare. Nu zise nimic, mulţumindu-se doar să strângă din dinţi, pentru că se schimbase foarte mult şi învăţase să pună treburile obştii înaintea intereselor proprii. Doar cu tătarii se arăta foarte aspru, izbucnind cu mânie din orice pricină şi altoindu-i cu buzduganul, de le trosneau oasele. De aceea, îşi spuseră că „viteazul” turbase şi se purtară ca nişte mieluşei, privind în ochii căpeteniei şi ghicindu-i gândurile din zbor.

Când se întoarse, îl găsi pe Hassling în cvartirul lui, dar era atât de bolnav, încât nu mai putea nici să vorbească. Se vede că atunci când îl luaseră prins, îl loviseră cu nădejde, aşa că acum, după o zi de cercetări, avea fierbinţeală şi nu mai înţelegea întrebările. Kmicic fu nevoit să se mulţumească doar cu ce-i povesti jupân Zagłoba despre mărturisirile lui Hassling, deşi acestea se refereau la treburile publice. Despre Bogusław scoţianul spusese numai că, după întoarcerea din campania din Podlasie şi după înfrângerea de la Janów, căzuse bolnav la pat. Din pricina furiei şi a mâhnirii, aiurase mereu, dar când se înzdrăvenise cât de cât, plecase cu oastea în Pomorze, unde Szteinbok şi electorul îl chemau degrabă.

— Acum unde se află? întrebă Kmicic.

— După câte spune Hassling, şi nu văd de ce ar minţi, stă cu fratele regelui într-o tabără întărită pe Narew şi Bug, unde Bogusław conduce toată călărimea, răspunse Zagłoba.

— Aha, şi se gândesc să vină aici în ajutorul suedezilor. Atunci o să ne întâlnim, pe legea mea, de-ar fi să ajung la el

în alte haine.

— Nu te pierde cu firea, domnia ta! Ar veni bucuroşi la Varşovia, dar nu pot, fiindcă jupân Czarniecki se află în drumul lor şi iată ce se întâmpla: el, neavând pedestrime şi tunuri, nu poate să atace tabăra, iar ei se tem să iasă la el, pentru că s-au convins că la câmp deschis nu pot să ţină, piept oştenilor lui Czarniecki. Mai ştiu că nici râul nu-i poate apăra. Dacă regele ar fi acolo, ar primi lupta, fiindcă sub conducerea lui oştenii se bat mai bine, încrezându-se în iscusinţa lui în ale războiului, dar nici Duglas, nici fratele regelui şi nici chiar Bogusław, deşi toţi ti'ei sunt oameni curajoşi, nu vor cuteza.

— Dar regele unde este?

— A plecat în ţinuturile prusiene. Carol Gustav nu crede că vom îndrăzni să atacăm Varşovia şi pe Wittemberg. Dealtfel, crede ori nu, s-a dus acolo din două pricini: mai întâi pentru că vrea să-l câştige pe elector, fie şi cu preţul întregii Wielkopoiska, iar în al doilea rând, fiindcă oştirea cu care a ieşit din furca râurilor are mare nevoie de odihnă, altminteri nu mai o în stare de nimic. Truda, lipsurile şi alarmele continui i-au istovit atât de mult, încât oştenii nu mai pot ţine muschetele în mână. Şi e vorba de cele mai bune polcuri din oştire, care au-biruit de nenumărate ori în Danemarca şi în ţările nemţeşti.

Vorbirea le fu întreruptă de intrarea lui Wołodyjowski.,

— Ce face Hassling? întrebă din prag.

— E bolnav şi aiurează! răspunse Kmicic.

— Dar tu. Michałek, ce treabă ai cu Hassitng? îl cercetă Zagłoba.

— Parcă domnia ta nu ştii?

— Eu să nu ştiu că pe tine te interesează vişina aia pe care prinţul Bogusław a dus-o în grădina lui?! E un grădinar harnic, n-ai grijă! Nu-i trebuie mei măcar un an. ca să-şi vadă roadele.

— Trăsni-te-ar, domnia ta, pentru asemenea mângâiere! strigă micul cavaler.

— Ia te uită, nu poţi să-i spui nici cea mai nevinovată glumă, că şi începe să dea din mustăcioară ca un scarabeu înfuriat? Ce vină am eu? Răzbună-te pe Bogusław, nu pe mine!

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, am să-l găsesc şi am să mă răzbun!

— Şi Kmicic a spus acelaşi lucru mai înainte! În curând, toată oştirea se va uni împotriva lui, dar şi el se păzeşte bine, şi fără şiretlicurile mele n-o veţi scoate la capăt!

Cei doi tineri zvâcniră în picioare.

— Te-ai gândit la ceva, domnia ta?

— Păi voi credeţi că un şiretlic iese din minte tot atât de repede ca sabia din teacă? Dacă Bogusław ar fi aici, aş născoci eu chiar mai multe, dar la depărtarea asta nu-l poţi ajunge nici cu tunul. Jupâne Andrzej, porunceşte să mi se aducă o ceaşcă de mied, că astăzi e cam cald.

— Îţi aduc şi o stacană, numai să găseşti ceva!

— Mai întâi, de ce-l asupriţi pe Hassling ca nişte călăi?! Nu numai el a fost luat rob, aşa că puteţi să-i întrebaţi şi pe alţii.

— I-am şi luat la întrebări pe ceilalţi, dar sunt nemţi şi nu ştiu nimic, în timp ce el a fost la curte! spuse Kmicic.

— Ai dreptate! răspunse Zagłoba. Trebuie să vorbesc şi eu cu el; şiretlicurile mele atârnă şi de cele ce-mi va spun despre persoana şi obiceiurile prinţului. Acum lucrul de căpetenie este să isprăvim asediul cât mai repede, fiindcă, mai mult ca sigur, pe urmă vom porni împotriva celeilalte oştiri. Dar văd că milostivul nostru stăpân şi hatmanii întârzie.

— Cum aşa? se miră micul viteaz. Chiar acum vin de la hatman care a primit veste că măria sa va fi astă-seară aici cu steagurile, iar hatmanii vor sosi mâine cu oştirea regulată. Au mers întruna de la Sokal, odihnindu-se prea puţin, făcând în schimb marşuri lungi. Se ştie de câteva zile că trebuie să sosească dintr-o clipă în alta.

— Şi câtă oaste aduc cu ei?

— Aproape de cinci ori mai multă decât are jupân Sapieha, pedestraşi ruteni şi unguri de mâna întâi; mai vin şi şase mii de tătari sub conducerea lui Subaghazi, dar se pare că nu pot fi lăsaţi nici o zi din mână, fiindcă îşi fac de cap şi nedreptăţesc pe cei din jur.

— Să-l pună pe jupân Andrzej căpetenia lor! zise Zagłoba.

— Ehei! răspunse Kmicic. Aş pleca numaidecât cu ei de aici, fiindcă nu sunt buni de nimic la asediul fortăreţe-lor, şi i-aş duce la Bug şi la Narwa.

— La ceva tot ar fi buni, răspunse Wołodyjowski, deoarece nimeni nu păzeşte drumurile atât de bine ca ei, aşa că proviantul nu va mai apuca să intre în cetate.

— Ei, o să-i fie cald lui Wittemberg! Aşteaptă, tâlhar bătrân! strigă Zagłoba. Te-ai războit bine, nu tăgăduiesc, dar ai furat şi ai prădat şi mai bine; ai avut două feţe, una pentru jurămintele strâmbe, alta pentru nerespectarea făgăduielilor, dar acum amândouă n-o să te ajute să mai scapi. Te mănâncă pielea de boală şi te scarpină doftorii, dar va avea Zagłoba grijă să te scărmănăm noi şi mai bine!

— Ei, va pune condiţii şi se va supune regelui, iar atunci n-o să-i mai poată face nimeni nimic! răspunse jupân Michał. O să trebuiască să-i arătăm şi cinstirea cuvenită!

— Se va supune, ai? strigă Zagłoba. Bine!

Aici începu să izbească cu pumnul în masă atât de tare, că Roch Kowalski, care tocmai intra, se sperie şi încremeni în prag.

— Să ajung slujitorul ovreilor, strigă mai departe bătrânul, dacă eu am să-l las să iasă din Varşovia pe acest pângăritor al credinţei, jefuitor de biserici şi asupritor de jupâniţe, pe acest călău care a ucis bărbaţi şi femei, pe acest pârjolitor, mişel şi felcer bun să stoarcă sânge şi bani, pe acest înghite-hapuri şi jupuitor de piele! Prea bine! Regele şi hatmanii n-au decât să-i dea drumul, dar eu, Zagłoba, ca un catolic ce mă aflu, aşa cum îmi doresc fericirea în viaţă şi după moarte, am să ridic împotriva lui un tărăboi, cum nu s-

a mai pomenit în această Republică! Nu da din mână, jupâne Michał, căci, repet, am să fac tărăboi mare!

— Unchiul va face tărăboi! tună Roch Kowalski.

Deodată, Akbah-Ulan îşi băgă capul lăţos pe uşă.

— Effendi! îi spuse lui Kmicic. Dincolo de Vistula se vede oastea regelui.

Săriră cu toţii în picioare şi ieşiră înaintea pridvorului.

Într-adevăr, regele sosea. În frunte se aflau steagurile de tătari conduse de Subaghazi, dar nu erau atât de multe, pe cât se credea. În urma lor venea oştirea coroanei, numeroasă, bine înarmată şi înainte de toate plină de înflăcărare. Oştile trecură până seara pe podul ridicat de Oskierko. Sapieha îl aştepta pe rege cu steagurile aşezate în linie, ca pentru bătălie, unul lângă altul, ca un zid uriaş, al cărui capăt nu se vedea cu ochiul liber. Rotmiştrii stăteau înaintea polcurilor, iar lângă ei stegarii cu flamurile desfăşurate; trâmbiţe, chimvale, surle, tobe şi timpane făceau un zgomot de nedescris. Steagurile coroanei, pe măsură ce treceau, se opreau şi ele în linie în faţa celor lituaniene; între cele două oştiri rămânea un loc gol de vreo sută de paşi.

Sapieha ieşi pe jos cu buzduganul în mână pe acest medean, urmat de zece-cincisprezece polcovnici şi dregători. Din cealaltă parte, dinspre oştile coroanei, se apropia regele călare pe un cal minunat, dăruit încă de la Lubowla de mareşalul Lubomirski, îmbrăcat ca pentru bătălie într-o platoşe uşoară, spuzită cu aur, de sub care se vedea caftanul negru de catifea cu gulerul de dantelă răsfrânt până peste platoşe; pe cap însă, în loc de coif, purta o pălărie suedeză obişnuită cu pene negre, în schimb avea mănuşile de luptă şi cizme lungi de culoarea cărăbuşului, care-i ajungeau până peste genunchi.

După el veneau trimisul papei, arhiepiscopul de Lwów, episcopul de Kamieniec, preotul nominal; de Łuck, preotul Cieciszowski, voievodul de Cracovia, voievodul rutean, baronul Lisola, graful Pöttingen, jupân Kamieniecki, solul

moscovit, jupân Grodzicki, ghinărarul artileriei, Tyzenhauz şi mulţi alţii. Sapieha se apropie, precum mai demult mareşalul coroanei, de scara stăpânului, dar regele sări din şa, alergă spre Sapieha şi îl îmbrăţişa fără o vorbă.

Îl ţinu multă vreme în braţe în văzul celor două oştiri; tăcea mereu, doar lacrimile îi curgeau şiroaie pe faţă, căci acum îl strângea la piept pe cel mai credincios slujitor al său şi al ţării, care chiar dacă nu avea geniul altora, chiar dacă greşise uneori, prin cinste întrecuse pe toţi magnaţii Republicii, nu şovăise niciodată în credinţă, îşi jertfise fără să stea pe gânduri toată averea şi, de la începutul războiului, îşi pusese viaţa în primejdie pentru ţară şi regele său.

Lituanienii, care-şi şopteau mai înainte că pentru scăparea lui Carol de la Sandomierz şi lipsa de prevedere de la Varşovia jupân Sapieha avea să aibă parte de dojeni sau cel puţin de o primire rece, văzând bunătatea regelui, strigară cu atâta sârg în cinstea stăpânului, încât ecoul ajunse până la cer. Le răspunseră îndată ca un tunet oştile regale şi o vreme sunetele capelei, duruitul tobelor şi pocnetele împuşcăturilor fură acoperite de strigăte:

— Vivat Johannes Casimirus!

— Vivat oştenii coroanei!

— Vivat lituanienii!

Astfel se întâmpinară unii pe alţii lângă Varşovia. Zidurile se cutremurară, iar dincolo de ziduri tremurau suedezii.

— Încep să bocesc, pe legea mea! strigă Zagłoba înduioşat. Nu mai pot să mă stăpânesc! Iată-l pe stăpânul şi părintele nostru, domniile voastre, nu mai pot. părintele. regele nostru, nu demult un pribeag părăsit de toţi, iar acum. acum. se află aici cu o sută de mii de săbii la îndemână! O, Dumnezeule milostiv! mă podidesc lacrimile. Ieri rătăcea fără adăpost, iar astăzi. nici împăratul nemţilor n-are o oştire atât de mare!

Aici, stăvilarele care opreau lacrimile lui jupân Zagłoba se deschiseră şi începu să plângă, apoi se întoarse pe

neaşteptate spre Roch:
— Taci din gură, de ce behăi?
— Dar domnia ta nu behăi? i-o întoarse Roch.,
— Adevărat, pe legea mea, prea adevărat! Domniile voastre, mi-era ruşine pentru Republica asta. Dar acum n-aş mai schimba-o cu nici o altă naţie! O sută de mii de săbii scoase ca din pământ! Să-mi mai arate şi alţii aşa ceva! A dat Dumnezeu şi ne-am revenit!

Jupân Zagłoba nu greşea prea mult, fiindcă la Varşovia se aflau într-adevăr aproape şaptezeci de mii de oameni, afară de polcurile lui jupân Czarniecki, care nu sosiseră încă, şi afară de mulţimea nenumărată de slujitori înarmaţi ai taberei, care la nevoie puteau să intre în luptă.

După cuvintele de bun sosit şi după cercetarea grabnică a oştirilor, regele mulţumi oştenilor lui Sapieha în înflăcărarea tuturor pentru slujba credincioasă şi plecă la Ujazdów, lăsând oştirea pe poziţiile hotărâte dinainte. Unele steaguri rămaseră la Praga, altele se aşezară în jurul oraşului. Convoiul uriaş de care trecu Vistula până a doua zi la amiază.

În ziua următoare, împrejurimile oraşului se albiră ca de zăpadă de mulţimea corturilor. Herghelii nenumărate de cai nechezau pe păşunile învecinate. În urma oştirii, veniră negustorii armeni, evrei şi tătari; un alt oraş mai mare şi mai gălăgios crescu pe întinderi.

Suedezii, înfricoşaţi în primele zile de forţele regelui polonez, nu mai îndrăzniră să atace, astfel că jupân Grodzicki, ghinărarul artileriei, putu să înconjure oraşul în linişte şi să alcătuiască planul împresurării.

A doua zi, slujitorii începură să ridice ici şi colo şanţuri şi parapete la poruncile lui; deocamdată traseră în ele tunurile mai mici. fiindcă cele mari urmau să sosească abia peste câteva săptămâni.

Regele Jan Kazimierz trimise o solie la bătrânul Wittemberg. cerându-i să predea oraşul şi să depună armele; condiţiile erau atât de blânde. Încât oştenii

începură să murmure nemulţumiţi, când le aflară. Nemulţumirea era aţâţată mai ales de jupân Zagłoba care nutrea o ură neîmpăcată împotriva ghinărarului suedez.

Wittemberg. cum era lesne de presupus, respinse condiţiile şi hotărî să se apere până la ultima picătură de sânge, vrând mai degrabă să prefacă oraşul în dărâmături, decât să-l lase în mâinile regelui. Mulţimea oştilor asediatoare nu-l înspăimânta, ştiind că deseori numărul prea mare mai degrabă împiedică, decât ajută. Dealtfel, fusese înştiinţat din vreme că în tabăra regelui nu se afla nici un tun de asediu, în timp ce suedezii aveau prea destule, fără să mai socotim rezervele uriaşe de muniţii.

Era de aşteptat, aşadar, că aveau să se apere cu înverşunare, deoarece Varşovia era locul în care îşi îngrămădiseră prăzile până acum. Toate bogăţiile uriaşe jefuite de prin cetăţile, bisericile şi oraşele din întreaga Republică veneau aici, de unde le trimiteau treptat pe apă în ţinuturile prusiene şi mai departe în Suedia. În clipa de faţă, când toată ţara se ridicase, iar cetăţile apărate de garnizoane suedeze erau ameninţate, toată prada se aducea la Varşovia. Pe de altă parte, oştenii suedezi preferau să-şi jertfească viaţa, decât să renunţe la pradă. Oameni săraci, înfruptându-se din avuţiile unei ţări bogate, deveniseră atât de lacomi, încât ajunseseră cei mai cumpliţi jefuitori. Regele însuşi era renumit prin lăcomia lui şi ghinărarii îi urmau pilda, iar Wittemberg îi întrecea pe toţi. Când era vorba de câştig, căpeteniile nu se mai gândeau nici la cinstea de cavaleri, nici la demnitatea rangului. Luau, storceau, jefuiau tot ce se putea. La Varşovia, polcovnicii de neam mare nu se ruşinau să vândă horilcă şi tutun propriilor oşteni, umplându-şi astfel buzunarele cu leafa lor.

Îndârjirea suedezilor putea fi stârnită şi de faptul că cei mai vrednici dintre oamenii lor se aflau atunci închişi în Varşovia. În primul rând, era Wittemberg, a doua căpetenie după Carol, care trecuse cel dintâi hotarul Republicii şi o îngenunchease la Ujście. De aceea, în Suedia i se pregătise

o primire triumfală, vrednică de un cuceritor. Afară de el mai era în oraş cancelarul Oxenstierna, vestit în lumea întreagă pentru iscusinţa în treburile politiceşti şi respectat până şi de duşmani pentru cinstea lui. I se spunea Minerva regelui, deoarece toate izbânzile lui Carol în negocieri se datorau sfaturilor primite de la el. Erau, de asemenea, ghinărarii Wranghel cel tânăr, Horn, Erskin, al doilea Loewenhaupt şi o sumedenie de jupânese suedeze de naştere aleasă, care îşi însoţiseră bărbaţii în această ţară, de parcă veneau la proprietăţile lor din Suedia.

Aşadar, suedezii aveau ce apăra. La rândul lui, Jan Kazimierz îşi dădea seama că asediul, fără tunuri grele, avea să fie îndelung şi sângeros; hatmanii înţelegeau şi ei, dar oştenii nu vroiau să se gândească la asta. Abia apucase Grodzicki să sape şanţurile, abia izbutise să se apropie puţin de ziduri, că la rege se şi înfăţişară deputăţii de la toate steagurile, rugându-l să îngăduie celor care vroiau să meargă la atac. Îi trebui multă vreme ca să-i convingă că fortăreţele nu se cuceresc numai cu săbiile şi să le domolească înflăcărarea.

În acest timp, săpăturile înaintau cât mai repede cu putinţă. Oştenii, neputând să atace, trudeau o râvnă alături de slujitori. Luptătorii din steagurile de elită şi până şi căpeteniile munceau la întărituri. Suedezii încercau de multe ori să împiedice lucrările şi nu era zi în care să nu încerce ieşiri în afara zidurilor, dar puşcaşii suedezi abia apucau să treacă de poartă, că polonezii care săpau şanţurile, lăsau roabele, maldărele de nuiele, lopeţile şi târnăcoapele şi se năpusteau cu săbiile asupra lor cu atâta ardoare, încât suedezii se vedeau siliţi să se ascundă în mare grabă în fortăreaţă. În timpul acestor ciocniri, oamenii cădeau cu nemiluita, şanţurile de apărare şi nledeanele erau presărate cu morminte în care morţii erau îngropaţi în timpul scurtelor răgazuri de încetare a focului. Din lipsă de vreme, erau acoperiţi cu pământ la suprafaţă,

aşa că împrăştiau miasme cumplite în tot oraşul şi în tabăra atacatorilor.

Cu toate greutăţile pe caro le întâmpinau, orăşenii se strecurau zilnic în tabăra regelui, înştiinţându-l de tot ce se petrecea dincolo de ziduri şi rugându-l în genunchi să grăbească asediul. Suedezii aveau hrană destulă, dar locuitorii mureau de foame pe uliţe, trăiau în sărăcie şi prigoană sub mâna de fier a garnizoanei. Împuşcăturile de muschetă din oraş se auzeau în fiecare zi până în tabăra regelui şi fugarii spuseră că vrăjmaşul ucidea pe toţi cei bănuiţi de credinţă faţă de stăpânul lor. Părul se ridica vâlvoi de grozăviile pe care le povesteau. Printre altele, spuneau că toată populaţia, femei bolnave, copii abia născuţi şi bătrâni, dormea pe uliţe, fiindcă suedezii îi goniseră din casele în care spărseseră treceri prin zid, pe unde să poată fugi şi retrage în caz că oştile regale aveau să pătrundă în oraş.

Oamenii rămaşi fără adăpost erau bătuţi de ploi, dogoriţi de soare în zilele senine, iar noaptea tremurau de frig. Focuri nu le era îngăduit să aprindă, aşa că n-aveau la ce să-şi pregătească o lingură de fiertură. Bolile de tot felul se răspândeau tot mai mult, făcând sute de victime.

Când asculta asemenea istorisiri, regelui i se sfâşia inima şi repezea gonaci după gonaci, ca să grăbească venirea tunurilor grele. Dar timpul trecea, se scurgeau zile, săptămâni întregi şi, afară de respingerea atacurilor, nu se putea întreprinde nimic mai de seamă. Asediatorii trăgeau nădejde că, în cele din urmă, garnizoana va începe să ducă lipsă de hrană, deoarece drumurile erau atât de bine păzite, încât nici un şoarece n-ar fi izbutit să se furişeze în fortăreaţă. Pe de altă parte, speranţa apărătorilor într-un ajutor din afară se spulbera cu fiecare zi tot mai mult; armia condusă de Duglas, aceea care se găsea cel mai aproape, nu numai că nu putea veni să-i scape, dar trebuia să se gândească la propria piele, fiindcă regele Kazimierz, având destule forţe, izbutise să-i strâmtoreze.

În sfârşit, înainte de sosirea bombardelor, polonezii începură să tragă în fortăreaţă cu cele mici. Spre Vistula, jupân Grodzicki, ridicând ca o cârtiţă parapete de pământ, se apropiase la şase paşi de şanţul de apă şi acoperea cu o ploaie de foc neîntrerupt oraşul nefericit. Frumosul palat al familiei Kazanowski era numai dărâmături, dar nimănui nu-i părea rău, deoarece acum aparţinea trădătorului Radziejowski. Zidurile şubrezite abia se mai ţineau în picioare, arătându-şi ferestrele goale; pe terasele minunate şi în grădini cădeau ghiulele ziua şi noaptea, sfărâmând fântâni, podeţe, chioşcuri, statui de marmură şi speriind păunii care vesteau tuturor cu ţipete jalnice primejdia în care se aflau.

Jupân Grodzicki trăgea şi în clopotniţa bernardinilor, fiindcă pe aici hotărâse să încerce un atac.

În acest timp, slujitorii taberei începură să-l roage pe milostivul stăpân să le îngăduie să atace oraşul, pentru că vroiau să ajungă cei dintâi la bogăţiile suedezilor. Regele nu vru să-i asculte la început, apoi se învoi. Câţiva polcovnici trecură în fruntea lor, printre alţii şl Kmicic căruia nu numai că i se urâse să tot stea degeaba, dar nu mai ştia ce să facă din pricină că Hassling căzuse la boală grea şi de câteva săptămâni zăcea în nesimţire, nefiind în stare să vorbească despre nimic.

Se chemară dar unii pe alţii la atac. Jupân Grodzicki se împotrivi până în ultima clipă, susţinând că atâta vreme cât spărtura nu era făcută, oraşul nu poate fi luat, de-ar fi pornit la atac nu numai slujitorii, ci şi pedestrimea regulată. Dar pentru că regele consimţise mai înainte, fu nevoit să se supună.

În ziua de 15 iunie se adunară aproape şase mii dintre slujitorii taberei, se pregătiră scările, maldărele de vreascuri, sacii cu nisip, prăjinile cu cârlige şi tăişuri. În vârf şi spre seară mulţimea, înarmată în cea mai mare parte numai cu săbii, începu să se strângă în locul unde săpăturile şi parapetele de pământ se apropiau cel mai mult de şanţul

de apărare. Când se întunecă de-a binelea, la un semn slujitorii porniră cu strigăte cumplite spre şanţ şi începură să-l astupe. Suedezii, care vegheau, îi întâmpinară cu un foc ucigător din muschete şi tunuri, şi bătălia se încinse îndârjită în toată partea de răsărit a oraşului. La adăpostul întunericului, slujitorii astupară şanţul cât ai bate din palme şi ajunseră învălmăşiţi la ziduri. Kmicic năvăli cu două mii de oameni asupra fortului de pământ, numit de polonezi „muşuroiul de cârtiţă”, care se afla în apropierea porţii Cracoviei, şi cu toată apărarea deznădăjduită, îl cuceri de la primul iureş. Suedezii care-l păzeau fură luaţi în săbii: nu scăpă cu viaţă nici unul. Jupân Andrzej porunci să se întoarcă tunurile spre poartă şi spre zidurile mai depărtate, ca să ajute şi să acopere cetele care se sforţau să se caţere pe ele.

Aceştia însă nu mai avură acelaşi noroc. Slujitorii rezemau scările şi urcau cu tot atâta înflăcărare şi înde-mânare ca şi pedestraşii cu experienţă, dar suedezii, apăraţi de metereze, îi prijoneau cu foc în plină faţă, zvârleau pietrele şi trunchiurile pregătite, sub greutatea cărora scările se frângeau, şi-i respingeau pe atacatori cu ajutorul lăncilor lungi, împotriva cărora săbiile nu puteau face nimic.

Peste cinci sute dintre cei mai viteji slujitori căzură la piciorul zidului, iar ceilalţi trecură şanţul şi se adăpostiră de focul neîntrerupt în întăriturile poloneze.

Atacul fu respins, dar fortul rămase în puterea polonezilor. Suedezii traseră în zadar toată noaptea cu bombardele cele mari; Kmicic le răspunse şi el tot timpul cu tunurile pe care le cucerise. Abia spre dimineaţă, când se lumină de ziuă, i le sfărâmară pe toate. Wittemberg, care ţinea la fortul acela ca la propria viaţă, trimise pedestrimea cu porunca să nu se întoarcă până când nu va recuceri fortul, dar, în acelaşi timp, jupân Grodzicki îi repezi întăriri lui Kmicic, cu ajutorul cărora acesta nu numai că respinse pedestraşii suedezi, dar îi şi goni până la poarta Cracoviei.

Jupân Grodzicki era atât de bucuros, încât se duse să-i spună el însuşi regelui.

— Stăpâne milostiv, zise, ieri am fost împotriva atacului, dar acum văd că n-a fost degeaba. Câtă vreme fortul era în mâna lor, nu puteam să izbândesc împotriva porţii, dar acum abia aştept să vie tunurile de asediu; voi face spărtura într-o singură noapte.

Regele care nu prea era în apele lui clin pricină că fuseseră omorâţi atâţia slujitori de nădejde, se bucură de vorbele lui jupân Grodzicki şi întrebă îndată:

— Cine are conducerea la fort?

— Jupân Babinicz! răspunseră câteva glasuri. Regele bătu din palme.

— Asta trebuie să fie pretutindeni cel dintâi! Domnia ta, eu îl cunosc! E un cavaler grozav de îndârjit şi nu se va lăsa izgonit cu una, cu două.

— Ar fi o greşeală de neiertat, stăpâne milostiv, răspunse Grodzicki, dacă am îngădui una ca asta. I-am şi trimis pedestrime şi tunuri mici, căci acolo se vor bate nu glumă! E vorba de Varşovia! Cavalerul ăsta face cât greutatea lui în aur!

— Face şi mai mult, fiindcă asta nu-i prima şi nici ultima lui ispravă! răspunse regele.

După care porunci să i se aducă degrabă calul şi ocheanul, şi plecă să cerceteze întăritura. Dar nu se mai vedea nimic de fum, căci zece-cincisprezece bombarde acopereau fortul cu foc neîntrerupt, aruncând asupra lui ghiulele, grenade şi mitralii. Fortul se afla nu departe de poartă, aşa că grenadele se vedeau bine cum se înălţau ca nişte norişori şi însemnând un arc foarte îndoit, cădeau în norul de fum, spărgându-se cu un zgomot grozav. Multe cădeau dincolo de întăritură şi acestea opreau venirea ajutoarelor.

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh! spuse regele. Priveşte, Tyzenhauz!

— Nu se vede nimic, stăpâne milostiv!

— O să rămână doar un morman de pământ scormonit! Altfel nu se poate! Tyzenhauz, ştii cine se află acolo? i

— Ştiu, măria ta, Babinicz! Dacă va scăpa cu viaţă, va putea spune că a fost în iad.

— Trebuie să-i trimitem oameni odihniţi! Ghinărare!

— Porunca a fost dată, dar e greu să ajungă acolo, pentru că grenadele trec peste fort şi cad ca grindina în partea dinspre noi.

— Să tragă toate tunurile în ziduri, ca să le atragem luarea-aminte în alt loc!

Grodzicki îşi îmboldi calul cu pintenii şi se repezi spre şanţuri. În curând, tunurile bubuiră pe toată linia, iar puţin mai târziu se văzu ieşind din şanţuri o ceată de mazurieni care alergau cât puteau de repede spre muşuroiul de cârtiţă.

Regele sta şi privea. În cele din urmă, strigă:

— Se cuvine să-l schimbăm şi pe Babinicz. Domniile voastre, cine vrea să-l înlocuiască de bunăvoie?

Cei doi Skrzetuski şi Wołodyjowski nu se aflau în clipa aceea alături de rege, aşa că urmă un răstimp de tăcere.

— Eu! se oferi pe neaşteptate jupân Topór Grylewski, un luptător de elită din călărim ea uşoară, care purta numele primatului.

— Eu! repetă Tyzenhauz.

— Eu, eu, eu! răsunară îndată mai multe glasuri.

— Să se ducă acela care s-a oferit cel dintâi! hotărî regele.

Jupân Topór Grylewski îşi făcu semnul crucii, apoi duse plosca la gură şi plecă.

Regele privea întruna la norul de fum, care acoperea muşuroiul de cârtiţă, înălţându-se şi mai sus, ca un pod, până la ziduri. Deoarece fortul se afla mai aproape de Vistula, colinele oraşului îl dominau; tocmai de aceea focul era atât de cumplit.

În acest timp, bubuitul tunurilor slăbi întrucâtva, cu toate că grenadele mai însemnau şi acum arcuri înalte, în schimb

pocnetele muschetelor se înteţiră de parcă mii de ţărani izbeau cu îmblăciele pe arie.

— Se vede că iarăşi dau năvală, spuse Tyzenhauz. Dată s-ar mai rări fumul, am vedea pedestrimea.

— Să ne apropiem puţin! răspunse regele, îndemnându-şi calul.

Ceilalţi îl urmară şi, înaintând pe malul Vistulei dinspre Ujazdów, ajunseră până la Solec. Deoarece livezile palatelor şi ale mânăstirilor, care coborau spre Vistula, fuseseră tăiate pentru foc de suedezi încă din timpul iernii şi copacii nu mai împiedicau vederea, se putură convinge şi fără ochean că apărătorii ieşeau într-adevăr la atac.

— Aş vrea mai degrabă să pierd fortul, decât pe Babinicz! zise regele deodată.

— Dumnezeu îl va păzi! rosti preotul Cieciszowski.

— Nici jupân Grodzicki nu va întârzia să trimită ajutoare! adăugă Tyzenhauz.

Vorbirea le fu întreruptă de un călăreţ care se apropia, în galop dinspre oraş. Tyzenhauz care avea privirea atât de ageră, încât vedea mai bine decât alţii cu ocheanul, îşi puse mâinile în cap când îl văzu şi strigă:

— Grylewski se întoarce! Babinicz trebuie să fi murit, iar fortul a căzut şi el. Regele îşi acoperi ochii cu mâinile, Grylewski îşi opri calul în loc şi, trăgând aerul pe gură, spuse:

— Stăpâne milostiv!

— Ce-i acolo? A fost ucis?! îl întrebă regele.

— Jupân Babinicz zice că se simte bine acolo şi nu vrea să fie înlocuit, roagă doar să i se trimită mâncare, pentru că de azi-dimineaţă n-au mai pus nimic în gură.

— Trăieşte deci? exclamă regele.

— Zice că se simte bine! repetă jupân Grylewski.

Ceilalţi, revenindu-şi din uimire, începură să strige:

— Aşa curaj de cavaler mai zic şi eu!

— Asta oştean!

Apoi se întoarseră spre jupân Grylewski:

— Domnia ta trebuia totuşi să rămâi acolo şi să-l înlocuieşti. Mai mare ruşinea să te întorci! Te-a apucat frica, domnia ta? Mai bine nu te ofereai!

La acestea, jupân Grylewski:

— Stăpâne milostiv! Cei care mă socotesc fricos, mă pot afla oricând gata să le ţin piept, dar înaintea măriei tale trebuie să spun în amănunt ce s-a întâmplat. Am ajuns în muşuroiul de cârtiţă, lucru de care poate că n-ar fi fost în stare mulţi dintre domniile lor, dar acel Babinicz m-a luat îndată la rost: „Du-te dracului, zice, domnia ta! Eu trudesc aici, de nu-mi mai văd capul din treabă, aşa că n-am timp de trăncăneală. Nu vreau să împart cu nimeni nici slava şi nici conducerea. Mă simt bine, zice, şi o să rămân aici, iar pe domnia ta o să poruncesc să te scoată afară din fort. Trăsni-te-ar! Noi n-avem ce pune în gură, zice, şi în loc de mâncare, ni se trimite altă căpetenie!” Ce-mi mai rămânea de făcut, stăpâne milostiv? Şi nu mă mir nici de starea lui sufletească, fiindcă acolo năduşesc de zor!

— Domnia ta ce crezi? întrebă regele. O să reziste acolo?

— Unde nu rezistă un diavol ca ăsta! Am uitat să spun ce mi-a strigat la plecare: „Am să stau aici o săptămână şi n-am să mă las, numai să am ce mânca!”

— Poate să stea într-adevăr?

— Măria ta, acolo e ziua judecăţii de apoi! Grenadele cad una după alta, sfărâmăturile de fier şuieră pe la ureche, pământul e presărat de gropi şi nici nu poţi să vorbeşti din pricina fumului. Ghiulelele zvârl atâta nisip şi mărăcini, că trebuie să te scuturi mereu, ca să nu fii îngropat. Au murit o groază dintre ei, dar cei care mai trăiesc stau întinşi în adâncuri înapoia parapetelor ridicate din scânduri, pe care le-au întărit cu pământ. Suedezii au lucrat foarte bine la acest fort care slujeşte acum polonezilor. Odată cu mine au sosit şi pedestraşii lui jupân Grodzicki, aşa că lupta s-a încins iarăşi.

— De vreme ce nu putem ataca zidurile, atâta timp cât nu s-a deschis nici o spărtură, spuse regele, astăzi încă vom

lovi palatele de pe Krakowskie; vom abate astfel în altă parte atenţia vrăjmaşului.

— Şi palatele sunt foarte bine întărite, aproape ca nişte fortăreţe! observă Tyzenhauz.

— Dar nu vor primi ajutor din oraş, fiindcă îndârjirea suedezilor este îndreptată împotriva lui Babinicz, răspunse regele. Aşa va fi, pe viaţa mea, aşa va fi! Voi porunci îndată să dea năvală, dar mai întâi o să mă rog pentru Babinicz.

Spunând acestea, regele luă din mâna preotului Cieciszowski crucifixul aurit, în care erau încrustate aşchii din sfânta cruce, şi, ridicându-l deasupra capului, începu să facă semnul sfânt asupra fortului îndepărtat, acoperit de foc şi fum. spunând:

— Dumnezeule al lui Abraham, al lui Isac şi al lui Iacob, îndură-te de poporul tău şi scapă-i pe cei care pier acolo! Amin, amin, amin!

Capitolul XIII.

Începu un atac sângeros dinspre Nowy Świat spre Krakowskie Przodmieście, nu prea norocos, dar cu oarecari foloase, întrucât abătu atenţia suedezilor de la fortul apărat de Kmicic şi îngădui luptătorilor să-şi tragă sufletul. Totuşi polonezii înaintară până la palatul lui Kazimierz dar nu putură să reziste în acest loc.

Pe de altă parte, atacară de asemenea fără rezultat palatul lui Daniłłowicz şi casa celor din Gdańsk. Muriră iarăşi câteva sute de oameni. Regele avu bucuria să vadă cu acest prilej că până şi oastea şleahticilor se repezea, cu bărbăţie şi jertfire de sine asupra zidurilor şi că, după cele două încercări mai mult sau mai puţin neizbutite, curajul nu numai că nu scăzu, ci dimpotrivă, încrederea oştenilor în izbândă spori şi mai mult.

Cea mai însemnată întâmplare din aceste zile fu sosirea lui Jan Zamoyski şi a lui jupân Czarniecki. Cel dintâi aduse pedestraşi de mâna întâi şi bombarde atât de mari de la Zamość, cum n-aveau nici suedezii. Iar al doilea, înconjurându-l pe Duglas, în înţelegere cu jupân Sapieha.

cu o parte din oştile lituaniene şi cu oastea şleahticilor din Podlasie, condusă de Jan Skrzetuski, venise să ia parte la asediul Varşoviei. Se aşteptau cu toţii, şi Czarniecki împărtăşea şi el această părere, că acest atac va fi cel din urmă.

În întăritura cucerită de Kmicic fură aşezate bombardele cele mari care începură să tragă numaidecât; asupra zidurilor şi a porţii, reducând la tăcere tunurile suedeze. Atunci însuşi ghinărarul Grodzicki ocupă fortul, iar Kmicic se întoarse la tătarii săi.

Dar nu apucă să ajungă la cvartirul său fiindcă fu chemat la Ujazdów. Regele îl lăudă pe tânărul cavaler în faţa tuturor căpeteniilor: nu se arătară zgârciţi cu firitiselile nici Czarniecki şi Sapieha, nici Lubomirski şi hatmanii coroanei. Stătea înaintea lor cu hainele sfâşiate şi pline de pământ, cu chipul înnegrit de fumul prafului de puşcă, nedormit şi murdar, dar bucuros că păstrase fortul, binemeritând atâtea laude şi acoperindu-se de mare faimă în ochii celor două oştiri.

Nu se lăsară mai prejos nici ceilalţi cavaleri, printre alţii Wołodyjowski şi jupân Zagłoba.

— Jupâne Andrzej, nici nu ştii cât de mult ţine regele la domnia ta, îi spuse micul viteaz. Ieri am fost la sfatul de război, pentru că m-a luat jupân Czarniecki şi pe mine. S-a vorbit despre atac, apoi despre ştirile sosite din Lituania, despre războiul de acolo şi despre cruzimile pe care şi le îngăduise Pontus şi suedezii. Chibzuind cum să aţâţe vâlvătaia războiului, Sapieha a spus să se trimită acolo câteva steaguri sub conducerea unui om care să fie ceea ce a fost jupân Czarniecki în Polonia la început. La aceasta, regele: „Numai Babinicz poate fi omul potrivit!”. Ceilalţi au întărit şi ei.

— În Lituania, mai ales în Samogiţia, m-aş duce cu dragă inimă, răspunse Kmicic. Chiar vroiam să-l rog pe rege să-mi îngăduie să nu plec acum; aştept să luăm Varşovia.

— Atacul hotărâtor va avea loc mâine! spuse Zagłoba, apropiindu-se.

— Ştiu. Ce face Ketling?

— Ăsta cine mai e? Poate Hassling?

— E totuna, fiindcă el are două nume, ca toţi englezii, scoţienii şi multe alte naţii.

— Adevărat, consimţi Zagłoba, iar hispanul are câte unul pentru fiecare săptămână. Slujitorul domniilor voastre mi-a spus că Hassling sau Ketling e sănătos; a început să vorbească, umblă pe picioarele lui şi nu mai are fierbinţeală; cere de mâncare la fiecare ceas.

— Domnia ta n-ai fost la el? îl întrebă Kmicic pe micul viteaz.

— N-am fost, pentru că n-am avut vreme. Cine se mai poate gândi la altceva înainte de atac?

— Atunci să mergem acum.

— Domnia ta, du-te mai întâi să te culci! îl îndemnă Zagłoba.

— Adevărat, abia mă mai ţin pe picioare!

Când ajunse acasă, jupân Andrzej urmă sfatul bătrânului, cu atât mai mult că şi pe Hassling îl găsi dormind, în schimb, seara veniră să-l viziteze Zagłoba şi Wołodyjowski şi se aşezară în foişorul încăpător pe care tătarii îi ridicaseră pentru „viteazul” lor. Kiemliczii le turnau din miedul vechi de o sută de ani, pe care regele i-l trimisese lui Kmicic, iar ei beau cu plăcere, fiindcă afară era prea cald. Hassling, palid încă şi slăbit, părea să soarbă viaţă şi putere din băutura scumpă. Zagłoba plescăia din limbă şi îşi ştergea năduşeala de pe frunte.

— Hei, cum mai bubuie bombardele! spuse scoţianul, ascultând. Mâine porniţi la atac. Bine-i de cei sănătoşi Dumnezeu să vă binecuvânteze! Sunt de alt sânge şi am slujit cui i-am jurat, dar polonezilor le vreau numai binele! Ah, ce mied grozav! Parcă bei sănătate!

Spunând acestea, îşi aruncă pletele aurii pe spate şi îşi înălţă ochii azurii spre cer; avea o faţă frumoasă, pe

jumătate copilărească. Zagłoba se uita la el cu anume înduioşare.

— Jupâne cavaler, domnia ta vorbeşti tot atât de bine polona ca oricare dintre noi. Fă-te polonez, îndrăgeşte ţara noastră şi vei face un lucru vrednic, iar de mied nu vei duce lipsă! Cât despre dreptul de împământenire, nu-i chiar atât de greu de căpătat, deoarece eşti oştean.

La acestea, Hassling:

— Mai ales că sunt şi şleahtic. Numele meu întreg este Hassling-Ketling of Elgin. Familia mea se trage din Anglia, deşi s-a statornicit în Scoţia.

— Ţările acestea sunt tare departe, dincolo de mare, iar aici parcă e mai bine de trăit pentru oricine! răspunse Zagłoba.

— Eu mă simt bine şi aici!

— Noi însă nu, spuse Kmicic care se tot foia nerăbdător pe laviţă, deoarece aşteptăm să auzim ce s-a întâmplat, iar domniile voastre v-aţi apucat să vorbiţi de obârşie.

— Întrebaţi-mă şi am să răspund.

— Ai văzut-o de multe ori pe jupâniţa Billewicz?

Obrajii palizi ai lui Hassling se rumeniră.

— În fiecare zi! spuse.

Kmicic începu să se uite la el cu luare-aminte.

— Erai omul ei de încredere? De ce roşeşti? În fiecare zi? Cum adică în fiecare zi?

— Ştia că-i vreau binele, i-am fost de folos în câteva rânduri. Se va vedea mai încolo cum şi în ce fel, iar acum trebuie s-o iau de la început. Domniile voastre poate că nu ştiţi că atunci când prinţul comis a adus-o pe jupâniţa la Taurogi, eu nu mă aflam la Kiejdany. N-o să mai spun încă o dată de ce s-a întâmplat aşa, fiindcă s-au vorbit verzi şi uscate, voi spune doar că, după ce au sosit, au băgat de seamă cu toţii că prinţul e îndrăgostit lulea.

— Pedepsi-l-ar Dumnezeu! strigă Kmicic.

— Au urmat petreceri, cum nu mai fuseseră înainte, aruncări cu suliţa la inel şi turniruri. De parcă trăiam în

vremuri cum nu se poate mai liniştite; în acest timp însă, scrisorile se încrucişau zilnic, veneau trimişi de la elector, de la prinţul Janusz. Ştiam că prinţul Janusz, îmbulzit de jupân Sapieha şi de confederaţi, cerşea ajutorul şi mila lui Dumnezeu, pentru că îl amenința pieirea. Dar noi, nimic! La hotarul cu Prusia electorului oştile erau pregătite, rotmiştrii soseau cu cei înrolaţi, dar noi nu ne grăbeam să-i venim în ajutor, fiindcă prinţul nu vroia să se despartă de jupâniţă.

— Din pricina asta nu l-a ajutat Bogusław pe vărul său? întrebă Zagłoba.

— Întocmai. Aşa spunea Paterson şi cei din preajma lui. Unii murmurau, iar alţii erau bucuroşi că Radziwiłłii o să piară. Sakowicz se ocupa de treburile obşteşti în locul prinţului, răspundea la scrisori şi se sfătuia cu solii, în vreme ce prinţul îşi storcea mintea să născocească petreceri, plimbări călare sau vânători. Un zgârcit ca el arunca banii în toate părţile, poruncea să se taie mile întregi de pădure pentru ca jupâniţa să aibă o priveliște cât mai frumoasă de la fereastră, într-un cuvânt, îi arunca numai flori la picioare şi se purta astfel cu ea, încât dacă ar fi fost fie şi regina Suediei, nu i-ar fi arătat mai multă cinstire. Mulţi o căinau din această pricină, spunând: „Totul e spre pierzania ei; de însurat, prinţul n-o să se însoare, iar de-i va câştiga inima, va face cu ea ce vrea.” S-a arătat însă că nu avea de-a face cu o jupâniţa pe care s-o poată duce pe drumuri necinstite. Oho!

— Ei vezi? strigă Kmicic. Asta o ştiu eu mai bine decât alţii!

— Şi jupâniţa Billewicz cum primea acea cinstire vrednică de o regină? întrebă Wołodyjowski.

— La început cu chipul zâmbitor, deşi se vedea că poartă o durere în inimă. Lua parte la vânători, la jocuri, la plimbări călare şi la întreceri, gândind că acestea erau obiceiurile de la curtea prinţului. Dar şi-a dat seama curând că toate acestea erau numai pentru ea. Odată, după ce prinţul şi-a secătuit mintea cu tot felul de jocuri, a vrut să-i arate jupâniţei priveliştea unei lupte. A fost aprinsă o aşezare nu

departe de Taurogi, pe care o apăra pedestrimea atacată de prinţ. Fireşte, a obţinut o mare biruinţă, după care, sătul de slavă, i-a căzut jupâniţei la picioare şi a rugat-o să-i împărtăşească simţămintele. Nu se ştie ce i-a proposuit, dar de atunci prietenia dintre ei a luat sfârşit. Ea a început să se ţină zi şi noapte de mâneca unchiului ei, spătarul de Rosienie, iar prinţul.

— A început s-o ameninţe? strigă Kmicic.

— Da' de unde! S-a îmbrăcat în veşmintele păstorului grec Philemon; trimişii goneau întruna la Królewiec după straie de păstori, panglici şi peruci. Se prefăcea deznădăjduit, umbla pe sub ferestrele ei şi cânta din lăută. Domniile voastre, vă spun ce gândesc cu adevărat; era un călău înverşunat împotriva virtuţii jupâniţelor; despre el se poate spune ce se spune pe la noi despre asemenea oameni: oftaturile lui au umflat multe pânze ale jupâniţelor, dar de astă dată se îndrăgostise cu adevărat, şi nu e de mirare, fiindcă jupâniţă aminteşte mai degrabă de o zeiţă, decât de o făptură pământească.

Aici Hassling se roşi din nou, dar jupân Andrzej nu băgă de seamă, deoarece punându-şi mâinile în şolduri de bucurie, tocmai privea triumfător la Zagłoba şi Wołodyjowski.

— O cunoaştem prea bine, e Diana întreagă, numai că-i lipseşte luna din păr! spuse micul cavaler.

— Care Diana?! Pe Diana ar lătra-o propriii câini, dacă ar vedea-o pe ea! strigă Kmicic.

— De aceea am şi zis „nu e de mirare”, răspunse Hassling.

— Bine, numai că pentru acest „nu e de mirare” l-aş fi fript la foc potolit; pentru acest „nu e de mirare” aş fi poruncit să-i înfigă caiele în tălpi.

— Isprăveşte, domnia ta! îl întrerupse Zagłoba. Întâi să pui mâna pe el şi pe urmă să te lauzi, acum însă lasă-l pe acest cavaler să vorbească.

— Am făcut de multe ori strajă înaintea încăperii în care dormea, spuse Hassling, şi ştiu cum se mai perpelea în pat, cum ofta şi vorbea singur, cum se văieta ca de durere; atât

de mult îl chinuiau poftele. Se schimbase grozav şi slăbise; poate că-l măcina boala care avea să-l doboare la pat mai târziu. Între timp, la curte se răspândi vestea că prinţul nu mai ştie ce face şi vrea să se căsătorească. A aflat şi soţia voievodului Janusz, care locuia cu principesa la Taurogi. Au început supărările şi ciuda, fiindcă după cum vă este cunoscut şi domniilor voastre, Bogusław consimţise să se însoţească mai târziu cu principesa Januszówna, când aceasta avea să mai crească. El însă uitase de toate, orbit cum era de dragoste. Prinţesa Januszówna s-a înfuriat şi a plecat cu fiica în Kurlandia, iar el i-a cerut mâna jupâniţei în aceeaşi seară.

— I-a cerut mâna?! strigară uimiţi Zagłoba, Kmicic şi Wołodyjowski.

— Chiar aşa! Mai întâi spătarului de Rosienie, care a rămas şi el tot atât de mirat ca şi domniile voastre şi n-a vrut să creadă, dar când s-a convins, în cele din urmă, nu-şi mai încăpea în piele de bucurie, fiindcă unirea cu Radziwiłł însemna o mare cinste pentru neamul Billewiczilor; Paterson spunea că înrudirea era mai veche şi se uitase.

— Vorbeşte mai departe! îl îndemnă Kmicic arzând de nerăbdare.

— S-au dus amândoi la jupâniţă cu fala obişnuită în astfel de împrejurări. Toată curtea era în fierbere. De la prinţul Janusz veniseră veşti proaste pe care le citise doar Sakowicz, dar nu-l mai lua nimeni în seamă, pentru că, arătându-se împotriva căsătoriei, nu se mai bucura de bunăvoinţa stăpânului. Printre noi, unii spuneau că nu e pentru prima dată când un Radziwiłł se însoţeşte cu o şlahciancă şi că în această Republică toţi şleahticii sunt deopotrivă, iar neamul Billewicz se trage din timpurile romanilor. Asta o spuneau cei care vroiau să-şi, câştige bunăvoinţa viitoarei stăpâne. Alţii susţineau că e vorba doar de o viclenie a prinţului, ca să se apropie mai mult de jupâniţa, cum se întâmpla nu o dată între logodnici, şi cu acest prilej să-i culeagă floarea fecioriei.

— Sigur că asta a fost! Altceva nimic! întări jupân Zagłoba.

— Tot aşa gândesc şi eu, zise Hassling, dar ascultaţi mai departe. În timp ce noi ne băteam capul la curte, a căzut ca trăsnetul vestea că jupâniţa a pus capăt îndoielilor şi a respins propunerea prinţului.

— Dumnezeu s-o binecuvânteze! strigă Kmicic.

— A respins-o de-a dreptul! îşi urmă vorba Hassling. Era destul să te uiţi la prinţ, ca să-ţi dai seama că aşa era. El, căruia i se supuneau până şi principesele, nu suferea împotrivirea şi mai să-şi piardă minţile. Era primejdios să te arăţi înaintea lui. Ştiam cu toţii că lucrurile nu vor rămâne aşa şi că mai devreme sau mai târziu prinţul avea să încerce cu de-a sila. Într-adevăr, a doua zi a fost răpit spătarul de Rosienie şi dus la Tylża, dincolo de hotarul cu electorul. În aceeaşi zi, jupâniţă l-a rugat pe cel care făcea de strajă la uşa ei, să-i dea un pistol încărcat. Acesta n-a refuzat, întrucât şleahtic şi om de onoare fiind, s-a milostivit de nenorocirea ei, admirându-i frumuseţea şi statornicia.

— Cine-i omul acela? întrebă Kmicic.

— Eu! răspunse Hassling uscat.

Jupân Andrzej îl înşfacă în braţe şi-l strânse cu atâta putere, că scoţianul, încă slăbit, ţipă de durere.

— Nu-i nimic! strigă Kmicic. Nu mai eşti prins, acum eşti fratele şi prietenul meu! Spune ce vroi? Pe legea mea, spune ce vrei?

— Să mă odihnesc o clipă! răspunse Hassling gâfâind.

Şi tăcu, strângând mâinile pe care i le întindeau Wołodyjowski şi Zagłoba. În sfârşit, văzând că toţi ard de nerăbdare, vorbi mai departe:

— Am prevenit-o de asemenea că doftorul prinţului pregătea nu ştiu ce leacuri şi fierturi care ameţeau, lucru pe care-l ştia toată lumea. Dar temerile s-au arătat de prisos, pentru că s-a amestecat mâna lui Dumnezeu care, atingându-l pe prinţ cu degetul, l-a doborât pe patul de suferinţă; a bolit vreo lună de zile. Mai mare minunea, domniile voastre, s-a prăbuşit pe neaşteptate, ca şi când i-ar

fi retezat cineva picioarele cu coasa, în ziua în care vroia să întineze cinstea jupâniţei. Nici vorbă, a fost la mijloc mâna Domnului! S-a gândit şi el la asta şi s-a înfricoşat; fie că i s-au stins poftele din pricina bolii, fie că aştepta să-şi recapete puterile, destul că după ce s-a înzdrăvenit, a lăsat-o în pace şi a îngăduit să fie adus de la Tylża spătarul de Rosienie. Ce-i drept, părăsise patul, dar nu scăpase de frigurile care-l chinuiau şi acum. Pe de altă parte, trebuia să plece în curând la Tykocin, unde a cunoscut înfrângerea. S-a întors şi mai bolnav, apoi electorul l-a chemat la el. Între timp, la Taurogi s-a petrecut asemenea schimbare, care pare ciudată şi de batjocură, destul că prinţul nu mai poate avea încredere în nici unul dintre curteni sau oşteni, afară de cei foarte bătrâni, care nu mai văd şi nu mai aud, aşa că nu mai sunt buni de nimic.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Zagłoba.

— În timpul campaniei de ia Tykocin, încă înainte de înfrângerea de la Jonów, au pus mâna pe jupâniţa Anna Borzobohata-Krasieńska pe care au trimis-o la Taurogi.

— Colac peste pupăză! se cruci Zagłoba.

Iar Wołodyjowski începu să clipească din ochi şi să mişte avan din mustăcioară. În cele din urmă, zise:

— Jupâne cavaler, să nu spui nimic rău de ea, fiindcă după însănătoşire vei avea de-a face cu mine.

— Chiar dacă aş vrea, tot nu pot să spun nimic rău despre ea; dacă e logodnica domniei tale, atunci am să-ţi spun că n-o păzeşti prea bine, iar dacă-ţi este rudă, o cunoşti cum nu se poate mai bine, ca să-mi tăgăduieşti vorbele; destul că într-o săptămână jupâniţa asta i-a îmbrobodit pe toţi, tineri şi vârstnici, numai cu privirile-i galeşe şi cu niscaiva vrăjitorii despre care nu pot să vorbesc.

— Ea e! Şi în iad aş fi recunoscut-o! murmură Wołodyjowski.

— Lucru de mirare! spuse Hassling. Jupâniţa Billewicz e tot atât de frumoasă, dar aşezată şi serioasă ca o prinţesă, încât poate fi admirată şi iubită, dar nimeni nu cutează nici

măcar ochii să-i ridice la ea, necum să nutrească vreo nădejde. Cunoaşteţi şi domniile voastre că jupâniţele sunt de mai multe feluri: unele ca nişte fecioare romane, altele, abia apuci să te uiţi la ele, că le şi.

— Domnia ta! se burzului jupân Michał ameninţător.

— Jupâne Michał, nu te mai supăra, că aşa e! îl dojeni Zagłoba. Tu însuţi baţi din pinteni ca un cocoş pe lângă ea şi ţi se umplu ochii de aburealã, iar că face ochi dulci, o ştim cu toţii şi chiar tu ai spus-o de o sută de ori.

— Să lăsăm asta! propuse Hassling. Am vrut să vă lămuresc de ce pe jupâniţă Billewicz au îndrăgit-o doar câţiva, care i-au putut preţui cu adevărat farmecul neîntrecut, aici Hassling roşi iarăşi, iar pe jupâniţa Borzobohata aproape toţi. Pe legea mea, te umflă râsul, parcă dăduse ciuma în toate inimile. Gâlcevile şi încăierările s-au înmulţit îndată. Şi de ce? Pentru ce? Pentru că domniile voastre trebuie s-o aflaţi şi pe asta, nici unul nu se poate lăuda că jupâniţă îi împărtăşeşte simţămintele, dar fiecare trage nădejde că mai devreme sau mai târziu va izbândi.

— Ea e, parc-aş vedea-o! murmură iarăşi Wołodyjowski.

— În schimb, cele două jupâniţe s-au plăcut grozav; mai spuse Hassling. Una nu face un pas fără cealaltă şi, cum la Taurogi jupâniţa Borzobohata face ce vrea.

— Cum adică? îl întrerupse micul cavaler.

— Adică îi conduce pe toţi. Sakowicz n-a plecat cu prinţul de astă dată, atât de bine l-a prostit, iar Sakowicz e stăpân în toate proprietăţile lui Bogusław. Prin el conduce jupâniţă Anna.

— E chiar atât de îndrăgostit? întrebă din nou Wołodyjowski.

— Şi are foarte multă încredere în el, fiindcă e un om foarte puternic.

— Şi îl cheamă Sakowicz?

— Văd că domnia ta vrei să nu-l mai uiţi!

— E. fireşte! răspunse Wołodyjowski parcă nepăsător, dar mustăcioara îi tremura atât de ameninţătoare, încât pe

Zagłoba îl trecură fiorii.

— Vroiam să mai adaug, zise Hassling, că dacă jupâniţă Borzobohata i-ar fi poruncit lui Sakowicz să-l trădeze pe prinţ şi să înlesnească fuga ei şi a prietenei, acesta ar fi făcut-o fără şovăire. Dar după câte cunosc, jupâniţa prefera să facă totul fără ştirea lui. cine ştie. poate chiar în ciuda lui. Un rotmistru, tot scoţian şi el, dar nu şi catolic, mi-a destăinuit că plecarea spătarului de Rosienie cu jupâniţele era deja plănuită, cu sprijinul celorlalţi oşteni, şi avea să aibă loc în curând.

Hassling începu să răsufle cu greutate, fiindcă ostenise şi abia se mai ţinea pe picioare.

— E lucru cel mai însemnat pe care vroiam să vi-l spun! adăugă în grabă.

Wołodyjowski şi Kmicic mai că se luară cu mâinile de păr.

— Unde vor să fugă?

— Mai întâi în pădure, apoi să se strecoare prin codri până la Białowicża. Mi se taie răsuflarea!

Îi întrerupse trimisul lui Sapieha, care le aduse lui Wołodyjowski şi lui Kmicic câte o hârtie împăturită în patru. Când o desfăcu pe a lui, Wołodyjowski zise:

— Poruncă să ne ocupăm locurile pentru atacul de mâine.

— Auziţi mugetul bombardelor? întrebă Zagłoba.

— Ehei, mâine, mâine!

— Of, ce căldură! se văietă Zagłoba. Ziua nu e bună pentru năvală. Să le ia dracul de călduri. Maica Domnului. cu toată căldura, mâine o să se răcească destul de mulţi, dar nu dintre aceia care se încredinţează pazei tale, Ocrotitoare a noastră. Da' ce mai grohăie tunurile astea! Sunt prea bătrân pentru atacul zidurilor. la câmp deschis e altceva.

Deodată, în uşă se ivi un nou trimis.

— Jupân Zagłoba se află aici? întrebă.

— Iată-mă!

— Din porunca regelui, domnia ta vei rămâne mâine alături de măria sa.

— Aha, vor să mă ferească de atac, fiindcă ştiu că s bătrânul va porni cel dintâi, când va auzi trâmbiţele sunând. E un stăpân bun, cu ţinere de minte, n-aş vrea să-l îngrijorez, dar nu ştiu dacă mă voi putea ţine în frâu. La o adică, nu mai ţin cont de nimic şi dau buzna înainte. Aşa mi-e firea! E un stăpân bun! Goarnele vestesc că fiecare trebuie să se ducă la locul lui. Ei, mâine, mâine! Va avea de lucru şi sfântul Petru; trebuie să pregătească şi el cărţuliile. Până şi în iad au pus căldările cu smoală proaspătă pe foc pentru scalda suedezilor. Of, mâine!

Capitolul XIV.

La 1 iulie, între Powązki şi aşezarea numită mai târziu Marymont, se ţinu o slujbă pe care o ascultară cu răsuflarea tăiată zece mii de oameni din trupele regulate. Regele jură că dacă va birui, va înălţa o biserică Sfintei Fecioare. Urmându-i pilda, făgăduiră prin jurământ, fiecare după puterile sale, dregătorii, hatmanii, cavalerii şi până şi oştenii de rând, deoarece acea zi avea să fie ziua asaltului hotărâtor.

După liturghie, toate căpeteniile plecară la locurile lor. Jupân Sapieha se afla în faţa bisericii Sfântului Duh, care pe atunci era dincolo de ziduri, dar pentru că era un punct însemnat, fusese întărită cum se cuvine de suedezi. Jupân Czarniecki trebuia să atace casa celor din Gdańsk, deoarece peretele din spate al clădirii era o parte din zidul de apărare, pe care străpungându-l putea să pătrundă în oraş. Piotr Opaliński, voievodul de Podlasie, avea să dea năvală cu cei din Wielkopolska şi din Mazowsze dinspre Krakowskie şi Vistula. Polcurile regale stau înaintea porţii Nowomiejska. Oştenii erau atât de mulţi, încât aproape că n-aveau cum să înainteze toţi spre ziduri; toată întinderea, satele din preajma oraşului şi luncile oable erau năpădite de marea de oameni, dincolo de care albeau corturile, iar înapoia lor carele până hăt, departe; privirea se pierdea în zarea cenuşie, neputând să cuprindă întregul furnicar.

Pâlcurile aşteptau pregătite cu armele îndreptate înainte şi cu piciorul încordat pentru fugă, gata în orice clipă să se repeadă spre spărturile făcute de tunurile cele mari, îndeosebi de bombardele aduse de Zamoyski. Mugetul tunurilor nu contenise deloc, dar asaltul întârzia numai pentru că se aştepta ultimul răspuns al lui Wittemberg la scrisoarea pe care i-o trimisese marele cancelar Koryciński. Dar aproape de amiază, după ce o căpetenie aduse răspunsul asediatorilor, care refuzau să se supună, în jurul oraşului răsunară trâmbiţele şi atacul începu.

Oştile coroanei, conduse de hatman, ale lui Czarniecki, polcurile regale şi pedestrimea lui jupân Zamoyski, lituanienii lui Sapieha şi pâlcurile de şleahtici se năpustiră ca un talaz asupra zidurilor. Iar de pe ziduri înfloriră spre ei fâşii de fum alburiu şi jerbe de flăcări tunurile mari, hacoviţele{13}, tunurile orgă{14} şi muschetele bubuiră toate odată, cutremurând pământul din temelii. Ghiulelele amestecau mulţimea de oameni, scormoneau adâncimea, dar luptătorii alergau înainte şi se căţărau spre fortăreaţă, neţinând seama de foc şi moarte. Norii de fum acoperiră soarele.

Atacau cu toţii îndârjiţi locurile mai apropiate; hatmanii poarta Nowomiejska, Czarniecki casa celor din Gdańsk, jupân Sapieha cu lituanienii biserica Sfântului Duh, iar mazurienii şi cei din Wielkopolska-Krakowskie Przedmieście dinspre Vistula.

Cei din urmă aveau de învins cele mai mari greutăţi, fiindcă toate palatele şi casele de pe Krakowskie Przedmieście erau prefăcute în fortăreţe. Dar în acea zi mazurienii erau atât de înverşunaţi, încât nimic nu era în stare să le oprească iureşul. Cucereau casă după casă, palat după palat, se băteau la ferestre şi la uşi, spârcuindu-i pe cei dinăuntru.

După cucerirea unei clădiri, înainte ca sângele să li se usuce pe mâini şi pe faţă, se aruncau asupra alteia şi lupta piept la piept se încingea din nou, apoi iarăşi alergau mai

departe. Oştenii de elită se luau la întrecere cu şleahticii, iar aceştia cu pedestraşii. Primiseră poruncă să ţină în faţă snopi de grâu necopt, care să-i apere de plumbi, dar în focul luptei aruncau tot ce-i încurca şi alergau cu pieptul descoperit. Suedezii fură nimiciţi până la unul în clădirile mai mici, în grajdurile magnaţilor şi prin grădinile care coborau spre Vistula. Nu departe de palatul Kazanowski, pedestrimea încercă să oprească năvala şi, ajutată de pe zidurile palatului, din biserică şi clopotniţa bernardinilor, care alcătuiau parcă o fortăreaţă puternică, îi primi pe atacatori cu un foc îndrăcit.

Dar grindina de plumb nu-i opri nici o clipă şi şleahticii, strigând „mazurienii învinq!” se năpustiră cu săbiile în mijlocul pătratului vrăjmaş; în urma lor se repeziră pedestraşii regali şi slujitorii înarmaţi cu reteveie, baltage şi securi. Pătratul se sfărâmă într-o clipită şi începu măcelul. Potrivnicii se amestecară unii cu alţii, alcătuind parcă un ghem uriaş care se răsucea, se frământa şi se rostogolea în propriul sânge între palatul Kazanowski, casa lui Radziejowski şi poarta Cracoviei.

Dinspre Krakowskie Przedmieście soseau însă ca un râu înspumat alte cete de luptători dornici de sânge. În cele din urmă, pedestrimea suedeză fu zdrobită şi începu acel atac faimos asupra palatului Kazanowski şi în acelaşi timp asupra bisericii bernardinilor, care avea să hotărască soarta bătăliei.

Jupân Zagłoba luă şi el parte, fiindcă greşise ieri, socotind că regele îl chema numai să-i ţină tovărăşie. Dimpotrivă, i se încredinţa, ca unui războinic vestit şi încercat, conducerea slujitorilor, a oştenilor regali şi a şleahticilor care aveau să atace din această parte. Jupân Zagłoba vroia într-adevăr să meargă cu ei în urmă, mulţumindu-se să ocupe palatele cucerite mai înainte, dar când, de la început întrecându-se unii pe alţii, se învălmăşiră cu totul, şuvoiul omenesc îl luă şi pe el. Cu toate că firea îl înzestrase cu multă prevedere şi prefera, atunci când era cu putinţă, să nu-şi pună viaţa în

primejdie, se lăsă dus de val; în atâtea bătălii şi măceluri cumplite se obişnuise ca la nevoie să lupte cot la cot cu ceilalţi, ba chiar mai bine, întrucât în inima-i bărbată deznădejdea se împreuna cu turbarea.

Aşa şi acum se pomeni la poarta palatului Kazanowski sau mai degrabă în iadul care clocotea înfricoşător înaintea acelei porţi, în mijlocul încleştării, în căldură, înghesuială şi grindină de plumbi, în foc şi fum, gemete şi strigăte omeneşti. Mii de securi, baltage şi suliţe izbeau în poartă; mii de umeri se opinteau şi o zgâlţâiau cu înverşunare; unii se prăbuşeau ca loviţi de trăsnet, alţii se îmbulzeau în locul lor, călcau peste trupurile căzute şi împingeau înainte, căutându-şi parcă înadins moartea. Nimeni nu mai văzuse vreodată şi nu-şi amintea o apărare mai îndărătnică, dar nici un atac atât de îndârjit. De la etajele de sus se revărsa asupra porţii o ploaie de plumbi, se turna smoală, dar cei care se aflau în foc, împinşi de afară, nu mai puteau da înapoi chiar dacă vroiau. Câte unii, uzi de sudoare şi negri de pulbere, cu dinţii încleştaţi şi privirea sălbatică, loveau în canaturi cu grinzi uriaşe pe care în vremuri de linişte abia le-ar fi ridicat doi-trei bărbaţi puternici. Înflăcărarea întreia puterile. Atacau în acelaşi timp toate ferestrele, la etajele de sus rezemau scări, se tăiau grilajele din zid. Iar dincolo de grilaje, la ferestre, în spărturile zidurilor pândeau ţevile muschetelor, care nu încetau nici o clipă să fumege. Era atâta fum şi atâta praf, încât deşi soarele lumina pe cer, atacatorii abia se puteau recunoaşte unii pe alţii. Cu toate acestea, nu părăseau lupta, din contră, urcau scările şi izbeau în poartă cu şi mai multă înverşunare, mai ales că larma de la biserica bernardinilor vestea că alte cete se băteau acolo cu tot atâta înflăcărare.

Deodată, Zagłoba strigă cu un glas atât de puternic, încât îl auziră cu toţii, cu toată vânzoleala şi zgomotul împuşcăturilor:

— Un săculeţ de pulbere sub poartă!

I se aduse într-o clipită, iar el porunci să se sape o gaură îngustă lângă balamale, atât de îngustă, încât să încapă numai săculeţul. După ce-l băgă înăuntru, jupân Zagłoba aprinse el însuşi sfoara cu pucioasă, apoi porunci:

— Daţi-vă la o parte! Lipiţi-vă de ziduri!

Cei care se aflau mai aproape fugiră în amândouă părţile spre cei care puneau scările la ferestrele mai depărtate şi urmă o clipă de aşteptare.

Un trosnet uriaş cutremură văzduhul şi trâmbe noi de fum ţâşniră în sus. Jupân Zagłoba se repezi iarăşi eu oamenii săi. Explozia nu mărunţise canaturile, dar rupsese, balamalele din partea dreaptă, frânsese câteva grinzi groase, slăbite de securi, îndoise drugul şi împinsese jumătatea de jos spre tindă, formând o deschizătură prin care se putea strecura cu uşurinţă un om oricât de spătos.

Parii ascuţiţi, topoarele şi securile începură îndată să izbească cu furie în canatul şubrezit; sute de umeri se opintiră, se auzi un trosnet ascuţit şi o parte din poartă se nărui, descoperind adâncul întunecos al tinzii.

Din acea mohoreală porniră numaidecât împuşcături de muschetă, dar râul de oameni se năpusti prin deschizătură într-un iureş năprasnic; palatul era cucerit.

În acelaşi timp, atacatorii pătrunseră şi prin ferestre şi începu o luptă înfricoşătoare piept la piept înăuntrul clădirii. Se cucerea încăpere după încăpere, un coridor după altul, etaj după etaj. Zidurile erau crăpate dinainte şt atât de slăbite, încât în câteva odăi tavanele se prăbuşiră cu zgomot, acoperind sub dărâmături pe polonezi şi suedezi) laolaltă. Dar mazurienii înaintau ca pârjolul, pătrundeau peste tot, lovind cu săbiile, tăind şi împungând. Nici unul dintre suedezi nu cerea îndurare şi nici unul nu era iertat. În câteva coridoare şi locuri de trecere, trupurile celor căzuţi astupau drumul şi suedezii se adăposteau înapoia lor ca după nişte parapete, dar năvălitorii le trăgeau de păr şi de picioare, aruncându-le pe fereastră. Sângele curgea pâraie pe scări. Cete de suedezi se mai apărau, ici şi colo,

prijonind cu braţele amorţite loviturile atacatorilor. Aveau feţele pline de sânge, ochii li se înceţoşau, mulţi cădeau în genunchi, dar nu încetau lupta; îmbulziţi din toate părţile, înăbuşiţi de mulţimea potrivnicilor, scandinavii mureau în tăcere, ca nişte oşteni vrednici de faima lor. Chipurile de piatră ale zeităţilor şi ale eroilor antici. Împroşcate de sânge, priveau cu ochii reci la acest prăpăd.

În vreme ce Roch Kowalski lăţea urgia la etajele de sus, jupân Zagłoba se năpusti cu cetele sale pe terase si, tăind pedestraşii care se apărau acolo, intră în acele grădini minunate, cunoscute în Europa întreagă. Copacii fuseseră retezaţi, plantele târâtoare distruse de ghiulelele poloneze, fântânile sfărâmate, pământul scurmat de grenade, într-un cuvânt, pretutindeni se vedeau urmele pustiirii şi ale nimicirii, cu toate că suedezii mi jefuiseră nimic, gândindu-se la Radziejowski. Se încinse şi aici o luptă, pe viaţă şi pe moarte, dar nu dură multă vreme, pentru că împotrivirea suedezilor slăbi curând. După ce fură ucişi până la cel din urmă sub conducerea lui Jupân Zagłoba, oştenii se răspândiră prin grădini şi prin încăperile palatului după pradă.

Iar jupân Zagłoba se duse la marginea grădinii, într-un loc unde zidul împrejmuitor forma un „pinten” puternic şi unde nu ajungea soarele. Oşteanul vroia să se odihnească puţin şi să-şi şteargă fruntea de sudoare. Deodată, văzu nişte monstra ciudaţi care-l priveau duşmănos din cuşca zăbrelită.

Cuşca era aşezată în colţul zidului, aşa că ghiulelele care cădeau de afară nu ajungeau până la ea. Uşa era la perete, dar fiinţele acelea ogârjite şi hidoase nici nu se gândeau să se folosească de acest prilej; dimpotrivă, înfricoşate pesemne de larmă, de şuieratul plumbilor şi de măcelul la care priviseră, se ghemuiseră într-un colţ şi se acoperiseră cu paie, vestindu-şi spaima doar prin mârâituri.

— Să fie simiae{15} sau niscaiva diavoli? Se întrebă Jupân Zagłoba.

Îl cuprinse mânia deodată, curajul îi crescu şi se repezi cu sabia ridicată în cuşcă.

După prima lovitură de paloş se iscă o zarvă grozavă. Maimuţele cu care suedezii se purtau bine şi pe care le hrăneau din porţiile proprii, fiindcă le plăceau giumbuşlucurile lor, înnebuniră de spaimă şi, pentru că jupân Zagłoba astupa ieşirea, începură să se înalţe în sărituri uriaşe prin cuşcă, să se agate de pereţi şi de tavan, să ţipe şi să scrâşnească din măsele. În cele din urmă, una din ele, înfricoşată, sări pe grumazul lui jupân Zagłoba şi, apucându-l de cap, se lipi de el cu toată puterea. Alta i se agăţă de braţul drept, a treia îl apucă de gât din faţă, iar a patra se prinse de mânecile înnodate la spate ale contăşului. Sugrumat şi năduşit, se zbătea în zadar, lovind orbeşte înapoi; în curând i se tăie răsuflarea, ochii îi ieşiră din orbite şi-începu să strige deznădăjduit:

— Ajutor, domniile voastre!

Ţipetele atraseră zece-cincisprezece oşteni care, neînţelegând ce se petrece, îi alergară în ajutor cu săbiile aburind de sânge, dar se opriră deodată uluiţi, se uitară unii la alţii şi, parcă sub înrâurirea unei vrăji, izbucniră în hohote de râs. Sosiră şi alţii în goană, o ceată întreagă, dar îi prinse râsul şi pe ei. Se împleticeau de parcă erau beţi, îşi puneau mâinile în şolduri, feţele mânjite de sânge se schimonoseau spasmodic şi cu cât jupân Zagłoba se zbătea mai mult, cu atât privitorii hohoteau mai cu poftă. Abia Roch Kowalski veni în fugă de sus şi, îmbrâncind mulţimea, îşi slobozi unchiul din îmbrăţişarea maimuţelor.

— Mişeilor! strigă jupân Zagłoba gâfâind. Râdeţi când vedeţi un catolic asuprit de monştri africani? Trăsni-v-ar, să vă trăsnească! Dacă nu eram eu, izbeaţi şi acum cu capetele în poartă, că de altceva nici nu sunteţi buni! Nu sunteţi vrednici nici măcar de maimuţele astea! Trăsni-v-ar!

— Ba pe tine să te trăsnească, rege al maimuţelor! strigă un oştean din apropiere.

— Simiarum destructor! strigă al doilea.

— Victor! adăugă al treilea.

— Da' de unde victor, poate victus.

Roch veni iarăşi în ajutorul unchiului şi îl lovi cu pumnul în piept pe oşteanul cel mai apropiat care căzu slobozind sânge pe gură. Ceilalţi dădură înapoi în faţa bărbatului mânios, câţiva puseră mâna pe săbii, dar gâlceava fu întreruptă de ţipetele şi împuşcăturile care se auzeau dinspre mânăstirea bernardinilor. Se vede că acolo încleştarea continua cu toată puterea şi, judecând după răpăitul muschetelor, suedezii n-aveau de gând să se supună.

— Săriţi în ajutorul celor care atacă biserica! La biserică, la biserică! strigă Zagłoba.

Şi se repezi la etajele de sus ale palatului, deoarece de acolo, de la aripa dreaptă, se vedea mânăstirea care părea cuprinsă de flăcăii. Cetele atacatorilor se frământau zadarnic în faţa clădirii, neputând să pătrundă înăuntru şi pierind fără folos sub focul încrucişat al vrăjmaşului, care trăgea dinspre poarta Cracoviei.

— Aduceţi tunurile la ferestre! porunci Zagłoba. Tunuri mai mici şi mai mari erau destule în palatul Kazanowski aşa că le aşezară numaidecât la ferestre; din scândurile rupte şi postamentele statuilor înălţată afete şi după o jumătate de ceas zece-cincisprezece guri de foc se îndreptară din ferestrele pustii spre biserică.

— Roch! spuse jupân Zagłoba întărâtat. Trebuie să făptuiesc vreo ispravă mai acătării, că altfel s-a zis cu faima mea! Din pricina maimuţelor, lovi-le-ar ciuma! voi ajunge de râsul întregii oştiri şi, cu toate că nici mie nu mi-e limba ţeapănă, nu pot să mă pun cu toţi. Trebuie să spăl ruşinea, altminteri voi ajunge de pomină în toată Republica noastră ca rege al maimuţelor!

— Unchiul trebuie să spele ruşinea! repetă Roch cu glas tunător.

— Cel mai bun mijloc ar fi ca, aşa cum am cucerit palatul Kazanowski. să cuteze careva să spună că nu l-am luat eu!

— Să cuteze careva să spună că nu unchiul! repetă Roch.

— Să cuceresc şi biserica bernardinilor, aşa să-mi ajute Dumnezeu, amin! sfârşi Zagłoba.

Apoi se întoarse spre slujitorii săi care se aflau lângă tunuri.

— Foc!

Suedezii care se apărau cu deznădejde în biserică se înspăimântară când simţiră că tot peretele dintr-o parte se cutremură. Peste cei care stăteau la ferestre, lângă deschizăturile tăiate în zid, pe colţurile cornişelor dinăuntru şi la găurile porumbeilor, prin care trăgeau în atacatori, începură să cadă cărămizi şi bucăţi de tencuială. În sfântul lăcaş se ridicară nori de praf care, amestecându-se cu fumul, înăbuşea pe luptătorii osteniţi. Nu se mai vedea om cu om, iar strigătele „Ne înăbuşim, ne înăbuşim!” sporeau şi mai mult înfricoşarea. Şi biserica se clatină, zidul trosneşte; căderea cărămizilor, zgomotul plumbilor care intră pe ferestre, bufnetul zăbrelelor de plumb căzând pe lespezi, căldura şi mirosul oamenilor prefac adăpostul Domnului într-un iad pământesc Oştenii înspăimântaţi fug de la poartă şi de la ferestre. Panica se preschimbă în nebunie. Glasuri ascuţite strigă din nou: „Ne înăbuşim! Aer! Apă!” Sute de gâtlejuri încep să ţipe:

— Flamura albă, flamura albă!

Căpetenia, Erskin, o înşfacă el însuşi, ca s-o atârne afară, dar poarta se prăbuşeşte deodată, lavina năvălitorilor se năpusteşte ca o urdie de diavoli şi hăcuiala începe. În biserică se aşterne dintr-odată liniştea, se aude numai gâfâitul de fiară al luptătorilor, scrâşnetul fierului lovit de os ori de lespezile de piatră, gemete şi gâlgâitul sângelui. Câte un glas în care nu mai e nimic omenesc strigă uneori: „Pardon! pardon!” După un ceas de luptă, în clopotniţă începe să bată clopotul, şi bate, bate de izbândă pentru mazurieni şi de îngropăciune pentru suedezi.

Palatul Kazanowski, mânăstirea şi clopotniţa sunt cucerite, însuşi Piotr Opaliński, voievodul de Podlasie, se arată călare

înaintea palatului printre mulţimile însângerate.

— Cine a venit în ajutorul vostru de la palat? strigă, vrând să acopere larma şi urletele oamenilor.

— Acela care a cucerit palatul! răspunde un bărbat puternic, ivindu-se pe neaşteptate înaintea voievodului. Eu!

— Care îţi este numele, domnia ta?

— Zagłoba.

— Vivat Zagłoba! răcnesc mii de glasuri.

Dar înfricoşătorul Zagłoba arată cu vârful încovoiat al săbiei spre poartă.

— Asta nu-i de-ajuns! strigă. Acolo, la poarta cetăţii îndreptaţi tunurile spre ziduri şi spre poartă, iar noi, înainte, după mine!

Mulţimile furioase năvălesc spre poartă, dar minune! Focul suedezilor, în loc să se înteţească, slăbeşte deodată.

În acelaşi timp, un glas puternic răsună pe neaşteptate din vârful clopotniţei:

— Jupân Czarniecki a pătruns în oraş! Văd steagurile noastre!

Focul suedezilor slăbeşte din ce în ce mai mult.

— Staţi! Staţi! porunceşte voievodul.

Dar mulţimea nu-l aude şi aleargă orbeşte. Deodată, o flamură albă se arată la poarta Cracoviei.

Într-adevăr, străpungând casa celor din Gdańsk, Czarniecki se năpustise ca un uragan în incinta fortăreţei, iar după ce fusese cucerit şi palatul Daniłłowicz, după ce o clipă mai târziu steagurile lituaniene apărură pe ziduri dinspre biserica Sfântului Duh, Wittemberg socoti că nu mai avea rost să se împotrivească. Suedezii mai puteau într-adevăr să se apere în clădirile arătoase din Oraşul Vechi şi din cel Nou, dar şi târgoveţii puseseră mâna pe arme, aşa că apărarea s-ar fi sfârşit cu măcelărirea suedezilor care nu mai sperau să învingă.

Aşadar, trâmbiţaşii începură să sune pe ziduri şi să fluture flamurile albe. Văzând aceasta, căpeteniile poloneze opriră atacul, apoi ghinărarul Loewenhaupt, însoţit de câţiva

polcovnici, ieşi pe poarta Nowomiejska şi goni ca vântul spre rege.

Jan Kazimierz avea oraşul în mână, dar bunul stăpân dorea să pună capăt vărsării de sânge creştinesc, astfel că rămase la condiţiile de supunere pe care i le pusese mai înainte lui Wittemberg. Oraşul avea să fie predat odată cu toate prăzile adunate în el. Fiecărui suedez îi era îngăduit să aibă la el numai ce adusese din Suedia. Garnizoana cu toţi ghinărarii avea dreptul să iasă cu armele în mână din oraş, luându-şi bolnavii, răniţii şi cele câteva zeci de jupânese suedeze care se aflau la Varşovia. Polonezii care luptaseră alături de suedezi fură iertaţi, având în vedere că n-o făcuseră de bunăvoie, afară de Bogusław Radziwiłł. Wittemberg consimţi destul de uşor, mai ales că prinţul se afla atunci cu Duglas la Bug.

Înţelegerea fu iscălită numaidecât. Toate clopotele bisericilor începură să vestească locuitorilor şi lumii că oraşul de scaun se află iarăşi în puterea stăpânului legiuit. Un ceas mai târziu, gloatele săracilor se revărsau peste valul de apărare, căutând milă şi pâine în tabăra polonă, deoarece toţi, afară de suedezi, răbdaseră de foame în oraş. Regele porunci să li se dea ce se putea şi plecă să vadă ieşirea garnizoanei suedeze.

Era înconjurat de o suită atât de strălucitoare de clerici şi mireni, de lua ochii celor din jur. Aproape toată oştirea, aşadar polcurile coroanei, conduse de hatmani, şi ale lui Czarniecki, steagurile lituaniene cu Sapieha, mulţimea fără număr a şleahticilor şi slujitorii, se adunase în jurul regelui, curioşi cu toţii să-i vadă pe aceşti suedezi cu care luptaseră pe viaţă şi pe moarte doar cu câteva ceasuri înainte. Din clipa iscălirii înţelegerii, la toate porţile se aflau împuterniciţii polonezi care aveau să vegheze ca suedezii să nu ducă niscaiva prăzi cu ei. Alţii luau în primire prăzile în oraş.

Ieşi mai întâi călărimea, nu prea multă, mai ales că cea a lui Bogusław nu avea dreptul să plece; în urma ei venea

artileria de câmp cu tunurile uşoare, întrucât cele grele aveau să fie predate polonezilor. Ostenii mergeau pe lângă tunuri cu fitilurile aprinse. Deasupra lor fluturau flamurile desfăşurate care înaintea regelui Poloniei, pribeag până nu demult, se aplecară în somn de cinstire. Tunarii păşeau semeţi, privind în ochii cavalerilor polonezi, de parcă vroiau să spună: „O să ne mai întâlnim!” Iar polonezii îşi băteau joc de înfăţişarea lor trufaşă şi de înflăcărarea neştirbită de înfrângere. După ei se iviră carele cu căpetenii şi răniţi. În cel din frunte zăcea Benedykt Oxenstierna, cancelarul, înaintea căruia regele porunci pedestrimii să prezinte armele, vrând să arate că ştie să preţuiască virtutea, fie şi a vrăjmaşului.

După aceea, în duruitul tobelor şi tot cu flamurile desfăşurate, ieşiră pătratele neîntrecutei pedestrimi suedeze, semănând, după spusele lui Subaghazi, cu nişte cetăţi umblătoare. Se arătă apoi un alai falnic de raitieri îmbrăcaţi în armuri din cap până în picioare, cu flamura albastră pe care era cusut un leu auriu. Raitierii înconjurau căpeteniile. La vederea lor, un murmur străbătu mulţimea.

— Vine Wittemberg! Wittemberg!

Era într-adevăr feldmareşalul, având alături pe Wranghel cel tânăr, Horn, Erskin, Loewenhaupt şi Forgell. Privirile cavalerilor polonezi se întoarseră cu lăcomie spre ei, căutând mai ales chipul lui Wittemberg. Faţa lui nu arăta însă un războinic atât de înfricoşător, cum era cu adevărat; era îmbătrânită, palidă şi scofâlcită de boală. Avea trăsături aspre, deasupra gurii purta o mustaţă mică şi rară cu sfârcurile răsucite în sus. Buzele strânse şi nasul lung şi ascuţit îl făceau să semene cu un zgârcit bătrân şi lacom. Îmbrăcat în haine de catifea neagră şi cu o pălărie neagră pe cap, arăta mai degrabă a doftor sau astrolog preaînvăţat şi numai lanţul de aur de la gât, steaua cu briliante de pe piept şi buzduganul de feldmareşal în mână îi trădau rangul de mare căpetenie.

În timp ce trecea, se uita neliniştit la rege, la suita acestuia şi ia steagurile aşezate în formaţie, apoi privirea îi îmbrăţişa mulţimea nenumărată a şleahticilor şi un zâmbet batjocoritor îi flutura pe buzele palide.

Murmurul mulţimii sporea tot mai mult şi cuvântul „Wittemberg! Wittemberg!” era pe toate buzele.

Curând murmurul se prefăcu într-un mormăit surd, dar ameninţător, ca zgomotul mării înainte de furtună Din când în când, contenea şi atunci hăt! departe se auzea un glas care vorbea. Îi răspundeau altele, tot mai multe, şi răsunau tot mai puternic, lăţind ecouri ameninţătoare. Ai fi jurat că se apropie furtuna care va izbucni curând cu toată puterea.

Dregătorii se speriară şi începură să se uite îngrijoraţi la rege.

— Ce este, ce înseamnă asta? întrebă Jan Kazimierz.

Deodată, mormăitul crescu într-un tunet grozav, de parcă se încăierau toate trăsnetele de pe cer. Mulţimea fără număr a şleahticilor tălăzui ca un lan de grâu bătut de aripa uriaşă a uraganului. Pe neaşteptate, câteva zeci de mii de săbii străluciră în soare.

— Ce este, ce s-a întâmplat? întrebă regele a doua oară.

Nu ştia nimeni ce să-i răspundă.

Deodată, Wołodyjowski, care se afla nu prea departe, lângă jupân Sapieha, strigă:

— Ăsta e jupân Zagłoba!

Wołodyjowski avea dreptate! Când se vestiră condiţiile supunerii şi ajunseră la urechea lui jupân Zagłoba, bătrânul şleahtic căzu pradă unei mânii atât de cumplite, încât o vreme nu mai putu scoate o vorbă. Venindu-şi în fire, se repezi printre şleahtici şi începu să-i aţâţe. Îl ascultau cu plăcere, fiindcă socoteau cu toţii că pentru atâta vitejie, trudă şi sânge vărsat sub zidurile Varşoviei li se cuvenea o răzbunare mai aspră. Cete învălmăşite de şleahtici plini de neastâmpăr îl înconjurară deci pe Zagłoba care arunca pumni întregi de tăciuni aprinşi peste pulbere, răscolind cu

vorba pojarul ce înfierbânta capetele şi aşa cam ameţite după închinările obişnuite în urma oricărei biruinţe.

— Domniile voastre! le spunea Zagłoba. Braţele astea bătrâne trudesc de cincizeci de ani pentru ţară, cincizeci de ani am vărsat sângele duşmanilor la toate fruntariile Republicii, iar acum – am şi martori – tot ele au cucerit palatul Kazanowski şi biserica bernardinilor! Domniile voastre, când şi-au pierdut curajul suedezii, când au vrui să se supună? Oare nu atunci când am îndreptat noi tunurile de la bernardini spre Oraşul Vechi? Fraţilor, sângele nostru n-a fost cruţat, a fost risipit cu dărnicie, a fost cruţat, în schimb, sângele vrăjmaşului. Fraţilor, noi ne lăsăm averile şi slujitorii fără stăpân, nevestele fără bărbat, copiii fără tată. o, copiii mei, ce se petrece cu voi acum! şi venim aici cu pieptul descoperit împotriva tunurilor. Care-i răsplata noastră? Wittemberg pleacă slobod şi-l mai şi cinstesc pe deasupra. Călăul ţării noastre e lăsat să plece, pângăritorul credinţei şi vrăjmaşul încrâncenat al Sfintei Fecioare, pleacă cel care ne-a jefuit şi ne-a ars casele, ne-a ucis femeile şi copii, o, copiii mei, unde sunteţi voi acum! ne-a ruşinat clericii şi fecioarele închinate Domnului. Vai ţie, ţara mea, şleahtici, ruşine vouă, credinţă sfântă, eşti iarăşi încercată, vai vouă, biserici întinate, plângi şi suspină, Częstochowo! pentru că Wittemberg pleacă slobod şi se va întoarce în curând să ne stoarcă lacrimile şi sângele, să ucidă pe cei pe care nu i-a ucis, să ardă ce mai e de ars, să pângărească ce mai e de pângărit. Plângeţi voi. Polonie şi Lituanie, plângeţi voi, stărilor, aşa cum plâng şi eu, un biet oştean bătrân care, coborând spre mormânt, e nevoit să privească la suferinţa voastră. Vai ţie, Illium, oraş al bătrânului Priam! Vai! Vai! Vai!

Aşa vorbea jupân Zagłoba şi miile de oameni îl ascultau; mânia ridica părul vâlvoi în capul şleahticilor, iar ti îi dădea înainte, se văicărea şi îşi rupea hainele de pe el. descoperindu-şi pieptul. Se duse apoi şi printre oşteni care îi ascultară şi ei plângerile cu dragă inimă, deoarece

înverşunarea tuturor împotriva lui Wittemberg era într-adevăr cumplită. Încăierarea ar fi izbucnit de la început, dar jupân Zagłoba o potoli, de teamă să nu fie prea devreme, căci atunci Wittemberg ar mai fi putut să scape, pe când dacă avea să răbufnească la ieşirea vrăjmaşului din oraş, aşadar când ajungea în văzul şleahticilor, aceştia aveau să-l ia în săbii înainte ca cineva să înţeleagă ce se petrece.

Socotelile lui se adeveriră pe deplin. La vederea prigonitorului, nebunia cuprinse minţile şleahticilor chercheliţi şi furtuna se dezlănţui într-o clipită cu o putere înspăimântătoare. Patruzeci de mii de săbii luciră în soare, patruzeci de mii de gâtlejuri începură să răcnească: „Moarte lui Wittemberg!” „Aduceţi-l aici!” „Să-l hăcuim, să-l hăcuim!” Şleahticilor li se alăturară mulţimile de slujitori furioşi şi greu de stăpânit după vărsarea de sânge dinainte. Până şi steagurile oştirii regulate începură să murmure ameninţător împotriva asupritorului şi furtuna se rostogoli spre căpeteniile suedeze.

În prima clipă, deşi înţeleseră dintr-odată despre ce e vorba, îşi pierdură cu toţii capul. „Ce-i de făcut?” se auziră glasuri în jurul regelui. „Isuse milostiv!” „Scăpaţi-i! Mai mare ruşinea să nu respectăm înţelegerea!”

Deodată, mulţimile înfierbântate se reped printre steaguri, le îmbulzesc şi steagurile se amestecă, neputând stăvili iureşul. Împrejur se văd numai săbii, mii de săbii, iar sub ele chipuri învâlvorate guri care urlă; învălmăşeala, larma şi strigătele şleahticilor cresc cu o repeziciune uimitoare, în frunte zboară slujitorii şi tot felul de adunătură, semănând mai degrabă cu nişte fiare sau diavoli, decât cu oamenii.

Wittemberg pricepe şi el ce se petrece. Sângele îi fugi din obraji, o sudoare deasă şi rece îi îmbrobonă fruntea într-o clipă şi – minune! feldmareşalul care mai înainte era gata să sfideze întreaga lume, biruitorul atâtor oştiri şi cuceritorul atâtor oraşe, oşteanul cu atâta experienţă, se înfricoşa atât de mult de gloatele care urlau, încât nu-şi mai dădu seamă

ce face. Începu să tremure din tot trupul şi braţele îi căzură fără vlagă; gemea întruna, scuipatul i se scurgea pe lanţul de aur, iar buzduganul de mareşal îi scăpă din mână. În acest timp, vălmăşagul înspăimântător se apropia din ce în ce mai mult; făpturi cumplite alergau din toate părţile spre alaiul ghinărarilor, încă o clipă şi toţi aveau să fie spârcuiţi cu săbiile.

Ceilalţi ghinărari traseră spadele, vrând să moară cu arma în mână, aşa cum le sta bine unor cavaleri, dar pe bătrânul prigonitor îl lăsară puterile şi ochii i se împăienjeniră.

Atunci Wołodyjowski sări în ajutorul căpeteniilor. Steagul, pătrunzând ca un clin în galop, sparse gloatele cum sparge o corabie cu toate pânzele în vânt talazurile înfuriate ale mării. Ţipetele mulţimii strivite se amestecară cu strigătele laudanienilor, dar călăreţii ajunseră cei dinţii la alaiul suedezilor, înconjurându-l într-o clipă cu un zid de cai, piepturi şi săbii.

— La rege! porunci micul viteaz.

Şi porniră. Gloatele îi împresurau din toate părţile, gemeau pe de lături şi în spate, fluturându-şi săbiile şi urlând din ce în ce mai cumplit, dar laudanienii împingeau înainte, lovind din când în când cu săbiile în amândouă părţile, asemenea mistreţilor înconjuraţi de haita de lupi.

Deodată, Wojniłłowicz se repezi în ajutorul lui Wołodyjowski. urmat de Wiłczkowski cu steagul regelui şi cneazul Połubiński şi, apărându-se împreună, aduseră căpeteniile înaintea lui Jan Kazimierz.

Dar frământarea, în loc să se potolească, sporea mereu. O vreme se părea că gloata dezlănţuită, neţinând seama de rege, vrea să pună mâna pe ghinărari. Wittemberg îşi veni în fire, dar frica nu-l părăsi nicidecum, astfel că sări de pe cal şi, aşa cum iepurele îmbulzit de câini ori de lupi se ascunde pe sub care, tot aşa şi el alergă, cu toată podagra, la picioarele regelui.

Aici se prăbuşi în genunchi şi, apucându-i scara, începu să strige:

— Ajutor, stăpâne milostiv, ajutor! Ne-ai dat cuvântul de rege, ai iscălit înţelegerea, scapă-ne scapă-ne! îndură-te de noi! Nu-i lăsa să mă omoare!

Când văzu atâta înjosire şi ruşine, regele îşi întoarse privirile cu scârbă şi spuse:

— Feldmareşale, linişteşte-te, domnia ta!

Dar şi pe faţa lui se citea îngrijorarea, pentru că nu ştia ce să facă. Împrejur se adunau mulţimi tot mai mari şi se apropiau din ce în ce mai stăruitoare. E adevărat că steagurile aşteptau pregătite ca pentru luptă, iar pedestrimea lui Zamoyski alcătuia un pătrat ameninţător, dar care avea să fie sfârşitul?

Regele se uită la Czarniecki, dar acesta îşi răsucea barba cu îndârjire, înfuriat de neascultarea şleahticilor.

În acest timp, cancelarul Koryciński spuse:

— Măria ta, trebuie să respectăm înţelegerea.

— Aşa este! încuviinţă regele.

Wittemberg, care se uita în ochii lor, răsuflă uşurat.

— Prealuminate stăpâne! strigă. M-am încrezut în cuvântul tău ca în Dumnezeu!

La acestea, Potocki, bătrânul hatman al coroanei:

— Atunci domnia ta de ce ai călcat atâtea jurăminte, înţelegeri şi făgăduieli? De lupţi cu sabia, de-sabie vei pieri. Oare nu domnia ta ai pus mâna pe polcul regal al lui Wolf, nerespectând condiţiile supunerii?

— Nu eu am făcut asta, ci Miller! răspunse Wittemberg.

Hatmanul îl privi cu dispreţ, apoi se întoarse spre rege:

— Stăpâne milostiv, nu spun asta ca să te îndemn să calci înţelegerea, căci vreau ca minciuna să rămână de partea lor.

— Atunci ce-i de făcut? întrebă regele.

— Dacă-l trimitem acum în ţinuturile prusiene, cincizeci de mii de şleahtici o să pornească după el şi o să-l ia în săbii înainte de a ajunge la Pułtusk. Numai dacă i-am da o întreagă oştire să-l păzească, iar asta n-o putem face. Îi auzi şi măria ta cum urlă. Re vera. Înverşunarea împotriva lui e

îndreptăţită. Mai întâi trebuie să înlăturăm primejdia care-l paşte pe Wittemberg, iar de trimis o să-i trimitem mai târziu, când se va potoli tulburarea.

— Altfel nu poate fi! întări cancelarul Koryciński.

— Şi unde să-l ducem? Aici nu-l putem ţine, fiindcă, pe legea mea, e gata să izbucnească războiul între noi! adăugă voievodul rutean.

Atunci intră în vorbă starostele de Kałuża, Sobiepan, şi ţuguindu-şi buzele, spuse cu nepăsarea-i de totdeauna:

— Stăpâne milostiv, ce-ar fi să-i duc la Zamość? Să stea acolo până când se limpezesc apele. Acolo n-am a mă teme de şleahtici. Ehei, n-au decât să încerce să mi-l ia!

— Dar pe drum cum ai să-l păzeşti, domnia ta? întrebă cancelarul.

— Ehei, mai am destui slujitori. La urma urmei, am pedestrimea şi tunurile. Să încerce numai să-l smulgă din mâinile lui Zamoyski şi vom vedea!

Aici începu să se sumeţească, legănându-se în şa.

— N-avem altceva de făcut! spuse cancelarul.

— Nici eu nu văd ce-am mai putea face! adăugă jupân Lanekororiski.

— Atunci, jupâne staroste, poţi să-i iei! îi zise regele lui Zamoyski.

Wittemberg însă, văzând că nimic nu-i mai ameninţă viaţa, socoti de cuviinţă să se împotrivească.

— La asta nu ne aşteptam! spuse.

Îi răspunse jupân Potocki, arătându-i depărtarea cu mâna:

— Dacă-i aşa, pofteşte, domnia ta, poţi să pleci!

Wittemberg tăcu.

În acest timp, cancelarul repezi câteva zeci de polcovnici să vestească pe şleahticii răzvrătiţi că Wittemberg nu va pleca slobod, ci va fi trimis la Zamość. E adevărat că larma nu conteni numaidecât, dar ştirea îi mai linişti întrucâtva. Înainte de lăsarea întunericului, luarea-aminte se îndreptă în altă parte. Oştile începură să intre în cetate şi la vederea

oraşului recucerit inimile tuturor se umplură de bucuria triumfului.

Se bucura şi regele, dar gândul că nu putuse respecta întocmai condiţiile înţelegerii nu-i da pace, ca şi veşnica neascultare a şleahticilor.

Czarniecki îşi rumega mânia.

— Cu asemenea oştire nu poţi fi sigur niciodată de ziua de mâine, îi spuse regelui. Câteodată luptă prost, altădată se bate vitejeşte, totul atârnă de un fir de păr, iar răzvrătirea poate izbucni din te miri ce.

— Să dea Dumnezeu să nu înceapă să se răspândească pe la casele lor, zise regele, pentru că avem încă nevoie de ei, deşi ei socotesc că nu mai e nimic de făcut.

— Vinovatul ar trebui răjghinat cu caii, oricare i-ar fi meritele! îşi urmă gândul Czarniecki.

Se dădu poruncă aspră să fie căutat jupân Zagłoba, fiindcă nu mai era o taină pentru nimeni că el iscase răzmeriţa, dar jupân Zagłoba parcă intrase în pământ. Îl căutară în oraş şi în corturi, la convoiul de care şi chiar printre tătari, dar în zadar. Cu acest prilej, Tyzenhauz spuse că regele, totdeauna bun şi milostiv, îşi dorea din tot sufletul să nu fie găsit, plătind şi o slujbă în acest scop.

O săptămână mai târziu, după un prânz îmbelşugat, când inima monarhului tresaltă de bucurie, din gura lui Jan Kazimierz ieşiră asemenea vorbe:

— Spuneţi-i lui jupân Zagłoba să nu se mai ascundă, fiindcă ni s-a făcut dor de el şi de glumele lui.

Iar când castelanul de Kiev îşi arătă nemulţumirea, regele adăugă:

— Dacă cineva din această Republică ar vrea să fie numai drept şi nu şi milostiv, acela ar trebui să aibă în piept doar un topor, nu şi o inimă. Aici e mai lesne decât oriunde să cazi în păcat, dar nicăieri îndreptarea nu urmează atât de repede.

Spunând acestea, regele se gândea mai mult la Babinicz decât la Zagłoba, iar la Babinicz se gândea pentru că

tânărul polcovnic îi căzuse la picioare cu o zi înainte, rugându-l să-l lase să plece în Lituania. Îi spusese că vrea să aţâţe flacăra războiului şi să-i hărţuiască pe suedezi, cum îl hărţuise odinioară pe Chowański. Or, cum regele tocmai vroia să trimită acolo un războinic încercat în luptele de hărţuială, îi îngăduise să plece, îi dăduse tot ce-i trebuia, îl binecuvântase şi-i urase ceva în şoaptă la ureche, după care tânărul îi căzuse cât era de lung la picioare.

Apoi plecase fără întârziere spre răsărit. Subaghazi, înduioşat de un dar însemnat, îi mai dăduse încă cinci sute de tătari dobrogeni, aşa că acum avea o mie cinci sute de oameni buni, putere cu care putea să întreprindă câte ceva. Voinicul ardea de dorul luptei, al faptelor de vitejie, surâdea la gândul faimei cu care nădăjduia să se acopere; auzea cum Lituania întreagă îi rosteşte numele cu mândrie şi admiraţie. Auzea mai ales cum îl rosteşte o gură iubită şi simţea cum îi cresc aripi.

Înainta cu grabă şi pentru că oriunde sosea, era cel dintâi care aducea vestea despre înfrângerea suedezilor şi cucerirea Varşoviei. Cucerirea Varşoviei! Peste tot, unde tropăiau copitele calului său, poporenii îl întâmpinau plângând pe drum, băteau clopotele pe la biserici şi se cânta Te Deum laudamus. Când mergea prin pădure şi pe câmpuri, pinii întunecaţi şi lanurile grâielor aurii, legănate de vânt, păreau că repetă fâşiind de bucurie:

— Suedezii au fost înfrânţi! Varşovia a fost cucerită! Varşovia a fost cucerită!

Capitolul XV.

Deşi Ketling fusese foarte apropiat de prinţul Bogusław, nu le ştia nici el pe toate şi nu putea să-i povestească lui Kmicic tot ce se întâmplase la Taurogi, mai ales că îi căzuse şi lui dragă Billewiczówna.

Pe de altă parte, Bogusław avea un alt om de încredere, pe Sakowicz, starostele de Oszmiana, şi numai acesta ştia cât de adânci erau simţămintele prinţului pentru frumoasa

captivă şi ce mijloace folosea, ca să-i câştige inima şi să fie a lui.

Dragostea aceasta era numai o dorinţă arzătoare, pentru că inima lui Bogusław nu era în stare de altceva, dar atât de cumplită, încât acest cavaler cu destulă experienţă în amoruri îşi pierduse capul. Deseori, când rămânea seara numai cu starostele de Oszmiana, Bogusław îşi smulgea părul din cap şi striga:

— Sakowicz, mă mistuie văpaia, mă prăpădesc! Şi Sakowicz îi găsea pe dată mijlocul potrivit:

— Cine vrea să culeagă mierea, îi spunea, trebuie să ameţească albinele. Păi, puţine hapuri are doftorul luminăţiei tale? Dacă-i spun astăzi o vorbă, mâine va fi post festum.

Dar prinţul nu vroia să întrebuinţeze astfel de mijloace, şi asta din mai multe motive. Mai întâi pentru că într-o bună zi i se arătase în vis bătrânul polcovnic Billewicz, bunicul Oleńkăi, şi stând la capul patului, îl privise ameninţător până la primul cântat al cocoşilor. Bogusław nu uitase acest vis. Acest cavaler fără frică era atât de superstiţios, se temea atât de mult de vrăjitorii, de prevederile viselor şi de alte lucruri supranaturale, încât îl treceau fiorii când se gândea cât de înfricoşătoare avea să-i apară iarăşi vedenia, dacă asculta de sfatul Iui Sakowicz. Până şi starostele de Oszmiana, care nu prea credea în Dumnezeu, dar se temea şi el de vise şi farmece, începuse să stea în cumpănă.

A doua pricină a şovăielii lui Bogusław era că „moldoveanca se afla cu fiica vitregă la Taurogi. „Moldoveanca era soţia prinţului Janusz Radziwiłł. Această jupânească, venind dintr-o ţară în care obiceiurile sunt destul de slobode, nu se arăta prea aspră, ci dimpotrivă poate chiar prea îngăduitoare faţă de şotiile curtenilor şi ale jupâniţelor. Cu toate acestea, n-ar fi putut suferi ca sub ochii ei, omul care avea să fie bărbatul fiicei sale vitrege, să făptuiască o nelegiuire strigătoare la cer.

Dar nici mai târziu când, ca urmare a îndemnurilor lui Sakowicz şi cu voia prinţului voievod de Wilno, „moldoveanca” plecă în Kurlandia cu principesa Januszówna, Bogusław nu îndrăzni să facă asemenea pas. Se temea de larma care s-ar fi iscat în toată Lituania. Billewiczii, oameni puternici, n-ar fi întârziat să-l cheme în judecată, iar legea pedepsea astfel de fapte cu pierderea averii, a cinstei şi a vieţii.

Radziwiłłii erau într-adevăr destul de puternici şi puteau să calce legile în picioare, dar dacă biruinţa în război ar fi înclinat spre Jan Kazimierz, atunci şi aşa tânărul prinţ s-ar fi aflat la mare ananghie, lipsit de putere, prieteni şi sprijinitori. Şi nu era lesne de prevăzut cum avea să se sfârşească războiul, deoarece lui Kazimierz i se alăturau mereu forţe noi, în timp ce puterea lui Carol se împuţina tot mai mult; oamenii piereau şi banii se isprăveau.

Prinţul Bogusław avea o fire viforoasă, dar era şi foarte priceput în treburile politiceşti şi ţinea întotdeauna seamă de împrejurări. Poftele îl mistuiau ca vâlvătaia, judecata îl îndemna să se stăpânească, spaima superstiţioasă îi încătuşa pornirile sângelui, era bolnav şi avea pe cap o sumedenie de treburi însemnate, de care atârna deseori soarta întregului război; toate aceste pricini îl chinuiau pe prinţ, istovindu-l.

Cu toate acestea, nu se ştie care ar fi fost sfârşitul luptei, dacă n-ar fi fost la mijloc şi amorul propriu al lui Bogusław. Era un om care avea o foarte bună părere despre sine. Se socotea un cârmuitor neîntrecut, un mare conducător, un oştean mare şi un neînvins cuceritor de inimi. Să folosească forţa sau băuturile ameţitoare, el, care ducea cu sine un sipet plin cu scrisori de dragoste de la prinţesele străine? Oare nu erau de-ajuns averea şi titlurile lui, puterea lui care aproape că putea sta alături de aceea a unui rege, numele-i vestii, farmecul şi curtenia, ca să învingă o şlahciancă?

Pe de altă parte, cu cât izbânda era mai mare, cu atât avea să sporească şi măsura plăcerii, atunci când împotrivirea

jupâniţei va slăbi şi când singură, de bunăvoie, cu inima bătând ca a unei păsări speriate, cu chipul împurpurat şi cu ochii aburiţi de ceţuri, se va lăsa să cadă în braţele care se întindeau spre ea.

Bogusław se înfiora la gândul acelei clipe pe care o dorea aproape tot atât de mult ca şi pe Oleńka. Se aştepta mereu că această vreme va veni, în cele din urmă, se mânia, îşi pierdea răbdarea, se amăgea singur, uneori i se părea că e foarte aproape, alteori dimpotrivă şi atunci striga că se chinuieşte, dar nu înceta să trudească.

La început o înconjura pe jupâniţa cu o îngrijire plină de luare-aminte, ca să-i poată fi recunoscător şi să-l creadă bun, deoarece înţelegea că recunoştinţa şi prietenia sunt o flăcăruie caldă şi blândă pe care mai târziu va trebui doar s-o aţâţe, ca să se preschimbe într-o vâltoare puternică. Timpul petrecut împreună trebuia să se arate prielnic acestei prefaceri, de aceea Bogusław se dovedea foarte răbdător, nevrând să-i şţirbească încrederea şi s-o sperie.

Nimic nu era zadarnic, fiecare privire, fiecare atingere de mână, fiecare cuvânt trebuia să fie ca picătura de apă ce scobeşte stânca. Tot ce făcea pentru Oleńka, se putea întemeia pe respectarea îndatoririlor de gazdă, pe acea simpatie nevinovată pe care o simte o fiinţă pentru semenii ei, dar toate erau făcute în aşa fel, încât să pară din dragoste. Hotarul era şters înadins şi nu prea limpede, pentru ca trecerea lui să devie cu timpul mai uşoară şi jupâniţa să se rătăcească printre aceste cărărui înşelătoare, unde orice lucru putea să însemne ceva ori, dimpotrivă, să nu aibă nici o însemnătate. Fireşte, jocul acesta nu se potrivea cu firea nestăpânită a lui Bogusław, se înfrâna totuşi, gândind că numai astfel îşi va atinge scopul. În acest timp, trăia plăcerea pe care o simte păianjenul când îşi ţese pânza, păsărarul când îşi întinde laţurile sau vânătorul care merge stăruitor pe urmele fiarei. Prinţul îşi admira propria putere de pătrundere, iscusinţa şi agerimea pe care le deprinsese la curtea din Franţa.

Aşadar, se purta cu jupâniţă Alexandra, cum s-ar fi purtat cu o prinţesă de neam, dar iarăşi nu era lesne de ghicit dacă o făcea numai pentru ea sau era vorba de o curtenie înnăscută faţă de partea femeiască.

Oleńka ajunsese, într-adevăr, persoana cea mai însemnată a tuturor întrecerilor şi jocurilor, a plimbărilor călare şi a vânătorilor, dar era în firea lucrurilor să se întâmple aşa; după plecarea prinţesei Januszowa în Kurlandia, printre femeile adunate la Taurogi, ea se bucura de cea mai mare trecere. O mulţime de jupânese se adăpostiseră în acest loc, care se afla lângă hotar, venind din toată Samogiţia sub ocrotirea prinţului, ca să scape de suedezi; toate recunoşteau întâietatea Billewiczównei care se trăgea din neamul cel mai ales. În vreme ce toată Republica era năpădită de sânge, aici ospeţele se ţineau lanţ, de parcă venise regele cu toţi curtenii şi jupâniţele să se odihnească şi să petreacă la ţară.

Bogusław stăpânea ca un monarh absolut la Taurogi şi în ţinuturile prusiene învecinate ale electorului, în care era un oaspete prea cunoscut, aşa că poruncile lui erau ascultate cu sfinţenie. Pe baza chitanţelor, oraşele îi dădeau bani şi oştenii, şleahticii prusieni veneau în carete şi călare la ospeţele, căluşeii şi vânătorile lui. În cinstea jupâniţei sale, Bogusław reînvie întrecerile între cavaleri, care ieşiseră din obicei pe atunci.

O data luă şi el parte la turniruri, îmbrăcat într-o armură argintie şi încins cu o eşarfă albastră, pe care jupâniţă Alexandra fu nevoită să i-o lege cu mâna ei; doborî de pe cal patru dintre cavalerii prusieni de frunte, apoi pe Ketling şi pe Sakowicz, deşi cel din urmă avea o putere atât de uriaşă, încât oprea careta din goană, apucând-o de roată. Ce înflăcărare se iscă printre cei de faţă când, după aceea, cavalerul în armură argintie îngenunche înaintea jupâniţei sale şi primi din mâna ei cununa biruinţei. Strigătele răsunau asemenea bubuiturilor de tun, batistele fluturau, steagurile coborau în timp ce el îşi ridicase viziera şi privea

cu ochii minunaţi la chipul împurpurat al jupâniţei, ducându-i mâna la gură.

Altă dată, când un urs furios se încaieră cu câinii într-un ţarc şi îi ucise pe toţi, prinţul, îmbrăcat doar într-un uşor veşmânt spaniol, se repezi numai cu suliţa la el şi străpunse nu numai fiara dezlănţuită, ci şi pe trabantul care, văzând primejdia, îi sărise în ajutor.

Jupâniţa Alexandra, nepoată de oştean, crescută în tradiţiile războaielor sângeroase şi ale respectului pentru vitejiile cavalereşti, nu putea să nu-l admire la vederea acestor isprăvi; fusese învăţată de mică să socotească vitejia aproape cea dintâi însuşire a bărbatului.

Între timp, prinţul îi dădea în fiecare zi dovezi de curaj supraomenesc, şi totdeauna în cinstea ei. În laudele şi admiraţia neprecupeţită pentru prinţ, atât de mari, încât ar fi putut fi pe potriva unui zeu, oaspeţii se vedeau nevoiţi să rostească numele Oleńkăi alături de cel al lui Bogusław. El tăcea, dar privirile îi împărtăşeau ceea ce nu cutezau să-i spună buzele. Vraja o înconjura din toate părţile.

Toate se potriveau în aşa fel, ca să-i apropie, să-i unească şi în acelaşi timp să-i despartă de mulţimea celorlalţi. Era greu să vorbeşti cu cineva despre el, fără să pomeneşti şi despre ea. Până şi gândurile Oleńkăi se îndreptau mereu cu o putere nestăpânită spre Bogusław. Fiecare clipă a zilei era menită să adâncească vraja.

Seara, după turniruri, încăperile erau luminate cu lămpi de culori felurite ce aruncau străluciri tainice şi dulci, aduse parcă pe pământ de pe tărâmul viselor frumoase; aerul era plin de miresme orientale îmbătătoare, sunetele blânde ale harfelor nevăzute şi ale lăutelor mângâiau urechile, iar în aceste arome, lumini şi sunete se scălda el, admirat de toţi, ca un prinţ fermecat din basme, tânăr, frumos, viteaz, strălucind ca soarele de diamante şi îndrăgostit ca un păstor.

Care jupâniţă se putea împotrivi acestui farmec, care dintre virtuoase n-ar fi fost cucerită de atâta vrajă? Or,

trăind sub acelaşi acoperiş cu prinţul, nu-l putea ocoli: e adevărat că se afla în ospeţie fără voia ei, dar Bogusław îşi îndeplinea îndatoririle de gazdă ca un magnat. Ce-i drept, vrând să plece de la Kiejdany, nu şovăise să vie la Taurogi, tot aşa cum îl preferase pe cavalerul Bogusław, care înaintea ei se prefăcea credincios faţă de regele părăsit şi faţă de ţară, trădătorului Janusz. De aceea, la începutul şederii ei la Taurogi, Oleńka nutrise simţăminte de prietenie pentru tânărul prinţ şi, înţelegând repede cât de mult se străduia s-o câştige, se folosise nu o dată de înrâurirea ei, ca să facă bine oamenilor.

În a treia lună de la venirea ei, un rotmistru de la tunuri, prieten cu Ketling, fu osândit de prinţ la moarte prin împuşcare; Billewiezówna, aflând de această întâmplare de la tânărul scoţian, îi luă apărarea.

— O zeiţă poate numai să poruncească, nu să se roage, îi răspunse Bogusław şi, rupând sentinţa de condamnare la moarte, i-o aruncase la picioare. Spune ce vrei, porunceşte! Sunt în stare să dau foc la Taurogi, ca să-ţi înflorească zâmbetul pe chip. Altă răsplată nu-mi doresc, decât să fii voioasă şi să uiţi de vechile necazuri.

Dar Oleńka nu putea fi voioasă, ascunzând în inimă durerea, jalea şi dispreţul nemărginit pentru cel dintâi om pe care-l îndrăgise. În ochii ei jupân Andrzej era un nelegiuit mai rău decât un ucigaş de părinte. Acel Kmicic care făgăduise să-l vândă pe rege pentru bani, ca Iuda pe Christos, se urâţea tot mai mult în mintea ei, preschimbându-se cu vremea într-un monstru cu chip de om, într-o povară şi suferinţă fără margini. Nu-şi putea ierta că-l îndrăgise, dar în acelaşi timp nu putea să-l uite din pricina urii.

Chinuită de asemenea simţăminte, îi era greu să se prefacă veselă, în schimb, îi era recunoscătoare prinţului, pentru că nu vroise să-l ajute pe Kmicic să făptuiască nelegiuirea, şi pentru tot ce făcea. Se mira doar că tânărul prinţ, un cavaler atât de plin de însuşiri alese, nu se grăbea

să vie în ajutorul ţării, cu toate că nu vedea cu ochi buni uneltirile lui Janusz. Socotea totuşi că un cârmuitor ca el ştie ce face şi că este silit să se poarte astfel în treburile politiceşti pe care ea, cu mintea ei simplă de jupâniţă, nu le putea înţelege. Bogusław i se plângea de asemenea, lămurindu-şi desele plecări la Tylża, că nu mai poate de atâta osteneală, că este supărat de negocierile dintre Jan Kazimierz, Carol Gustav şi elector şi că se aşteaptă să scape ţara de la cumpănă.

— Nu fac asta pentru nu ştiu ce răsplată, pentru dregătorii, îi spunea, căci acum îl jertfesc până şi pe vărul Janusz, care mi-a fost ca un părinte, fiindcă nu ştiu dacă voi izbuti s-o înduplec pe regina îndârjită să-l ierte; nu fac decât ce-mi porunceşte Dumnezeu, cugetul şi dragoste de ţară.

Când vorbea astfel, cu tristeţea întipărită pe faţa-i gingaşă şi cu ochii pironiţi în bagdadie, i se părea măreţ precum acei viteji din alte vremuri, despre care îi povestea bătrânul polcovnic Billewicz că citise în cărţile lui Cornelius. Şi inima i se umplea de admiraţie. Atunci când se chinuia din cale-afară, gândindu-se la Andrzej Kmicic, pe care-l ura, îi venea în minte Bogusław care o mângâia şi o întărea. Unul întruchipa pentru ea întunericul mohorât şi înfricoşător, iar celălalt lumina în care se cufundă bucuros orice suflet aflat în suferinţă. Spătarul de Rosienie şi tomnatica jupâniţa Kulwiec, care fusese adusă de la Wodokty, o împingeau şi ei la vale pe acest povârniş, cântând de dimineaţa până seara adevărate imnuri de laudă în cinstea lui Bogusław. Amândoi îl împovărau atât de mult la Taurogi, încât se gândea întruna cum să scape de ei fără să-i supere, deşi îi câştigase de partea lui. Mai ales pe spătar care, înfuriat la început, nu se putuse împotrivi prieteniei şi bunăvoinţei lui Radziwiłł.

Dacă Bogusław ar fi fost doar un şleahtic de neam ales, nu un prinţ ca Radziwiłł, magnat aproape deopotrivă cu un rege, poate că Billewiczówna l-ar fi îndrăgit până la uitarea de sine, în ciuda testamentului lăsat de bătrânul polcovnic,

care o învoia să aleagă numai între mânăstire şi Kmicic. Dar era o jupâniţa aspră cu sine însăşi şi avea un suflet drept, aşa că nu-şi îngăduia nici măcar să viseze la altceva decât la recunoştinţă şi admiraţie pentru prinţ.

Neamul ei era prea neînsemnat, ca să-i poată deveni soţie, şi prea mare, ca să ajungă ibovnica lui Radziwiłł, aşadar se uita la el, cum s-ar fi uitat la un rege, dacă s-ar fi aflat la curtea acestuia. În zadar se străduia el să-i schimbe gândurile; uitând de sine din pricina dragostei, în parte înadins, în parte dus de înflăcărare, repeta nu o dată ce spusese când va în prima seară la Kiejdany, anume că Radziwiłłii se însoţiseră de multe ori cu fiice de şleahtici; totul era zadarnic, astfel de gânduri nu se lipeau de ea, cum nu se lipeşte apa de pieptul lebedei, şi rămânea ca şi mai înainte recunoscătoare, prietenoasă, plină de admiraţie şi căutându-şi cu inima neîntinată alinarea în gândurile despre vitejia lui.

Bogusław nu-i înţelegea starea sufletească şi deseori i se părea că este aproape de împlinirea visurilor. Recunoştea cu ruşine şi răutate că faţă de ea nu se arăta atât de cutezător, cum se arătase faţă de atâtea prietene de la Paris, Bruxelles şi Amsterdam. Poate că se purta aşa, fiindcă era îndrăgostit cu adevărat ori poate pentru că în această jupâniţă, în chipul ei, în sprâncenele înecate şi în ochii aspri era ceva care impunea cuviinţă. La vremea lui, doar Kmicic nu se lăsase înrâurit şi sărutase cu îndrăzneală ochii aceştia aspri şi gura mândră, dar Kmicic era logodnicul ei. Toţi ceilalţi cavaleri, începând cu Wołodyjowski şi sfârşind cu şleahticii prusieni cam din topor de la Taurogi şi cu prinţul însuşi, se purtau mai puţin familiar cu ea, decât cu celelalte jupâniţe de aceeaşi treaptă. Prinţul se lăsa uneori pradă firii nestăpânite, dar după ce o dată îi strânse piciorul în caretă, şoptindu-i în acelaşi timp: „Nu-ţi fie teamă.”, iar ea îi răspunse că se teme să nu-i pară rău că a avut încredere în el, Bogusław rămase încurcat şi se întoarse la vechile mijloace, vrând să-i cucerească inima cu-încetul.

Dar şi răbdarea lui se apropia de sfârşit. Treptat, începu să uite de vedenia înfricoşătoare care i se arătase în vis, gândindu-se tot mai des la sfatul lui Sakowicz şi nădăjduind că toţi Billewiczii vor pieri în război; poftele îl chinuiau din ce în ce mai aprig, când deodată avu loc o întâmplare care schimbă cu totul rânduiala lucrurilor Ia Taurogi.

Într-o bună zi, căzu ca trăsnetul vestea că Tykocinul fusese cucerit de jupân Sapieha, iar marele hatman de Lituania îşi pierduse viaţa printre dărâmăturile castelului.

La Taurogi se iscă mare fierbere. Bogusław se repezi în aceeaşi zi la Krolewiec, ca să se vadă cu împuterniciţii regelui suedez şi ai electorului.

Întârzie acolo mai mult decât plănuise. Între timp, la Taurogi, începură să se adune pâlcuri de oaste prusiene şi suedezi. Se zvonea de o campanie împotriva lui jupân Sapieha. Adevărul gol-goluţ că Bogusław era de partea suedezilor, ca şi vărul lui, Janusz, ieşea la iveală tot mai limpede.

Se întâmpla că în acelaşi timp spătarul de Rosienie fu înştiinţat de arderea cuibului de la Billewicze de către cetele lui Loewenhaupt care, învingându-i pe răsculaţii din Samogiţia la Szawle, treceau tot ţinutul prin foc şi sabie.

Şleahticul plecă îndată, vrând să'vadă pagubele cu ochii lui, iar prinţul Bogusław nu-l opri, dimpotrivă, îi dădu drumul bucuros, mulţumindu-se să-i spună înainte de a porni la drum:

— Acum înţelegi şi domnia ta de ce v-am adus la Taurogi; la drept vorbind, îmi datoraţi viaţa.

Oleńka rămase numai cu jupâniţa Kulwiec şi se închise îndată în încăperile sale, nevrând să vadă pe nimeni afară de câteva jupânese. Când acestea îi aduseră vestea că prinţul pregăteşte o campanie împotriva oştilor poloneze, nu vru să le dea crezare şi porunci să-l cheme pe Ketling, deoarece ştia că tânărul scoţian nu-i va ascunde nimic.

Într-adevăr, se şi înfăţişă numaidecât, preafericit că fusese chemat şi că va putea vorbi cu aceea care-i stăpânea inima.

Billewiczówna începu să-l iscodească:

— Jupâne cavaler, spuse, la Taurogi umblă atâtea veşti, că nu mai ştim ce să credem şi rătăcim ca într-o pădure. Unii zic că prinţul voievod a murit de moarte bună, alţii susţin că a fost hăcuit cu săbiile. Care este pricina morţii lui?

Ketling şovăi un răstimp; se vedea că lupta cu sfiala-i înnăscută, în cele din urmă roşi ca focul şi răspunse:

— Pricina prăbuşirii şi a morţii prinţului voievod eşti domnia ta.

— Eu? Întrebă uluită jupâniţa Billewicz.

— Întocmai, fiindcă prinţul nostru a vrut mai degrabă să rămână la Taurogi, decât să pornească în ajutorul vărului său. Alături de domnia ta, jupâniţă, a uitat de toate.

Fu rândul Oleńkăi să roşească asemenea unui trandafir. Urmă o clipă de tăcere. Scoţianul sta cu pălăria în mână, cu ochii plecaţi şi cu capul pe piept într-o atitudine plină de cinstire şi cuviinţă; în cele din urmă îşi înălţă capul, îşi scutură buclele blonde şi spuse:

— Jupâniţă, dacă vorbele mele te-au jignit, îngăduie-mi să îngenunchez şi să-mi cer iertare.

— Să nu faci una ca asta, jupâne cavaler, se împotrivi repede jupâniţa, văzând că tânărul cavaler îşi îndoise genunchiul. Ştiu că mi-ai spus totul cu inima curată, fiindcă am băgat de seamă că-mi vrei binele. M-am înşelat oare? Nu-mi doreşti binele?

Ketling îşi înălţă ochii îngereşti şi, ducându-şi mâna la inimă, rosti cu un glas şoptit ca o adiere de vânt şi mâhnit ca un oftat:

— Ah, jupâniţă, jupâniţă!

Şi în clipa aceea se înfricoşa că spusese prea mult, aşa că îşi lăsă iarăşi capul pe piept şi îşi luă înfăţişarea unui curtean care ascultă poruncile reginei iubite.

— Mă aflu printre străini şi sunt lipsită de ocrotire, spuse Oleńka. Cu toate că sunt în stare şi veghez asupra mea şi Dumnezeu mă va păzi de primejdii, am nevoie şi de ajutorul oamenilor. Domnia ta, vrei să fii fratele meu? Vrei să mă

previi la nevoie, ca să ştiu ce să fac şi să scap de orice capcane?

Spunând acestea, îi întinse mâna, iar el îngenunche cu toată împotrivirea fetei, şi îi sărută vârful degetelor.

— Domnia ta, spune-mi ce se petrece în jurul meu?

— Jupâniţă, prinţul te are dragă! răspunse Ketling. N-ai băgat de seamă?

Oleńka îşi acoperi faţa cu mâinile.

— Am văzut şi n-am văzut. Uneori mi se părea doar că e foarte bun.

— Bun! repetă Ketling ca un ecou.

— Chiar aşa. Alteori însă, când mă gândeam că i-am stârnit poftele, nenorocita de mine, mă linişteam singură, spunându-mi că nu mă ameninţă nici o primejdie. Îi eram recunoscătoare pentru tot ce făcea pentru mine, deşi Dumnezeu mă vede, nu-i aşteptam dovezile de bună-voinţă, temându-mă că şi aşa îmi arătase prea multe.

Ketling răsuflă adânc.

— Îmi îngădui să vorbesc pe şleau? întrebă după o clipă de tăcere.

— Vorbeşte, domnia ta.

— Prinţul are mimai doi oameni de încredere, pe jupân, Sakowicz şi pe Paterson, iar Paterson ţine foarte mult la mine, fiindcă venim din aceeaşi ţară şi m-a purtat în braţe când eram copil. Aşa că tot ce ştiu, ştiu de la el. Prinţul te iubeşte, jupâniţa, poftele ard în el ca smoala de pe torţă. Toate câte se întâmpla aici, toate acele ospeţe, vânători, căluşei şi turnirul, în urma căruia scuip sânge şi acum datorită prinţului, au loc numai pentru domnia ta. Prinţul te are dragă, jupâniţa, dar dorinţa lui nu e curată, fiindcă vrea doar să te ruşineze, nu să te ia de soţie. Cu toate că n-ar găsi una mai vrednică, de-ar fi nu prinţ, ci regele lumii întregi, se gândeşte totuşi la alta. Îi este hărăzită principesa Anna şi avuţiile ei. Ştiu asta de la Paterson şi-l iau drept martor pe Dumnezeu, evanghelia lui, că spun numai adevărul. Jupâniţă, să nu te încrezi în prinţ, să nu te încrezi

în binefacerile lui, să nu te înşele şovăiala lui, veghează, păzeşte-te, pentru că aici te pândeşte trădarea la fiecare pas. Mi se taie răsuflarea, când îmi aduc aminte ce spunea Paterson. Un nelegiuit ca Sakowicz nu se mai află în lumea întreagă. nu pot să mai vorbesc, pe legea mea, nu pot să mai vorbesc despre asta! Dacă n-ar fi jurământul pe care l-am făcut prinţului că-i voi păzi viaţa şi persoana, braţul acesta şi spada asta, jupâniţă, te-ar scăpa de această ameninţare neîncetată. Primul pe care l-aş ucide, ar fi Sakowicz. Aşa-i, pe el înaintea tuturor, chiar şi înaintea acelora care au vărsat sângele părintelui meu în ţara mea şi au pus mâna pe avere, făcând din mine un surghiunit şi un simbriaş.

Ketling începu să tremure de mânie, o vreme strânse în pumn garda spadei, nefiind în stare să rostească o vorbă, apoi se stăpâni şi destăinui dintr-o răsuflare toate mijloacele pe care Sakowicz îl îndemna pe prinţ să le folosească împotriva ei.

Jupâniţa Alexandra, spre marea uimire a cavalerului, rămase destul de liniştită, aflând de primejdia care o ameninţa, doar sângele îi pieri din obraji şi deveni şi mai serioasă în privirile ei se răsfrângea o voinţă neclintită.

— O să scap eu! spuse. Aşa să-mi ajute Dumnezeu şi sfânta cruce!

— Până acum prinţul nu vroia să asculte de sfatul lui Sakowicz, adăugă Ketling, dar când va vedea că drumul pe care l-a ales nu duce la nimic.

Şi începu să povestească despre pricinile care-l făceau pe Bogusław să şovăie.

Jupâniţă asculta cu sprânceana încruntată, dar nu cu prea multă luare-aminte, pentru că începuse să se gândească de pe acum cum să scape de această ocrotire îngrozitoare. Din nefericire, în toată ţara nu se afla nici un loc în care să nu curgă sângele, aşa că planurile de fugă nu i se înfăţişau prea limpede, de aceea prefera să nu vorbească despre ele.

— Jupâne cavaler, spuse într-un târziu, mai răspunde-mi la o singură întrebare. Prinţul Bogusław este de partea regelui suedez sau a lui Jan Kazimierz?

— Nu e o taină pentru nici unul dintre noi, răspunse tânărul oştean, că prinţul ţine cu cei care sfâşie Republica, vrând să-i rămână şi lui principatul Lituaniei.

Tăcu şi se părea că gândul îi zboară fără să vrea pe urmele gândurilor Oleńkăi, căci după o clipă adăugă:

— Electorul şi suedezii sunt mână în mână cu prinţul şi cum ei vor ocupa toată Republica, nu se află nici un loc în care să te ascunzi de el.

Oleńka nu răspunse nimic.

Ketling mai aşteptă o vreme să-l mai întrebe ceva, dar văzând-o că tace, preocupată de propriile gânduri, socoti că e de prisos, aşa că se îndoi într-o plecăciune adâncă, măturând podeaua cu penele de la pălărie.

— Îţi mulţumesc, jupâne cavaler! rosti, întinzându-i mâna.

Ketling începu să se retragă spre uşă cu faţa spre ea. Deodată, pe chipul Oleńkăi se ivi o rumeneală uşoară,' stătu o clipă în cumpănă, apoi spuse:

— Încă o vorbă, jupâne cavaler.

— Pentru mine, fiecare cuvânt al domniei tale este o dovadă de bunăvoinţă.

— Domnia ta l-ai cunoscut pe jupân. Andrzej Kmicic.

— L-am cunoscut, jupâniţă. la Kiejdany. Ultima oară l-am văzut la Pilwiszki, când veneam încoace din Podlasie.

— E adevărat. e adevărat ce spunea prinţul că jupân Kmicic s-a oferit să ridice mâna asupra regelui polonez?

— Nu ştiu, jupâniţă. Ştiu doar că la Pilwiszki s-au sfătuit îndelung, după care prinţul a plecat cu el în pădure, unde a întârziat atât de mult, încât Paterson începuse să se teamă şi a trimis oştenii în întâmpinarea lui. Eu mă aflam în fruntea pâlcului. L-am întâlnit pe prinţ, întorcându-se singur. Am băgat de scamă că era foarte întărâtat, de parcă trecuse printr-o mare emoţie. Vorbea de unul singur, lucru care nu i se întâmplase niciodată. L-am auzit spunând:

„Diavolul, ar fi în stare de una ca asta.” Altceva nu mai ştiu nimic. Mai târziu însă, când prinţul ne-a destăinuit ce-i propusese Kmicic, mi-am zis că atunci trebuie să se fi întâmplat.

Billewiczówna îşi şnurui buzele.

— Mulţumesc! rosti.

Şi după o clipă rămase singură.

Gândul la fugă puse stăpânire pe ea. Hotărî să se smulgă cu orice preţ din aceste locuri spăimoase şi de sub oblăduirea prinţului trădător. Dar încotro s-o apuce? Satele şi oraşele erau în mâna suedezilor, mânăstirile dărâmate, castelele făcute una cu pământul, ţara întreagă mişuna de lefegii şi de fugarii de la oaste, de tâlhari şi de tot felul de lotri. Ce soartă putea s-o aştepte pe o jupâniţa aruncată în această vâltoare? Cine va merge cu ea? Mătuşa Kulwiecówna, spătarul de Rosienie şi zece-cincisprezece slujitori. Erau oare destui, ca s-o apere? Poate că ar fi mers şi Ketling, poate că ar fi găsit o mână de oşteni credincioşi şi de prieteni care ar fi vrut să-i însoţească, dar Ketling o îndrăgise, nu mai încăpea nici o îndoială, şi nu putea să aibă faţă de el o datorie de recunoştinţă, pe care ar fi trebuit s-o plătească pe urmă cu un preţ prea mare.

În sfârşit, ce drept avea să închidă viaţa acestui tânăr abia trecut de vârsta copilăriei, aruncându-l în ghearele primejdiei, dacă nu-i putea oferi în schimb decât prietenia. Se întreba deci ce să facă, unde să fugă, deoarece pretutindeni o ameninţau pierzania şi ruşinea.

Cuprinsă de îndoieli, începu să se roage fierbinte, repetând mai ales o rugăciune pe care o rostea întotdeauna bătrânul polcovnic, când se afla în nevoie, şi care începea astfel:

Cel de Sus pruncul ţi-a scăpat De-a lui Irod urgie.

Spre Egipt calea ţi-a-ndreptat, Găsindu-ţi pază ţie.

În acest timp, afară se ridică un vânt grozav şi copacii din livadă începură să se tânguie. Deodată, jupâniţă cufundată în rugăciune îşi aduse aminte de codrii la marginea cărora

crescuse de mică şi îi fulgeră prin minte că numai acolo putea să găsească un adăpost fără primejdie.

Oleńka răsuflă uşurată, deoarece găsise, în sfârşit, ceea ce căuta. Aşa-i, în pădurile de la Zielonka şi Rogowska! Vrăjmaşii n-aveau să pătrundă până acolo şi nici lotrii nu umblau după pradă. Acolo până şi oamenii din partea locului, dacă nu erau cu luare-aminte, puteau să se rătăcească şi să caute zadarnic drumul până când erau sfâşiaţi de fiare, darmite străinii care nu cunoşteau cărările. Acolo o vor apăra Domaszcwiczii vânători şi Stakjenii, iar dacă ei nu mai erau acolo, dacă îl urmaseră cu toţii pe Wołodyjowski, putea să ajungă prin pădure în alte ţinuturi şi să-şi caute liniştea în alţi codri.

Amintirea lui Wołodyjowski o înveseli pe Oleńka. Un ocrotitor ca el i-ar fi trebuit. Era un oştean de nădejde, o sabie înapoia căreia ar fi scăpat şi de Kmicic şi de Radziwiłłi. Îşi aduse aminte că el o sfătuise, atunci când îl prinsese pe Kmicic la Billewicze, să-şi caute adăpost în Codrul Białowieska.

Şi avea dreptate! Rogowska şi Zielonka erau prea aproape de Radziwiłłi, în vreme ce la Białowieża se afla Sapieha, acela care îl ştersese de pe faţa pământului pe cel mai înfricoşător dintre Radziwiłłi.

Aşadar, la Białowieża trebuia să fugă, fie şi astăzi sau mâine! Nu va mai zăbovi deloc după întoarcerea spătarului de Rosienie.

Se va adăposti în bungetele întunecate ale Codrului Białowieska, iar mai târziu, când va trece furtuna, într-o mânăstire. Numai acolo putea să-şi găsească tihna adevărată şi uitarea oamenilor, uitarea durerii, a părerii de rău şi a dispreţului.

Capitolul XVI.

Spătarul de Rosienie se întoarse după câteva zile. Cu toate că avea scrisoare de liberă trecere de la Bogusław, ajunsese numai până la Rosienie; n-avea rost să se mai ducă ia Billewicze, căci acolo nu mai era nimic. Conacul,

acareturile, satul, totul arsese până la temelie în ultima bătălie pe care o dăduse acolo preotul Straszewicz în fruntea oamenilor săi cu rotmistrul suedez Rossa. Bărbaţii se aflau prin păduri sau în cetele înarmate. Dintr-un sat bogat nu rămăseseră decât pământul şi apa.

Pe de altă parte, drumurile erau pline de „tâlhari”, fugari din toate oştirile, care umblau în pâlcuri mari, îndeletnicindu-se cu jaful, aşa că nici cetele mai mici de oşteni nu se aflau în siguranţă din pricina lor. De aceea, spătarul nici măcar nu se putuse convinge dacă butoaiele cu bani de argint îngropate în livadă mai erau la locul lor, aşa că se întorcea la Taurogi furios şi îngrijorat, nutrind o ură grozavă împotriva vrăjmaşilor.

Abia apucă să coboare din şaretă, că Oleńka îl duse în odaia ei şi îi povesti tot ce-i spusese Hassling-Ketling.

Bătrânul şleahtic se cutremură, deoarece neavând copii, ţinea la jupâniţă ca la ochii lui. O vreme se mulţumi să strângă mânerul săbiei, repetând: „Care eşti cinstit, loveşte!” apoi îşi luă capul în mâini şi vorbi după cum urmează:

— Mea culpa, mea maxima culpa! Şi mie mi se năzărea uneori ce-mi şoptea la ureche unul şi altul că diavolul ăsta şi-a pierdut capul din pricina ta, dar nu ziceam nimic, ba mai puneam şi mâinile în şolduri, gândind: „N-are decât să se însoare!” Noi ne înrudim cu neamurile Gosiewski şi Tyzenhauz. De ce nu ne-am putea înrudi şi cu Radziwiłłi? Dumnezeu mă pedepseşte pentru trufia mea. Straşnică înrudire a mai născocit trădătorul, Trăsni-i-ar să-l trăsnească! Vroia să fie ruda noastră, cum vrea taurul de la curte să fie ruda junincilor din sat! Aşteaptă însă, înainte de a-mi putrezi braţul şi sabia.

— Acum trebuie să ne gândim cum să scăpăm de aici! răspunse Oleńka.

Şi îi înfăţişă planurile sale de fugă.

Liniştindu-se, spătarul ascultă cu luare-aminte, iar la sfârşit zise:

— Ar fi mai bine să-mi adun robii şi să alcătuiesc o ceată înarmată! O să-i hărţuiesc şi eu pe suedezi, cum îi hărţuiesc şi alţii, cum a făcut Kmicic cu Chowański. Iar tu vei fi mai în siguranţă în pădure şi pe câmp decât la curtea acestui trădător şi eretic.

— Prea bine! consimţi jupâniţă.

— Nu numai că nu mă împotrivesc, continuă spătarul înflăcărat, dar socotesc că trebuie să ne grăbim. De robi şi de coase nu duc lipsă. E drept că mi-au ars conacul, dar nu-i nimic, o să adun ţăranii din celelalte sate. Toţi Billewiczii care se află pe câmpul de luptă vor veni alături de noi. „O să-ţi arătăm noi rudenie. O să-ţi arătăm ce înseamnă să ameninţi cinstea Billewiczownei. Eşti un Radziwiłłi? Nu face nimic! E adevărat că în neamul Billewicz nu avem hatmani, dar nu avem nici trădători! O să vedem pe cine o să urmeze toată Samogiţia!”

Aici se întoarse spre jupâniţă.

— Pe tine o să te ducem la Białowieża, iar noi o să ne întoarcem! Altminteri nu poate fi! Trebuie să-şi primească pedeapsa pentru această jignire, fiindcă e vorba de o pată asupra întregii stări a şleahticilor. Numai nemernicii nu vor fi de partea noastră! Dumnezeu, fraţii şleahtici şi cetăţenii vor fi alături de noi, iar atunci focul şi sabia! Billewiczii vor ţine piept Radziwiłłilor! Cine nu-i cu noi, e un infamis, ca şi acela care nu va scoate sabia să-l înfrunte pe trădător. Regele, Seimul, întreaga Republică sunt cu noi!

Spătarul, stacojiu şi cu ciuful zbârlit, începu să bată cu pumnul în masă.

— Războiul acesta e mai grabnic decât cel cu suedezii, pentru că noi înfăţişăm întreaga stare a cavalerilor, toate legile, Republica întreagă, nedreptăţită şi clintită în temeliile ei. Infamis este acela care nu înţelege! Această ţară va pieri, dacă trădătorul nu-şi va primi pedeapsa cuvenită.

Spătarul se înflăcăra din ce în ce mai mult, aşa că Oleńka se văzu nevoită să-l liniştească. Până acum stătuse nepăsător, deşi se părea că nu numai ţara, ci şi întreaga lume piere. Abia acum, când Billewiczii fuseseră jigniţi, vedea în asta cea mai cumplită primejdie pentru ţară şi începea să răcnească asemeni leului.

Jupâniţa, care avea o mare înrâurire asupra lui, izbuti să-l potolească în cele din urmă, lămurindu-i că pentru scăparea lor, pentru ca fuga să izbândească, trebuie să păstreze cea mai mare taină şi să nu-i arate prinţului că ştiu sau bănuiesc ceva.

Îi făgădui că va face tot ce-i va spune ea, după care vorbiră numai despre fugă. Lucrul nu era prea greu, pentru că se părea că nu-i păzeşte nimeni.

Spătarul hotărî să trimită înainte un slujitor cu scrisori către vechili, ca să-i strângă îndată pe ţăranii din toate satele lui şi ale altor Billewiczi şi să-i înarmeze.

După aceea, şase slujitori de încredere aveau să plece chipurile la Billewicze după butoiaşele cu bani şi argintărie şi, oprindu-se în pădurile de la Girlakole, să-şi aştepte stăpânii acolo cu cai, lucruri şi hrană. Spătarul şi Oleńka plănuiră să plece de la Taurogi cu sania şi doi slujitori, prefăcându-se că vor să meargă până la Gawna, după care să încalece pe cai şi să pornească în goană. La Gawna se duceau adesea la familia Kuczuk-Olbrotowski, unde se întâmpla să rămână peste noapte, aşa că se aşteptau ca plecarea lor să nu atragă atenţia nimănui şi să nu fie urmăriţi decât după două sau trei zile, când se vor afla în mijlocul cetelor înarmate prin codrii neumblaţi. Lipsa prinţului Bogusław le sporea speranţele.

În acest timp, jupân Tomasz începu în grabă pregătirile. Slujitorul cu scrisorile plecă în ziua următoare. A treia zi spătarul vorbi pe larg cu Paterson despre banii îngropaţi, care se ridicau la peste o sută de mii de cernoveţi, şi despre aducerea lor fără primejdie la Taurogi. Paterson îl crezu cu uşurinţă, deoarece şleahticul nu numai că trecea drept foarte bogat, dar era cu adevărat.

— Domnia ta, trebuie să-i aducem cât mai repede, spuse scoţianul, şi dacă e nevoie, îţi dau şi oştenii de trebuinţă.

— Cu cât vor fi mai puţini cei care ştiu ce aduc, cu atât va fi mai bine. Am slujitori de credinţă, iar butoaiele voi

porunci să le acopere cu lemne sau cu doage la care nu se va lacomi nimeni.

— Mai bine cu doage decât cu cânepă, zise Paterson, pentru că prin cânepă poţi să împungi cu sabia sau cu suliţa şi să vezi că la fund e altceva. Domnia ta ai face bine să-i dai banii prinţului pe bază de chitanţă. Ştiu că are nevoie de bani, pentru că veniturile de pe moşii întârzie.

— Aş dori să-l mulţumesc pe prinţ în aşa fel, încât să nu mai aibă nevoie de nimic! răspunse şleahticul.

Cu aceasta discuţia luă sfârşit şi totul părea că se potriveşte de minune, deoarece slujitorii plecară numaidecât, iar spătarul şi Oleńka urmau să plece a doua zi.

Dar, odată cu lăsarea serii, Bogusław se întoarse pe neaşteptate în fruntea celor două polcuri de raitieri prusieni. Se vede că treburile nu-i mergeau prea bine, de vreme ce era tare furios şi îngrijorat.

În aceeaşi zi, adună sfatul de război alcătuit din graful Sejdewitz, împuternicitul electorului, Paterson, Sakowicz şi polcovnicul de raitieri Kyritz.

Chibzuiră până la ceasurile trei din noapte asupra campaniei din Podlasie împotriva lui jupân Sapieha.

— Electorul şi regele suedez mi-au dat ceva oştire, spuse prinţul. Una din două: dacă-l vom găsi pe Sapieha în Podlasie, va trebui să-l nimicim, iar dacă nu va mai fi acolo, vom ocupa ţinutul fără nici o piedică. Şi într-un caz şi în celălalt e nevoie de bani, or bani nu mi-au dat nici electorul şi nici regele suedez, pentru că n-au nici ei.

— Cine poate să aibă bani, dacă nu luminăţia ta?! răspunse graful Sejdewitz. Toată lumea vorbeşte de comorile nenumărate ale Radziwiłłilor.

La acestea, Bogusław:

— Jupâne Sejdewitz, dacă aş primi toate veniturile de pe moşiile mele, aş avea mai multe parale decât cinci prinţi de-ai voştri. Dar ţara e bântuită de război, veniturile nu mi se trimit sau cad în mâinile răzvrătiţilor. Aş putea să iau bani

pe bază de iscălitură de la oraşele prusiene, dar domnia ta ştii cel mai bine ce se petrece acolo; numai pentru Jan Kazimierz şi-ar deschide băierile pungii.

Şi Królewiec?

— Ce se poate lua am luat, dar e prea puţin.

— Luminăţia ta, socotesc un noroc că pot să-ţi dau un sfat bun! spuse Paterson.

— Mai bine mi-ai da bani gheaţă.

— Sfatul meu înseamnă bani. Nu mai departe decât ieri, jupân Billewicz mi-a spus că a îngropat sume mari în grădina de la Billewicze şi ar vrea să aducă banii aici, ca să ţi-i dea luminăţiei tale în schimbul unei chitanţe.

— Parcă mi-ai picat din cer şi şleahticul de asemenea! se bucură Bogusław.

— Cam cât să fie?

— Peste o sută de mii de cerwoneţi, afară de argintărie şi alte lucruri de preţ, care fac încă pe atâta.

— Şleahticul nu va consimţi să prefacă argintăria şi podoabele în bani gheaţă, dar le-am putea zălogi. Îţi sunt recunoscător, Paterson, pentru povaţa ta. Mâine voi vorbi neapărat cu Billewicz.

— Atunci am să-l previn, fiindcă mâine vroia să se ducă la Gawna cu jupâniţa, la familia Kuczuk-Olbrotowski.

— Spune-i dar să nu plece până nu vorbeşte cu mine.

— Slujitorii i-a şi trimis înainte, mă tem încă de vreo primejdie.

— Am putea repezi un polc întreg după ei, în sfârşit, o să mai stăm de vorbă. Îmi pică la vreme pleaşca asta! Pe de altă parte, ce bucurie să smulg Republicii ţinutul Podlasie cu banii acestui sprijinitor al regelui şi mare patriot.

Spunând acestea, prinţul se desparţi de povăţuitorii săi, pentru că trebuia să se dea în seama slujitorilor, a căror sarcină era să-l scalde în fiecare seară, să-l ungă şi să-l întremeze în fel şi chip, ca să-i păstreze frumuseţea ieşită din comun. De obicei, aceste îndeletniciri durau un ceas,

câteodată şi două, iar acum prinţul era şi aşa destul de trudit de drum.

A doua zi, de dimineaţă, Paterson îi opri pe spătar şi pe Oleńka, vestindu-i că prinţul doreşte să se vadă cu ei. Trebuiau să-şi amâne plecarea, dar nu se neliniştiră prea mult, deoarece Paterson le spuse despre ce e vorba.

Un ceas mai târziu sosi prinţul. Cu toate că jupân Tomasz şi Oleńka îşi făgăduiseră cu sfinţenie să-l întâmpine ca mai înainte, cu toată străduania lor, nu izbutiră câtuşi de puţin.

Chipul jupâniţei se schimbă, iar spătarului i se urcă sângele în obraji la vederea tânărului prinţ şi o vreme rămaseră amândoi descumpăniţi şi mohorâţi, sforţându-se zadarnic să se liniştească.

Prinţul, din contră, se purta fără stinghereală, doar trăsăturile i se alungiseră puţin şi faţa-i era acoperită de un strat de pomadă mai subţire decât de obicei, dar tocmai această paloare se potrivea de minune cu veşmintele lucioase de dimineaţă, spuzite cu argint. Îşi dădu seama dintr-odată că amândoi îl primesc parcă altfel, cu mai puţină bucurie decât de obicei. La început se gândi că cei doi regalişti aflaseră de legăturile lui cu suedezii şi de aci răceala purtării lor.

Hotărî, aşadar, să le arunce praf în ochi şi după obişnuitele vorbe măgulitoare, începu astfel:

— Jupâne spătar, ai auzit fireşte şi domnia ta de nenorocirea care mi s-a întâmplat.

— Luminăţia ta vorbeşti de moartea prinţului voievod? întrebă spătarul.

— Nu numai despre moartea lui. E o lovitură năprasnică, dar m-am lăsat în paza lui Dumnezeu care gândesc că l-a plătit cu dărnicie pe vărul meu pentru toate nedreptăţile îndurate. Mi-a pus în spinare o nouă povară, fiindcă sunt silit să mă lupt cu fraţii mei, iar asta e o soartă amară pentru fiecare om care-şi iubeşte ţara.

Spătarul nu răspunse nimic, mulţumindu-se să privească pe furiş la Oleńka.

Iar prinţul vorbi mai departe:

— Prin munca mea, prin truda mea şi numai Dumnezeu ştie cu ce preţ eram pe cale de a statornici pacea. Mai era nevoie numai de iscălirea înţelegerii. Suedezii aveau să plece din Polonia, nepretinzând altă răsplată afară de învoirea regelui şi a stărilor ca după moartea lui Jan Kazimierz să fie înscăunat ca domn Carolus. Un războinic atât de mare şi puternic ar fi fost o adevărată mană cerească pentru Republică. Mai mult, urma să ne lase de îndată ajutoare pentru războaiele cu Ucraina şi septentrionii. Am fi lărgit şi mai mult hotarele, dar lui jupân Sapieha nu-i convine, fiindcă nu-i mai poate asupri pe Radziwiłłi. Toţi au primit înţelegerea, numai el se împotriveşte cu armele, nepăsându-i decât de interesele lui. De aceea, s-a hotărât să se folosească împotriva lui puterea armelor, iar această sarcină mi-a fost încredinţată mie, cu învoirea tainică a lui Jan Kazimierz şi a lui Carolus. Asta e! Nu m-am dat în lături niciodată de la datorie şi nu mă voi da nici acum, deşi nu vor fi puţini cei care mă vor judeca strâmb, gândind că încep războiul între fraţi numai din răzbunare.

La acestea, spătarul:

— Luminăţia ta, cei care te-au cunoscut atât de bine ca noi, aceia nu se vor lăsa înşelaţi şi vor şti să înţeleagă cum se cuvine planurile luminăţiei tale.

Spătarul, încântat de propria şiretenie şi de cum o adusese din condei, clipi din ochi aproape pe faţă spre Oleńka, încât aceasta se temu să nu-l vadă prinţul.

Dar Bogusław văzu şi el.

„Nu mă crede”, îşi spuse în gând.

Şi, cu toate că nu se arătă mânios, se simţi umilit în adâncul sufletului. Era convins că neîncrederea într-un Radziwiłł însemna o jignire chiar şi atunci când acesta binevoia să scornească lucruri neadevărate.

— Mi-a spus Paterson, zise după o clipă, că domnia ta vrei să-mi încredinţezi banii pe care-i ai în schimbul iscăliturii.

Îţi îndeplinesc dorinţa cu dragă inimă, fiindcă recunosc că şi eu sunt la strâmtoare. Când se va aşeza pacea, vei face cum vei crede de cuviinţă, vei primi banii înapoi sau am să-ţi dau câteva sate în arendă în aşa fel încât folosul să fie de partea domniei tale. Aici prinţul se întoarse spre Oleńka:

— Jupâniţă, iartă-mă că nu vorbesc despre suspine şi dragoste înaintea unei făpturi atât de desăvârşite. Ştiu că te nedreptăţesc, dar trăim asemenea vremuri, încât nu pot să-ţi arăt toată admiraţia care ţi se cuvine.

Oleńka îşi lăsă ochii în jos şi, apucându-şi rochia – cu vârful degetelor, îi făcu o închinăciune, fără să rostească nici un cuvânt.

În acest timp, spătarul îşi ticlui în minte un plan nespus de nătâng, dar pe care îl socotea grozav de iscusit.

„O să fug cu jupâniţa şi n-o să-i împrumut nici bani”, se gândi. După care, dregându-şi glasul şi netezindu-şi ciuful, spuse:

— Luminăţia ta, sunt bucuros că te pot ajuta. Nu i-am spus totul lui Paterson, pentru că mai e şi vreo jumătate de garniţă de cerwoneţi, pe care am îngropat-o în alt loc, ca în caz de nenorocire să nu pierd toţi banii. Afară de asta mai sunt şi butoiaşele altor Billewiczi, dar acestea au fost îngropate în lipsa mea sub privegherea acestei jupâniţe şi numai ea poate arăta locul, fiindcă omul care le-a cărat a murit. Luminăţia ta îngăduie să plecăm amândoi şi vom aduce toţi banii.

Bogusław îl privi cu luare-aminte,

— Cum aşa? Paterson mi-a spus că domnia ta ai şi trimis slujitorii, aşa că ei trebuie să ştie unde sunt banii.

— Dar despre ceilalţi nu ştie nimeni afară de ea.

— Trebuie să-i fi îngropat într-un loc care să poată fi înfăţişat; uşor prin vorbe sau desemnat pe hârtie.

— Vorbele zboară, răspunse spătarul, iar slujitorii nu se pricep să umble cu hârtiile. O să ne ducem amândoi, asta e!

— Pentru Dumnezeu, domnia ta trebuie să-ţi cunoşti bine grădina, aşa că du-te numai domnia ta. La ce bun să te mai

însoţească şi jupâniţă Alexandra.

— Singur nu mă duc! răspunse spătarul hotărât. Bogusław se uită pentru a doua oară cercetător la el, după care se aşeză mai bine şi începu să-şi lovească cizmele cu nuiaua de trestie.

— E neapărată nevoie? întrebă. Prea bine, dar în acest caz vă dau două polcuri de călărime care să vă întovărăşească până acolo şi înapoi.

— N-avem trebuinţă de nici un polc. Ne ducem şi ne întoarcem singuri. Acolo nu ne ameninţă nici o primejdie, suntem doar pe moşiile noastre.

— Ca orice gospodar care doreşte binele oaspeţilor săi, nu pot îngădui ca jupâniţa Alexandra să plece fără însoţitori înarmaţi, aşa că domnia ta alege: ori singur, ori amândoi cu oşteni.

Spătarul înţelese că se lăsase prins în propria capcană şi îl cuprinse asemenea furie, încât uită de orice prevedere şi strigă:

— Luminăţia ta, alege: ori plecăm amândoi fără polcurile de călăreţi, ori nu dau banii!

Jupâniţa Alexandra îl privi rugătoare, dar el se făcuse stacojiu şi începuse să gâfâie. Totuşi era un om prevăzător din fire şi aproape sfios, căruia îi plăcea să sfârşească totul prin bună înţelegere, dar când îşi ieşea din pepeni, când era prea pornit împotriva cuiva sau când intra în joc cinstea Billewiczilor, atunci sărea la sfadă cu un curaj nemaipomenit, chiar dacă era vorba de un duşman mult mai puternic decât el.

Aşa făcu şi acum, îşi puse mâna stângă în şold şi, lovind mânerul săbiei, începu să strige în gura mare:

— Ce înseamnă asta, suntem ostatici? Vor să asuprească un şleahtic liber, încâlcind cele mai sfinte drepturi?

Bogusław, rezemat de spătarul scaunului, se uita cercetător la el, fără semne vizibile de mânie, doar privirea îi devenea tot mai rece şi îşi lovea cizmele cu varga din ce în

ce mai repede. Dacă spătarul l-ar fi cunoscut mai bine, ar fi ştiut că îl ameninţă o mare primejdie.

Firea lui Bogusław era de-a dreptul înfricoşătoare, pentru că nu se ştia niciodată când cavalerul curtenitor şi omul iscusit, obişnuit să se stăpânească, se pot schimba în magnatul sălbatic şi neînfrânat care calcă în picioare orice oprelişti cu cruzimea unui despot oriental. Creşterea aleasă, obiceiurile deprinse la cele mai strălucitoare curţi din Europa, cumpănirea pe care o învăţase printre oameni şi purtările frumoase erau ca nişte flori minunate şi puternice dedesubtul cărora se ascundea un tigru.

Dar spătarul nu ştia toate acestea şi, orbit de mânie, striga mai departe:

— Luminăţia ta, nu te mai preface, căci te cunosc! Vezi că regele suedez şi electorul, pe care îi slujeşti împotriva ţării, ca şi rangul tău de prinţ, nu te vor apăra înaintea judecăţii, iar săbiile şleahticilor te vor învăţa bunele obiceiuri. tinere!

Bogusław zvâcni în picioare, frânse într-o clipă nuiaua de trestie în mâinile-i de fier şi, zvârlind bucăţile la picioarele spătarului, rosti cu un glas înăbuşit, înspăimântător:

— Uite ce fac cu drepturile voastre, cu judecăţile şi privilegiile voastre!

— E o nedreptate strigătoare la cer! strigă spătarul.

— Tăcere, şleahtic prăpădit! strigă şi prinţul. Te zdrobesc ca pe un vierme! Şi se îndreptă spre el, ca să-l apuce de piept pe şleahticul uluit şi să-l izbească de perete.

Atunci Billewiczówna se ivi între ei.

— Ce vrei să faci, luminăţia ta? întreba.

Prinţul se opri.

Cum stătea cu nările fremătând, cu faţa învâlvorată şi foc în priviri, jupâniţă semăna cu Minerva înfuriată. Pieptul i se umfla ca valurile mării şi era atât de frumoasă în mânia ei, că Bogusław rămase cu ochii la ea şi toate poftele i se răsfrânseră pe chip, ca nişte şerpi care colcăiau în sufletu-i întunecat.

Curând mânia îi trecu şi se linişti. Se mai uită o vreme la Oleńka, în cele din urmă faţa i se îmblânzi, îşi înclină capul pe piept şi spuse:

— Iertare, îngerească jupâniţă! Inima mi-e plină de supărare şi durere, aşa că nu mai pot să mă stăpânesc.

Şi părăsi încăperea.

Oleńka începu să-şi frângă mâinile, iar spătarul, revenindu-şi, se luă cu mâinile de păr şi strigă:

— Eu am stricat totul, eu sunt pricina pierzaniei tale!

Prinţul nu se arătă toată ziua. Prânzi în odăile lui numai cu Sakowicz. Răscolit până în adâncul sufletului, nu mai putea să gândească tot atât de limpede ca înainte, îl chinuia fierbinţeala, semn că în curând avea să fie cuprins de friguri năprasnice, în timpul cărora înţepenea cu totul, de era nevoie să-i facă frecţii. Starea de acum o punea pe seama dragostei neobişnuit de puternice, gândind că dacă nu-şi va găsi împlinirea, avea să moară.

De aceea, povestindu-i lui Sakowicz cearta cu spătarul, vorbi astfel:

— Mâinile şi picioarele îmi ard, simt furnicături pe spinare, gura mi-e amară şi plină de foc. Pe toţi cornuţii din iad, ce să fie asta? Niciodată nu mi s-a întâmplat aşa ceva!

— Pentru că luminăţia ta eşti plin de cinste ca un clapon fript pe caşa. Prinţul clapon, prinţul clapon! Ha, ha!

— Eşti un prost!

— Prea bine!

— N-am nevoie de glumele tale!

— Luminăţia ta, ia-ţi lăuta şi du-te sub fereastra fetei, poate că o să vezi. pumnul. spătarului. Ptiu, la dracu, un om atât de hotărât ca Bogusław Radziwiłł!

— Eşti un nătărău!

— Prea bine! Văd că luminăţia ta începi să vorbeşti de unul singur şi să-ţi spui adevărul în faţă. Cutează, haide! Nu mai trebuie să ţii seama de rang!

— Vezi tu, Sakowicz, Castor al meu îşi cam ia nasul la purtare şi de aceea deseori primeşte câte un picior în

coastă; s-ar putea ca tu s-o păţeşti şi mai rău.

Sakowicz sări ca opărit, cum făcuse nu demult spătarul de Rosienie, şi pentru că avea darul iniţiativei, începu să strige cu un glas care semăna atât de mult cu al spătarului, încât nevăzând cine vorbeşte, oricine se putea înşela.

— Ce înseamnă asta, suntem ostatici? Vor să asuprească un şleahtic liber. Încălcând cele mai sfinte drepturi?

— Dă-mi pace, dă-mi pace! îi spuse prinţul cu aprindere. Pe nătărăul ăla bătrân l-a apărat ea, dar pe tine n-are cine să te apere.

— Dacă ea a avut grija să-l apere, trebuia s-o îngrijeşti şi luminăţia ta!

— Altminteri nu se poate, aici e vorba de niscaiva farmece. Fie că mi-a făcut ceva, de m-a vrăjit, fie că stelele sunt aşezate astfel. Încât îmi pierd minţile. Dac-ai fi văzut-o când îl apăra pe netrebnicul de unchiu-său. Dar tu nu pricepi nimic! Mi se învârte capul! Uite cum îmi ard mâinile! Una ca ea să iubeşti, s-o strângi la piept, să.

— Să ai copii cu ea! adăugă Sakowicz.

— Chiar aşa, să ştii, şi voi avea, fiindcă altfel mă va mistui vâlvătaia din mine. Pentru Dumnezeu, ce se petrece-cu mine. Pe toţi dracii de pe pământ şi din iad, să mă însor sau ce să fac?

Sakowicz se posomori.

— Luminăţia ta, n-ar trebui să te gândeşti la una ca asta.

— Ba tocmai că mă gândesc şi dacă vreau, am s-o fac chiar dacă un polc întreg de Sakowicz mi-ar repeta întruna: „Luminăţia ta, n-ar trebui să te gândeşti la una ca asta!”

— Ehei după câte văd, nu-i de glumă!

— Sunt bolnav, vrăjit, altfel nu se poate!

— La urma urmei, de ce nu vrei, luminăţia ta, să faci ce te-am povăţuit?

— Poate că am să fac! Ducă-se dracului toate visele, toţi Billewiczii şi toată Lituania cu prejudecăţile ei şi cu Jan Kazimierz pe deasupra. Altfel nu izbutesc. Văd că nu izbutesc! Ajunge! Ce mare lucru, ce mare scofală! Şi când

te gândeşti că am şovăit atâta vreme! Mi-a fost frică de vise, de Billewiczi şi de tribunale, de gloatele şleahticilor şi de norocul lui Jan Kazimierz! Haide, spune-mi că sunt un nătărău! Auzi, îţi poruncesc să-mi spui că sunt un nătărău!

— Iar eu n-am să ascult, pentru că acum eşti un Radziwiłł, nu un vicar calvin. Bolnav însă cred că eşti, luminăţia ta, fiindcă nu te-am văzut niciodată în asemenea stare.

— E adevărat! În cele mai trudnice împrejurări mă mulţumeam să dau din mână şi să fluier nepăsător, dar acum parcă mă îmboldeşte cineva cu pintenii în şolduri.

— E lucru de mirare, fiindcă dacă fata asta te-a fermecat într-adevăr, apoi n-a făcut-o ca să fugă, iar din cele ce mi-ai spus luminăţia ta, se arată că vroiau s-o şteargă pe furiş amândoi.

— Mi-a spus Ryff că asta e înrâurirea lui Saturn spre care se înălţa în această lună aburi fierbinţi.

— Luminăţia ta, mai bine ia-ţi-l pe Jupiter ca ocrotitor, pentru că acesta a avut noroc şi fără nuntă. Toate se vor sfârşi cu bine, numai că luminăţia ta nu trebuie să mai pomeneşti de nuntă, dar dacă e vorba de una pro forma.

Deodată, starostele de Oszmiana se lovi cu palma peste frunte.

— Ia stai, luminăţia ta. Am auzit de o întâmplare asemănătoare în ţinuturile prusiene.

— Îţi şopteşte diavolul ceva la ureche? Hai, dă-i, drumul!

Sakowicz tăcu însă un răstimp mai lung, în sfârşit, faţa i se lumină şi zise:

— Luminăţia ta, mulţumeşte-i norocului că ţi-a dat un prieten ca Sakowicz.

— Ei, ce-i nou, ce-i nou?

— Nimic, numai că am să-ţi fiu cumnat de mână la nuntă! Sakowicz se înclină. E o mare cinste pentru un sărăntoc de şleahtic.

— Nu te mai prosti, spune repede!

— La Tylża se află un oarecare Plaska, sau cam aşa ceva, care odinioară era preot la Nieworany, dar schimbându-şi

credinţa, a devenit luteran, s-a însurat şi a fost luat de elector sub oblăduirea lui; acum vinde cu preţ bun peşte afumat celor din Samogiţia. La vremea lui, până şi episcopul Parczewski s-a străduit să-l readucă în Samogiţia, Unde mai mult ca sigur că l-ar fi ars pe rug, dar electorul n-a vrut să-şi dea semenul întru credinţă.

— Ce-mi pasă mie de toate astea? Nu mai tărăgăna lucrurile!

— Ce-ţi pasă luminăţiei tale? Uite că ar trebui să-ţi pese, fiindcă el o să vă coasă ca faţa de căptuşeală, înţelegi, luminăţia ta? Dar pentru că meşterul e nătâng şi nu face parte din breaslă, nu va fi prea greu să rupem cusăturile pe urmă, pricepi, luminăţia ta? Cei din breaslă nu vor recunoaşte şi nu vor întări cusătura, în schimb, noi vom scăpa de orice gâlceavă şi împotrivire. Meşterului putem să-i sucim capul după aceea, iar luminăţia ta te vei putea plânge că ai fost înşelat cu bună ştiinţă, înţelegi? Înainte de asta însă: crescite et multiplicamini{16}. Sunt cel dintâi care-ţi dau binecuvântarea.

— Înţeleg şi nu prea! spuse prinţul. La dracu, înţeleg de minune. Sakowicz, trebuie să te fi născut cu dinţii rânjiţi ca strigoii. O să ajungi pe mâna călăului, altfel nu se poate. Aşa, jupâne staroste! Dar cât trăiesc eu, n-o să ţi se clintească nici un fir de păr, iar răsplata nu va fi nici ea prea mică. Atunci eu.

— Luminăţia ta trebuie să-i ceri mâna Billewiczównei şi spătarului. Dacă o să fii respins, dacă nici astfel n-o să izbutim, atunci să dai poruncă să mă jupoaie de piele, să-mi facă curele pentru sandale din ea, şi să plec în pelerinaj la. Roma. Împotriva unui Radziwiłł te poţi burzului, când vrea să se drăgostească, dar când binevoieşte să se însoare, n-are nevoie să gâdile nici un şleahtic. Numai că luminăţia ta trebuie să-i spui spătarului şi jupâniţei că din pricina electorului şi a regelui suedez, care ţi-o peţesc pe prinţesa des Deux Ponts, cununia nu trebuie dată în vileag până când nu se încheie pacea. Dealtfel, în actul de zestre scrieţi

ce poftiţi. Nici una dintre cele două biserici nu-l va întări. Ei?

Bogusław tăcu un răstimp, doar pe obraji i se iviră pete roşietice sub pomadă. După o clipă, zise:

— N-avem timp, peste trei zile musai să pornesc asupra lui Sapieha.

— Se potriveşte de minune! Dacă aveam vreme mai multă, nu mai puteam îndreptăţi graba formelor. Păi cum? Luminăţia ta ai să pui pe seama lipsei de timp faptul că vă cunună cel dintâi preot care se află la îndemână, ca în orice împrejurări grabnice. Vor gândi şi ei tot aşa: „S-o facem repede, fiindcă n-avem timp de pierdut!” E o jupâniţă vitează, aşa că luminăţia ta poţi s-o iei şi în campanie. Rege drag, dacă Sapieha te va învinge şi aşa vei fi pe jumătate biruitor.

— Bine, bine! rosti prinţul.

Dar în aceeaşi clipă se cutremură de friguri, fălcile i se încleştară şi nu mai putu scoate nici o vorbă. Tot trupul îi înţepeni, apoi începu să tremure şi să se zbată ea peştele pe uscat. Cu toate acestea, Sakowicz, speriat, nu mai avu când să aducă doftorul, căci atacul trecu destul de repede.

Capitolul XVII.

După discuţia cu Sakowicz, prinţul se duse a doua zi după-amiază la spătarul de Rosienie.

— Jupâne spătar, îi spuse la început, ultima dată m-am făcut vinovat faţă de domnia ta, lăsându-mă dus de mânie în casa mea. Mea culpa şi e cu atât mai mare, cu cât am jignit un om care se trage dintr-un neam împrietenit de veacuri cu Radziwiłłii. Acum însă vin şi te rog de iertare. Pe domnia ta să te îmbuneze recunoaşterea greşelii, iar mie să-mi fie pedeapsă. Îi cunoşti demult pe Radziwiłłi şi ştii că nu prea le place să-şi ceară iertare, dar pentru că am greşit înaintea vârstei şi a rangului domniei tale, nu mai ţin seamă cine sunt şi vin cel dintâi cu capul plecat. Aşa că, bătrâne prieten al casei noastre, socotesc că ai să-mi îngădui să-ţi strâng mâna.

Spunând acestea, îi întinse mâna, iar spătarul, căruia îi trecuse supărarea, nu cutează să i-o refuze pe a lui, deşi i-o dădu cu oarecare încetineală, şi spuse:

— Luminăţia ta, întoarce-ne libertatea şi vom fi foarte mulţumiţi.

— Sunteţi liberi şi puteţi pleca fie şi astăzi.

— Mulţumesc, luminăţia ta! răspunse spătarul uimit.

— Am o singură rugăminte pe care, deie Domnul, sa mi-o îndeplineşti.

— Ce rugăminte? întrebă spătarul cu teamă.

— Domnia ta, să asculţi cu răbdare ce vreau să-ţi spun.

— Dacă-i aşa, ascult şi până diseară.

— Nu-ţi cer să-mi dai răspuns numaidecât, ci după ce ai să cumpăneşti bine lucrurile un ceas ori două.

— Dumnezeu mi-e martor, dacă-mi recapăt libertatea, nu mai doresc nimic.

— Libertatea ţi-o vei recăpăta, domnia ta, nu ştiu însă dacă vei mai vrea să te foloseşti de ea şi dacă te vei mai grăbi să pleci din casa mea. Aş fi bucuros să socoteşti tot ce se află la Taurogi drept al domniei tale, dar acum ascultă. Ştii oare, domnia ta şi binefăcător al meu, de ce m-am împotrivit plecării jupâniţei Billewicz? Pentru că am înţeles că vreţi să fugiţi, iar eu am îndrăgit-o atât de mult pe nepoata domniei tale, încât aş fi gata să trec în fiecare zi Helespontul, ca s-o văd, cum făcea acel Leandru pentru Hera lui.

Spătarul roşi iarăşi într-o clipită.

— Luminăţia ta, cutezi să-mi spui mie una ca asta?

— Chiar domniei tale, binefăcătorul meu.

— Luminăţia ta, caută-ţi norocul la fetele de la curte, dar să nu te atingi de o fiică de şleahtic, asta nu se poate! Poţi s-o legi şi s-o ţii închisă, dar nu-ţi este îngăduit s-o ruşinezi!

— E adevărat, consimţi prinţul, dar pot să mă înclin înaintea bătrânului Billewicz şi să-i spun: Bunule părinte, dă-mi pe nepoata domniei tale de soţie, că nu mai pot trăi fără ea.

Spătarul fu atât de uluit, încât îi pieri graiul; o vreme mişcă numai din mustăţi şi ochii îi ieşiră din orbite, apoi începu să şi-i şteargă cu mâinile şi să privească ba la prinţ, ba în jurul lui prin încăpere, până când spuse:

— Visez oare sau e aievea?

— Nu visezi, binefăcătorule, nu visezi, şi ca să te conving, îţi repet cum omnibus titulis{17}: Eu, Bogusław Radziwiłł, prinţ comis al Marelui Principat al Lituaniei, te rog pe domnia ta, Tomasz Billewicz, spătar de Rosienie, să-mi dai mâna nepoatei domniei tale, Alexandra, fiica starostelui de vânătoare.

— Cum aşa? Pentru Dumnezeu, luminăţia ta, te-ai gândit bine?

— Eu m-am gândit, acum gândeşte-te şi domnia ta dacă mirele e vrednic de jupâniţă.

— De mirat ce sunt, mi s-a tăiat, răsuflarea.

— Acum poţi să judeci dacă planurile mele au fost curate sau nu.

— Luminăţia ta, nu mai ţii seama de starea noastră de şleahtici fără însemnătate?

— Oare Billewiczii sunt chiar atât de jos, aşa de puţin preţuieşti blazonul de şleahtic şi vechimea neamului? Un Billewicz poate vorbi astfel?

— Luminăţia ta, ştiu că începuturile neamului nostru trebuie căutate la Rom, dar.

— Dar, îl întrerupse prinţul, hatmani şi cancelari nu aveţi. Nu-i nimic, electori sunteţi însă, ca şi unchiul, meu din Brandenburg. De vreme ce în Republica noastră un şleahtic poate fi ales rege, nici un prag nu e prea înalt pentru picioarele lui. Eu, jupâne spătar, cu ajutorul Domnului, unchiule, mă trag dintr-o prinţesă de Brandenburg, părintele meu din prinţesa de Ostróg, dar bunicul, de falnică amintire Krzysztof I, cel poreclit Trăsnetul, mare hatman, cancelar şi voievod de Wilno, a fost căsătorit primo voto cu Sobkówna, şi nu i-a căzut mitră din cap pentru că Sobkówna era o şlahciancă de neam ca atâtea altele. În

schimb, când răposatul meu părinte s-a însoţit cu fiica electorului, l-au bârfit că nu se gândeşte la rangul lui, deşi se unea cu o casă domnitoare. Aşa-i de îndrăcită trufia voastră de şleahtici. Ei, binefăcătorule, recunoaşte că nu-l socoteşti pe Billewicz mai prejos de Sobek, nu-i aşa?

Prinţul începu să-l bată pe spate, în semn de mare prietenie, iar şleahticul se muie ca ceara şi răspunse:

— Dumnezeu să te răsplătească, luminăţia ta, pentru gândul cinstit. Mi s-a luat o piatră de pe inimă! Ei, luminăţia ta, dacă n-ar fi deosebirea de credinţă!

— Ne va uni un preot catolic, altul nu vreau nici eu.

— Îţi vom fi recunoscători toată viaţa, fiindcă e vorba de binecuvântarea lui Dumnezeu, pe care n-am fi căpătat-o, dacă vreun mişel.

Spătarul îşi muşcă limba, dându-şi seama că vroia să spună un lucru nu prea plăcut pentru prinţ, dar Bogusław se prefăcu că nu înţelege, zâmbi binevoitor şi adăugă:

— Iar în ceea ce priveşte urmaşii, n-am să mă încăpăţânez, fiindcă aş face orice pentru această minune de frumuseţe.

Chipul spătarului se lumină, de parcă ar fi căzut asupra lui toate razele soarelui.

— Adevărat, Dumnezeu a dăruit-o din belşug cu frumuseţe pe codana asta!

Bogusław îl bătu iarăşi pe umăr şi, aplecându-se la urechea şleahticului, începu să-i şoptească:

— Mă pun chezaş că primul va fi băiat, o frumuseţe de băiat!

— Hi, hi, hi!

— Pentru că altfel nu poate fi, o Billewicz.

— O Billewicz şi un Radziwiłł, adăugă spătarul, desfătându-se cu unirea celor două nume. Hi, hi, hi! O să se ducă buhul în toată Samogiţia. Ce o să mai spună jupânii Siciński, prietenii noştri, când vor vedea că Billewiczii se ridică atât de sus? Ei nu-i dădeau pace nici bătrânului polcovnic, cu toate că era un bărbat cu însuşiri romane, cinstit în toată Republica.

— O să-i alungăm din Samogiţia, jupâne spătar!

— Dumnezeule milostiv, necercetate sunt vrerile tale, dar dacă e scris ca jupânii Siciński să plesnească de invidie. atunci, facă-se voia ta!

— Amin! adăugă Bogusław.

— Luminăţia ta, nu mi-o lua în nume de rău, că poate nu sunt destul de aşezat, cum s-ar cuveni să fie un om căruia i se cere fata, şi că-mi arăt bucuria pe faţă. Dar am fost foarte îngrijoraţi şi, neştiind ce ne aşteaptă, ne-am făcut tot felul de gânduri. Am ajuns să te nedreptăţim până şi pe luminăţia ta, iar acum se vede deodată că temerile şi bănuielile erau neîntemeiate şi că putem să ne arătăm bucuria. Îţi repet, domnia ta, parcă mi s-a luat o piatră de pe inimă.

— Jupâniţa Alexandra m-a judecat şi ea tot aşa?

— Ea? Chiar dacă aş fi Cicero şi tot n-aş fi în stare să înfăţişez admiraţia pe care o nutrea înainte pentru luminăţia ta. Gândesc că numai virtutea şi sfiala înnăscută au stat în calea dragostei. Dar când va afla de dorinţa luminăţiei tale, sunt sigur că-şi va da frâu inimii care nu va întârzia să zburde voioasă pe păşunile dragostei.

— Nici Cicero n-ar fi vorbit mai frumos! răspunse Bogusław.

— Pentru că atunci, când eşti fericit, îţi vin vorbele mai uşor. Dar de vreme ce luminăţia ta asculţi cu atâta bunăvoinţă toate câte ţi le spun, atunci am să merg până la capăt.

— Mergi, jupâne spătar.

— Cu toate că e tare crudă, hic mulier are mintea unui bărbat şi mai mare mirarea cât poate fi de hotărâtă. în împrejurări în care mulţi oameni cu experienţă ar şovăi, ea nu stă deloc pe gânduri. Ce-i rău, la stânga, cei bun, la dreapta. şl ea tot la dreapta. Pare blândă, dar odată ce şi-a ales drumul, poţi să dai cu tunul, că tot nu se va abate de la el. Seamănă cu bunicul ei şi cu mine; tatăl ei era un oştean înnăscut, dar ca om era moale. mama, în schimb,

Wojnillowiczówna de domo, sora Kulwiecównei, era şi ea destul de hotărâtă.

— Jupâne spătar, mă bucur de ce-mi spui!

— N-ai să crezi, luminăţia ta, cât e de îndârjită împieliţata asta împotriva suedezilor şi a celorlalţi vrăjmaşi ai Republicii. Dacă ar bănui pe cineva de o înşelăciune cât de mică, apoi ar simţi pentru el o scârbă fără margini, de-ar fi un înger, nu un om. Luminăţia ta, iartă-l pe un bătrân care ar putea să-ţi fie părinte, ca vârstă cel puţin, dacă nu şi ca rang: leapădă-te de suedezi. Asupresc ţara mai rău ca tătarii! Porneşte-ţi oştile împotriva lor, şi nu numai eu, dar şi ea te vom urma pe câmpul de luptă! Iartă-mă, luminăţia ta, iartă-mă Am spus şi eu ce-am gândit!

Bogusław se stăpâni, după o clipă de tăcere, şi începu să vorbească astfel:

— Jupâne spătar şi binefăcătorule! ieri eraţi îndreptăţiţi, dar astăzi nu se mai cuvine să presupuneţi că vreau să vă arunc praf în ochi, spunându-vă că sunt de partea regelui şi a ţării. Îţi repet sub jurământ, ca unei rude, că tot ce-am spus despre pace şi condiţiile ei, a fost adevărul adevărat. Aş vrea şi eu să pornesc la luptă, căci şi pe mine mă îndeamnă firea, dar am văzut că scăparea Republicii se află în altă parte şi, din dragoste neprefăcută faţă de ţară, a trebuit să aleg altă cale. Şi pot să spun că mi-a izbutit un lucru nemaipomenit: după război, puterea biruitoare se pune în slujba celei înfrânte. Până şi Mazarin, cel mai şiret dintre oameni, ar fi fost mândru, dacă ar fi fost în locul meu. Nu numai jupâniţa Alexandra, ci şi eu îi urăsc pe vrăjmaşi tot atât de mult. Totuşi ce pot face? Cum să scap ţara? Nec Hercules contra plures! Aşa că mi-am zis: „În loc să pier, lucru şi mai uşor şi mai plăcut, trebuie s-o scap.”' Şi pentru că am deprins asemenea treburi de la cârmuitori pricepuţi, pentru că mă înrudesc cu electorul şi sunt bine văzut de suedezi, după cele făptuite de vărul Janusz, am început îndată negocierile. Care ar fi fost cursus lor şi foloasele Republicii, ştii şi domnia ta: sfârşitul războiului, încetarea

asupririi credinţei catolice, a bisericilor şi a clerului, a stării şleahticilor şi a gloatelor, ajutorul suedez în războaiele cu septentrionii şi cu cazacii, lărgirea hotarelor. Iar pentru toate acestea o singură răsplată: Carolus să fie rege după Jan Kazimierz. Cine a făcut mai mult pentru ţară în aceste vremuri, să mi-o spună în faţă!

— E adevărat. ar vedea-o şi un orb. numai că şleahticii vor fi grozav de nemulţumiţi că nu vor mai avea loc alegeri libere.

— Care-i lucrul de căpetenie, alegerile sau ţara?

— Amândouă sunt una, luminăţia ta, pentru că acest drept stă la temelia Republicii. Ce înseamnă ţara, dacă nu un mănunchi de legi, privilegii şi libertăţi de care se bucură starea şleahticilor? Rege putem găsi şi sub stăpânirea străină.

Mânia şi plictisul, fulgerară pe chipul lui Bogusław.

— Carolus, spuse, va iscăli pacta conventa, aşa cum le-au iscălit şi ceilalţi, iar după moartea lui, o să alegem pe cine poftim. fie şi pe acel Radziwiłł care se va naşte dintr-o Billewicz.

Spătarul încremeni, orbit parcă de acest gând, apoi îşi înălţă braţele şi strigă cu înflăcărare:

— Consentior!

— Aşa gândesc şi eu că domnia ta vei consimţi, chiar dacă pe urmă tronul ar fi să rămână în familia noastră, zise prinţul eu un zâmbet răutăcios, Aşa sunteţi toţi! Dar să lăsăm asta pentru mai târziu. Deocamdată trebuie sa ducem la bun sfârşit negocierile. Pricepi, domnia ta, unchiule?

— Musai, pe legea mea, musai! repetă spătarul convins de-a binelea.

— Iar la bun sfârşit pot fi duse numai fiindcă eu sunt mijlocitorul care-i place regelui suedez, şi domnia ta ştii din ce pricină? Carolus are o soră însoţită cu de la Gardie, iar pe cealaltă, principesa des Deux Ponts, încă jupâniţă, vrea să mi-o dea mie, ca să se înrudească cu casa noastră şi să

aibă sprijinitor oricând în Lituania. De aci bunăvoinţa lui pentru mine, la care îl îndeamnă şi unchiul meu, electorul.

— Cum se poate? întrebă spătarul neliniştit.

— Prea bine, jupâne spătar, deoarece pentru porumbiţa domniei tale aş da toate prinţesele des Deux Ponts, împreună cu principatul tuturor Pontus de pe lume. Numai că nu se cuvine să aţâţ fiara suedeză şi de aceea mă prefac că ascult cu plăcere planurile lor, dar după ce vor iscăli înţelegerea, o să mai vedem!

— Ehei, te pomeneşti că nu mai vor s-o iscălească, dacă află că luminăţia ta de însori?!

— Jupâne spătar, spuse prinţul aşezat, m-ai bănuit că-mi înşel ţara. Acum eu te întreb ca un fiu credincios: am oare dreptul să jertfesc binele Republicii pentru interesele mele?

Jupân Tomasz se nelinişti:

— Aşadar, ce se va întâmpla?

— Gândeşte-te şi domnia ta: ce trebuie să se întâmple?

— Pentru Dumnezeu, văd că nunta trebuie amânată, iar proverbul spune „Boală lungă, moarte sigură”.

— Eu n-am să-mi schimb inima, pentru că m-am îndrăgostit pentru toată viaţa, iar domnia ta trebuie să ştii că în ceea ce priveşte statornicia, aş lăsa-o în urmă până şi pe răbdătoarea Penelopa.

Teama spătarului crescu şi mai mult, deoarece avea o părere opusă despre statornicia prinţului, părere întărită şi de alţii, iar prinţul, parcă ghicindu-i gândurile, adăugă:

— Dar domnia ta ai dreptate, când spui că nimeni nu poate fi sigur de ziua de mâine: pot să mă îmbolnăvesc şi să cad la pat, ieri am înţepenit atât de rău, încât abia mi-am revenit cu ajutorul lui Sakowicz; aş putea să mor, să pier în campania împotriva lui Sapieha, iar întârzierile, rugăminţile şi grijile care vor urma, nu încap scrise nici pe o piele de viţel.

— Pe rănile lui Christos, ce-i de făcut, luminăţia ta?

— Ce pot să spun eu, răspunse prinţul cu mâhnire, chiar dacă m-aş bucura ca lucrul să fie isprăvit cât se poate de

repede.

— Asta-i, să fie isprăvit. Să vă cununaţi şi pe urmă, fie ce-o fi.

Bogusław zvâcni în picioare.

— Pe sfântă Evanghelie! Cu înţelepciunea domniei tale, ar trebui să ajungi cancelarul Lituaniei. Altul n-ar fi născocit nici în trei zile una ca asta, iar domniei tale ţi-a venit în minte din prima clipă! Asta-i, să ne cununăm; şi să tăcem din gură. Ptiu, ce minte! Eu şi aşa am să pornesc împotriva lui Sapieha peste două zile, că n-am încotro! În acest timp, deschidem o trecere tainică spre încăperea fecioarei şi pe urmă la drum! Iată o minte de cârmuitor! Doi sau trei oameni de încredere or să cunoască taina şi o să-i luăm ca martori, pentru ca unirea noastră să aibă loc formaliter. Scriem actul dotai, asigurăm zestrea, la care voi adăuga înscrisul meu, şi nu spunem o vorbă până la vremea potrivită. Jupâne spătar şi binefăcătorule, îţi mulţumesc din toată inima. Vino să te îmbrăţişez, apoi du-te la frumoasa mea. Am să aştept răspunsul ei ea pe jar. Între timp, îl voi trimite pe Sakowicz după preot. Rămâi sănătos, tăticule; poate că în curând vei fi bunicul unui Radziwiłł!

Spunând acestea, prinţul îi dădu drumul şleahticului uluit şi părăsi încăperea.

— Pe legea mea! îşi spuse spătarul, venindu-şi în fire. I-am dat un sfat, de care nici Solomon nu s-ar ruşina, deşi aş vrea să nu fie nevoie de el. Dacă e taină, taina să fie. Zadarnic te frământi şi te dai cu capul de pereţi, altfel nu se poate. Hm, şi un orb ar vedea că nu se poate altfel! De-ar da Dumnezeu să înţepenească de ger şi să crape odată suedezii ăştia! Dacă n-ar fi negocierile astea, cununia ar avea loc după datină şi toată Samogiţia s-ar aduna la petrecere. Cine-a mai pomenit ca bărbatul să sc ducă la soţie în pâslari, ca să nu facă zgomot? Ptiu, drace! Jupânii Siciński n-au să crape atât de repede, deşi, slavă Domnului, de astă dată n-au să mai scape.

Plecă la Oleńka.

În acest timp, prinţul se sfătuia mai departe cu Sakowicz:

— Şleahticul a jucat ca ursul în două labe, îi spuse lui Sakowicz, dar ştiu că m-a obosit! Of, l-am strâns în braţe, până i-am auzit pârâind oasele, şi mi ţi l-am scuturat, de credeam c-o să-i cadă cizmele din picioare cu paie cu tot. Iar când i-am zis „unchiule”, cât pe ce să plesnească, de parcă înghiţise un ceaun întreg de varză tocată. Ptiu, ptiu! Stai puţin, ai să fii unchiul meu, dar asemenea unchi am o droaie prin toată lumea. Sakowicz, o şi văd cum mă aşteaptă şi mă întâmpină în odaia ei, închizând ochii şi încrucişându-şi braţele. Aşteaptă tu, am să-ţi sărut ochişorii până când. Sakowicz, îţi dăruiesc pe viaţă şi Prudy, care se află nu departe de Oszmiana! Când poate fi aici Plaska?

— Înainte de lăsarea serii! Luminăţia ta, îţi mulţumesc pentru Prudy.

— N-ai pentru ce! Înainte de lăsarea serii? Asta înseamnă că poate să pice dintr-o clipă în alta. De-ar putea să ne cunune astăzi, fie şi la miezul nopţii. Actul l-ai scris?

— E gata. M-am arătat foarte darnic pe socoteala luminăţiei tale. Am pus Birże pe numele jupâniţei. Spătarul o să urle ca un câine, când o să-i luăm totul înapoi.

— După ce va sta o vreme în temniţă, se va linişti.

— Nu mai e nevoie. Când se va arăta că actul de cununie nu poate fi recunoscut, vor cădea şi celelalte. Nu ţi-am spus eu, luminăţia ta, că va consimţi?

— Spătarul nu s-a împotrivit deloc. Tare aş vrea să ştiu ce va spune ea. Văd că el întârzie!

— Au căzut unul în braţele celuilalt şi plâng de bucurie, te binecuvântează pe luminăţia ta şi-ţi laudă bunătatea şi farmecul.

— Nu ştiu dacă şi farmecul, pentru că nu arăt prea bine. Sunt mereu bolnav şi mă tem să nu înţepenesc iarăşi ca, ieri.

— Ei, luminăţia ta, să ai grijă să stai la căldură.

Prinţul se repezi la oglindă.

— Am ochii încercănaţi şi nătângul de Fouret mi-a făcut sprâncenele strâmbe astăzi. Uite, nu-i aşa că sunt strâmbe? Voi porunci să-i strivească degetele cu cocoşul de la muschetă şi o să iau o maimuţă să mă slujească. De ce întârzie spătarul atâta? Aş vrea să mă duc la jupâniţă! O să-mi îngăduie s-o sărut înainte de cununie. s-o sărut. s-o degust! Ce repede se întunecă astăzi. Dacă Plaska se lasă greu, îndemnaţi-l cu cleştele înroşit.

— Plaska nu se va da în lături, e un mare tâlhar!

— Atunci şi cununia va fi tâlhărească.

— Un tâlhar îl cunună tâlhăreşte pe alt tâlhar.

Prinţul îşi recapătă voioşia.

— Când codoşul e cumnat de mână, nici cununia nu poate fi altfel!

Tăcură un răstimp, apoi începură să râdă amândoi, dar hohotele lor răsunau ciudat de mohorât în odaia întunecoasă. Noaptea înainta cu paşi repezi.

Prinţul începu să se plimbe prin încăpere, bocănind cu baltagul pe care se sprijinea cu putere, deoarece picioarele nu-şi reveniseră cum trebuie după înţepenirea de ieri.

Copiii de casă aduseră sfeşnice cu lumânări, aprinse şi ieşiră, dar adierile aerului încovoiau flăcăruile, aşa că multă vreme lumânările arseră strâmb, topind ceara din belşug.

— Uite cum ard luminările! spuse prinţul. Ce vezi în asta?

— O virtute se va topi astăzi ca ceara.

— E ciudat, jocul flăcăruilor parcă nu se mai sfârşeşte.

— Poate că sufletul bătrânului Billewicz zboară deasupra lor.

— Prost mai eşti! îl repezi prinţul Bogusław. Grozav de prost! Tocmai acum ţi-ai găsit, să vorbeşti despre duhuri!

Se aşternu tăcerea.

— În Anglia se spune, începu prinţul vorba, că dacă vreun duh intră într-o încăpere, toate luminările ard cu flăcărui albastre, pe când astea au flacăra galbenă, ca de obicei.

— Fleacuri! zise Sakowicz. La Moscova sunt oameni.

— Tăcere! îl întrerupse Bogusław. Vine spătarul. Nu, e vântul care mişcă oblonul de la fereastră. Diavolii au mai adus-o şi pe mătuşa asta a jupâniţei. Auzi, fiica lui Kulwiec-Hippocentaurus! Cine-a mai pomenit aşa ceva? Seamănă într-adevăr cu o himeră.

— Dacă luminăţia ta vrei, mă însor eu cu ea. N-o să-ţi mai stea în cale. Plaska o să ne unească şi pe noi cât ai zice peşte.

— Prea bine. Ei am să-i dăruiesc o lopată de paltin, iar ţie un felinar, ca să ai cu ce să-i luminezi drumul.

— Dar în felul acesta voi deveni unchiul tău. Bogus…

— Adu-ţi aminte de Castor! răspunse prinţul.

— Nu-l mai gâdila pe Castor, iubite Pollux, că s-ar putea să te muşte!

Vorbirea le fu întreruptă de intrarea spătarului şi a jupâniţei Kulwiec. Prinţul se îndreptă repede spre ei, sprijinindu-se în baltag. Sakowicz se ridică şi el în picioare.

— Ei, putem merge la Oleńka? întrebă prinţul. Dar spătarul îşi desfăcu braţele şi îşi înclină capul pe piept.

— Luminăţia ta! Nepoata mea zice că testamentul polcovnicului Billewicz nu-i îngăduie să facă ce vrea cu viaţa ei, dar chiar dacă i-ar îngădui, nu se poate însoţi cu luminăţia ta, deoarece nu te are drag.

— Auzi, Sakowicz? răbufni prinţul cu glas înfricoşător.

— Ştiam şi eu de testament, îşi urmă vorba spătarul, dar nu-l socoteam un impedimentum de neînvins.

— Îmi bat joc de testamentele voastre! spuse prinţul. Scuip pe toate testamentele voastre, pricepi?!

— Noi însă le respectăm! răspunse înţepat jupân Tomasz. În testament scrie că jupâniţa se poate însoţi numai cu Kmicic, altminteri trebuind să intre la mânăstire.

— Cu cine, prăpăditule? Cu Kmicic? Vă arăt eu Kmicic! Vă învăţ eu minte!

— Pe cine faci prăpădit, luminăţia ta, pe un Billewicz?

Şi spătarul îşi puse mâinile în şolduri, cuprins de furie, dar Bogusław îl izbi cu baltagul în piept; şleahticul gemu şi se

prăbuşi. Prinţul îl lovi cu piciorul, ca să-şi facă drum spre uşă, şi ieşi în fugă, uitându-şi pălăria.

— Isuse, Mărie, Sfinte Iosif! strigă jupâniţă Kulwiec.

Dar Sakowicz o apucă de umăr şi, punându-i jungherul în piept, spuse:

— Taci, comoara mea, taci, turturică dragă, că-ţi retez gâtiţa dulce ca la o găină şchioapă. Stai liniştită aici şi nu te duce sus, fiindcă acolo are loc nuntirea nepoatei tale.

În Vinele Kulwiecównei curgea sânge de viteaz, aşa că abia auzi vorbele lui Sakowicz, şi spaima i se prefăcu în deznădejde şi înflăcărare.

— Eşti un lotru, tâlharule, păgânule! ţipă. Taie-mă, că am să strig de o să audă toată Republica. Fratele mi-a fost ucis, nepoata ruşinată, nu mai vreau să trăiesc nici eu! Loveşte-mă, tâlharule, taie-mă! Oameni buni, veniţi să vedeţi!

— Taci, codârlă strâmbă, taci fumăriţă ofilită! îi spuse. N-am să-ţi retez gâtul, de ce să-i mai dau diavolului ce-i al lui, dar ca să nu mai ţipi ca un păun, până te linişteşti, am să-ţi leg guriţa frumoasă cu propria năframă, iar eu am să iau lăuta şi am să-ţi cânt un cântec de dragoste. Altfel nu poate fi, trebuie să mă îndrăgeşti.

În timp ce vorbea astfel, starostele de Oszmiana, cu îndemânarea unui călău, îi astupă gura Kulwiecównei cu năframa, apoi îi legă cât ai bate din palme mâinile şi picioarele cu o curea şi o aruncă pe sofa.

După care se aşeză şi el alături şi, întinzându-se în voie, o întrebă cu atâta linişte, de parcă ar fi început o discuţie obişnuită:

— Domnia ta ce crezi, jupâniţă? Eu gândesc că Bogusław s-a descurcat şi el tot atât de lesne.

Deodată, sări drept în picioare, pentru că uşa se deschise repede şi în prag se ivi jupâniţă Alexandra.

Era albă la faţă ca hârtia, avea părul puţin răvăşit, sprâncenele încruntate şi groază în priviri.

Văzându-l pe spătar întins pe jos, îngenunche lângă el şi-i puse mâna pe cap şi pe piept.

Spătarul răsuflă adânc, deschise ochii, se ridică în capul oaselor şi începu să se uite prin încăpere, ca trezit din somn, apoi sprijinindu-se pe o mână, încercă să se scoale în picioare. Izbuti cu ajutorul jupâniţei şi se apropie cu paşi şovăitori de scaun, lăsându-se să cadă pe el.

Oleńka o văzu abia acum pe mătuşa Kulwiecówna zăcând pe sofa.

— Domnia ta ai ucis-o? îl întrebă pe Sakowicz.

— Doamne fereşte! răspunse starostele de Oszmiana.

— Îţi poruncesc s-o dezlegi!

Era atâta putere în glasul ei, încât Sakowicz nu mai zise nimic, ca şi când i-ar fi poruncit însăşi prinţesa Radziwiłł. şi începu s-o dezlege pe Kulwiecówna, care leşinase.

— Iar acum, spuse jupâniţa, du-te la stăpânul tău care zace sus.

— Ce s-a întâmplat? strigă Sakowicz, venindu-şi în fire. Domnia ta ai să răspunzi pentru el!

— Nu înaintea ta, slugă! Afară î Sakowicz fugi ca un nebun.

Capitolul XVIII.

Sakowicz stătu două zile la căpătâiul prinţului, deoarece al doilea atac fusese mai puternic decât cel dinainte; fălcile lui Radziwiłł erau atât de încleştate, încât se văzură siliţi să i le deschidă cu cuţitul, ca să-i toarne în gură leacuri care să-l readucă în simţiri. După aceea îşi recapătă îndată cunoştinţa, cu toate că tremura, se zbătea şi se încorda în pat ca o fiară rănită de moarte. Când trecu şi asta, îl toropi o slăbiciune uriaşă; toată noaptea privi în tavan fără o vorbă. A doua zi, după ce înghiţi leacurile adormitoare, căzu într-un somn greu, iar pe la amiază se trezi din nou leoarcă de sudoare.

— Cum te simţi, luminăţia ta? întrebă Sakowicz.

— Mi-e mai bine. Au venit niscaiva scrisori?

— Au venit de la elector şi de la Szteinbok. Sunt pe masă, dar trebuie să amân citirea lor pentru mai târziu, fiindcă eşti încă foarte slăbit.

— Dă-mi-le numaidecât. auzi?

Starostele de Oszmiana luă scrisorile de pe masă şi i le întinse, iar Bogusław le citi de două ori pe fiecare, după care se gândi o clipă şi zise:

— Mâine plecăm în Podlasie.

— Mâine luminăţia ta ai să fii în pat, ca şi astăzi.

— Ba am să fiu pe cal, ca şi tine! Taci din gură, nu te mai împotrivi!

Starostele tăcu şi un răstimp domni liniştea întreruptă doar de ticăitul grav şi rar al orologiului de Gdańsk.

— Sfatul a fost prost, ca şi gândul tău, spuse prinţul deodată, iar eu am fost şi mai prost, că te-am ascultat.

— Ştiam eu că dacă nu vei izbuti, vina are să cadă asupra mea! răspunse Sakowicz.

— De astă dată te-ai făcut de râs.

— Sfatul a fost bun, dar de ce să răspund eu dacă vreun diavol aflat în slujba lor îi previne asupra primejdiei?

Prinţul se ridică pe pernă.

— Crezi? întrebă, privindu-l cercetător pe Sakowicz.

— Păi, luminăţia ta, nu-i cunoşti pe papistaşi?

— Îi cunosc, îi cunosc! Mi-a, trecut şi mie prin cap de multe ori că aici e vorba de lucruri necurate. De ieri sunt sigur. Mi-ai ghicit gândurile, de aceea te-am întrebat ce crezi cu adevărat. Care dintre ei să fi intrat în cârdăşie cu puterea necuratului? Ea nicidecum, fiindcă-i prea cinstită. şi nici spătarul care-i prea prost.

— Poate mătuşa.

— E cu putinţă.

— Ieri, ca să nu mă încurce, am legat-o bine, dar înainte i-am pus cuţitul în gât şi închipuieşte-ţi, luminăţia ta, am văzut că ascuţişul e topit ca în foc.

— Arată-mi-l!

— L-am aruncat în apă, cu toate că la mâner avea o turcoază destul de mare. Am vrut mai bine să nu mai pun mâna pe el.

— Să-ţi spun ce mi s-a întâmplat ieri. Am dat buzna în odaia ei ca un ieşit din minţi. Nu-mi aduc aminte ce i-am spus. dar ştiu că a strigat: „Mai bine mă arunc în foc!” Ştii cât e de mare căminul acolo. Şi a şi sărit! Eu după ea. Am prins-o de mijloc. Veşmintele începuseră să ardă. Cu o mână o ţineam, iar cu cealaltă stingeam focul. Deodată, mi-a venit ameţeală, fălcile mi s-au încleştat. Parcă mă smucea cineva de vinele din grumaz. După care mi s-a părut că scânteile care zburau în jurul nostru s-au prefăcut în albine şi bâzâiau ca albinele. Pe viaţa mea, e adevărul curat!

— Şi pe urmă ce-a mai fost?

— Nu mai ţin minte nimic, afară de o spaimă grozavă; parcă mă prăbuşeam într-o fântână adâncă, într-o groapă fără fund. Ce spaimă, îţi spun, ce spaimă am tras! Şi acum mi se face părul măciucă în vârful capului. Şi nu era numai spaima, ci. cum să-ţi spun. şi un gol uriaş, şi o amărăciune, şi o slăbiciune ciudată. Din fericire, puterile cereşti au fost alături de mine, altfel nu mai vorbeam astăzi cu tine.

— Luminăţia ta, ai avut iarăşi un atac. Din pricina bolii îţi trec tot felul de închipuiri pe dinaintea ochilor. Ca să fim siguri, am putea porunci să se facă o copcă în gheaţa de râu, în care s-o cufundăm pe băbătia asta.

— Las-o dracului! Şi aşa mâine plecăm; se apropie primăvara, aşezarea stelelor se va schimba şi nopţile vor fi mai scurte, iar puterile necurate vor slăbi.

— Luminăţia ta, dacă tot plecăm mâine, eu zic să-i dai pace acestei jupâniţe.

— Chiar dacă n-aş vrea, n-am încotro. Dealtfel, astăzi nu mai am nici un chef.

— Dă-le drumul, să se ducă dracului!

— Nu se poate!

— De ce?

— Pentru că şleahticul mi-a mărturisit că are o groază de bani îngropaţi la Billewicze. Dacă le dau drumul, o să-i dezgroape şi o să fugă în pădure. E mai bine să-i ţin aici şi să le iau banii. Acum e vreme de război şi pot s-o fac!

Dealtfel, chiar el s-a oferit. Dăm poruncă să scormonească toată grădina de la Billewicze şi trebuie să-i găsim. Stând aici, spătarul nu mai poate face tărăboi în toată Lituania că a fost jefuit. Îmi vine să turbez, când mă gândesc câţi bani am risipit cu jocurile şi turnirurile, şi totul fără nici un folos, fără nici un folos!

— Eu de multă vreme nu pot s-o văd în ochi nici pe jupâniţa asta. Luminăţia ta, când mi-a poruncit ieri, de parcă vorbea cu cel din urmă dintre slujitori: „Slugă, du-te sus, că acolo zace stăpânul tău", era cât pe ce să-i sucesc gâtul ca unui graure, m-am gândit însă că ea te-a străpuns cu jungherul sau a tras cu pistolul în luminăţia ta.

— Tu ştii că nu-mi place când cineva vrea să facă ceva fără ştirea mea. Bine că nu ţi-ai îndeplinit gândul, fiindcă aş fi poruncit să-ţi smulgă carnea cu cleştele pregătit pentru Plaska. Să nu te atingi de ea.

— Pe Plaska l-am trimis înapoi. Era grozav de uimit, neştiind de ce l-am adus şi de ce-l alungăm. Vroia să capete ceva pentru osteneală, zicând că i-am pricinuit pierderi la negoţ, i-am răspuns însă că-l răsplătim lăsându-l să plece cu pielea întreagă! Mâine plecăm într-adevăr în Podlasie?

— Cum mă vezi şi cum te văd. Oştile au fost trimise, cum am poruncit?

— Raitierii au şi plecat la Kiejdany, iar de acolo vor porni spre Kowno, unde vor aştepta. Steagurile poloneze sunt încă aici, am crezut că e mai bine să nu le trimit înainte. Par oameni de nădejde, dar ar putea să se înţeleagă cu confederaţii. Głowbicz va pleca odată cu noi, seimenii conduşi de Wrotyński de asemenea, iar Karlström cu suedezii vor alcătui străjile dinainte. Pe drum are poruncă să-i nimicească pe răzvrătiţi, mai ales pe ţărani.

— Bine.

— Kyritz va merge încet cu pedestrimea, ca la nevoie să avem.ajutorul de trebuinţă. Dacă va trebui să înaintăm ca fulgerul, bizuindu-ne numai pe iuţeală, nu ştiu dacă raitierii prusieni şi suedezii ne vor putea fi de folos. Păcat că nu

avem destule steaguri polone, fiindcă, între noi fie vorba, călărime ca a noastră nu se mai află.

— Tunurile au plecat?

— Au plecat.

— Cum aşa? Şi Paterson?

— Nu! Paterson e aici. Îl îngrijeşte pe Ketling, care s-a rănit destul de rău cu propria spadă. Ţine foarte mult la el. Dacă nu l-aş cunoaşte pe Ketling şi n-aş şti cât e de curajos, aş crede că s-a împuns înadins, ca să nu meargă cu noi.

— Aici trebuie să lăsăm vreo sută de oameni, tot aşa la Rosienie şi la Kiejdany. Garnizoanele suedeze sunt firave de tot, iar de la Gardie cere şi aşa în fiecare zi oameni de la Loewenhaupt. Dacă vom pleca şi noi, răzvrătiţii vor uita înfrângerea de la Szawle şi vor ridica iarăşi capul.

— Sporesc ei şi aşa destul de mult. Am auzit că suedezii au fost spârcuiţi din nou la Telsze.

— De şleahtici sau de ţărani?

— De ţăranii aflaţi sub conducerea unui preot, dar sunt şi cete de şleahtici, mai ales în apropierea Laudei.

— Laudanienii au plecat cu Wołodyjowski.

— Au rămas o mulţime de flăcăiandri şi de bătrâni care pun mâna pe arme, fiindcă sunt neam de luptători.

— Fără bani, răzvrătiţii nu vor izbândi nimic.

— Pe când noi o să ne umplem buzunarele la Billewicze. Trebuie să ai mintea luminăţiei tale, ca să te descurci în toate.

Bogusław zâmbi cu amărăciune.

— În ţara asta sunt preţuiţi mai bine cei care-i plac reginei şi şleahticilor. Mintea şi virtutea n-au nici un preţ. Noroc că mai sunt şi prinţ al împărăţiei nemţeşti, aşa că nu mă vor priponi aici de vreun pin. Să-mi primesc veniturile de pe moşiile de aici şi nici că-mi pasă de întreaga Republică.

— Numai să nu le ia fără nici o despăgubire!

— Mai întâi o să punem noi mâna pe Podlasie, dacă nu pe toată Lituania. Acum cheamă-l pe Paterson.

Sakowicz ieşi, iar după o clipă se întoarse cu Paterson. Începură să se sfătuiască la căpătâiul prinţului şi hotărâră să plece a doua zi în zori, îndreptându-se prin marşuri repezi spre Podlasie. Spre seară, prinţul Bogusław se simţi mult mai bine, aşa că benchetui şi glumi cu polcovnicii până târziu, ascultând cu mare plăcere nechezatul cailor şi clinchetul armelor; steagurile se pregăteau de drum.

La răstimpuri, răsufla adânc şi se întindea în scaun.

— Simt că am să mă înzdrăvenesc în campania asta! spuse. Cu atâtea negocieri şi petreceri, am cam neglijat câmpul de luptă. Trag nădejde că Dumnezeu mă va ajuta, iar confederaţii şi fostul cardinal cu coroană îmi vor simţi puterea braţului.

Paterson îndrăzni să răspundă:

— Noroc că Dalila nu i-a tăiat părul lui Samson. Bogusław se uită o clipă la el cu o privire ciudată, din pricina căreia scoţianul începu să se fâstâcească, apoi chipul prinţului se destinse într-u zâmbet înfricoşător.

— Dacă stâlpul e Sapieha, zise, am să-l zgâlţâi până când i se va nărui toată Republica în cap.

Vorbeau nemţeşte, aşa că toţi simbriaşii înţeleseră de minune şi răspunseră în cor:

— Amin!

A doua zi, oastea porni cu prinţul în frunte, înainte de a se lumina de ziuă. Şleahticii prusieni, care veniseră aici atraşi de strălucirea curţii lui Bogusław, începură să plece pe la casele lor.

După ei se îndreptară spre Tylża cei care se adăpostiseră la Taurogi de frica războiului; acum Tylża le părea mai fără primejdie. Rămaseră doar spătarul, tomnatica jupâniţă Kulwiec şi Oleńka, fără să-i mai socotim pe Ketling şi pe bătrânul Braun care avea conducerea garnizoanei nu prea numeroase.

După lovitura de baltag, spătarul zăcu zece-cincisprezece zile, slobozind, din când în când, sânge pe gură, dar pentru

că nici un os nu era vătămat, începu să se refacă şi să se gândească la fugă.

În acest, timp, sosi vechilul de la Billewicze cu o scrisoare de la Bogusław. La început, spătarul nu vru s-o citească, dar se răzgândi repede, sfătuit de jupâniţa care era de părere că e mai bine să cunoşti toate planurile duşmanului.

„Preaiubite jupâne Billewicz! Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur!{18} Soarta a vrut să nu ne despărţim în bună pace, aşa cum doreau simţămintele mele faţă de domnia ta şi de frumoasa domniei tale nepoată, dar nu o vina mea, deoarece domnia ta ştii prea bine că vrerea mea de bine a fost răsplătită, cu nerecunoştinţă. Iar ce se face la mânie, nu trebuie pus la socoteală, de aceea, gândesc că faptele mele aprige vei binevoi să le pui în seama nedreptăţii pe care am cunoscut-o din partea domniilor voastre. Vă iert şi eu din toată inima, aşa cum îmi porunceşte dragostea creştinească, şi doresc să ne împăcăm. Iar ca dovadă că nu-ţi port supărare în inima mea, am socotit că nu se cuvine să-ţi refuz favorul care mi l-ai cerut şi primesc banii domniei tale.”

Spătarul se opri din citit, izbi cu pumnul în masă şi strigă:

— O să vadă ti un şiling din punga mea, după ce m-o vedea pe mine strigoi!

— Citeşte mai departe, tată! îl îndemnă Oleńka,. Spătarul apropie iarăşi scrisoarea de ochi.

„. Pe care, nevrând să te osteneşti şi să-ţi primejduieşti viaţa în aceste vremuri tulburi, am poruncit să-i dezgroape şi să-i numere.”

În acest loc, spătarul se înecă şi scrisoarea îi căzu pe jos; un răstimp se părea că-i pierise graiul, pentru că se apucă de păr şi începu să tragă cu furie.

— Loveşte, cine crede-n Dumnezeu! răcni în sfârşit. La acestea, Oleńka:

— O nelegiuire în plus. Pedeapsa lui Dumnezeu se apropie, fiindcă măsura se va împlini curând.

Capitolul XIX.

Deznădejdea spătarului era atât de mare, încât jupâniţa fu nevoită să-l mângâie şi să-i asigure că nu trebuie să socotească banii pierduţi, întrucât scrisoarea poate ţine ioc de chitanţă, iar Radziwiłł, stăpânul atâtor moşii în Lituania şi Rutenia, nu era prea greu de găsit.

În schimb, deoarece nu puteau să prevadă ce-i aştepta pe amândoi, mai ales dacă Bogusław avea să se întoarcă biruitor la Taurogi, începură să se gândească şi mai mult la fugă.

Oleńka era de părere s-o amâne până când se va însănătoşi Hassling-Ketling, deoarece Braun era un oştean mohorât şi cam necioplit, care îndeplinea poruncile orbeşte, aşadar nici gând să-l câştige de partea lor.

Cât despre Ketling, jupâniţa ştia prea bine că se rănise numai ca să rămână alături de ea, de aceea, era convinsă că e în stare să facă totul pentru ea. Într-adevăr, conştiinţa o hărţuia fără încetare cu tot felul de întrebări; avea oare dreptul să jertfească viitorul unui străin, poate şi viaţa, pentru propria scăpare? Pericolele care o pândeau Ia Taurogi erau însă atât de cumplite, încât întreceau de o sută de ori primejdiile care-l ameninţau pe Ketling pentru părăsirea slujbei. Deoarece Ketling, ca oştean destoinic, putea găsi pretutindeni o slujbă, chiar mai bună, şi odată cu ea ocrotitori puternici, ca regele, jupân Sapieha ori jupân Czarniecki. Pe deasupra, avea să slujească o cauză dreaptă, aflându-şi astfel prilejul de a-şi arăta recunoştinţa faţă de ţara care-i îndulcise surghiunul. Moartea l-ar fi ameninţat numai dacă ar fi căzut în mâinile lui Bogusław, dar acesta nu stăpânea toată Republica. Aşa că jupâniţa nu mai stătu în cumpănă şi atunci când rana tânărului se vindecă, îngăduindu-i să-şi reia slujba, îl chemă la ea.

Ketling se ivi înaintea Billewiczównei palid, slăbit, fără o picătură de sânge în obraz, dar ca totdeauna plin de admiraţie, respect şi umilinţă.

La vederea lui, Oleńkăi îi dădură lacrimile, pentru că era singura fiinţă care-i vroia binele la Taurogi; pe chipul lui se

citea atâta sfârşeală şi suferinţă, încât atunci când jupâniţă îl întrebă de sănătate, tânărul răspunse:

— Din nefericire, jupâniţă, mi-e mai bine, dar ar fi fost mai bine să mor.

— Domnia ta, trebuie să lepezi această slujbă, îi răspunse, privindu-l cu înduioşare, fiindcă un suflet atât de vrednic trebuie să slujească o cauză dreaptă şi un stăpân drept.

— Din nefericire! repetă Ketling.

— Când se sfârşeşte slujba domniei tale?

— Abia după o jumătate de an.

Oleńka tăcu un răstimp, apoi îşi ridică spre el ochii minunaţi care nu mai erau aspri, şi spuse:

— Ascultă-mă, jupâne cavaler. Am să-ţi vorbesc ca unui frate, ca unui om de credinţă: domnia ta poţi şi trebuie să scapi.

Şi îi mărturisi totul: şi dorinţa de a fugi, şi speranţa că el o va ajuta. Îi spuse că oriunde poate găsi o slujbă frumoasă, ca şi sufletul lui, şi vrednică de onoarea lui de cavaler, sfârşind astfel:

— Eu îţi voi fi recunoscătoare până la moarte. Vreau să mă adăpostesc într-un lăcaş al lui Dumnezeu, să întru la mânăstire, dar oriunde vei fi, departe sau aproape, în vreme de război sau de pace, mă voi ruga pentru domnia ta, îl voi ruga pe Dumnezeu să-i dea fratelui meu şi binefăcătorului meu liniştea şi fericirea, pentru că eu nu-i pot da nimic, afară de recunoştinţă şi rugăciunile mele.

Aici glasul începu să-i tremure, iar cavalerul îi asculta cuvintele îngălbenind; în cele din urmă îngenunche, îşi duse amândouă mâinile la frunte şi aproape gemând, răspunse:

— Nu pot, jupâniţă, nu pot!

— Domnia ta nu vrei să-mi îndeplineşti rugămintea? îl întrebă Billewiczówna mirată.

Iar el, în loc să-i răspundă, începu să se roage:

— Dumnezeu mare şi milostiv! De când mă ştiu, minciuna nu mi-a ieşit niciodată din gură, nicicând nu m-am mânjit cu vreo faptă înşelătoare. Copil fiind, am apărat cu această

mână slabă pe regele şi ţara mea; de ce mă pedepseşti, Doamne, atât de greu, trimiţându-mi un chin pentru care vezi că n-am puterea de trebuinţă. Apoi se îndreptă spre Oleńka:

— Jupâniţa, domnia ta nu ştii ce înseamnă porunca pentru un oştean, nu ştii că ascultarea înseamnă nu numai datoria, ci şi onoarea lui. Pe mine, jupâniţă, mă leagă jurământul, ba chiar mai mult decât un jurământ; mi-am dat cuvântul de cavaler că nu voi părăsi slujba înainte de termen şi-mi voi face datoria cu credinţă. Sunt oştean şi şleahtic şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu voi merge niciodată pe urmele acelor simbriaşi care se leapădă de slujbă şi onoare! Nu-mi voi călca legământul nici dacă-mi porunceşti şi nici dacă mă rogi, jupâniţă, deşi îţi spun asta cu mare durere. Dacă, având poruncă să nu las pe nimeni să plece de la Taurogi, aş fi de strajă la poartă şi dacă domnia ta ai vrea să treci împotriva poruncii, ai trece, dar numai peste trupul meu. Nu m-ai cunoscut, jupâniţă, şi te-am dezamăgit. Dar ai milă şi înţelege că nu te pot ajuta să fugi şi nici măcar nu se cuvine să te ascult, deoarece porunca e limpede; a primit-o Braun şi am primit-o şi noi, ceilalţi cinci oşteni care am rămas aici. Doamne, Dumnezeule, dacă ştiam că voi căpăta asemenea poruncă, m-aş fi dus mai bine în campanie. Jupâniţa, văd că nu te pot convinge şi nu mă crezi, dar Dumnezeu mi-e martor. El să mă judece după moarte dacă nu-i adevărat că mi-aş da viaţa fără şovăire pentru domnia ta. dar cinstea nu mi-o pot întina!

Spunând acestea, Ketling îşi frângea mâinile; tăcu istovit şi începu să răsufle repede.

Oleńka nu-şi revenise încă din uimire. Nu avea timp să judece şi nici să preţuiască aşa cum trebuia acest suflet fără pereche în curăţenia lui; simţea numai că i se spulberă şi ultima speranţă de a scăpa din această robie de neîndurat.

Cu toate acestea, mai încercă încă o dată.

— Domnia ta, spuse după o clipă, sunt nepoată şi fiică de oştean; bunicul şi tatăl meu puneau şi ei onoarea mai

presus de toate, dar tocmai de aceea nu s-ar fi lăsat folosiţi orbeşte la orice treburi.

Ketling scoase scrisoarea de la manşetă cu mâini tremurătoare, i-o întinse Olenkăi şi zise:

— Jupâniţă, judecă şi domnia ta dacă porunca nu priveşte şi slujba mea!

Oleńka îşi aruncă ochii pe hârtie şi citi cele ce urmează: „Deoarece a ajuns la urechile noastre că numitul Billewicz, spătar de Rosienie, vrea să părăsească pe ascuns reşedinţa noastră în scopuri vrăjmaşe nouă: anume, ca să aţâţe la răzvrătire împotriva regelui suedez şi a noastră pe cunoscuţii, rudele şi prietenii săi, încredinţăm căpeteniilor garnizoanei de la Taurogi să-i păzească pe numitul Billewicz şi pe nepoata lui ca pe nişte ostatici şi prinşi de război şi să nu-i lase să fugă; altminteri, îşi vor pierde onoarea şi vor fi judecaţi de tribunalul de război.” etc.

— Porunca a fost trimisă de la primul loc de popas, după plecarea prinţului, spuse Ketling, de aceea e scrisă pe hârtie.

— Facă-se voia Domnului! rosti Oleńka după o clipă de tăcere. Nu mai e nimic de făcut.

Ketling simţea că s-ar fi cuvenit să plece, dar nu se mişca din ioc. Buzele-î palide se mişcau din când în când, ca şi când ar fi vrut să spună ceva şi nu putea să vorbească.

Îl sugruma dorinţa de a-i cădea la picioare şi a-i cerşi iertarea, dar pe de altă parte, înţelegea că jupâniţei îi ajunge propria nenorocire şi simţea o desfătare cumplită la gândul că suferă şi el şi va suferi fără să se plângă.

În cele din urmă, se înclină şi ieşi în tăcere, dar în tindă îşi rupse legăturile de pe rana proaspătă şi se prăbuşi leşinat, iar după un ceas străjile de la palat îl găsiră zăcând în apropierea scărilor şi îl duseră în armurărie; se îmbolnăvi greu şi nu putu părăsi patul două săptămâni încheiate.

După plecarea lui Ketling, Oleńka rămase o vreme ca ameţită. Mai degrabă s-ar fi aşteptat la moarte, decât la refuzul lui, de aceea, la început, cu tot curajul, o părăsiră

puterile şi se simţi slabă ca o femeie obişnuită. Cu toate că repeta fără să-şi dea seama: „Facă-se voia Domnului”, jalea dezamăgirii îi învinse resemnarea şi începu să plângă cu lacrimi amare.

Tocmai atunci pică şi spătarul şi, uitându-sc la Oleńka, ghici dintr-odată că n-avea să afle o veste îmbucurătoare, aşa că întrebă repede:

— Pentru Dumnezeu, ce mai e?

— Ketling se împotriveşte! răspunse fata.

— Aici nu sunt decât lotri, mişei şi câini! Cum aşa, nici el nu vrea să ne ajute?

— Nu numai că nu vrea să ne ajute, răspunse văietându-se ca un copil, dar zice că va încerca să ne împiedice cu preţul vieţii.

— De ce? Pe rănile Mântuitorului! De ce?

— Pentru că n-avem noroc! Ketling nu e un trădător, dar n-avem noroc şi pace, suntem cei mai nefericiţi oameni de pe pământ!

— Trăsni-i-ar să-i trăsnească pe toţi ereticii ăştia! strigă spătarul. Asupresc virtutea, jefuiesc, fură, întemniţează. Se duce totul de râpă! Oamenii cinstiţi nu mai pot trăi în asemenea vremuri.

Începu să umble cu paşi repezi prin încăpere şi să amenințe cu pumnii, apoi spuse scrâşnind din dinţi:

— L-aş vrea mai degrabă pe voievodul de Wilno sau de o mie de ori chiar pe Kmicic, decât pe mişeii ăştia înmiresmaţi fără cinste şi fără conştiinţă!

Iar când Oleńka nu răspunse nimic şi începu să suspine şi mai amarnic, spătarul se îmblânzi şi vorbi astfel:

— Nu mai plânge. M-am gândit la Kmicic numai pentru că el cel puţin ne-ar fi putut smulge din această robie babiloneană. I-ar fi învăţat el minte pe cei ca Braun, Ketling, Paterson şi chiar pe Bogusław! Dar, la urma urmei, toţi sunt nişte trădători! Hai, nu mai, plânge! Nu faci nimic cu plânsul, trebuie să chibzuim. Ketling nu vrea să ne ajute. strâmba-l-ar! Ei bine, o să ne descurcăm şi fără el. Pari o

fată curajoasă, dar la nevoie nu ştii decât să suspini. Ce zice Ketling?

— Zice că prinţul a dat poruncă să fim păziţi ca nişte prinşi de război, de teamă să nu strângi răzvrătiţii şi să te duci la confederaţi.

Spătarul îşi puse mâinile în şolduri cu fală:

— Aha, s-e teme, netrebnicul! Şi are dreptate, pentru că aşa am să şi fac, pe legea mea!

— Şi pentru că porunca e legată de slujba lui, Ketling trebuie s-o îndeplinească, altfel pierzându-şi cinstea.

— Prea bine! o să ne descurcăm şi fără ajutorul ereticilor.

Oleńka îşi şterse ochii.

— Gândeşti că se poate, unchiule?

— Gândesc că trebuie, iar dacă trebuie, atunci se şi poate, de-ar fi să ne dăm drumul pe frânghii de la ferestrele astea.

Iar jupâniţă:

— E vina mea, că m-am apucat să plâng. Hai să ne sfătuim mai repede!

Lacrimile i se uscară şi sprâncenele i se împreunară din nou din pricina gândurilor cu hotărârea şi puterea dinainte.

Dar se arătă că spătarul nu se pricepe să dea poveţe, în schimb, închipuirea jupâniţei se dovedi mult mai bogată. Era destul de greu şi pentru ea, întrucât nu mai încăpea îndoială că aveau să fie păziţi cu străşnicie.

Hotărâră să nu încerce nimic până când la Taurogi nu vor veni veşti de la Bogusław. Îşi puseră toată nădejdea în alte ştiri, socotind că pedeapsa dumnezeiască nu va întârzia să-l lovească pe acest vânzător de ţară şi om fără cinste. Putea să moară în luptă, să se îmbolnăvească şi să cadă la pat sau să fie înfrânt de Sapieha, şi atunci, la Taurogi, s-ar fi iscat panica şi porţile n-ar mai fi fost păzite cum trebuie.

— Îl cunosc eu pe jupân Sapieha, spuse spătarul, încurajându-se pe sine şi pe Oleńka. E un războinic cam încet, dar cu socoteală şi grozav de îndârjit. Exemplum credinţa lui faţă de ţară şi de rege. A zălogit şi a vândut tot ce avea, strângând o oştire, pe lângă care a lui Bogusław nu

înseamnă nimic. De o parte, un mare senator, un catolic drept şi un înţelept, de cealaltă, un fluşturatic, un eretic şi un fluieră-vânt! Cine poate fi biruitorul binecuvântat de Dumnezeu? Întunericul lui Radziwiłł va trebui să dea înapoi în faţa luminii lui Sapieha! Doar dacă n-ar mai fi nici o dreptate pe lumea asta! Să aşteptăm dar veşti şi să ne rugăm pentru izbânda oştirii lui jupân Sapieha.

Şi începură să aştepte, dar trecu o lună întreagă, lungă şi grea pentru inimile suferinde, până să sosească la Taurogi primul gonaci, şi acesta trimis în fapt la Szteinbok, în Prusia regală.

Ketling, cate nu mai cuteza să se arate înaintea jupâniţei, îi trimise numaidecât o scrisoare cu următoarea veste: „Prinţul Bogusław l-a zdrobit pe jupân Krzysztof Sapieha nu departe de Brańsk; câteva steaguri de călărime şi pedestrime au fost nimicite. Se îndreaptă spre Tykocin, unde se află Horotkiewicz.”

Pentru Oleńka fu ca o lovitură de trăsnet. Măreţia Conducătorului şi vitejia ostăşească erau totuna pentru mintea ei de femeie, şi pentru că îl văzuse pe Bogusław la Taurogi biruind cu uşurinţă pe cei mai vrednici cavaleri, mai ales după această veste, şi-l închipuia ca pe o forţă de neînvins a răului, căreia nimeni nu-i putea sta în cale.

Speranţa că Bogusław avea să fie înfrânt i se spulberase cu totul. Spătarul încerca zadarnic s-o liniştească şi s-o mângâie, spunându-i că tânărul prinţ nu ajunsese să se măsoare cu mai vârstnicul jupân Sapieha, zadarnic o asigură că fie şi numai rangul de hatman, cu care regele îl împodobise pe jupân Sapieha, îl punea în chip hotărât pe cel din urmă deasupra lui Bogusław, că tot nu credea, nu mai îndrăznea să creadă.

— Cine-l va învinge, cine se poate măsura cu el? răspundea mereu.

Ştirile care urmară îi întăriră şi mai mult temerile.

Câteva zile mai târziu, Ketling îi trimise iarăşi o scrisoare, vestind-o de înfrângerea lui Horotkiewicz şi luarea

Tykocinului. „Tot ţinutul Podlasie, scria, se află în mâna prinţului care nu-l mai aşteaptă pe jupân Sapieha şi se îndreaptă spre el în marşuri lungi.”

— Jupân Sapieha va fi zdrobit şi el! se gândi jupâniţa.

În acest timp, sosi o ştire din alte părţi, ca o rândunică ce prevesteşte primăvara.

La aceste margini de lângă mare ale Republicii ajungea târziu, în schimb, era împodobită în toate strălucirile de curcubeu ale minunatei legende din primele veacuri ale creştinătăţii, când sfinţii mai umblau încă pe lume, slujind adevărul şi dreptatea.

— Częstochowa! Częstochowa! repetau toate gurile. Gheaţa din inimi se topi şi sufletele îmbobociră ca nişte flori în pământul încălzit de soarele primăverii. „Częstochowa s-a apărat, Regina Poloniei a fost văzută acoperind zidurile cu mantia-i cerească; grenadele ucigaşilor îi cădeau la sfintele picioare, gudurându-se ca nişte câini de curte: suedezilor li se uscau braţele, muschetele se lipeau de feţe, până când au părăsit asediul cu ruşine şi spaimă.”

Când auzeau vestea, oamenii străini unul de altul îşi cădeau în braţe, plângând de bucurie. Unii îşi arătau nemulţumirea că aflau atât de târziu.

— Noi trăim aici de atâta vreme, spuneau, în suspine, durere şi chinuri, când trebuia să ne veselim de mult.

După care întreaga Republică începu să clocotească, rostogolindu-şi tunetele ameninţătoare de la Pontul Euxin până la Baltică şi stârnind talazurile celor două mări; poporul credincios şi cucernic se ridica asemenea unei furtuni în apărarea Reginei sale. Curajul se statornicea în toate inimile, toţi ochii începeau să scânteieze; ceea ce părea înainte înfricoşător şi de neînvins, se micşora văzând cu ochii.

— Nu ştiai cine-l va învinge? îi spunea spătarul jupâniţei. Cine poate să se măsoare cu el? Acum ştii cine! Sfânta Fecioară!

Şi el şi Oleńka se rugau toată ziua întinşi în formă de cruce, mulţumind lui Dumnezeu pentru că se milostivise de Republică: de acum înainte nu se mai îndoiau că vor scăpa.

Multă vreme Bogusław nu mai dădu nici un semn de viaţă, de parcă intrase în pământ împreună cu oştirea. Căpeteniile rămase la Taurogi începură să se îngrijoreze şi să se gândească la viitorul nesigur. Preferau să primească veşti fie şi despre înfrângeri, decât tăcerea asta mohorâtă. Dar nici o ştire nu putea ajunge până Taurogi, pentru că tocmai atunci înfricoşătorul Babinicz trecuse cu tătarii înaintea prinţului, punând mâna pe toţi olăcarii acestuia.

Capitolul XX.

Cu toate acestea, într-o bună zi sosi la Taurogi, însoţită de câteva zeci de oşteni, jupâniţa Anna Borzobohata-Krasieńska.

Braun o primi cu toată cuviinţa, fiindcă aşa-i poruncea Sakowicz în scrisoarea iscălită de mâna lui Bogusław, sfătuindu-l să se arate plin de respect faţă de jupâniţa ocrotită de prinţesa Gryzelda Wiśniowiecka. Dealtminteri, jupâniţa nu era nici ea speriată; din prima clipă începu să-l sfredelească pe Braun cu privirea, până când neamţul posomorât se îmblânzi, de parcă îl încălzea cineva la tălpi; mai mult, începu să poruncească şi celorlalţi oşteni, într-un cuvânt, ajunse să se poarte la Taurogi ca în propria casă. În seara aceleiaşi zile, o cunoscu pe Oleńka Billewicz care, ce-i drept, nu-i arătă prea multă încredere, dar o întâmpină cu destulă cuviinţă, în speranţa că va afla veşti noi.

Într-adevăr, Anusia aducea destule ştiri. Mai întâi veni vorba despre Częstochowa, deoarece ostaticii de la Taurogi erau doritori să ştie în primul rând ce se întâmplase acolo. Mai ales spătarul îşi făcea mâna pâlnie la ureche, ca să nu piardă nici un cuvânt, întrerupând doar din când în când istorisirea Anusiei cu strigăte:

— Slavă stăpânului ceresc!

— Mă mir, spuse în sfârşit jupâniţa, că domniile voastre aţi auzit atât de târziu de minunile Sfintei Fecioare, pentru că

toate acestea s-au petrecut mai demult. Pe atunci că mă aflam la Zamość şi jupân Babinicz nu venise încă să mă ia; chiar aşa, era cu multe săptămâni înainte. Pe urmă au început să-i bată pe suedezi peste tot, şi în Wielkopolska, şi la noi, dar cel mai rău i-a scărmănat jupân Czarniecki; e destul să-i audă numele, că vrăjmaşii o şi iau la sănătoasa.

— Ehei, jupân Czarniecki! exclamă spătarul, frecându-şi mâinile. O să-i tăbăcească bine! Am auzit vorbindu-se că e un mare oştean de pe vremea când era în Ucraina.

Anusia se mulţumi să-şi scuture uşor rochia cu vârful degetelor şi, ca şi când ar fi fost vorba de un lucru de nimic, rosti cu nepăsare:

— Ehe, s-a zis cu suedezii!

Bătrânul jupân Tomasz nu se mai putu stăpâni. Îi luă mâna şi o făcu să dispară sub mustăţile-i uriaşe, sărutând-o cu foc, apoi strigă:

— A, minune de frumuseţe! Pe legea mea. din gura domniei tale curge numai miere! Nu se poate, la Taurogi a sosit un heruvim!

Anusia începu să-şi împletească sfârcul cosiţei împodobite cu panglici trandafirii şi, privind cu coada ochiului, răspunse:

— E, mai am mult până la heruvimi! Dar hatmanii coroanei au şi început să-i bată pe suedezi, şi toate oştile regale sunt cu ei şi toţi cavalerii, şi au făcut confederaţie la Tyszowce, în care a intrat şi regele, şi au scos ordonanţe, şi până şi ţăranii îi bat pe suedezi. iar Sfântă Fecioară binecuvântează.

Vorbea de parcă ciripea o păsărică, dar inima spătarului se muie cu totul şi cu toate că unele ştiri le aflase înainte, izbucni în hohote de plâns din pricina bucuriei; pe obrajii Oleńkăi şiroiră boabe mari de lacrimi.

Văzând aceasta, Anusia, care avea o inimă simţitoare, se repezi îndată la ea şi, încolăcindu-şi braţele de gâtul ei, începu să vorbească repede:

— Nu mai plânge, jupâniţă. mie îmi pare rău de domnia ta şi nu vreau să te văd suspinând. De ce plângi?

Era atât compătimire în glasul ei, încât neîncrederea Oleńkăi pieri pe dată şi biata fată începu să plângă şi mai amarnic.

— Domnia ta eşti atât de frumoasă! o mângâie Anusia. De ce plângi?

— De bucurie, răspunse Oleńka, dar şi de supărare, fiindcă îndurăm aici grea urgie, neştiind ce se poate întâmpla cu noi peste o zi sau peste un ceas.

— Cum aşa? La prinţul Bogusław?

— La acest trădător şi eretic! tună spătarul.

Iar Anusia:

— Tot aşa mi s-a întâmplat şi mie şi tot nu plâng. Nu tăgăduiesc că prinţul e trădător şi eretic, dar e un cavaler cu purtări alese, care arată mult respect pentru partea femeiască.

— Să dea Dumnezeu să-l respecte şi pe el la fel în iad! blestemă spătarul. Domnia ta nu-l cunoşti, fiindcă nu te-a asuprit, cum a asuprit-o pe jupâniţa asta. Este un mare mişel, iar Sakowicz nu se lasă mai prejos! Deie Domnul să le vie de hac la amândoi jupân Sapieha!

— De bătut, o să-i bată. Prinţul Bogusław e foarte bolnav şi are oaste puţină. E adevărat că a lovit pe neaşteptate şi a împrăştiat câteva steaguri, şi a luat Tykocinul şi pe mine, dar nu se poate măsura cu puterea lui jupân Sapieha. Domniile voastre puteţi să-mi daţi crezare, fiindcă am văzut amândouă oştile. Alături de jupân Sapieha se află cei mai viteji cavaleri care pot să-l învingă până şi pe prinţul Bogusław.

— Vezi, nu ţi-am spus eu! se întoarse spătarul spre Oleńka.

— Eu îl cunosc mai de mult pe prinţul Bogusław, îşi urmă vorba Anusia, fiindcă se înrudeşte cu prinţul Wiśniowiecki şi cu jupân Zamoyski; a venit o dată la noi la Lubnie, atunci când prinţul Jeremi îi hărţuia pe tătari în Câmpiile Sălbatice. De aceea a dat poruncă să mă respecte aici,

fiindcă n-a uitat că prinţesa ţinea foarte mult la mine. Eram tare mititică pe atunci, nu ca acum!Doamne, cine s-ar fi aşteptat că o să fie un trădător. Dar nu fiţi îngrijoraţi, domniile voastre, poate că nu se mai întoarce sau poate scăpăm noi cumva de aici.

— Am încercat şi noi! răspunse Oleńka.

— Şi n-aţi izbutit?

— Cum să izbutim? se miră spătarul. I-am mărturisit taina unui oştean, care credeam că ne vrea binele, dar n-a vrut să ne ajute, spunându-ne că va face totul spre a ne împiedica. Mai mare peste ei este Braun, iar pe ăsta nici diavolul nu-l poate îndupleca.

Anusia îşi lăsă privirile în jos:

— Poate că eu aş izbuti. Ar trebui însă ca jupân Sapieha să vie încoace, ca să avem unde ne adăposti.

— Să-l aducă Dumnezeu cât mai repede, răspunse jupân Tomasz, pentru că printre oamenii lui avem o mulţime de rude, cunoscuţi şi prieteni. Tot acolo sunt şi cei trei oşteni care au slujit sub flamurile marelui Jeremi, jupânii Wołodyjowski, Skrzetuski şi Zagłoba.

— Îi cunosc, răspunse mirată Anusia, dar nu sunt la jupân Sapieha. Ei, dacă erau ei acolo, mai ales jupân Wołodyjowski – pentru că jupân Skrzetuski e căsătorit – nu mă aflam acum aici, deoarece jupân Wołodyjowski nu s-ar fi lăsat prins ca jupân Kotczyc.

— E un cavaler viteaz! întări spătarul.

— Mândria oştirii! adăugă Oleńka.

— Pentru Dumnezeu, nu cumva au murit şi de aceea domnia ta nu i-ai văzut?

— Ei, nu! răspunse Anusia. Moartea unor cavaleri ca ei n-ar fi rămas necunoscută, dar nu mi-a spus nimeni nimic. Domniile voastre nu-i cunoaşteţi. Nu se lasă cu una cu două. numai plumbul poate să-i omoare, deoarece nici un om nu le poate ţine piept, nici lui jupân Skrzetuski, nici lui jupân Zagłoba, nici lui jupân Michał. Cu toate că jupân Michał e mititel, prinţul Jeremi, mi-aduc aminte ca acum, spunea

despre el că dacă soarta întregii Republici ar fi hotărâtă de lupta a doi potrivnici, el l-ar alege pe jupân Michał. Tot el l-a spintecat şi pe Bohun. O, nu, jupân Michał se descurcă întotdeauna.

Bucuros că are cu cine sta la taifas, spătarul începu să se preumble cu paşi mari prin încăpere, întrebând:

— Ia te uită! Domnia ta îl cunoşti atât de bine pe jupân Wołodyjowski?

— Cum de nu, dacă am trăit atâta vreme aproape.

— Hm, hm! Sigur că nu s-a putut fără simţăminte mai gingaşe?

— Eu n-am nici o vină, spuse Anusia, luându-şi o înfăţişare sfioasă, dar cred că până acum şi jupân Michał s-a căsătorit.

— Ba tocmai că nu s-a căsătorit.

— Chiar dacă s-ar fi căsătorit. mi-e totuna!

— Să dea Dumnezeu să vă întâlniţi din nou. Dar domnia ta spui că ei nu sunt alături de hatman, şi asta mă îngrijorează, deoarece cu astfel de oşteni izbânda e mai uşoară.

— În schimb, e unul care face cât toţi trei.

Cine-i acela?

— Jupân Babinicz din Witebsk. Domniile voastre i n-aţi auzit de el?

— Nu, şi e de mirare.

Anusia le povesti plecarea ei de la Zamość şi tot ce i se întâmplase pe drum. Jupân Babinicz crescu în istorisirea ei într-un viteaz atât de mare, încât spătarul vroia neapărat să ştie cine este.

— Păi, eu cunosc toată Lituania! spuse. E adevărat că sunt multe neamuri cu nume asemănătoare, Babonaubek, Babiłł, Babiński şi Babski, dar de Babinicz n-am auzit. şi cred că trebuie să fie vreun nume de împrumut, pentru că mulţi dintre cei ce luptă printre răzvrătiţi spun că-i cheamă altfel, ca să-l înşele pe vrăjmaş care altminteri le-ar pustii averile şi le-ar ucide familiile. Hm, Babinicz! Trebuie să fie un

cavaler viforos, de vreme ce a ştiut să-l pună cu botul pe labe până şi pe jupân Zamoyski.

— Oho, tare viforos! strigă Anusia. Spătarul se umplu de voioşie.

— Chiar aşa? întrebă, oprindu-se înaintea Anusiei şi punându-şi mâinile în şolduri.

— Ei, Dumnezeu ştie ce-ţi închipui domnia ta!

— Doamne fereşte, nu-mi închipui nimic!

— Abia am apucat să plecăm de la Zamość şi jupân Babinicz mi-a spus că inima lui se află în stăpânirea altui arendaş. şi cu toate că acesta nu-i plăteşte cele cuvenite, nici nu se gândeşte să-l schimbe.

— Şi domnia ta îl crezi?

— Sigur că îl cred! răspunse repede Anusia. Trebuie să fie îndrăgostit până peste urechi, de vreme ce atâta vreme. de vreme ce. de vreme ce.

— Oho, parcă nu prea devreme! se hârjoni spătarul râzând.

— Ba eu zic că destul de repede răspunse bătând din picioruş, fiindcă în curând vom auzi de el.

— Să dea Dumnezeu!

— Şi am să-ţi spun domniei tale şi de ce. Uite, ori de câte ori jupân Babinicz pomenea de prinţul Bogusław, pălea şi scrâşnea din dinţi.

— Atunci va fi prietenul nostru! răspunse spătarul.

— Fără îndoială! Putem să fugim la el, numai să se arate!

— Numai să scap eu de aici, am să-mi strâng îndată o ceată de răzvrătiţi şi domnia ta ai să vezi că nu sunt un ageamiu în ale războiului, iar braţul ăsta bătrân mai poate fi de folos.

— Să slujeşti sub conducerea lui Babinicz, domnia ta!

— Jupâniţă, văd că arzi de nerăbdare să-i asculţi poruncile.

Se hârjoniră încă multă vreme, din ce în ce mai voioşi, astfel că şi Oleńka, uitându-şi necazurile, se înveseli de-a binelea, iar Anusia începu în cele din urmă să se zbârlească la spătar ca o pisică. Şi cum era odihnită, fiindcă dormise

îndestul la ultimul popas de la Rosienie, îi părăsi destul de târziu.

— Aur curat, jupâniţă asta! spuse spătarul după plecarea ei.

— Are o inimă bună. şi cred că ne vom împrieteni repede! răspunse Oleńka.

— La început însă nu te-ai arătat prea binevoitoare.

— Am crezut că a trimis-o cineva înadins. Mai ştiu şi eu? Aici mă tem de orice!

— Ea, trimisă de cineva? Poate de duhurile bune! E mlădioasă, împieliţata, ca o nevăstuică. Dac-aş fi mai tânăr, nu ştiu ce-aş fi în stare, cu toate că şi aşa sunt încă în putere.

Oleńka începu să râdă şi, sprijinindu-şi mâinile pe genunchi, îşi răsuci căpşorul într-o parte ca Anusia şi se uită cu coada ochiului la spătar:

— Aşa, unchiule?! Vrei să-mi faci rost de o mătuşica?

— Ei, taci din gură! se împotrivi spătarul.

Dar zâmbi şi îşi răsuci în sus sfârcurile mustăţilor. Apoi, după o clipă, adăugă:

— Până şi ţie ţi-a risipit gândurile negre. Nu mă îndoiesc că veţi fi foarte bune prietene.

Jupân Tomasz nu greşea. În curând, între cele două jupâniţe se înfiripă o prietenie strânsă care creştea tot mai mult poate şi pentru că aveau firi foarte deosebite. Una avea sufletul statornic, simţăminte adânci, o voinţă de neclintit şi înţelepciune; cealaltă avea inimă bună şi gânduri curate, dar era o zgâtie.

Faţa calmă, cosiţa bălaie, liniştea nespusă şi farmecul făpturii zvelte o făceau pe Oleńka să semene cu antica Psyche. Anusia, în schimb, oacheşă, amintea mai degrabă de vedeniile care atrag noaptea oamenii prin hârtoape, râzând de suferinţele lor. Oştenii de la Taurogi, care le vedeau pe amândouă în fiecare zi, se simţeau îndemnaţi să-i sărute Billewiczównei picioarele, iar Anusiei gura.

Ketling, care avea sufletul unui muntean din Scoţia, aşadar înclinat spre visare şi mâhnire, o cinstea şi o admira pe Oleńka, dar n-o putea suferi pe Anusia care-i plătea cu aceeaşi monedă, refăcându-şi pierderile cu Braun şi toţi ceilalţi, dintre aceştia nelipsind nici spătarul de Rosienie.

În scurtă vreme, Oleńka începu să aibă o mare înrâurire asupra prietenei sale care-i spunea cu inima deschisă iui jupân Tomasz:

— Ea spune mai mult în două vorbe decât trăncănesc eu toată ziua.

Aşezata Oleńka nu izbutea totuşi să-şi vindece prietena de meteahna de a face ochi dulci tuturor. Îndată ce Anusia auzea clinchetul pintenilor în tindă, se prefăcea că a uitat ceva, că vrea să vadă dacă n-au sosit veşti de la jupân Sapieha, ieşea în tindă, fugea ca vijelia şi, dând peste oştean, striga:

— Ah, cum m-ai speriat, domnia ta!

După care începea vorba, aci răsucind un colţ de la şorţuleţ, aci aruncând priviri piezişe şi luându-şi felurite înfăţişări cu ajutorul cărora muia şi cea mai tare inimă de oştean.

Oleńka nu privea cu ochi buni aceste maimuţăreli, mai ales că, după câteva zile de când se cunoscuseră, Anusia îi mărturisi simţămintele neîmpărtăşite pentru jupân Babinicz. Vorbeau adesea despre asta între ele.

— Alţii nu mai ştiau ce să facă pentru a se apropia de mine, îi spuse odată Anusia, iar balaurul ăsta se uita mai degrabă la tătarii lui decât la mine şi nu-mi vorbea altfel decât poruncindu-mi: „Jupâniţa, coboară! Jupâniţa, mănâncă! Jupâniţa bea!” Dacă ar fi fost un necioplit, aş înţelege, dar nu era; dacă nu s-ar fi arătat grijuliu faţă de mine, dar se arăta! La Krasnystaw mi-am zis: „Nu vrei să te uiţi la mine. Aşteaptă!” Dar la Lęczna eram atât de neajutorată, de mai mare spaima. Îţi spun, mă uitam în ochii-i cenuşii, iar când râdea, mă bucuram şi eu, de parcă eram roaba lui.

Oleńka îşi lăsă capul pe piept, pentru că îşi aduse şi ea aminte de nişte ochi cenuşii. Şi stăpânul lor vorbea la fel şi poruncea mereu cu chipu-i falnic, dar conştiinţă nu avea şi nu se temea de Dumnezeu.

Iar Anusia, urmărindu-şi gândurile, vorbi mai departe:

— Când alerga călare pe câmp cu buzduganul în mână, gândeam că e un vultur sau un hatman. Tătarii se temeau de el ca de foc. Oriunde ajungea, trebuia să i se dea ascultare, iar dacă se întâmpla vreo încăierare, îi clocotea sângele în vine de bucurie. Am văzut o mulţime de cavaleri la Lubnie, dar n-am întâlnit nici unul ca el, de care să-mi fie frică.

— Dacă ţi l-a sortit Dumnezeu, o să fie al tău, dar nu-mi vine să cred că nu-i plăcea de tine.

— De plăcut, îi plăcea. un pic. dar ţinea mai mult la cealaltă. Mi-a spus de vreo câteva ori: „Jupâniţă, ai noroc că nu pot să-mi uit dragostea, pentru că altminteri ar fi fost mai bine să-i încredinţezi capra lupului, decât mie o frumuseţe ca domnia ta.”

— Şi tu ce i-ai răspuns?

— Eu i-am zis aşa: „De unde ştii că te-aş fi îndrăgit şi eu pe domnia ta?” Iar el: „Nici nu te-aş fi întrebat!” E, mai fă ce vrei cu unul ca ăsta! Cealaltă e o proastă că nu-l are drag, trebuie să aibă o inimă de piatră. L-am întrebat cum o cheamă, dar n-a vrut să-mi spună. „Mai bine să nu mai vorbim de asta, mi-a zis, fiindcă e o rană dureroasă, iar a doua sunt Radziwiłłii. trădători!” şi faţa i-a devenit atât de înfricoşătoare, încât m-aş fi ascuns şi în gaură de şoarece. Îmi era tare frică de el! Dar ce să mai vorbim, nu suntem făcuţi unul pentru altul!

— Roagă-te sfântului Nicolaie pentru el; ştiu de la mătuşa că în asemenea împrejurări e cel mai bun ocrotitor. Ai grijă numai să nu-l jigneşti, sucind capul la alţii.

— Nu mai fac niciodată, doar atâtica!

Anusia arătă pe deget cam cât îşi va îngădui, nu-mai mult de o jumătate de unghie, ca să nu-l supere pe sfântul

Nicolaie.
— Eu nu fac asta numai pentru că sunt uşuratică, îl lămuri pe spătar care începuse să pună la inimă zburdălniciile jupâniţei, ci şi de nevoie, fiindcă dacă nu ne vor ajuta căpeteniile de aici, apoi nu vom mai scăpa niciodată.
— Şi aşa Braun nu va consimţi nicicând.
— Pe Braun l-am dat gata! răspunse cu glăsciorul subţire, lăsându-şi ochii în jos.
— Dar Fitz-Gregory?
— L-am dat gata! piui şi mai subţire.
— Dar Ottenhagen?
— L-am dat gata!
— Şi von Irhen?
— L-am dat gata!
— Bătu-te-ar să te bată, jupâniţa! După câte văd, numai lui Ketling nu i-ai putut veni de hac!
— Nu pot să-l sufăr! Dar o să aibă altcineva grijă de el. Dealtfel, o să ne descurcăm şi fără învoirea lui.
— Şi domnia ta gândeşti că dacă vrem să fugim, n-o să ne împiedice?
— Vor merge cu noi! răspunse Anusia, înălţându-şi căpşorul şi mijindu-şi ochii.
— Pentru Dumnezeu, atunci de ce mai stăm aici? Chiar astăzi aş vrea să fiu departe.
Dar la sfatul care urmă, hotărâră că trebuie să aştepte până când se va limpezi soarta lui Bogusław sau până când vistierul ori jupân Sapieha vor veni în împrejurimile Samogiţiei. Altfel, chiar ai lor puteau să-i piardă. Tovărăşia căpeteniilor străine nu numai că nu i-ar fi apărat, dar ar fi sporit şi mai mult primejdia, deoarece poporenii erau atât de îndârjiţi împotriva străinilor, încât ucideau fără milă pe oricine nu purta straie poloneze. Nici măcar dregătorii polonezi, îmbrăcaţi în veşminte străine, nu puteau să călătorească altfel decât păziţi de pâlcuri de oşteni; ce să mai vorbim de trimişii austrieci şi francezi.

— Domniile voastre aveţi încredere în mine, fiindcă eu am străbătut toată ţara! spuse Anusia. În cel dintâi sat, în cea dintâi pădure răzvrătiţii ne-ar omorî înainte de a ne întreba cine suntem. Aşa că nu putem fugi decât sub ocrotirea oştilor.

— Bine, dar voi avea şi eu ceata mea.

— Până s-o aduni domnia ta şi până să ajungi într-un sat cunoscut, ai să-ţi pierzi viaţa.

— Trebuie să primim curând veşti de la Bogusław.

— I-am poruncit lui jupân Braun să mă înştiinţeze numaidecât.

Multă vreme însă Braun nu-i spuse nimic.

Ketling, în schimb, începu s-o viziteze pe Oleńka pentru că aceasta, întâlnindu-l într-o bună zi, îi întinse mâna. Tânărul oştean socotea că tăcerea nu prevestea nimic bun. După părerea lui, prinţul, având-i în vedere pe elector şi pe suedezi, n-ar fi trecut sub tăcere nici cea mai mică izbândă, mai degrabă ar fi umflat lucrurile, decât să le micşoreze însemnătatea, ascunzându-le.

— Nu cred că a fost nimicit, spuse tânărul cavaler, dar mai mult ca sigur că se află la strâmtoare şi nu prea ştie cum să scape.

— Toate veştile ajung aici cu mare întârziere! răspunse Oleńka. Cea mai bună dovadă e Częstochowa, despre a cărei minunată apărare am aflat amănunte abia de la jupâniţă Borzobohata.

— Eu ştiam mai demult, dar străin fiind, n-am înţeles însemnătatea pe care o are acest loc pentru polonezi şi de aceea nu ţi-am pomenit nimic. Într-un război se întâmplă nu o dată ca o cetăţuie să se apere o vreme şi să respingă câteva atacuri, dar asta nu înseamnă nimic.

— Pentru mine ar fi fost totuşi cea mai plăcută veste.

— Acum văd că am făcut rău, într-adevăr, fiindcă după câte aud că s-au întâmplat după izbânda apărătorilor, gândesc că e vorba de un lucru foarte însemnat care poate înrâuri soarta războiului. Dar revenind la campania

prinţului în Podlasie, aici e vorba de altceva. Częstochowa e departe, pe când Podlasie se află mult mai aproape de noi. La început, când prinţul era biruitor, ţii minte şi domnia ta ce repede soseau ştirile. Crede-mă, jupâniţă, sunt tânăr, dar slujesc în oştire de la paisprezece ani şi experienţa îmi spune că tăcerea asta nu-i a bună.

— Dimpotrivă! răspunse jupâniţă.

La acestea, Ketling:

— Fie şi aşa! Peste o jumătate de an se sfârşeşte şi slujba mea! Peste o jumătate de an nu voi mai fi legat de jurământ!

La numai câteva zile de la această discuţie, noutăţile începură să sosească în sfârşit.

Le aduse jupân Bies cu blazonul două coarne, poreclit Cornutus la curtea lui Bogusław. Era un şleahtic polonez, dar înstrăinat cu totul, pentru că slujind din copilărie în armatele din alte ţări, aproape că îşi uitase limba părinţilor, vorbind ca un neamţ sadea. Sufletul îi era la fel, de aceea era foarte legat de persoana prinţului. Se ducea cu o însărcinare însemnată la Królewiec, iar la Taurogi se oprise doar pentru odihnă.

Braun şi Ketling îl aduseră îndată la Oleńka şi Anusia care acum locuiau şi dormeau împreună.

Braun se opri cu faţa la Anusia, apoi se întoarse către jupân Bies şi zise:

— E ruda lui jupân Zamoyski, starostele de Kałuża, aşadar şi a prinţului care a poruncit să-i arătăm toată grija; acum doreşte să audă noutăţile din gura unui martor la faţa locului.

Jupân Bies luă poziţia de drepţi ca la slujbă şi aşteptă întrebările.

Anusia nu tăgădui înrudirea cu Bogusław, pentru că îi plăceau dovezile de respect ale oştenilor, aşa că îi făcu semn cu mâna lui jupân Bies să se aşeze şi îl întrebă:

— Unde se află prinţul acum?

— Prinţul se retrage spre Sokólka, deie Domnul să ajungă cu bine! răspunse noul sosit.

— Domnia ta trebuie să spui numai adevărul, cum îi merge?

— Numai adevărul, răspunse oşteanul, n-am să tăinuiesc nimic, gândind că luminăţia ta vei găsi în suflat reazimul de trebuinţă pentru a asculta veşti nu prea bune.

— Am să-l găsesc! dădu răspuns Anusia, lovindu-şi sub rochie tocurile de bucurie că-i spusese „luminăţia ta” şi că veştile nu erau „prea bune”.

— La început, totul a mers bine! spuse jupân Bies. Am nimicit pe drum câteva cete de răzvrătiţi, l-am bătut pe jupân Krzysztof Sapieha şi am tăiat două steaguri de călărime şi un polc de pedestraşi, nelăsând pe nimeni în viaţă. După care l-am bătut pe jupân Horotkiewicz, el însuşi abia a scăpat, deşi unii spun că ar fi căzut în luptă. Apoi am cucerit dărâmăturile Tykocinului.

— Toate astea le cunoaştem, domnia ta, spune mai repede veştile proaste! îl întrerupse Anusia deodată.

— Numai să binevoieşti, jupâniţă, să le asculţi în linişte. Am ajuns până la Drohiczyn şi acolo s-a întors foaia. Aveam ştire că jupân Sapieha e încă departe, cu toate acestea, două din podghiazurile noastre parcă le-a înghiţit pământul. Nu s-a mai întors nici un oştean. S-a arătat deodată că înaintea noastră se află o oştire şi s-a iscat panica. Prinţul a crezut că toate ştirile dinainte erau înşelătoare şi că jupân Sapieha nu numai că se apropiase, dar îi tăiase şi drumul. Atunci am început să ne retragem, gândind să dăm astfel peste vrăjmaş şi să-l silim să primească bătălia hotărâtoare. Dar vrăjmaşul nu voia să lupte, mulţumindu-se să ne hărţuiască întruna. Am trimis iarăşi podghiazuri în recunoaştere, care s-au întors hărtănite. De atunci toate au început să meargă pe dos, n-am mai avut o clipă de linişte. Ne stricau drumurile, sfărâmau digurile, convoaiele cu proviant cădeau în mâna lor. Umbla zvonul că jupân Czarniecki ne prigonea; oştenii

nu mâncau, nu dormeau şi curajul scădea; până şi în tabără piereau oamenii, de parcă intrau în pământ. La Bialystok, vrăjmaşul a zdrobit iarăşi un podghiaz întreg, luând văsăria, caretele prinţului şi tunurile. Una ca asta n-am mai auzit niciodată. Nici în războaiele dinainte nu se întâmplase una ca asta. Prinţul era foarte furios. Vroia o bătălie hotărâtoare, dar era silit să facă faţă la cel puţin zece încăierări pe zi. şi de fiecare dată să piardă. Printre oşteni îşi făcea loc nesupunerea. Cine poate înfăţişa nedumerirea şi spaima noastră, când am aflat că jupân Sapieha era încă departe şi că doar un pâlc de oaste se furişase înaintea noastră, pricinuindu-ne atâtea pierderi. Era un pâlc de tătari.

Istorisirea lui jupân Bies fu întreruptă de piuitul Anusiei care se aruncă deodată de gâtul Oleńkăi şi strigă;

— E jupân Babinicz!

Noul sosit se miră auzind acest nume, dar crezu că spaima şi ura smulseseră din pieptul vrednicei jupâniţe acest strigăt, aşa că abia după o clipă începu să vorbească astfel:

— Cui i-a dat Dumnezeu măreţie, i-a dat şi puterea de a îndura nenorocirile, binevoieşte deci, jupâniţă, şi linişteşte-te! Aşa-l cheamă într-adevăr pe acel diavol care a schimbat soarta companiei, pricinuindu-ne pierderi uriaşe. Numele lui, pe care luminăţia ta l-ai ghicit atât de lesne, îl repetă acum toate gurile cu înfricoşare şi mânie în tabăra noastră.

— Pe acest jupân Babinicz l-am văzut la Zamość, răspunse repede Anusia, şi dacă aş fi ştiut.

Aici tăcu şi nu află nimeni ce s-ar fi petrecut dacă.

Solul lui Bogusław vorbi iarăşi după cum urmează:

— Au urmat apoi dezgheţul şi căldurile, împotriva rânduielii firii, pot să spun, deoarece aveam ştire că în ţinuturile de miazăzi ale Republicii iarna era încă destul de aspră, iar noi ne bălăceam prin viiturile primăverii, care au ţintuit locului călărimea grea. Babinicz însă avea oameni mai uşori şi ne hărţuia fără încetare. La fiecare pas pierdeam care şi tunuri, astfel că în cele din urmă am fost

nevoiţi să înaintăm numai cu călărimea. Localnicii, în ura lor oarbă, îi sprijineau pe atacatori. Va fi cum va vrea Dumnezeu, dar am lăsat tabăra într-o stare deznădăjduită; pe deasupra frigurile nu-i dau pace zile întregi prinţului, vlăguindu-l. Totuşi bătălia hotărâtoare va avea loc în curând, dar cum se va isprăvi, numai Dumnezeu poate să ştie. Ar trebui să se întâmple o minune.

— Domnia ta, unde l-ai lăsat pe prinţ?

— La numai o zi de drum până la Sokólka; prinţul vrea să se înconjure cu şanţuri la Suchowola sau la Janów şi să primească lupta. Jupân Sapieha se află la două zile de drum. Când am plecat, tocmai aveam o clipă de linişte şi răsuflăm în voie, fiindcă aflasem de la o limbă că Babinicz se dusese la tabăra hatmanului, iar fără el tătarii nu cutează să atace, mulţumindu-se să hărţuiască podghiazurile. Prinţul, care e o căpetenie neîntrecută, îşi pune toată nădejdea în bătălia hotărâtoare, dar asta numai când e sănătos, căci când îl scutură frigurile gândeşte altfel, dovadă că pe mine m-a trimis în ţinuturile prusiene.

— Şi domnia ta de ce te duci acolo?

— Prinţul va birui sau va fi învins. Dacă va pierde bătălia, Prusia ducală va rămâne fără apărare şi se prea poate ca jupân Sapieha să treacă hotarul spre a-l îndemna pe elector să se hotărască odată. Aşa că, o spun pentru ca nu e nici o taină pentru nimeni, mă duc să-i previn să se gândească la apărarea acelor ţinuturi, deoarece s-ar putea să-i viziteze în mare număr niscaiva oaspeţi nepoftiţi. Asta îi priveşte pe elector şi pe suedezi, aliaţii prinţului, de la care acesta este îndreptăţit să aştepte ajutor.

Jupân Bies tăcu.

Anusia îi mai puse o mulţime de întrebări, păstrându-şi cu greu înfăţişarea cuvenită, în schimb, după plecarea solului îşi dădu frâu liber; începu să-şi bată caftanul, cu palmele, să se învârtă pe tocuri ca o sfârlează, să-i sărute ochii Oleńkăi, să-l tragă pe spătar de mânecă şi să strige:

— Ei, ce v-am spus eu? Cine l-a asuprit pe prinţul Bogusław, nu cumva jupân Sapieha? Păi cum, jupân Sapieha! Şi pe suedezi cine-i asupreşte, cine-i va nimici pe trădători, cine-i cel mai mare viteaz, cel mai mare cavaler? Jupân Andrzej, jupân Andrzej!

— Care jupân Andrzej? întrebă Oleńka, pălind deodată.

— Nu ţi-am spus că-l cheamă Andrzej? Am aflat-o chiar de la el. Jupân Babinicz, jupân Babinicz! Trăiască jupân Babinicz! Nici jupân Wołodyjowski nu s-ar fi descurcat mai bine! Ce ai, Oleńka?

Billewiczówna se scutură, vrând parcă să alunge povara gândurilor negre.

— N-am nimic! Mă gândeam că numai trădătorii poartă asemenea nume, fiindcă a fost unul care s-a oferit să-l dea pe rege viu sau mort în mâna suedezilor şi acela se numea şi el tot. Andrzej.

— Să-l bată Dumnezeu! tună spătarul. De ce să pomenim acum noaptea de trădători. Mai bine să ne bucurăm că avem de ce!

— Numai să vie jupân Babinicz aici! adăugă Anusia. Uite aşa! Am să-l îmbrobodesc şi mai rău pe Braun, ca să răzvrătească garnizoana şi să plecăm cu toţi oamenii şi caii la jupân Babinicz.

— Fă-o jupâniţa, fa-o! o îndemnă spătarul mânat de înflăcărare.

— Şi pe urmă am să le dau cu tifla la toţi nemţoteii! Poate că şi el o să uite de nevrednica aia şi o să mă în…dră.

Aici piui iarăşi subţirel, îşi acoperi ochii cu mâinile şi se vede că-i trecu prin minte un gând care o supără, căci îşi lovi pumnişorii şi spuse:

— Dacă nu, am să-l iau pe jupân Wołodyjowski.

Capitolul XXI.

După două săptămâni, la Taurogi se iscă mare fierbere. Într-o seară, începură să sosească în neorânduială cete din oastea lui Bogusław, alcătuite din câte treizeci său patruzeci de oameni istoviţi, Cu hainele ferfeniţă, semănând mai

degrabă a strigoi decât a oşteni, care aduseră vestea înfrângerii prinţului de la Janów. Pierduse totul: oştirea, tunurile, caii şi carele cu hrană. Şase mii de luptători aleşi pe sprânceană plecaseră cu prinţul în această campanie, iar acum se întorceau abia vreo patru sute de raitieri pe care prinţul îi scăpase de la prăpăd.

Dintre polonezi nu se mai întoarse nimeni, afară de Sakowicz, deoarece toţi cei care nu căzuseră în luptă sau nu fuseseră prinşi de spăimosul Babinicz, fugiseră la jupân Sapieha. De asemenea, multe dintre căpeteniile străine preferaseră să se alăture rădvanului învingătorului, într-un cuvânt, nici un Radziwiłł nu mai fusese bătut vreodată în război atât de straşnic.

Şi aşa cum, înaintea campaniei, linguşirea curtenilor au cunoştea margini în a ridica în slăvi însuşirile de conducător ale lui Bogusław, tot aşa acum deplângeau cu toţii nătângia prinţului; printre oştenii ce mai rămăseseră, domnea răzvrătirea care stricase orice rânduială şi sporise atât de mult în ultimele zile ale întoarcerii,- încât prinţul socotise că e mai înţelept să rămână mai în urmă.

De aceea, se oprise împreună cu Sakowicz la Rosienie. Hassling, aflând ştirea de la oşteni, veni îndată s-o vestească pe Oleńka.

— Lucrul cel mai însemnat, spuse, ascultându-l, este dacă jupân Sapieha şi acel Babinicz îl urmăresc pe prinţ şi dacă au de gând să mute războiul în aceste locuri.

— Din mărturisirile oştenilor nu se poate înţelege nimic, răspunse Ketling, deoarece spaima face să crească orice primejdie. Unii spun că jupân Babinicz îi calcă pe urme, dar având în vedere că prinţul a rămas la Rosienie cu Sakowicz – socotesc că urmăritorii nu pot fi atât de aproape.

— Totuşi nici prea departe nu pot să fie! Cine nu urmăreşte un duşman pe care l-a învins?

— Asta se va vedea. Eu am vrut să vorbesc altceva cu domnia-ta. Chinuit de boală şi înfrânt, prinţul trebuie să fie destul de furios, aşadar, în stare de fapte nesăbuite. De

aceea, jupâniţă, să nu te desparţi acum de mătuşa Kulwiec şi de jupâniţa Borzobohata; să nu te învoieşti să-l trimită pe spătar la Tylża, cum s-a întâmplat înainte de campanie.

Oleńka nu răspunse nimic; fireşte, spătarul nu fusese trimis la Tylża niciodată, dar după ce-l lovise prinţul cu baltagul, bolise câteva zile şi Sakowicz împrăştiase înadins vestea că bătrânul plecase la Tylża, ca să nu afle oamenii. Mândria nu-i îngăduia Oleńkăi să recunoască faţă de Ketling că un Billewicz fusese lovit ca un câine, aşa că prefera să tacă.

— Îţi mulţumesc domniei tale pentru că mă previi! spuse după un răstimp.

— Am socotit de datoria mea.

Dar jupâniţei i se umplu iarăşi inima de amărăciune. Nu demult atârnase numai de Ketling ca această nouă primejdie să nu se abată asupra capului ei, căci dacă el ar fi lăsat-o să fugă, acum ar fi fost departe, şi Bogusław n-ar mai fi putut s-o asuprească.

— Jupâne cavaler, spuse, pentru mine e un adevărat noroc că prinţul n-a poruncit să nu mă previi, astfel că bunăvoinţa domniei tale nu-ţi atinge câtuşi de puţin onoarea.

Ketling pricepu dojana şi răspunse într-un fel la care Oleńka nu se aştepta:

— Tot ce priveşte slujba mea şi ce-mi porunceşte cinstea de oştean, voi îndeplini cu sfinţenie sau voi plăti cu viaţa. Altă alegere n-am şi nici nu vreau să am. În afara slujbei însă, sunt slobod să preîntâmpin orice faptă nelegiuită. Aşadar, nu ca oştean, ci numai ca om, îţi las acest pistol şi-ţi spun: apără-te, pentru că primejdia e aproape, iar la nevoie – ucide! Atunci legământul meu va lua sfârşit şi mă voi grăbi să-ţi vin în ajutor.

Spunând acestea, se înclină şi porni spre uşă, dar Oleńka îl opri.

— Jupâne cavaler, leapădă-te de slujba asta, luptă pentru o cauză dreaptă, apără-i pe cei nedreptăţiţi, pentru că eşti vrednic de asta, eşti cinstit şi e păcat să slujeşti un trădător.

La acestea, Ketling:

— M-aş fi lepădat demult, jupâniţa, şi l-aş fi părăsit pe prinţ, dacă n-aş fi gândit că, rămânând aici, îţi pot fi de folos. Acum e prea târziu. Dacă prinţul se întorcea biruitor, nu mai şovăiam nici o clipă. dar când el se întoarce învins şi poate urmărit de vrăjmaş, ar fi o laşitate din partea mea să plec înainte de împlinirea sorocului. Ai să cauţi mult şi bine, jupâniţă, printre oamenii cu suflet nemernic care-l părăsesc pe cel învins, dar pe mine n-ai să mă afli printre ei. Rămâi cu bine, jupâniţă. Plumbul din acest pistol trece cu uşurinţă şi prin platoşă.

Ketling ieşi, lăsând pistolul pe masă; Oleńka îl ascunse numaidecât. Din fericire, prevestirile tânărului Ketling şi temerile proprii se arătară de prisos.

Prinţul sosi la Taurogi pe înserat împreună cu Sakowicz şi Paterson, dar era atât de abătut şi de bolnav, încât abia se mai putea ţine pe picioare. În plus, nici el nu ştia prea bine dacă avea să-l atace Sapieha sau acesta îl trimisese în urmărirea lui pe Babinicz cu steagurile uşoare.

Într-adevăr, Bogusław îl doborâse pe cel din urmă cu cal cu tot în timpul ultimului atac, dar nu îndrăznea să spere că-l omorâse, fiindcă i se păruse că spada îi alunecase peste coiful lui Babinicz. Altă dată trăsese cu pistolul în plină faţă şi tot nu folosise la nimic.

Inima prinţului se strângea de durere la gândul pustiirii pe care o va lăţi acest Babinicz, când va năvăli cu tătarii pe proprietăţile sale. Căci de apărat, n-avea cu ce să le apere! Şi nu numai moşiile, dar nici măcar propria persoană. Printre simbriaşii lui nu se găseau mulţi asemenea lui Ketling şi se aştepta să-l părăsească cu toţii la vestea apropierii oştilor lui Sapieha.

Iată de ce nici prinţul nu vroia să zăbovească la Taurogi mai mult de două sau trei zile, fiindcă trebuia să pornească degrabă în Prusia regală, la elector şi la Szteinbok. Aceştia puteau să-i dea altă oştire, trimiţându-l să cucerească

oraşele prusiene sau să-l ajute pe regele suedez care plănuia o campanie în ţinuturile Republicii.

La Taurogi avea de gând să lase o singură căpetenie care să pună rânduială în bruma de oştire ce mai rămăsese, să alunge cetele de ţărani şi şleahtici, să apere moşiile celor doi Radziwiłłi şi să se înţeleagă cu Loewenhaupt, mai-marele tuturor forţelor suedeze din Samogiţia.

În acest scop, după sosirea la Taurogi şi după o noapte de odihnă, prinţul îl chemă la sfat pe Sakowicz, singurul om în care putea avea încredere deplină şi în faţa căruia putea să-şi deschidă inima.

„Ziua bună” cu care se întâmpinară cei doi prieteni la Taurogi, după campania lipsită de noroc, păru cam nelalocul ei. Un răstimp se priviră unul pe altul fără o vorbă. Cel dintâi începu vorba prinţul:

— Ei, s-a dus totul de râpă!

— S-a dus! întări Sakowicz.

— Nici nu putea fi altfel în asemenea împrejurări. Dacă aveam mai multe steaguri uşoare sau dacă nu-l aducea diavolul pe Babinicz ăsta. E un om şi jumătate! Şi-a schimbat numele, spânzuratul. Nu mai spune la nimeni, ca să nu-i sporim slava şi mai mult.

— Eu n-am să spun. Dar nu pun mâna în foc că celelalte căpetenii nu vor bate toba, fiindcă atunci când a îngenuncheat la picioarele luminăţiei tale, l-ai înfăţişat tuturor drept stegarul de Orsza.

— Nemţii nu se pricep la numele poloneze. Pentru ei, Kmicic sau Babinicz e totuna. A, pe coarnele lui Lucifer, de-ar mai cădea în mâinile mele! Şi când te gândeşti că l-am avut în puterea mea. mişelul, mi-a mai răzvrătit şi oamenii, lipsindu-mă de pâlcul lui Głowbicz! Trebuie să fie vreun copil din flori din sângele nostru, altfel nu se poate! A fost al meu, a fost al meu. şi mi-a scăpat! Asta mă roade mai mult decât pierderea întregii companii.

— L-ai avut în mână, luminăţia ta, dar cu preţul capului meu.

— Jaś, ţi-o spun deschis, n-aveau decât să te jupoaie de piele, numai să i-o fi întins şi eu pe tobă pe a lui Kmicic!

— Mulţumesc, Boguś. Nu mă puteam aştepta la mai puţin de la prietenia ta.

Prinţul izbucni în râs.

— Ştiu că ai fi sfârâit de minune în frigarea lui Sapieha. Toate tâlhăriile s-ar fi scurs ca untura din tine. Ma foi, aş vrea s-o văd!

— Iar eu aş vrea să te văd în mâinile lui Kmicic, drăguţa luminăţiei tale rudă. E drept, la faţă nu semănaţi, dar la statură sunteţi la fel, la picior aveţi aceeaşi măsură şi oftaţi după aceeaşi fată care şi-a dat seama dintr-o dată că celălalt e mai zdravăn şi oştean mai bun.

— Le-ar fi venit de hac la doi ca tine, dar eu l-am prăbuşit şi-am trecut cu calul peste el. Dacă aş fi avut puţină vreme, ţi-aş fi putut da cuvântul că vărul meu nu mai trăieşte. Totdeauna ai fost cam tare de cap şi de aceea te-am îndrăgit, dar în ultimul timp ţi s-o sfoiegit mintea de tot.

— Iar luminăţia ta ai avut totdeauna mintea în călcâie şi de aceea ai luat-o ia sănătoasa cu atâta vrednicie dinaintea lui Sapieha, încât ai ajuns să nu-mi mai placi deloc şi sunt gata să mă duc la Sapieha.

— La frânghie!

— La aceea cu care-l vor lega pe Radziwiłł. Destul!

— Sluga luminăţiei tale!

— Ar trebui să împuşcăm câţiva dintre raitierii care fac mai multă zarvă şi să potolim lucrurile.

— Azi de dimineaţă am dat poruncă să spânzure şase. Până acum s-au şi răcit, se leagănă grozav pentru că bate un vânt năprasnic.

— Bine-ai făcut. Ascultă, vrei să rămâi cu garnizoana la Taurogi, fiindcă tot trebuie să rămâie cineva aici?

— Vreau, luminăţia ta, şi chiar te rog să-mi încredinţezi această însărcinare. Aici nimeni nu se va descurca mai bine ca mine. Oştenii se tem de mine mai mult decât de ceilalţi, pentru că ştiu că nu glumesc. Iar dacă ne gândim la

Loewenhaupt, e mai bine să rămâie cineva mai sus decât Paterson.

— O să faci faţă răzvrătiţilor?

— Luminăţia ta, te asigur că pinii din Samogiţia vor face la anul fructe mai grele decât conurile. Voi alcătui două polcuri de ţărani pe care am să-i muştruluiesc după ştiinţa mea. Cât priveşte moşiile, voi fi cu ochii în patru, şi dacă răzvrătiţii încalcă vreuna, am să arunc vina pe un şleahtic mai cu stare, pe care am să-l storc cum se stoarce brânza în sădilă. Doar la început mi-ar trebui ceva bani, ca să plătesc leafa oştenilor şi să înţolesc pedestraşii.

— Am să-ţi las cât am să pot.

— Din cei de zestre?

— Ce vrei să spui?

— Adică din zestrea pe care luminăţia ta ţi-ai luat-o singur de la Billewicz?

— Dac-ai putea să-i suceşti grumazul spătarului fără prea mult tărăboi, n-ar fi rău, pentru că noi vorbim, dar şleahticul are chitanţă.

— O să-mi dau toată silinţa. Numai să nu fi trimis chitanţa cuiva sau să nu şi-o fi cusut jupâniţă la cămaşă. Luminăţia ta, n-ai dori să cercetezi cum stau lucrurile?

— Va veni şi vremea asta, dar acum trebuie să plec, iar frigurile astea blestemate m-au vlăguit de tot.

— Ar trebui să mă invidiezi, luminăţia ta, că rămân la Taurogi.

— Mi se pare cam ciudată dorinţa ta de a sta aici. Numai. nu cumva să-ţi treacă prin minte! Aş porunci să te sfâşie cu cârligele. De ce vrei să rămâi?

— Pentru că vreau să mă însor.

— Cu cine? întrebă prinţul aşezându-se pe pat.

— Cu jupâniţa Borzobohata-Krasieńska.

— Nu e rău, te-ai gândit chiar foarte bine! spuse Bogusław după o clipă de tăcere. Am auzit şi de o danie.

— Întocmai, de la un jupân Longin Podbipięta. Ştii şi luminăţia ta cât de avut e acest neam, iar moşiile acelui

Longin se află în câteva ţinuturi. E adevărat că unele s-au pierdut, iar în altele se află oştile septentrionilor. Voi avea parte de judecăţi, bătăi, gâlcevi şi încălcări fără număr, dar am să mă descurc eu şi n-am să las nimănui nici o palmă de pământ. Unde mai pui că şi jupâniţa mi-a plăcut grozav, fiindcă-i tare frumuşică şi atrăgătoare. Am băgat de seamă că, îndată după ce a căzut în mâna noastră, se prefăcea că-i e frică şi se uita la mine cu coada ochiului. Când voi rămâne mai mare peste garnizoana de aici, neavând ce face, mă voi apuca să-i fac curte.

— Să fii cu luare-aminte. Nu sunt împotrivă să te însori, dar ascultă-mă bine, nici un abuz, înţelegi?! Fata a crescut în familia Wiśniowiecki, fiind răsfăţata prinţesei Gryzelda, iar eu nu vreau s-o jignesc pe prinţesă, fiindcă o respect, şi nici pe starostele de Kałuża.

— E de prisos să mă previi! răspunse Sakowicz. De vreme ce vreau să mă însor de adevărat, va trebui să mă port cu toată cuviinţa.

— Aş vrea să capeţi un bobârnac.

— Cunosc eu pe cineva care l-a şi căpătat, cu toate că e prinţ, dar cred că nu mi se va întâmpla una ca asta. Privirile acelea galeşe îmi dau curaj.

— Nu-ţi mai bate joc de cel care a fost respins, ca să nu-ţi pună coarne. Aş putea să-ţi adaug la blazon nişte coarne sau să fac în aşa fel încât să te alegi cu o poreclă: Sakowicz încornoratul! Ea e Borzobohata de neam, iar tu Bardzorogaty{19}. Veţi alcătui o pereche pe cinste. Dar oricum, însoară-te, Jaś, însoară-te şi dă-mi de ştire când faci nunta, ca să-ţi fiu cumnat de mână.

O mânie cumplită se răsfrânse pe chipul şi aşa înfricoşător al lui Sakowicz. O vreme i se înceţoşară ochii, dar se stăpâni repede şi, luând în glumă vorbele prinţului, zise:

— Luminăţia la, eşti un sărman fără putere; nu eşti în stare să păşeşti peste propriul prag, şi mă ameninţi pe mine. O ai la îndemână pe Billewiczówna, aşa că dă-i înainte, dă-i înainte! Ai grijă să nu-i creşti copiii lui Babinicz.

— Puşchea pe limbă-ţi, împieliţatule! Râzi de boala care era cât pe ce să mă răpună? Să dea Dumnezeu să te vrăjească şi pe tine la fel!

— Ce-mi pasă mie de vrăji? Uneori, când văd că toate merg după rânduială firii, mă gândesc că vrăjile sunt o mare prostie.

— Mare nătărău mai eşti! Taci din gură, nu mai vorbi de lucruri necurate! Îmi ieşi de la inimă din ce în ce mai mult!

— Deie Demnul să nu fiu cel din urmă polonez care-ţi rămâne credincios, fiindcă, luminăţia ta, mă răsplăteşti numai cu nerecunoştinţa. O să mă întorc la moşia mea şi o să stau liniştit, aşteptând sfârşitul războiului.

— E, dă-mi pace! Ştii doar că ţin la tine.

— Îmi vine tare greu să-mi dau seama. Numai diavolul a făcut să-mi crească în suflet dragostea pentru luminăţia ta. Aici cred că poate fi vorba de farmece.

Sakowicz spunea adevărul, fiindcă ţinea într-adevăr foarte mult la Bogusław; prinţul ştia asta şi de aceea îl răsplătea dacă nu cu o prietenie temeinică, cel puţin cu recunoştinţa pe care o nutresc totdeauna oamenii trufaşi pentru cei ce le cântă osanale.

Tocmai de aceea nu se arătase împotriva unirii cu Anusia Borzobohata şi se hotărâse să-l ajute cât îi sta în putinţă.

În acest scop, aproape de amiază, când se simţi mai în putere, porunci să fie îmbrăcat şi plecă la Anusia.

— Am venit ca un vechi cunoscut să aflu veşti despre sănătatea domniei tale, îi spuse, şi să te întreb dacă ţi-a plăcut la Taurogi?

— Când te afli în robie, musai să-ţi placă totul! răspunse Anusia oftând.

Prinţul începu să râdă.

— Domnia ta nu eşti în robie aici. Ce-i drept, ai fost prinsă odată cu oştenii iui Sapieha şi am dat poruncă să fii adusă aici, dar am făcut-o numai pentru a te feri de primejdii. Nu ţi se va clinti nici un fir de păr. Jupâniţa, află că puţini sunt oamenii pe care-i respect ca pe prinţesa Gryzelda, şi

domnia ta ştii cât îi eşti de dragă. Familiile Wiśniowiecki şi Zamoyski sunt rudele mele, aşa că te vei bucura aici de toată libertatea şi îngrijirea. Iată de ce, ca un prieten care-ţi vrea binele, vin şi-ţi spun: dacă vrei, poţi să pleci oricând, am să-ţi dau însoţitori, cu toate că şi eu duc lipsă de oşteni, dar te sfătuiesc să rămâi. Domnia ta ai venit prin aceste locuri, ca să intri în stăpânirea moşiilor. Află că acum nu e vremea potrivită să te gândeşti la asta. Dealtfel, nici în timpuri de pace sprijinul lui jupân Sapieha nu ţi-ar fi de nici un ajutor, deoarece cuvântul lui are trecere numai în ţinutul Witebsk, aici însă nu înseamnă nimic. Şi pe urmă, n-o să se ocupe chiar el de treaba asta, ci o va încredinţa unor împuterniciţi. Domnia ta ai avea nevoie de un om binevoitor şi descurcăreţ, de care lumea să se teamă şi să-l respecte. Unul ca ăsta, dacă s-ar apuca de treabă, nu s-ar lăsa dus de nas cu una cu două.

— Sărmana de mine, unde să găsesc eu un asemenea ocrotitor?! strigă Anusia.

— Aici, la Taurogi.

— Luminăţia ta ai binevoi să.

Anusia îşi împreună mâinile şi privi atât de dulce în ochii lui Bogusław, încât dacă prinţul n-ar fi fost atât de necăjit şi lipsit de putere, fără îndoială că din această clipă ar fi încetat să se gândească la treburile lui Sakowicz, dar pentru că acum nu-i sta gândul la amoruri, răspunse repede:

— Dacă ar fi cu putinţă, nu i-aş încredinţa nimănui o însărcinare atât de plăcută, dar eu sunt silit să plec. În locul meu va rămâne mai-mare la Taurogi starostele de Oszmiana, jupân Sakowicz, un mare cavaler, oştean vrednic şi un om atât de îndemânatic, cum nu se mai află în toată Lituania. Aşa că-ţi repet, rămâi domnia ta la Taurogi, de vreme ce tot n-ai unde să te duci, fiindcă tâlharii şi răzvrătiţii au împânzit toate drumurile. Aici, Sakowicz îţi va purta de grijă şi te va apăra, se va interesa ce se poate face pentru a lua în stăpânire moşiile acelea, iar dacă se va

apuca de treabă, te asigur că nimeni n-o va duce la bun sfârşit mai repede ca el. E prietenul meu şi-l cunosc bine. Dacă moşiile domniei tale s-ar afla în mâna mea şi aş afla că Sakowicz vrea să le ia înapoi, le-aş da de bunăvoie, fiindcă e primejdios să te pui în poară cu el.

— Numai să vrea jupân Sakowicz să vie în ajutorul unei biete orfane.

— Jupâniţă, nu vorbi cu bănat, pentru domnia ta e în stare să facă orice, fiindcă te-a îndrăgit peste poate. Umblă şi oftează întruna.

— E, cine mă poate îndrăgi pe mine.

„E şireată foc!” îşi spuse prinţul.

Şi adăugă cu voce tare:

— N-are decât să-ţi spună Sakowicz cum s-a întâmplat, dar să nu fii nedreaptă cu el, fiindcă e un om vrednic şi de neam mare, aşa că nu te sfătuiesc să-l respingi.

Capitolul XXII.

A doua zi, de dimineaţă, prinţul primi înştiinţare de la elector să se ducă degrabă la Królewiec pentru a i se încredinţa conducerea oştilor care aveau să pornească spre Malborg sau spre Gdańsk. Scrisoarea cuprindea şi veşti despre campania îndrăzneaţă a lui Carol Gustav înăuntrul Republicii până, hăt! în ţinuturile rutene. Electorul prevedea că această campanie se va sfârşi prost şi tocmai de aceea vroia să se afle în fruntea unei oştiri cât mai mari, ca la nevoie să fie căutat de amândouă părţile şi să se vândă cât mai scump, hotărând astfel soarta războiului. Din aceste pricini îl îndemna pe tânărul prinţ să vie cât cu putinţă mai repede! Vroia atât de mult să scurteze orice zăbavă, încât după primul olăcar îl repezise pe al doilea, care sosi douăsprezece ceasuri mai târziu.

Aşa să prinţul nu mai avea nici o clipă de pierdut şi nici măcar nu se odihnise cum trebuie, deoarece îl apucaseră iarăşi frigurile cu puterea de altădată. Totuşi n-avea încotro, trebuia să plece. Drept care, lăsându-l înlocuitor pe Sakowicz, îi spuse:

— S-ar putea să fie nevoie să-i ducem pe spătar şi pe jupâniţa la Królewiec. Acolo ne va fi mai lesne să scăpăm pe tăcute de un om care ne duşmăneşte, pe fată însă, dacă voi fi sănătos, am s-o iau cu mine în tabără, pentru că ajunge cu politeţurile.

— Foarte bine, aşa va putea spori şi numărul oştenilor! îi răspunse Sakowicz la plecare.

Un ceas mai târziu, prinţul nu mai era la Taurogi. Stăpân atotputernic rămânea Sakowicz care nu recunoştea altă putere decât pe aceea a Anusiei Borzobohata. Sufla până şi praful de la picioarele jupâniţei, cum făcuse mai demult şi prinţul cu Oleńka. Înfrânându-şi firea sălbatică, se purta curtenitor, îi preîntâmpina dorinţele, îi ghicea gândurile şi rămânea în umbră, arătându-i tot respectul pe care se cuvenea să-l aibă un cavaler umblat prin lume pentru jupâniţa a cărei mână şi inimă vroia să le cucerească”.

La drept vorbind, nici ea nu se da în lături să facă pe stăpâna la Taurogi; îi plăcea să ştie că odată cu lăsarea serii, în încăperile de jos şi pe coridoare, la spătărie şi în grădina acoperită încă de chiciura iernii, răsunau suspinele oştenilor'tineri şi vârstnici, că până şi astrologul ofta privind la stele în turnu-i singuratic, în vreme ce spătarul îşi întrerupea rugăciunile de seară furat de gânduri şi ducându-i dorul.

Având o inimă bună, se bucura totuşi că toate piepturile suspinau pentru ea şi nu pentru Oleńka; se bucura şi din pricina lui Babinicz, fiindcă îşi simţea puterea şi se gândea că dacă nimeni nu era în stare să i se împotrivească, va izbuti în cele din urmă să întipărească semne statornice cu ochişorii-i galeşi şi în inima lui.

— O sa uite de cealaltă, nu se poate altfel, pentru că aceea nu-i împărtăşeşte simţămintele, iar când nu se va mai gândi la ea, ştie unde să mă caute, şi-o să mă caute. hoţomanul!

Apoi îl ameninţa în gând: „Aşteaptă, am să ţi-o plătesc eu înainte de a te mângâia.”

Între timp, deşi Sakowicz nu-i prea plăcea, îi arăta multă bunăvoinţă. E adevărat că faţă de ea acesta îşi motivă trădarea în felul în care o făcuse şi Bogusław faţă de spătar. Îi spuse deci că pacea cu suedezii este ca şi încheiată, iar Republica avea să răsufle uşurată şi să înflorească, în timp ce jupân Sapieha strica totul, urmărindu-şi numai interesele proprii.

Anusia, nu prea pricepută în asemenea treburi, mu prea puse la inimă cele auzite. În schimb, în vorbele starostelui de Oszmiana o miră altceva:

— Billewiczii, îi spuse Sakowicz, îşi strigă în gura mare nedreptatea şi robia, dar aici nu li s-a întâmplat nimic şi nici n-o să li se întâmple. E drept, prinţul nu i-a lăsat să plece de la Taurogi, dar a făcut-o pentru binele lor, fiindcă la nici o verstă de aici ar fi putut fi omorâţi de tunarii care pândeau pe drumuri şi prin păduri. Nu le-a dat drumul, pentru că i-a căzut dragă jupâniţă Billewicz, şi asta-i adevărat! Cine oare nu-i va da dreptate? Cine oare, având inima simţitoare şi pieptul împovărat de suspine, s-ar fi purtat altfel? Dacă avea planuri necinstite, fiind un stăpân atât de puternic, şi-ar fi putut da frâu liber poftelor, dar el a vrut să se căsătorească, a vrut să ridice această jupâniţă îndărătnică la rangul de prinţesă, s-o facă fericită, să-i pună pe cap coroana Radziwiłłilor, şi drept răsplată, oamenii nerecunoscători aruncă cu noroi în el, mânjindu-i slava şi virtutea.

Anusiei nu-i prea veni să creadă şi în aceeaşi zi o întrebă pe Oleńka dacă-i adevărat că prinţul vroise s-o ia de soţie. Oleńka nu putea tăgădui, dar fiindcă erau prietene bune, îi înfăţişă pricinile pentru care se purtase astfel. Anusia le socoti drepte şi îndestulătoare, dar îşi spuse că Billewiczii n-o duseseră chiar atât de rău la Taurogi, iar prinţul şi Sakowicz nu erau nişte nelegiuiţi, cum îi socotea spătarul de Rosienie.

De aceea, când veni vestea că jupân Sapieha şi Babinicz nu numai că nu se apropie de Taurogi, dar porniseră în

marşuri lungi asupra regelui, suedez până, hăt! spre Lwów, Anusia se mânie la început, apoi îşi spuse că, de vreme ce ei nu puteau s-o ocrotească, nu mai avea nici un rost să fugă de la Taurogi, fiindcă puteau să-şi piardă viaţa şi în cel mai bun caz să schimbe un adăpost liniştit cu o robie plină de primejdii.

Din această pricină se ajunse la discuţii între ea, pe de o parte, şi Oleńka şi spătar, pe de altă parte. Totuşi recunoscură şi ei că plecarea lui jupân Sapieha le îngreuna mult fuga, dacă n-o zădărnicea cu totul, cu atât mai mult, cu cât toată ţara fierbea tot mai mult şi nici unul dintre locuitori nu mai era sigur de ziua de mâine. Dealtfel, chiar dacă nu i-ar fi dat dreptate Anusiei, fără ajutorul ei fuga devenea cu neputinţă, având în vedere supravegherea lui Sakowicz şi a celorlalte căpetenii. Ketling rămăsese alături de ei, ce-i drept, dar nu vroia să fie amestecat în nici un plan potrivnic slujbei. Dealtminteri, lipsea de multe ori de la Taurogi, deoarece Sakowicz îl trimitea bucuros, ca pe un oştean cu experienţă şi o căpetenie pricepută, împotriva pâlcurilor înarmate ale confederaţilor şi ale tâlharilor.

Anusia se simţea însă tot mai în largul ei.

Sakowicz îi mărturisi dragostea la o lună după plecarea prinţului, dar şireata îi dădu un răspuns amăgitor; nu-l cunoaşte, lumea vorbeşte în fel şi chip despre el, n-avusese timp să-l îndrăgească, nu se poate căsători fără consimţământul prinţesei Gryzelda şi, în sfârşit, vrea să-l pună la, încercare un an de zile.

Starostele îşi rumegă mânia, porunci în ziua aceea să se dea trei mii de vergi unui raitier pentru o vină de nimic, după care bietul oştean fu înmormântat, dar fu nevoit să accepte condiţiile Anusiei. Căpătă, în schimb, asigurări că dacă va sluji cu şi mai multă credinţă şi supunere, peste un an va dobândi doar atât cât îi va îngădui bunăvoinţa ei.

Se juca astfel cu ursul, dar izbutise să-l stăpânească atât de bine, încât acesta nici măcar să mormăie nu mai îndrăzni, mulţumindu-se să-i răspundă:

— Jupâniţa, poţi să-mi ceri orice, fie să mă târăsc şi în genunchi, numai să nu-l trădez pe prinţ.

Dacă Anusia ar fi ştiut ce urmări înfricoşătoare avea furia lui Sakowicz asupra aşezărilor din împrejurimi, poate că nu l-ar fi aţâţat aşa. Oştenii şi târgoveţii de la Taurogi tremurau înaintea lui, fiindcă poruncea pedepse grele pentru vini neînsemnate, întrecând orice măsură. Prinşii mureau de foame în lanţuri sau chinuiţi cu fierul încins.

Nu o dată, sălbaticul staroste vroia să-şi răcorească sufletul cătrănit şi ars de jarul dragostei în sânge omenesc şi atunci pleca pe neaşteptate în fruntea oştenilor. Mai totdeauna izbânda mergea pe urmele lui. Spârcuia fără milă gloatele răzvrătiţilor; ţăranilor prinşi poruncea să li se taie braţul drept şi-i lăsa să plece acasă, ca să slujească drept pildă celorlalţi.

Groaza numelui său înconjura ca un zid Taurogi, aşa că nici cetele mai mari ale răsculaţilor nu mai cutezau să înainteze decât până la Rosienie.

Pretutindeni domnea liniştea, în timp ce starostele storcea bani de la târgoveţi şi şleahticii din jur şi întocmea din veneticii veniţi şi ţăranii din partea locului noi polcuri pe care să le trimită la nevoie prinţului.

Bogusław n-ar fi găsit nicăieri o slugă mai credincioasă şi mai înfricoşătoare.

În schimb, Sakowicz privea tot mai duios la Anusia cu ochii lui tăioşi de un albastru palid şi îi cânta din lăută.

Aşadar, la Taurogi viaţa se scurgea veselă pentru Anusia, dar Oleńkăi îi era tare greu. Una parcă răspândea în jur raze de voioşie, asemenea luminiţei împrăştiate noaptea de licurici, în vreme ce chipul celeilalte devenea tot mai palid, mai grav şi mai aspru, sprâncenele negre se împreunau tot mai mult pe fruntea-i albă, aşa că în cele din urmă o porecliră călugăriţa. Avea într-adevăr în ea ceva de călugăriţă. Începea să se deprindă cu gândul că va intra la mănăstire, că Dumnezeu o călăuzea înapoia gratiilor, pe drumul durerii şi al dezamăgirii.

Nu mai era jupâniţă cu bujori minunaţi în obraji şl fericirea în priviri; nu mai era Oleńka aceea care, gonind cu logodnicul Andrzej Kmicic în sanie, striga odinioară pădurilor „Hei! Hei!”

Pe pământ se împrimăvăra. Vântul puternic şi cald începu să legene apele Balticii scăpate din cătuşele de gheaţă, apoi copacii înfloriră, bobocii sparseră învelişul aspru al frunzelor şi soarele începu să dogorească, dar biata jupâniţă aştepta în zadar sfârşitul robiei de la Taurogi, fiindcă nici Anusia nu vroia să fugă, iar ţara se vânzolea tot mai mult.

Paloşul şi focul lăţeau prăpădul, de parcă niciodată nu aveau să se mai statornicească rânduiala firii şi mila lui Dumnezeu. Cei care nu puseseră mâna pe sabie şi suliţă în timpul iernii, o făceau acum, când zăpada nu mai trăda urmele, pădurea oferea un adăpost mai bun şi căldura făcea războiul mai uşor, Veştile soseau ca nişte rândunele la Taurogi, uneori ameninţătoare, alteori dimpotrivă. Fecioara neîntinată rostea de fiecare dată rugăciuni cucernice, vărsând lacrimi de tristeţe sau de bucurie.

Mai întâi se zvoni despre răzvrătirea cumplită a întregului popor. Câţi copaci erau în codrii Republicii, câte spice se legănau în lanurile ei, câte stele luminau noaptea între Tatra şi Baltica, atâţia luptători se ridicaseră împotriva suedezilor. Cei care, şleahtici fiind, erau născuţi pentru paloş şi război din vrerea lui Dumnezeu şi rânduiala din veac; cei care, răsturnând brazda cu plugul, semănau ogoarele; cei care se îndeletniceau cu negoţul şi meşteşugurile la oraş; cei care trăiau prin păduri din creşterea albinelor, scoteau smoală, tăiau lemne sau vânau; cei care, ducându-şi viaţa pe malul râurilor, se ocupau cu pescuitul; cei care umblau cu turmele prin stepe – puneau cu toţii mâna pe arme, ca să alunge năvălitorul din ţară.

Suedezii piereau în această mulţime fără număr, înecaţi parcă în apele umflate ale unui râu.

Spre uimirea întregii lumi, Republica, nu demult fără putere, găsise mai multe săbii care s-o apere, decât putea avea împăratul nemţesc sau regele franţujilor.

Apoi veniră veşti despre Carol Gustav care înainta înăuntrul Republicii cu picioarele în sânge şi cu capul în fum şi flăcări, hulind. Lumea aştepta să afle în curând ştiri despre moartea lui şi pieirea tuturor oştilor suedeze.

Numele lui Czarniecki răsuna tot mai puternic de la un hotar la altul, umplându-i de groază pe duşmani şi statornicind curajul în sufletul polonezilor.

— A biruit la Kozienice! se spunea într-o zi. A biruit Ia Jarosław! se repetă după câteva săptămâni. A biruit la Sandomierz! bubuia ecoul depărtărilor. Se mirau cu toţii, de unde atâţia suedezi după atâtea măceluri.

În cele din urmă, sosi alt stol de rândunele aducând ştiri despre împrejurarea regelui şi armiei suedeze în furca râurilor. Se părea că sfârşitul o aproape.

Până şi Sakowicz încetă să mai plece în campanii de pedepsire a răzvrătiţilor; scria toată noaptea scrisori şi le trimitea în toate părţile.

Spătarul parcă îşi pierduse minţile de bucurie. În fiecare seară dădea buzna la Oleńka, încărcat de veşti. Câteodată îşi frângea mâinile când îşi aducea aminte că trebuie să lâncezească la Taurogi. Sufletul bătrânului oştean ducea dorul câmpului de luptă. În cele din urmă, se închise în odaia lui şi începu să cugete ceasuri întregi. Până când, odată, o luă în braţe pe Oleńka, izbucni în hohote de plâns şi-i spuse:

— Îmi eşti tare dragă, copila mea, dar ţara mi-e şi mai dragă.

Şi a doua zi pieri, de parcă îl înghiţise pământul. Oleńka găsi doar o scrisoare în care citi cele ce urmează: „Dumnezeu să te binecuvânteze, copilă scumpă. Am înţeles prea bine că numai pe tine te păzesc, aşa că mie îmi vine mai uşor să fug. Dumnezeu să mă judece dacă o fac pentru că am o inimă nesimţitoare sau pentru că nu ţin la tine ca

un adevărat părinte, sărmană orfană. Dar chinul mi-a întrecut răbdarea şi n-am putut, îţi jur pe rănile lui Christos, n-am mai putut să aştept. Mi-am spus că sângele polonez curge acolo ca un râu pro patria et libertate şi când m-am gândit că în acest râu nu se află nici o picătură dintr-al meu, mi s-a părut că îngerii cerului mă vor înfiera. Dacă nu m-aş fi născut pe pământul sfânt al Samogiţiei noastre, în care stăruie amor patriae şi bărbăţie; dacă nu m-aş fi născut şleahtic şi nu m-ar fi chemat Billewicz, aş fi rămas alături de tine şi te-aş fi păzit. Şi tu, dacă ai fi fost bărbat, ai fi făcut la fel, aşa că ai să mă ierţi, fiindcă te-am lăsat singură în groapa leilor, ca pe Daniil. Pe care Dumnezeu, în marea-i milostivire, l-a apărat. De aceea, gândesc că şi tu te vei bucura de ocrotirea Sfintei Fecioare, Regina noastră."

Oleńka scaldă scrisoarea în lacrimi, dar îl îndrăgi pe unchi şi mai mult pentru această faptă care-i umplea inima de mândrie. Fuga spătarului produse mare zarvă la Taurogi. Furios nevoie mare, Sakowicz dădu buzna la jupâniţa şi, fără să-şi mai ia căciula din cap, întrebă:

— Unde-i unchiul domniei tale?

— Acolo unde sunt toţi afară de trădători! La luptă!

— Domnia ta ai ştiut! strigă starostele.

Dar Oleńka, în loc să se sperie, făcu câţiva paşi spre el şi, măsurându-l din ochi cu un dispreţ nespus, răspunse:

— Am ştiut, ei şi?

— Ehei, jupâniţa. dacă n-ar fi prinţul! Domnia ta ai să răspunzi înaintea lui!

— N-am să răspund nici înaintea prinţului şi nici înaintea slugii lui. Iar acum, pofteşte!

Şi îi arătă uşa cu mâna. Sakowicz scrâşni din dinţi şi ieşi.

În aceeaşi zi, la Taurogi căzu ca un trăsnet vestea despre biruinţa de la Warka şi sprijinitorii suedezilor fură cuprinşi de asemenea spaimă, încât nici Sakowicz nu mai cutează să pedepsească preoţii care înălţară în auzul tuturor un Te Deum în bisericile dimprejur.

De aceea, parcă i se luă o piatră de pe inimă când, după câteva săptămâni, primi scrisoarea lui Bogusław de la Malborg, care-l înştiinţa că regele scăpase din furca râurilor. Dar celelalte noutăţi erau mai puţin îmbucurătoare. Prinţul cerea întăriri şi poruncea să nu lase la Taurogi mai multă oaste decât era neapărată nevoie pentru apărare.

Raitierii pregătiţi plecară chiar a doua zi, şi odată cu ei Ketling, Oettingen, Fitz-Gregory, într-un cuvânt, toţi oştenii mai de seamă, afară de Braun pe care Sakowicz îl opri lângă el.

Reşedinţa de la Taurogi râmase şi mai goală decât după plecarea prinţului.

Anusiei Borzobohata începu să i se urască şi-l sâcâia şi mai mult pe Sakowicz. Starostele se gândea însă dacă n-ar fi bine să plece în ţinuturile prusiene, deoarece pâlcurile de rezistenţă, încurajate de plecarea oştilor, înaintau iarăşi până dincoace de Rosienie, apropiindu-se de Taurogi. Numai Billewiczii alcătuiseră un pâlc de aproape cinci sute de oameni: şleahtici mai avuţi sau mai mărunţi şi ţărani. Îl scărmănaseră bine pe polcovnicul Bützow, care pornise împotriva lor şi acum pustiau fără milă toate satele lui Radziwiłł.

Locuitorii li se alăturau cu dragă inimă, fiindcă nici un neam, nici măcar Chlebowiczii, nu se bucura de atâta trecere printre oamenii de rând. Lui Sakowicz îi părea rău să lase Taurogi la bunul plac al duşmanului, ştiind că în ţinuturile prusiene va duce lipsă de bani şi de oşteni. Pe de altă parte, aici face ce vrea, pe când acolo puterea lui avea să scadă. Cu toate acestea, pierdea tot mai mult nădejdea că va putea rămâne aici.

Învins, Bützow veni sub ocrotirea lui, iar veştile pe care le aduse despre puterea şi răspândirea răzvrătirii îl hotărâră pe Sakowicz, în cele din urmă să încline pentru plecarea în Prusia electorului.

Şi cum era un om hotărât, căruia îi plăcea să îndeplinească repede tot ce plănuia, isprăvi pregătirile în zece zile şi împărţi poruncile de trebuinţă, fiind gata de plecare.

Întâmpină însă o împotrivire făţişă din partea Anusiei Borzobohata, la care, ce-i drept, nu se aştepta deloc.

Anusia nici nu se gândea să plece în Prusia ducală. La Taurogi o ducea destul de bine. Înaintarea cetelor de confederaţi n-o înspăimânta câtuşi de puţin şi s-ar fi bucurat din toată inima dacă Billewiczii ar fi atacat Taurogi. În plus, înţelegea prea bine că printre străini avea să depindă şi mai mult de Sakowicz şi în acest fel putea să se ajungă mai uşor la cine ştie ce făgăduieli care să-i stânjenească libertatea, aşa că hotărî să rămână aici. Billewiczówna, căreia îi mărturisi toate îndoielile, nu numai că-i dădu dreptate, dar o rugă, cu lacrimi în ochi, să se arate împotriva plecării.

— Aici, azi-mâine tot mai putem scăpa, îi spuse, pe când acolo o să pierim amândouă.

Anusia la acestea:

— Ei, vezi! Şi cât m-ai mustrat că vreau să-l ispitesc şi pe staroste, deşi nici prin gând nu mi-a trecut; mă jur pe dragostea pe care o nutresc pentru prinţesa Gryzelda, a venit aşa de la sine. Acum judecă şi tu, i-ar fi păsat lui de împotrivirea mea, dacă nu l-aş fi îmbrobodit?

— Ai dreptate, Anusia, ai dreptate! consimţi Oleńka.

— Nu fi îngrijorată, vioreaua mea frumoasă! Nu plecăm nicăieri de la Taurogi, iar pe Sakowicz am să-l perpelesc şi mai rău.

— Să dea Dumnezeu să izbuteşti.

— Eu să nu izbutesc? Am să izbutesc, în primul rând pentru că vrea să pună mâna pe mine, iar în al doilea, după câte cred, şi pe moşiile mele. Nu e prea greu să se supere pe mine, ba chiar să mă şi rănească, lovindu-mă cu sabia, dar atunci averea s-ar duce pe apa sâmbetii.

Şi se arătă că avea dreptate. Sakowicz veni la ea voios şi sigur de sine, iar ea îl întâmpină cu o înfăţişare

batjocoritoare.

— Mi se pare, îl întrebă, că domnia ta vrei să fugi în ţinuturile prusiene de frica Billewiczilor?

— Nu de ei, răspunse încruntându-se, şi nu de fricǎ, ci fiindcă înţelepciunea îmi spune că-de acolo mă voi putea întoarce cu forţe proaspete împotriva acestor tâlhari.

— Atunci, cale bătută.

— Cum aşa? Doar nu crezi c-o să plec fără nădejdea cea mai scumpă inimii mele?

— Cine-i fricos n-are decât să-şi pună nădejdea în fugă; nu în mine. Domnia ta eşti prea îndrăzneţ; dacă voi avea nevoie de un om de încredere, acela nu vei fi domnia ta.

Sakowicz păli de mânie. Ar învăţa-o el minte, dacă n-ar fi Anusia Borzobohata! Ştiind însă înaintea cui se-află, se stăpâni, îşi îndulci faţa-i fioroasă cu un zâmbet şi răspunse chipurile în glumă:

— E, n-am să te mai întreb nimic! Am să te urc în caleaşca şi am să te duc!

— Aşa? se sumeţi jupâniţa. După câte văd, sunt ţinută aici în robie împotriva voinţei prinţului. Află, domnia ta, că dacă vei face una ca asta, n-ai să mai auzi o vorbă de la mine, aşa să-mi ajute Dumnezeu, pentru că eu am crescut la Lubnie şi cel mai mult îi dispreţuiesc pe fricoşi. Mai bine nu cădeam în asemenea mâini! Mai bine mă ducea jupân Babinicz în Lituania până la judecata de apoi, pentru că el nu se temea de nimeni!

— Pentru Dumnezeu! strigă Sakowicz, Spune-mi măcar de ce nu vrei să mergi în Prusia ducală?

Dar Anusia se prefăcu deznădăjduită şi hohoti de plâns.

— M-au luat în robie ca nişte tătari, deşi eu am fost crescută de prinţesa Gryzelda şi nimeni n-are nici un drept asupra mea. Mă osândesc la surghiun, ca mâine o să-mi smulgă carnea cu cleştele! O, Doamne, Doamne!

— Jupâniţă, teme-te de Dumnezeul pe care-l chemi în ajutor! se cruci starostele. Cine vrea să-ţi smulgă carnea cu cleştele?

— Scăpaţi-mă, voi sfinţi din ceruri! repetă Anusia, înecându-se de plâns.

Sakowicz nu mai ştia ce să facă; turba şi se înăbuşea de furie; uneori credea că înnebuneşte sau că Anusia îşi pierduse minţile. În cele din urmă, îi căzu la picioare şi-i făgădui că va rămâne la Taurogi. Atunci ea începu să-l roage să plece, dacă se teme, aducându-l astfel la deznădejde, aşa că zvâcni în picioare şi plecând, îi spuse:

— Prea bine! Rămânem la Taurogi şi o să se arate în curând dacă mă tem său nu de Billewiczi.

În aceeaşi zi, strângând ce mai rămăsese din oştenii lui Bützow şi pe ai lui, plecă, dar nu în Prusia electorului, ci dincolo de Rosienie, împotriva Billewiczilor care tăbărâseră în pădurile de la Girlakole. Nu se aşteptau la nici un atac, deoarece vestea despre plecarea oştilor de la Taurogi ajunsese pretutindeni de câteva zile, aşa că starostele, năvălind asupra lor, îi hăcui şi-i calcă în copitele cailor. Doar spătarul care conducea pâlcul scăpă de la moarte, în schimb căzură doi Billewiczi din altă ramură şi odată cu ei o treime din luptători; ceilalţi se împrăştiară în cele patru vânturi. Starostele aduse la Taurogi câteva zeci de prinşi pe care porunci să-i piardă înainte ca Anusia să poată să le ia apărarea.

Acum nu mai putea fi vorba să părăsească Taurogi. Starostele nu mai avea motive să plece, deoarece după această nouă izbândă, cetele de răzvrătiţi nu mai îndrăzneau să treacă dincolo de Dubisa.

Sakowicz se umfla în pene grozav, lăudându-se că, dacă Loewenhaupt i-ar trimite o mie de cai buni, ar înăbuşi răzvrătirea în toată Samogiţia. Dar Loewenhaupt nu mai era prin părţile acelea, iar Anusia nu vedea cu ochi buni lăudăroşenia starostelui.

— E, cu spătarul n-a fost prea greu, îi spuse, dar să fi fost acela care v-a pus pe frigă pe amândoi, pe domnia ta şi pe prinţul Bogusław, ai fi plecat peste mare în Prusia şi fără mine.

Starostele se simţi jignit până în adâncul sufletului.

— Jupâniţa, mai întâi să nu-ţi închipui că ţinuturile prusiene sunt peste mare, pentru că acolo e Suedia, iar în al doilea rând, cine-i cel care ne-a pus pe fugă?

— Jupân Babinicz! răspunse Anusia, făcându-i o plecăciune adâncă.

— De l-aş întâlni o dată la o lungime de sabie!

— Ai zăcea în pământ la o adâncime de sabie. Dar să nu vorbeşti de lup!

Într-adevăr, Sakowicz nu vorbise nici el din toată inima, pentru că, deşi era foarte curajos, faţă de Babinicz simţea o frică aproape superstiţioasă, atât de cumplite erau amintirile din ultima campanie. Fireşte, nu ştia cât de repede îi va răsuna în urechi acest nume de spaimă.

Totuşi, înainte ca Samogiţia să înceapă a vui, veni altă veste, cea mai îmbucurătoare din toate, pentru Sakowicz însă îngrozitoare, care se răspândea din gură în gură în toată Republica:

— Varşovia a fost cucerită!

Se părea că pământul se despică sub picioarele trădătorilor sau că cerul suedezilor se prăbuşeşte peste ei odată cu zeităţile care străluceau până atunci ca soarele. Nimănui nu-i venea să creadă că faimosul cancelar Oxenstierna se afla în robie, Ersken în robie, Loewenhaupt în robie, Wrangel în robie, Wittemberg, până şi marele Wittemberg care scăldase în sânge toată Republica şi care cucerise jumătate din ea înainte de venirea lui Carol, era în robie! că regele Jan Kazimierz triumfă, iar după ce va birui, va începe judecata vinovaţilor.

Şi vestea zbura înaripată, duruia ca tunetul peste întreaga Republică, ajungea prin sate, fiindcă ţăranii şi-o repetau unul altuia; străbătea câmpurile, fiindcă lanurile o rosteau fâsâind, pătrundea prin păduri, trecând de la un pin la altul, vulturii şi-o spuneau croncănind prin văzduh şi toţi cei în putere se grăbeau să pună mâna pe arme.

La Taurogi şi prin împrejurimi uitară cu toţii într-o clipă de înfrângerea de la Girlakole. Până nu demult, spăimosul Sakowicz se împuţina în ochii tuturor, chiar şi în ai lui; gloatele începură iarăşi să atace podghiazurile suedeze; Billewiczii, refăcându-se după nenorocirea din urmă, trecură din nou Dubisa în fruntea ţăranilor şi a şleahticilor care mai rămăseseră în Lauda.

Sakowicz nu mai ştia nici el ce să facă, încotro s-a apuce, de unde să ceară ajutor. Nu mai primise de mult nici o veste de la prinţul Bogusław şi în zadar îşi bătea capul să afle unde putea să fie. Uneori îl cuprindea o spaimă de moarte, gândindu-se că a căzut şi el în robie.

Îşi aducea aminte cu groază că prinţul îi spusese că va conduce un convoi cu proviant la Varşovia; prefera să rămână în oraşul de scaun, dacă avea să-l pună căpetenie peste garnizoană, fiindcă de acolo putea privi în toate părţile.

Nu erau puţini cei care susţineau că prinţul căzuse fără îndoială în mâinile lui Jan Kazimierz.

— Dacă prinţul n-ar fi fost la Varşovia, se vorbea, de ce milostivul nostru rege nu l-a iertat şi pe el odată cu toţi polonezii care luptaseră alături de suedezi? Musai să se afle în puterea regelui, or, cum capul prinţului Janusz trebuia să fie înfipt într-un par, o ştia toată lumea, nu mai încăpea îndoială că avea să cadă şi al lui Bogusław.

După ce cumpăni îndelung, Sakowicz ajunse şi el la aceeaşi convingere şi îl apucă deznădejdea, deoarece în primul rând ţinea tare mult la prinţ, iar în al doilea rând, ştia că dacă ar fi murit acest ocrotitor puternic, fiara cea mai sălbatică şi-ar fi găsit mai lesne un adăpost în această Republică, decât el care fusese mâna dreaptă a trădătorului.

I se părea că nu-i mai rămâne decât o ieşire: să nu mai ţină seamă de împotrivirea Anusiei şi să fugă în Prusia ducală, unde să-şi caute slujbă şi pâine.

Dar ce se va întâmpla, se întreba adesea starostele, dacă electorul se va teme de mânia regelui polonez şi-i va întoarce toţi fugarii?

Nu mai avea nici o scăpare, afară doar dacă fugea peste mare în Suedia.

Din fericire, după o săptămână de chinuri şi îndoieli, veni un trimis de la prinţul Bogusław cu un răvaş scris de mâna acestuia: „Suedezii au pierdut Varşovia, scria prinţul. Convoiul şi lucrurile mele s-au dus de râpă. Recedere e prea târziu, fiindcă sunt atât de îndârjiţi împotriva mea, încât nu m-au iertat odată cu ceilalţi. Babinicz mi-a hărtănit oamenii la porţile Varşoviei. Ketling e în robie. Regele suedez, electorul şi eu, împreună cu Szteinbock şi toată oştirea ne îndreptăm spre oraşul de reşedinţă, unde va avea loc în curând lupta hotărâtoare. Carolus se jură că o va câştiga, deşi iscusinţa lui Kazimierz în conducerea războiului îl descumpăneşte. Cine credea că în acest fost iezuit se ascunde un strategos atât de mare? Eu nu mi-am dat seama, pentru că acolo s-au întâmplat toate după judecata lui şi a lui Wiśniowiecki. Tragem nădejde că oastea de câteva zeci de mii de şleahtici, care se află alături de Kazimierz, se va împrăştia prin locurile de baştină sau îşi va pierde înflăcărarea şi nu va mai lupta atât de bine. De-ar da Dumnezeu ca adunătura asta să între în panică, atunci Carolus ar învinge, deşi chiar aşa nu se ştie ce va fi pe urmă, iar ghinărarii şopocăiesc că răzvrătirea e o hidră ale cărei capete cresc mereu. Se spune: „Înainte, să luăm Varşovia înapoi.” Când am auzit şi pe Carol vorbind astfel, l-am întrebat: Şi pe urmă? Nu mi-a răspuns nimic. Şi forţele noastre se împuţinează, iar ale lor sporesc. Nu mai avem cu ce începe alt război. Nici înflăcărarea nu mai e aceeaşi şi nimeni dintre ai noştri nu va mai trece de partea suedezilor, ca la început. Unchiul elector tace, ca de obicei, dar parcă văd că dacă vom pierde bătălia, a doua zi va începe să lupte împotriva suedezilor, ca să-i câştige bunăvoinţa lui Kazimierz. E greu să ne umilim, dar n-avem încotro! Să dea

Dumnezeu să nu mă respingă şi să scap fără să-mi pierd moşiile. Îmi pun toată nădejdea în Dumnezeu, dar nu pot să nu mă tem şi să nu pun răul înainte. De aceea, zălogeşte şi vinde tot ce poţi pentru bani gheaţă, negociind pe tăcute până şi cu confederaţii. Du-te la Birże cu calabalâcul, căci de acolo poţi fugi mai repede în Kurlandia. Te-aş povăţui să pleci în Prusia, dar în curând nici acolo nu va mai fi uşor să te ascunzi de foc şi sabie, fiindcă îndată după luarea Varşoviei i s-a poruncit lui Babinicz să se ducă în Lituania prin Prusia, ca să aţâţe răzvrătirea, iar pe drum să taie şi să ardă. Şi ştii bine că el se pricepe la asta. Am vrut să-l prindem la Bug, şi Steinbock a trimis împotriva lui un pâlc însemnat din care nu s-a mai întors nici un martor al nenorocirii. Nu-ţi pune în gând să te masori cu Babinicz, fiindcă nu-i poţi ţine piept, aşa că, du-te degrabă la Birże.

Frigurile m-au lăsat cu totul, căci pe aici sunt întinderi uscate şi înalte, nu numai paludes ca în Samogiţia. Încredinţându-te lui Dumnezeu etc.”

Starostele se bucură grozav că prinţul trăia şi era sănătos, dar veştile rele îl îngrijorară peste măsură. Dacă prinţul socotea că nici măcar biruinţa în lupta hotărâtoare nu va izbuti să îndrepte norocul şubrezit al suedezilor, la ce se mai putea aştepta în viitor? E cu putinţă ca prinţul să scape, ascunzându-se sub mantia şiretului elector, dar el, Sakowicz, sluga lui Bogusław? Ce trebuia să facă? Să plece în ţinuturile prusiene?

Sakowicz n-avea nevoie de sfaturile prinţului, ca să nu-i aţie calea lui Babinicz. Nu mai avea nici putere şi nici tragere de inimă. Rămânea Birże, dar şi pentru asta era prea târziu! Pe drumul spre Birże se afla pâlcul Billewiczilor şi o mulţime de alte cete de şleahtici, ţărani, slujitori şi Dumnezeu mai ştie ce fel, care la o adică s-ar împreuna şi l-ar împrăştia, cum împrăştie vântul frunzele uscate; chiar dacă nu s-ar uni, dacă le-ar lua-o înainte printr-un marş fulgerător şi îndrăzneţ, pe drum va fi silit să se bată în fiecare sat, prin mlaştini şi pe câmp. Câţi oşteni trebuia să

aibă, ca să ajungă la Birże fie şi cu treizeci de oameni? Aşadar, să rămână la Taurogi? Nici aşa nu era bine, fiindcă avea să vie în fruntea ciambulului de tătari înfricoşătorul Babinicz; toate cetele i se vor alătura şi se vor revărsa peste Taurogi ca un şuvoi de munte, răzbunându-se cum nu s-a mai pomenit.

Pentru prima dată în viaţă, până nu demult cutezătorul staroste simţi că toate drumurile erau închise; fără oşteni nu ştia ce să facă şi ce cale să aleagă.

A doua zi chemă la sfat pe Bützow, Braun şi alte câteva căpetenii mai însemnate.

Hotărârâ cu toţii să rămână la Taurogi şi să aştepte ştiri de la Varşovia.

Braun însă se duse numaidecât să se sfătuiască şi cu altcineva, anume cu Anusia Borzobohata.

Chibzuiră vreme îndelungată, până când Braun ieşi, în sfârşit, cu faţa răvăşită, iar Anusia se năpusti ca o vijelie la Oleńka.

— Oleńka, a venit timpul! strigă din prag. Trebuie să fugim!

— Când? întrebă curajoasa jupâniţa pălind puţin, dar ridicându-sc îndată, semn că era gata oricând.

— Mâine, mâine! Braun va avea conducerea străjilor, iar Sakowicz va dormi în oraş, fiindcă l-a poftit la masă jupân Dzieszuk. S-a vorbit demult cu jupân Dzieszuk care-i va pune ceva în vin. Braun zice că va merge el însuşi cu noi, însoţit de cincizeci de oşteni. Of, Oleńka, Oleńka, cât sunt de fericită, cât sunt de fericită!

Anusia se aruncă de gâtul Billewiczównei şi începu s-o îmbrăţişeze cu atâta bucurie, încât aceasta o întrebă mirată:

— Ce-i cu tine, Anusia? Pe Braun puteai să-l convingi demult să te ajute!

— Puteam să-l conving? Aşa-i, puteam! Nu ţi-am spus nimic? O, Doamne, Doamne! Nu ştii nimic? Jupân Babinicz vine încoace! Sakowicz şi toţi ceilalţi mor de frică! Vine

jupân Babinicz, arde, taie! A nimicit un podghiaz, l-a bătut până şi pe Szteinbok şi vine în marşuri lungi, de parcă s-ar grăbi. Păi, la cine poate să se grăbească el aşa? Hai, spune-mi, nu-i aşa că sunt o proastă?

Ochii Anusiei se umplură de lacrimi, iar Oleńka îşi împreună mâinile ca pentru rugăciune şi, înălţându-şi privirile, spuse:

— La oricine ar veni, Dumnezeu să-i îndrepte drumurile, să-l binecuvânteze şi să-l păzească!

Capitolul XXIII.

Jupân Kmicic, vrând să răzbată de la Varşovia până în Prusia ducală şi Lituania, fu nevoit să înainteze de la început cu mare grijă, căci nu prea departe, la Serock, se afla o mare oştire suedeză. Carol Gustav poruncise înadins să aştepte acolo, ca să împiedice asedierea Varşoviei, dar pentru că Varşovia căzuse, armia nu mai avea altceva de făcut, decât să nu lase să treacă pâlcurile pe care Jan Kazimierz vroia să le trimită în Lituania sau în ţinuturile prusiene. În fruntea ei se afla Duglas, oştean iscusit, cu mai multă experienţă decât toţi ghinărarii suedezi în lupta de hărţuială, şi cei doi trădători polonezi, Radziejowski şi Radziwiłł. Aveau două mii de pedestraşi aleşi şi încă pe atâta călărime şi tunuri. Căpeteniile, aflând de campania lui Kmicic, deoarece şi aşa tot trebuiau să se apropie de Lituania, ca să ajute Tykocinul asediat iarăşi de mazurieni şi podlasieni, îşi întinseră plasa, vrând să-l prindă pe jupân Andrzej în triunghiul alcătuit nu departe de Bug de aşezările Serock, Złotorya şi Ostrołęka.

Kmicic trebuia să treacă prin acest triunghi, pentru că se grăbea, iar pe aici drumul era mai scurt. Îşi dădu seama din vreme că se află într-o capcană, dar nu se sperie, întrucât era prea obişnuit să lupte în acest fel. Socotea că plasa acoperă o întindere prea mare, aşa că avea ochiuri mari prin care putea să se strecoare la nevoie. Mai mult, cu toate că era pândit cu luare-aminte, nu numai că nu făcea ocoluri şi nu fugea pe furiş, ci vâna şi el. Mai întâi trecu Bugul

dincolo de Serock, ajunse pe malul râului până la Wyszków şi la Brańszczyk spârcui trei sute de vrăjmaşi trimişi în cercetare, nelăsând în viaţă nici un martor al nenorocirii, cum scria prinţul. Duglas îl îmbulzi la Długosiodło, dar Kmicic sparse călărimea, trecu prin mijlocul ei şi, în loc să fugă, înaintă sub privirile lor până la rândul Narew pe care îl trecu înot. Duglas rămase pe mal, aşteptând podurile plutitoare, dar până să le aducă, Kmicic trecu râul înapoi la adăpostul întunericului şi lovi străjile dinainte, producând spaimă şi învălmăşeală printre polcurile lui Duglas.

Bătrânul ghinărar rămase uimit de acest şiretlic, dar a doua zi fu de-a dreptul uluit, când află că jupân Andrzej ocolise armia şi, întorcându-se în locul de unde fusese alungat ca o fiară, capturase la Brańszczyk carele cu proviant ale suedezilor, prăzile şi banii care veneau în urma oştirii; cu acest prilej tăiase cincizeci de pedestraşi care însoţeau convoiul.

Uneori suedezii urmăreau toată ziua cu ochiul liber pâlcurile de tătari la marginea zării, dar de ajuns nu-i puteau ajunge. Jupân Andrzej, în schimb, îi hărţuia mereu. Oştenii suedezi îşi iroseau puterile, iar steagurile polone care stăruiau încă alături de Radziejowski, deşi întocmite din oameni de altă credinţă decât cea catolică, luptau fără tragere de inimă. Localnicii îl ajutau bucuroşi pe faimosul Kmicic care afla de la ei orice mişcare a vrăjmaşului; avea astfel cunoştinţă de fiecare podghiaz, de fiecare car de povară care pleca înainte sau rămânea în urmă. Deseori părea că se hârjoneşte cu suedezii, dar asta era joaca tigrului. Nu lua prinşi, poruncind tătarilor să-i spânzure, căci tot aşa făceau şi suedezii în toată Republica. Câteodată parcă îl năpădea turbarea, pentru că năvălea cu o îndrăzneală oarbă asupra unor forţe cu mult mai mari.

— Pâlcul e condus de un nebun! spunea Duglas despre el.

— Sau de un câine turbat! răspundea Radziejowski.

Bogusław era de părere că şi de unul şi de altul, adăuga

însă şi un oştean destoinic. Faţă de ghinărari se lăuda că-l prăbuşise de două ori din şa pe acest cavaler.

Asupra lui se îndrepta mai mult furia lui jupân Babinicz. Era limpede că îl căuta; urmărit fiind, urmărea şi el.

Duglas ghicea că între ei trebuie să fie vreo ranchiună mai veche.

Prinţul nu tăgăduia, deşi nu dădea nici un fel de lămuriri, îi plătea şi el lui Babinicz cu aceeaşi monedă şi, urmând pilda lui Chowański, puse un preţ mare pe capul lui; dar când văzu că nici asta nu ajută, se gândi să se folosească de ura lui şi să-l atragă într-o capcană.

— Mai mare ruşinea să pierdem atâta vreme cu acest tâlhar! spuse faţă de Duglas şi Radziejowski. Se învârte în jurul nostru ca un lup pe lângă stână şi ne scapă printre degete. O să plec cu o ceată nu prea mare, încercând să-l atrag spre mine, iar când mă va ataca, o să-i ţin piept până când veţi sosi domniile voastre, aşa că racul n-o să ne mai scape din sac.

Duglas, căruia i se făcuse lehamite de atâta goană, se împotrivi mai mult de formă, spunând că nu poate să pună în primejdie viaţa unui magnat atât de puternic, care se înrudea cu regii, numai pentru prinderea unui tâlhar. Dar când prinţul stărui, se învoi destul de repede:

Plănuiră ca prinţul să plece cu un pâlc de cinci sute de călăreţi, dar în spatele fiecărui raitier să urce câte un pedestraş cu muschetă. În acest fel, gândeau să-l înşele pe Babinicz.

Nu se va putea stăpâni, când va auzi de cinci sute de raitieri, şi va ataca fără întârziere! spuse prinţul. Iar când pedestraşii îi vor scuipa cu plumbi în ochi, tătarii se vor împrăştia ca pulberea în bătaia vântului. şi va muri sau îl vom prinde viu.

Planul fu urmat îndată şi întocmai. Cu două zile înainte, răspândiră vestea că un podghiaz de cinci sute de cai va plecă în cercetare sub conducerea lui Bogusław. Ghinărarii

îşi făceau socoteala că localnicii îl vor înştiinţa pe Babinicz. Aşa se şi întâmplă.

Prinţul plecă în timpul nopţii spre Wasowo şi Jelonka, trecu râul la Czerewin şi lăsând călărimea la câmp deschis, ascunse pedestraşii în tufişul din apropiere, ca să poată ataca pe neaşteptate. Între timp, Duglas avea să înainteze pe malul Narewului, prefăcându-se că merge spre Ostrołęka. Iar Radziejowski avea să vie cu steagurile de călărime uşoară dinspre Księżopole.

Nici una dintre cele trei căpetenii nu ştia bine unde se afla Babinicz, fiindcă de la ţărani nu era cu putinţă să afle, iar raitierii nu erau în stare să-i prindă pe tătari. Duglas presupunea că forţele lui Babinicz se află la Śniadowo şi vroia să le înconjure în aşa fel, încât dacă Babinicz va porni asupra prinţului Bogusław, el să se apropie dinspre hotarul lituanian şi să-i taie retragerea.

Totul părea să sprijine planul suedezilor. Kmicic era într-adevăr la Śniadowo şi, când îi ajunse la urechi vestea despre podghiazul lui Bogusław, porni îndată prin păduri, ca să se ivească pe neaşteptate la Czerewin.

Duglas, întorcându-se dinspre Narew, după câteva zile dădu peste urmele trecerii tătarilor şi înainta pe acelaşi drum în spatele lui Babinicz. Căldura chinuia grozav caii şi oamenii îmbrăcaţi în platoşe de fier, dar ghinărarul merse înainte, fără să ţină seama de aceste piedici; nu se mai îndoia că va năvăli pe neaşteptate asupra cetei lui Babinicz în timpul bătăliei.

În sfârşit, după două zile de drum ajunse atât de aproape de Czerewin, încât zări fumurile colibelor. Atunci se opri şi, împânzind toate cărările de trecere, aşteptă.

Câţiva rotmiştri vroiau să atace numaidecât, dar el îi potoli, spunându-le:

— Babinicz, când îl va lovi pe prinţ şi va cunoaşte că are de-a face şi cu pedestraşi, nu numai cu călărime, va fi silit să dea înapoi. Or, cum nu se va putea întoarce decât pe unde a venit, va cădea drept în braţele noastre.

Aşa că nu mai trebuiau decât să-şi încordeze auzul, ca să audă urletele tătarilor şi primele împuşcături de muschetă.

Dar se scurse o zi întreagă, şi în pădurile de la Czerewin domnea o linişte adâncă, de parcă nu călcase picior de oştean prin acele locuri.

Duglas începu să-şi piardă răbdarea şi spre seară trimise un mic podghiaz spre câmpuri, cu porunca de a-şi lua toate măsurile de prevedere.

Podghiazul se întoarse noaptea târziu, fără să fi văzut nimic. În zori, Duglas porni cu toată oştirea înainte.

După câteva ceasuri, ajunse într-un loc în care semne numeroase arătau că aici poposiseră oşteni. Găsiră resturi de pesmeţi, cioburi de sticlă, bucăţi de îmbrăcăminte şi o cingătoare cu ledunci, cum aveau pedestraşii suedezi; aşadar, aici stătuse pedestrimea lui Bogusław, dar nu se zărea nicăieri. Mai încolo, pe lunca jilavă, străjile lui Duglas văzură sumedenie de adâncituri de copite, lăsate de caii grei ai raitierilor, iar pe mal urmele bahmeţilor tătăreşti; şi mai departe se afla un cal mort căruia lupii abia îi scoseseră măruntaiele. La câteva sute de paşi găsiră o săgeată lungă tătărască; îi lipsea doar vârful de fier. Se vede că Bogusław se retrăgea, iar Babinicz mergea pe urmele lui.

Duglas înţelese că trebuie să se fi petrecut ceva neprevăzut.

Dar ce anume? La această întrebare nu putea să răspundă. Duglas căzu pe gânduri. Deodată, fu trezit din îngândurare de un rotmistru care mergea cu străjile dinainte.

— Înălţimea ta! îi spuse acesta. La vreo două sute de paşi se văd printre tufe câţiva oameni. Nu se mişcă deloc, ca şi când ar sta la pândă. Am oprit străjile pe loc, ca să te înştiinţez pe luminăţia ta.

— Călăreţi sau pedeştri? întreabă Duglas.

— Pedeştri, sunt patru sau cinci, nu i-au putut număra bine din pricina crengilor. Dar poartă tunici galbene, ca muşchetarii noştri.

Duglas strânse calul cu genunchii, ajunse repede la străji şi porni înainte în fruntea lor. Printre tufele care se răreau, în adâncul pădurii, se vedea un grup de oşteni care stăteau nemişcaţi sub un copac.

— Sunt ai noştri! spuse Duglas. Prinţul trebuie să fie pe aproape.

— Mare minune! se miră rotmistrul după o clipă. Stau de strajă şi nu se mişcă nici unul, deşi noi facem destul zgomot.

Deodată, tufele se sfârşiră, începea pădurea de copaci uriaşi. Atunci suedezii văzură patru oameni care stăteau unul lângă altul şi parcă se uitau în jos la ceva. Fiecare atârna de o frânghie neagră.

— Luminăţia ta, spuse rotmistrul deodată, oamenii aceia au fost spânzuraţi!

— Aşa este! răspunse Duglas.

Şi grăbind pasul, ajunseră într-o clipă lângă ei. Patru pedestraşi atârnau de frânghii ca nişte sturzi, cu picioarele abia la un deget de pământ, fiindcă fuseseră spânzuraţi de o creangă nu prea înaltă.

Duglas se uită la ei cu destulă nepăsare, după care spuse ca pentru sine:

— Acum este limpede că şi prinţul şi Babinicz au trecut pe aici.

Şi iarăşi se adânci în gânduri, deoarece nici el nu ştia prea bine dacă să meargă mai departe pe acest şleau sau să iasă la tractul Ostrołękăi.

Două ceasuri mai târziu, descoperiră alte două trupuri. Pesemne că rămăseseră în urmă sau erau bolnavi pe care îi prinseseră tătarii care mergeau în urma prinţului.

Dar de ce se retrăgea prinţul?

Duglas îi cunoştea prea bine curajul şi experienţa de război ca să presupună măcar o clipă că Bogusław n-avea pricini întemeiate. Trebuie să se fi întâmplat ceva.

Lucrurile se lămuriră abia a doua zi, când sosi de la prinţ jupân Bies Kornia cu un podghiaz de treizeci de oameni, aducând vestea că regele Jan Kazimierz îl trimisese peste

Bug împotriva lui Duglas pe jupân Gosiewski, hatmanul de câmp, cu şase mii de oşteni lituanieni şi tătari.

— Am aflat asta, spuse jupân Bies, înainte de venirea, lui Babinicz care înainta cu mare băgare de seamă, ascunzându-se de multe ori, aşadar destul de încet. Jupân Gosiewski se află la vreo patru, cinei mile. Când a aflat, prinţul a fost nevoit să se retragă în grabă, ca să se împreune cu jupân Radziejowski care poate fi învins foarte uşor. Aşa că, mărşăluind repede, ne-am întâlnit cu bine. Prinţul a repezit îndată podghiazuri de câte zece-cincisprezece cai în toate părţile, ca să-ţi dea de ştire luminăţiei tale. Mulţi vor cădea în mâinile tătarilor sau ale ţăranilor, dar altminteri nu se poate în asemenea război.

— Unde se află prinţul şi jupân Radziejowski?

— La două mile de aici, pe malul apei.

— Prinţul are toţi oştenii cu el?

— A fost silit să lase în urmă pedestrimea care se furişează prin bungetele pădurilor, ca să se ferească de tătari.

— O călărime ca a tătarilor poate pătrunde în cele mai întunecate hăţişuri. Mă tem că n-o să-i mai vedem pe aceşti pedestraşi, dar nu e vina nimănui; prinţul s-a purtat ca orice căpetenie cu experienţă.

— A trimis un podghiaz mai mare spre Ostrołęka, vrând să-l înşele pe vistiernicul de Lituania. Vor porni acolo fără întârziere, creând că toată oastea noastră a plecat la Ostrołęka.

— Asta-i bine! se bucură Duglas. O să-i venim de hac vistiernicului.

Şi porunci îndată plecarea, ca să se împreune cu prinţul Bogusław şi cu Radziejowski. Întâlnirea avu loc în aceeaşi zi, spre marea bucurie mai ales a lui jupân Radziejowski care se temea de robie mai mult ca de moarte, deoarece ştia că va trebui să răspundă ca trădător pentru toate nenorocirile suferite de Republică din pricina lui.

Acum însă, după ce se unise cu Duglas, armia suedeză se ridica la peste patru mii de oameni, aşa că putea să se

încleşteze cu folos cu oştirea hatmanului de câmp, Acesta avea într-adevăr şase mii de călăreţi, dar tătarii, afară de ciambulul lui Babinicz, foarte bine muştruluit, nu puteau fi folosiţi în lupta piept la piept, iar jupân Gosiewski, deşi războinic iscusit şi învăţat, nu ştia să-şi înflăcăreze oştenii ca Czarniecki, căruia nimic nu-i putea sta în cale.

Duglas îşi bătea capul să priceapă în ce scop îl trimisese Jan Kazimierz pe hatmanul de câmp dincolo de Bug. Regele suedez se îndrepta împreună cu electorul asupra Varşoviei, unde avea să aibă loc, mai devreme sau mai târziu, bătălia hotărâtoare. Şi cu toate că Jan Kazimierz se afla în fruntea unei puteri mai numeroase decât a suedezilor şi a brandenburghezilor, şase mii de săbii însemnau prea mult pentru ca regele polonez să se lipsească de bunăvoie de ele.

E adevărat că jupân Gosiewski îl scăpase pe Babinicz de la strâmtoare, dar nu era nevoie ca regele să trimită în ajutorul acestuia atâtea polcuri. Această campanie avea, aşadar, un scop ascuns pe care ghinărarul suedez, cu toată mintea-i ascuţită, nu putea să-l ghicească.

Scrisoarea regelui suedez, care sosi după o săptămână, trăda o mare nelinişte şi parcă o înfricoşare neînţeleasă din pricina acestei campanii, dar câteva cuvinte îi lămureau rosturile. După părerea lui Carol Gustav, hatmanul nu fusese trimis să atace armia lui Duglas şi nici în Lituania, să-i ajute pe răzvrătiţii de acolo, fiindcă şi aşa suedezii nu erau în stare să le facă faţă, ci să ameninţe ţinuturile răsăritene ale Prusiei ducale, unde nu se afla nici o oştire.

„S-au gândit, scria regele, să-l clatine astfel pe elector în credinţa faţă de înţelegerea de la Malborg şi faţă de noi, lucru care se poate întâmpla uşor, deoarece el e gata să se unească cu Christos împotriva diavolului şi cu diavolul împotriva lui Christos, ca să tragă foloase de pe urma amândurora.”

Scrisoarea se încheia cu îndemnul ca Duglas să facă tot ce poate şi să nu-l lase pe hatman să ajungă în Prusia, căci

dacă acesta va mai întârzia câteva săptămâni, va fi nevoit să se întoarcă la Varşovia.

Duglas socoti că însărcinarea pe care o primise nu era peste puterile lui. Nu demult îi ţinuse piept nu fără anume folos şi lui Czarniecki, aşa că Gosiewski nu i se părea prea primejdios. Fireşte, nu se aştepta să-i nimicească polcurile, dar era sigur că va izbuti să le ţină pe loc şi să le întârzie mişcările.

Într-adevăr, din clipa aceea începură marşurile înşelătoare ale celor două oştiri care, ferindu-se să dea bătălia hotărâtoare, se străduiau să se ocolească una pe altă. Amândouă căpeteniile se întreceau cu vrednicie, totuşi Duglas se dovedea a fi mai presus, deoarece nu-i îngăduia hatmanului să treacă dincolo de Ostrołęka.

Cât despre jupân Babinicz, scăpat de capcana întinsă de Bogusław, nu se grăbea deloc să se alăture polcurilor lituaniene, ocupându-se în schimb cu sârg de pedestraşii pe care Bogusław, în marşu-i grăbit spre Radziejowski, fusese nevoit să-i lase în pădure. Tătarii lui, călăuziţi de pădurarii din partea locului, mergeau zi şi noapte pe urmele lor, prinzându-i mereu pe cei neprevăzători sau pe cei care rămâneau înapoi. Lipsa de hrană îi sili în cele din urmă pe suedezi să se fărâmiţeze în grupuri mai mici, care puteau face rost de proviant mai lesne, dar asta aştepta şi jupân Babinicz.

Împrăştiindu-şi ciambulul în trei cete, sub conducerea lui, a lui Akbah-Ulan şi a lui Soroka, măcelări în câteva zile cea mai mare parte din acei pedestraşi. Era parcă o hăituiala neîncetată, în care cei vânaţi erau de astă dată oamenii, prin desişurile pădurii, prin tufele de lozie şi trestii, pline de hăuială, ţipete, chemări, împuşcături şi moarte.

Numele iui Babinicz se acoperi, de slavă printre mazurieni. Cetele se strânseră şi se uniră cu jupân Gosiewski abia lângă Ostrołęka, când hatmanul de câmp, a cărui campanie era doar o înşelătorie, primise porunca regelui de a se întoarce la Varşovia. Jupân Babinicz se

bucură prea puţin de prietenii săi, de jupân Zagłoba şi de Wołodyjowski, care-l întovărăşeau pe hatman în fruntea steagului din Lauda. Cu toate acestea, se întâmpinară cu multă mulţumire, pentru că între ei se legase o prietenie trainică. Cei doi polcovnici erau tare necăjiţi că nu izbândiseră nimic împotriva lui Bogusław, dar jupân Zagłoba îi mângâie, umplându-le paharele cu râvnă şi vorbind u-le astfel:

— Nu-i nimic! Eu îmi storc mintea încă din mai să născocesc vreun şiretlic şi până acum nu m-am căznit niciodată în zadar. Am şi plănuit câteva dar acum n-avem timp să le aducem la îndeplinire, poate la Varşovia, unde vom porni cu. toţii.

— Eu trebuie să plec în ţinuturile prusiene! răspunse Babinicz. Aşa că nu voi fi la Varşovia.

— Ai să izbuteşti oare? întrebă Wołodyjowski.

— Pe Dumnezeu din cer, am să mă strecor şi vă făgăduiesc că voi face mare prăpăd, pentru că am să le spun tătarilor să-şi facă de cap. Şi-ar trece şi aici bucuroşi cuţitele peste beregata oamenilor, dar i-am. prevenit că la fiecare abatere îi aşteaptă frânghia. În Prusia însă, am să-mi dau şi eu frâu liber. Eu să n-ajung? Voi n-aţi putut să vă furişaţi, dar asta e altceva, fiindcă mai lesne tai drumul unei oştiri mai mari decât unei cete ca a mea cu care nu e prea greu să te ascunzi. Am stat de multe ori pitit prin păpurişuri şi oştenii lui Duglas au trecut pe lângă mine fără să bănuiască nimic. Dealtfel, ghinărarul va porni pe urmele hatmanului, şi-mi va lăsa calea liberă.

— Am auzit că i-ai dat multă bătaie de cap! spuse Wołodyjowski mulţumit.

— Ehei, mişelul! adăugă jupân Zagłoba. Trebuia să-şi schimbe cămaşa în fiecare zi, aşa de tare năduşea. Domnia ta nici pe Chowański nu l-ai sâcâit mai cu sârg şi trebuie să recunosc că nici eu n-aş fi făcut-o mai bine, dacă aş fi fost în locul domniei tale, deşi jupân Koniecpolski spunea că Zagłoba îi întrece pe toţi în lupta de hărţuială.

— Mi se pare, îi zise Wołodyjowski lui Kmicic, că dacă Duglas ne va urmări, îl va lăsa aici pe Radziwiłł, ca să te atace.

— Unde nu dă Dumnezeu! Aşa nădăjduiesc şi eu! răspunse Kmicic repede. Când vom începe să ne căutăm unul pe altul, nu mai încape îndoială că o să ne găsim. A treia oară nu va mai trece peste mine, iar dacă va trece, n-am să mă mai ridic de jos. Ţin bine minte toate învăţăturile tale şi toate loviturile de la Lubnie le ştiu ca pe Tatăl nostru. Le repet în fiecare zi cu Soroka, pentru a nu-mi ieşi din mână.

— Ce pot să însemne şiretlicurile! strigă Wołodyjowski. Sabia e temelia!

Vorbele micului viteaz nu fură pe placul lui jupân Zagłoba care i-o plăti pe dată:

— Orice moară de vânt crede că lucrul de căpetenie este să dai din aripi, şi ştii, Michałek, de ce? Pentru că are pleavă sub acoperiş, alias în cap. Meşteşugul războiului se bizuie şi pe înţelepciune, altminteri Roch ar fi mare hatman, iar tu hatman de câmp.

— Ce mai face jupân Kowalski? întrebă Kmicic.

— Jupân Kowalski? Acum poartă coif de oţel pe cap, şi pe bună dreptate, fiindcă varza fiartă în ceaun e cea mai bună. S-a umplut de bani la Varşovia, a făcut rost de un pâlc de călăreţi pe cinste şi s-a dus să slujească la husari sub conducerea cneazului Polubiński, şi toate astea numai ca să poată încrucişa sabia cu Carolus. Vine în fiecare zi la noi în cort şi-şi holbează ochii pretutindeni, tot-tot o vedea gâtul vreunui urcior ieşind din paie. Nu pot să-l dezvăţ de beţie pe flăcăul ăsta. Nu-i foloseşte nimic pilda mea! Dar l-am prevenit că părăsirea steagului laudanian nu se va sfârşi cu bine pentru el. Tâlharul şi nerecunoscătorul! Cu toate binefacerile pe care le-a cunoscut din partea mea, m-a părăsit pentru o suliţă. Decât aşa fiu, mai bine lipsă!

— Domnia ta l-ai crescut?

— Ascultă, domnia ta, te poftesc să nu mă mai faci ursar. Lui Jupân Sapieha, care m-a întrebat acelaşi lucru, i-am

răspuns că a avut acelaşi praeceptorem cu Roch, dar acela n-am fost eu, care m-am îndeletnicit cu lemnăria de mic, fiind foarte priceput în potrivirea doagelor.

— Mai întâi că domnia ta n-ai cuteza să-i spui una ca asta lui jupân Sapieha, se împotrivi Wołodyjowski, iar în al doilea rând, chipurile îl vorbeşti de rău pe Kowalski, dar ţii la el ca la ochii din cap.

— Jupâne Michał, îl prefer pe el, fiindcă niciodată n-am putut să sufăr cărăbuşii şi iubăreţii leşinaţi care, cum văd o femeie, încep să se dea peste cap ca nişte jigodii nemţeşti.

— Sau ca maimuţele din grădina palatului Kazanowski, cu care te-ai luptat domnia ta!

— Râdeţi, râdeţi, dar a doua oară o să cuceriţi Varşovia singuri!

— Aşadar, domnia ta ai cucerit-o?

Păi cine expugnavit{20} poarta Cracoviei? Cine-a făcut să fie întemniţaţi ghinărarii? Acum stau la Zamość, hrăniţi numai cu pâine şi apă; ori de câte ori se uită la Wranghel, Wittemberg spune: „Zagłoba ne-a băgat aici!” şi încep să plângă amândoi. Dacă jupân Sapieha n-ar fi bolnav şi s-ar afla aici, v-ar spune el cine a smuls prima căpuşă suedeză de pe trupul Varşoviei.

— Pentru Dumnezeu, se rugă Kmicic, faceţi-mi hatârul şi trimiteţi-mi veste despre bătălia care va avea loc la Varşovia. Voi număra pe degete zilele şi nopţile şi nu voi cunoaşte liniştea până când nu voi afla ceva sigur.

Zagłoba îşi duse un deget la frunte.

— Ascultaţi vorba mea, zise, pentru că tot ce spun eu se va îndeplini. Tot aşa cum paharul ăsta stă înaintea mea. Ori nu stă, ai?

— Stă, stă! Vorbeşte, domnia ta!

— Bătălia asta o vom câştiga sau o vom pierde.

— Asta ştie oricine! se amestecă Wołodyjowski.

— Mai bine ai tăcea, jupâne Michał, şi ai învăţa de la mine. Presupunând că vom pierde bătălia, ştii ce va urma? Vezi că

nu ştii, pentru că ai şi început să-ţi mişti ţepii de sub nas. Vă spun eu, nu va urma nimic.

Kmicic care era foarte iute, zvâcni în picioare, lovi paharul de masă şi strigă:

— Baţi apa-n piuă, domnia ta!

— Vă spun că nu va urma nimic! răspunse Zagłoba. Sunteţi tineri şi nu înţelegeţi că, aşa cum stau lucrurile acum, regele, ţara noastră, oştirile noastre pot să piardă cincizeci de bătălii una după alta. şi războiul se va duce mai departe, şleahticii se vor aduna iarăşi şi odată cu ei toate stările. Nu izbândim o dată, izbândim a doua oară, şi tot aşa, până când puterea vrăjmaşului se va împuţina de tot. Dar dacă suedezii vor pierde o singură bătălie mai însemnată, vor vedea pe dracu, şi ei şi electorul.

Zagłoba se înflăcără, dădu paharul peste cap, îl puse pe masă şi vorbi mai departe.

— Ascultaţi, că asta n-o s-o auziţi din gura oricui: nu oricine poate privi lucrurile de sus. Unii îşi spun aşa: ce ne mai aşteaptă aici, câte bătălii, câte înfrângeri, la care nu-i prea greu să ne gândim câtă vreme ne războim cu Carolus. câte lacrimi? Şi nu puţini, se vor îndoi şi vor huli împotriva milostivirii lui Dumnezeu şi a Maicii Preciste. Dar eu vă întreb: ştiţi ce-i aşteaptă pe vandalii ăştia? Pieirea! Şi ştiţi ce ne aşteaptă pe noi? Biruinţa! Ne vor bate încă de o sută de ori. prea bine. dar noi îi vom bate a suta una oară şi vom isprăvi cu ei.

Spunând acestea, jupân Zagłoba închise ochiul o clipă, dar îl deschise numaidecât, privi înainte şi strigă deodată din toate puterile:

— Biruinţa, biruinţa!

Kmicic aproape simţi cum i se urcă sângele în obraji de bucurie.

— Pe legea mea, are dreptate, zău aşa! Altfel nu poate fi! Acesta va fi sfârşitul războiului!

— Trebuie să recunosc că aici nu-ţi lipseşte nimic! rosti Wołodyjowski, lovindu-se cu palma peste frunte. Republica

poate fi cotropită, dar nimeni nu poate rămâne prea mult în ea. până la urmă tot trebuie să facă drumul înapoi.

— Ai, cum nu-mi lipseşte?! zise Zagłoba bucuros de laudă. Dacă-i aşa, apoi să prorocesc şi mai multe, Dumnezeu e alături de cei drepţi! Domnia ta, aici se întoarse spre Kmicic, ai să-l învingi pe trădătorul Radziwiłł, ai să te duci la Taurogi să-ţi iei jupâniţa, ai să te însoţeşti cu ea şi o să creşteţi mulţi copii. Să-mi înţepenească vârful limbii, dacă n-o fi aşa cum spun… Pentru Dumnezeu, numai să nu mă înăbuşi!

Jupân Zagłoba avea dreptate să se teamă, fiindcă jupân Kmicic îl luă în braţe, îl săltă în sus şi-l strânse de-i ieşi ochiul din orbită. Abia apucă să stea pe propriile picioare, abia îşi trase sufletul, că Wołodyjowski îl şi luă de braţ şi-l întrebă nerăbdător:

— Acum e rândul meu! Pe mine ce mă aşteaptă, domnia ta?

— Dumnezeu să te binecuvânteze, jupâne Michał! Nu te teme. zvârluga ta îţi va naşte un cârd de odrasle. Of!

— Vivat! strigă Wołodyjowski.

— Mai întâi să isprăvim cu suedezii! adăugă Zagłoba.

— O să isprăvim, o să isprăvim! strigară tinerii polcovnici zăngănindu-şi săbiile.

— Vivat izbânda!

Capitolul XXIV.

După o săptămână, jupân Kmicic trecu hotarul în Prusia electorului la Rajgród. Fără prea multă greutate, deoarece înainte de plecarea hatmanului de câmp se afundase prin păduri neumblate, astfel că Duglas era încredinţat că şi ciambulul lui pornise spre Varşovia odată cu polcurile tătaro-lituaniene, lăsând garnizoane neînsemnate prin cetăţui pentru apărarea ţinutului.

Duglas plecă şi el pe urmele lui Gosiewski, împreună cu Radziejowski şi Radziwiłł.

Kmicic află această veste înainte de a trece hotarul şi se necăji cumplit că nu va putea da ochi cu duşmanul de

moarte; se temea de asemenea că Bogusław îşi va primi pedeapsa din alte mâini, anume ale lui Wołodyjowski, care jurase şi el să se răzbune.

După care, neputând să se răzbune pentru suferinţele Republicii şi ale sale de trădător, se răzbună înfricoşător pe proprietăţile electorului.

În noaptea în care tătarii trecură pe lângă stâlpul de graniţă, cerul se înroşi, răsunară ţipetele şi plânsul oamenilor călcaţi de tăvălugul războiului. Oricine cerşea îndurare în limba polonă, era cruţat din porunca lui jupân Andrzej, în schimb, aşezările nemţeşti, coloniile, satele şi târgurile se preschimbau într-un râu de foc, iar locuitorii înspăimântaţi erau căsăpiţi fără milă.

Şi nici uleiul pe care corăbierii îl varsă în mare pentru domolirea talazurilor nu se împrăştie atât de repede cum se împrăştie ciambulul de tătari şi volintiri prin locurile liniştite până atunci şi fără primejdie. Parcă fiecare tătar ştia să se îndoiască şi să se întreiască, să fie în câteva locuri în acelaşi timp, să taie şi să pârjolească.

Jupân Kmicic îşi ţinuse tătarii atâta vreme în frâu, încât atunci când îi slobozi ca pe un stol de păsări răpitoare, aproape că îşi pierdură minţile măcelărind şi pustiind. Se întreceau unii pe alţii şi, pentru că nu puteau să ia prinşi, se scăldau în sânge omenesc de dimineaţa până seara.

Până şi jupân Kmicic, având şi el destulă sălbăticie în inima lui, îşi dădu frâu liber şi, cu toate că nu-şi mânjea mâinile omorând pe cei fără apărare, privea cu mulţumire la sângele care curgea şiroaie. Iar sufletul lui era liniştit şi conştiinţa nu-l mustra, pentru că era vorba de sânge străin şi pe deasupra de eretici, aşa că socotea că face un lucru prea plăcut lui Dumnezeu şi mai ales sfinţilor.

Pentru că electorul, vasal, prin urmare sluga Republicii, care trăia din binefacerile ei, ridicase cel dintâi braţu-i pângăritor asupra reginei şi stăpânei sale, aşadar trebuia pedepsit, iar jupân Kmicic nu era decât unealta mâniei dumnezeieşti.

De aceea, în fiecare seara îşi rostea în linişte rugăciunile la lumina aşezărilor nemţeşti care ardeau, iar când strigătele celor ucişi îl făceau să greşească socoteala, o lua de la început, ca să nu-şi împovăreze sufletul arătând nepăsare în slujba lui Dumnezeu.

În inima lui sălăşluiau însă şi alte simţăminte stârnite, în afară de cucernicie, tulburări felurite, legate de amintirea anilor de altădată. Deseori îi veneau în minte vremurile când îl hărţuise cu atâta folos pe Chowański, şi vechii tovarăşi îi apăreau aievea parcă înaintea ochilor: Kokosiński, uriaşul Kulwiee-Hippocentaurus, pătatul Ranicki din neam de senatori, Uhlik, care cânta din fluier, Rekuć, neîmpovărat de sânge omenesc, şi Zend, care imita cu iscusinţă păsările şi animalele.

— Se perpelesc cu toţii în iad afară poate de Rekuć; acum şi-ar fi putut face de cap, ar fi înotat în sânge fără să cadă în păcat şi cu folos pentru Republică!

Şi jupân Andrzej ofta adânc, gândindu-se cât de primejdioasă este samavolnicia, de vreme ce în zorii tinereţii închise pe veci calea spre faptele vrednice de laudă.

Dar, cel mai, mult îl chinuia gândul la Oleńka. Cu cât înainta mai mult în ţinuturile prusiene, cu atât mai mult îl ardeau rănile inimii, de parcă pojarurile pe care le lăsă în urmă îi scormoneau totodată şi vechea dragoste. Aproape în fiecare zi îi spunea jupâniţei în gând: „Porumbiţă preascumpă, poate că m-ai şi uitat, iar dacă îţi mai aduci, aminte de mine, ţi se umple inima de supărare, eu însă, departe sau aproape, ziua şi noaptea, în ceasuri de răgaz şi trudă pentru ţară, mă gândesc mereu la tine şi sufletu-mi zboară spre tine peste poduri şi ape, ca o pasăre ostenită, ca să se aşeze la picioarele tale. Republicii şi ţie v-aş da tot sângele meu, dar vai mie dacă în inima ta mă vei socoti totdeauna un nelegiuit!”

Gândind astfel, înainta tot mai adânc spre miazănoapte pe lângă hotar, tăia şi ardea, nelăsând în viaţă pe nimeni, îl

chinuia un dor cumplit. Ar fi vrut să ajungă a doua zi la Taurogi, dar până acolo mai avea de străbătut drum lung şi greu, deoarece în toate olaturile prusiene clopotele începuseră să dea zvon de primejdie. Puneau mâna pe arme cu mic cu mare, ca să pună stavilă nimicirii înfricoşătoare; se chemau garnizoanele din oraşe oricât de îndepărtate, se alcătuiau polcuri până şi din slujitori din târguri, aşa că în curând un tătar avea pretutindeni împotriva lui două sute de luptători.

Kmicic cădea ca trăsnetul asupra acestor pâlcuri, izbea, împrăştia, spânzura, ieşea din vâltoare, se ascundea şi înainta iarăşi prin valuri de foc, deşi nu mai putea merge tot atât de repede ca înainte. Câteodată se vedea nevoit să se pitească săptămâni întregi, asemeni tătarilor, prin tufărişuri sau, în trestiile de pe malul bălţilor. Localnicii se adunau tot mai mulţi, hăituindu-l ca pe lupi, dar şi el sfârteca asemeni fiarei încolţite, care ucide dintr-o singură muşcătură, şi nu se mulţumea să se apere, hărţuind la rându-i.

Uneori, plăcându-i lucrul temeinic, cu toate că era urmărit, nu pleca dintr-un olat până când nu-l trecea prin foc şi sabie. Numele lui ajunse nu se ştie cum la urechile oamenilor, răsunând însoţit de spaimă până la ţărmul Balticii.

Jupân Babinicz putea într-adevăr să treacă hotarul înapoi în Republică şi, cu toată împotrivirea garnizoanelor suedeze, să înainteze mai repede spre Taurogi, dar n-o făcea, fiindcă dorea să slujească Republica înainte de toate.

În acest timp, veniră veşti care sporiră curajul şi dorinţa de răzbunare a localnicilor, umplând de jale inima lui Babinicz. Se zvoni pretutindeni de marea bătălie de la Varşovia, pe care regele polonez chipurile o pierduse. „Carol Gustav şi electorul au înfrânt toată oştirea lui Kazimierz”, se bucurau prusienii. „Varşovia a fost cucerită din nou. E cea mai măreaţă biruinţă şi acum s-a isprăvit cu Republica!”

Toţi prinşii, cărora tătarii le puneau foc la tălpi, repetau acelaşi lucru; fără îndoială, erau şi veşti nesigure, cum se întâmplă de obicei în vremuri de război. Asemenea ştiri glăsuiau că oştirea a fost nimicită cu totul, hatmanii au pierit, iar regele Jan Kazimierz a căzut în robie.

Aşadar, totul se sfârşise? Republica aceea care se ridica biruitoare să fi fost oare doar o amăgire? Atâta putere, atâta oştire, atâţia oameni mari şi războinici cu faimă: hatmanii, regele, jupân Czarniecki cu polcurile lui neînvinse, mareşalul coroanei, ceilalţi magnaţi cu steagurile şi slujitorii lor, să se fi dus oare totul de râpă, să se fi risipit ca un fum? Ţara asta nefericită nu mai are oare alţi apărători afară de cetele de răzvrătiţi, care se vor destrăma ca ceaţa la vestea înfrângerii?

Jupân Kmicic îşi smulgea părul din cap şi îşi frângea mâinile, îşi umplea pumnii de pământ jilav şi-l lipea de fruntea încinsă.

„Voi pieri şi eu! îşi spuse în gând, dar mai întâi voi scălda ţinutul acesta în sânge!”

Şi începu să lupte încrâncenat de deznădejde; nu se mai ascundea, nu se mai pierdea prin păduri şi păpurişuri; îşi căuta moartea, se arunca asemenea unui smintit asupra unor forţe de trei ori mai mari, hăcuindu-le şi călcându-le în copitele cailor. Tătarii îşi pierdură orice simţăminte omeneşti, preschimbându-se într-o haită de fiare. Oameni prădalnici, dar nu prea buni pentru lupte la câmp deschis, nepierzând nimic din îndemânarea de a întinde capcane, tot luptând mereu, ajunseră în stare să ţină piept celei mai bune călărimi din lume şi să sfărâme până şi pâlcurile străjilor din Dalekarlia. Încăierându-se cu gloatele prusiene, o sută de tătari răzbeau cu uşurinţă două şi trei sute de flăcăi zdraveni, înarmaţi cu flinte şi cuţite.

Kmicic îi dezvăţă să se împovăreze cu prăzi, luau numai bani, mai ales aur, pe care-l coseau la şa. De aceea, când cădea vreunul din ei, se băteau cu turbare pentru a pune mâna pe calul şi şaua lui. Îmbogăţindu-se în acest fel, nu-şi

pierdură nimic din iuţeala aproape neomenească. Cunoscând că sub nici o căpetenie n-ar fi avut parte de atâta pradă, se legară de Babinicz cum se leagă câinii de vânător şi, după frecare bătălie, cu o cinste vrednică de slujitorii lui Mahomed, încredinţau lui Soroka şi celor doi Kiemliczi partea leului din prada ce se cuvenea „viteazului”.

— Pe Allah! spunea Akbak-Ulan. Puţini dintre ei vor vedea Bahcisaraiul, dar aceia care se vor întoarce, vor ajunge mârzaci de frunte.

Babinicz, care învăţase de mult să se hrănească de pe urma războiului, strânse bogăţii impunătoare; moartea însă, pe care o căuta mai mult decât aurul, n-o afla nicăieri.

Se scurse încă o lună de hărţuieli şi trudă care întreceau orice închipuire. Deşi hrăniţi cu ovăz şi grâu prusian, bahmeţii aveau neapărată nevoie de cel puţin câteva zile de răgaz, de aceea, tânărul polcovnic, vrând în acelaşi timp să afle veşti şi să împlinească lipsa de oameni cu noi volintiri, se retrase nu departe de apa Dospadei în pământurile Republicii.

Veştile sosiră în curând şi încă de tot îmbucurătoare, aşa că jupân Andrzej fu cât pe aci să-şi piardă minţile. Era adevărat că viteazul şi nenorocosul rege Jan Kazimierz pierduse marea bătălie de la Varşovia, care ţinuse trei zile încheiate, dar din ce pricină?

Oastea şleahticilor se împrăştiase dinainte în cea mai mare parte pe meleagurile de baştină, iar cei care mai rămăseseră nu mai luptaseră cu înflăcărarea cu care luaseră Varşovia, producând panică în a treia zi de bătălie. În primele două zile, izbânda înclinase de partea polonezilor. Trupele regulate, în schimb, de astă dată nu în lupta de hărţuială, ci într-o bătălie însemnată cu oştenii cei mai bine muştruluiţi din Europa, arătaseră atâta pricepere şi îndârjire, încât uimiseră până şi pe ghinărarii suedezi şi brandenburghezi.

Regele Jan Kazimierz se acoperise de o faimă nepieritoare. Se spunea că se dovedise a fi un conducător pe măsura lui

Carol Gustav şi dacă toate poruncile lui ar fi fost ascultate, vrăjmaşul ar fi pierdut încleştarea hotărâtoare şi războiul ar fi luat sfârşit, Kmicic ascultă veştile din gura unor martori la faţa locului, deoarece se întâlni cu şleahtici care luaseră parte la luptă. Unul dintre ei îi povesti despre ciocnirea grozavă a husarilor, în timpul căreia Carolus, nevrând să dea înapoi, cu toate rugăminţile ghinărarilor, era aproape să-şi piardă viaţa. Toţi susţineau că oştirea nu fusese zdrobită şi hatmanii nu pieriseră. Din contră, afară de oastea şleahticilor, toate polcurile rămăseseră neatinse, retrăgându-se în bună rânduială spre miazăzi.

Pe podul Varşoviei, care se frânsese, pierduseră doar tunurile, dar „înflăcărarea trecuse întreagă peste Vistula”.

Oştirea se jura pe toţi sfinţii că, având o căpetenie ca Jan Kazimierz, va învinge în bătălia următoare pe Carol Gustav, pe elector şi pe oricine va mai fi nevoie, pentru ca de astă dată fusese doar o încercare a forţelor şi, deşi neprielnică, curajul şi încrederea în viitor sporiseră.

Kmicic se străduia să înţeleagă de ce veştile dintâi erau atât de cumplite. I se spunea că regele suedez răspândise înadins ştiri umflate, în fapt neştiind nici el prea bine ce să facă. Rotmiştrii suedezi, pe care jupân Andrzej îi prinse după o săptămână, întăriră această părere.

Tot de la ei află că electorul trăia în mare spaimă, gândindu-se tot mai mult cum să scape cu faţa curată, deoarece mare parte din oştenii lui căzuseră la Varşovia, iar ceilalţi se umplură de boli care-i secerau mai abitir decât polonezii. Între timp, cei din Wielkopolska, dorind să-şi plătească ruşinea de la Ujście şi toate suferinţele îndurate, năvăliseră în ţinuturile monarhiei brandenburgice, pârjolind şi tăind, nelăsând în urmă decât pământul şi apa. După spusele rotmiştrilor, era aproape ceasul în care electorul îi va părăsi pe suedezi, unindu-se cu cel mai puternic.

„Trebuie dar să-l pârjolesc bine, se gândi Kmicic, ca să se grăbească.”

Caii fiind odihniţi şi ciambulul împlinit cu volintiri, trecu iarăşi Dospada şi năvăli asupra aşezărilor nemţeşti ca un duh al nimicirii.

Mai multe cete îi urmară pilda, întâmpinând o apărare mai slabă, lăţi şi mai mult pustiirea. Noutăţile soseau una mai bună decât alta, atât de îmbucurătoare, încât erau greu de crezut.

Mai întâi se zvoni că regele suedez, care se retrăsese după bătălia de la Varşovia până la Radom, grăbeşte acum cât poate spre Prusia regală. Ce se întâmplase? De ce se retrage? Răspunsul la aceste întrebări întârzie o vreme, până când Republica vui din nou de numele lui jupân Czarniecki. Bătuse la Lipiec, bătuse la Strzemeszno, lângă Rawa zdrobise străjile dinapoi alo lui Carol care fugea, apoi, aflând că două mii de raitieri se întorc de la Cracovia, îi atacase fără şovăire şi nu lăsase în viaţă nici un martor al prăpădului. Polcovnicul Forgell, fratele ghinărarului, alţi patru polcovnici, trei ajutori de polcovnici, treisprezece rotmiştri şi douăzeci şi trei de porucinici căzuseră în mâinile polonezilor. Unii spuneau că sunt încă o dată pe atâta, în timp ce alţii susţineau duşi de înflăcărare că Jan Kazimierz nu fusese înfrânt la Varşovia, ci dimpotrivă, biruise, iar marşul lui spre miazăzi era doar un şiretlic menit să-l înşele pe vrăjmaş.

Până şi Kmicic începu să gândească astfel, deoarece slujind în oştire încă de pe vremea când era un flăcăiandru, cunoştea meşteşugul războiului şi nu mai auzise niciodată de asemenea izbândă, după care biruitorii s-o ducă şi mai rău ca înainte. Şi nu mai încăpea îndoială că suedezilor le mergea mai rău după bătălia de la Varşovia.

Jupân Andrzej îşi aduse aminte vorbele lui Zagłoba care îi spusese, când se văzuseră ultima dată, că izbânzile nu vor îndrepta norocul suedezilor, în schimb, o bătălie hotărâtoare pierdută, le poate veni de hac.

„Are minte de cancelar! se gândi Kmicic. Ştie să citească viitorul ca într-o carte.”

Aici îşi aminti şi celelalte prevestiri ale lui jupân Zagłoba, cum că el, Kmicic, alias Babinicz, va ajunge la Taurogi, o va găsi pe Oleńka lui, se vor împăca, se vor lua şi vor creşte copii spre fala ţării. Când îşi aduse aminte toate acestea, începu să-i curgă foc prin vine; nu mai vroia să piardă nici o clipă, de aceea hotărî să amâne un timp măcelul prusienilor şi să zboare la Taurogi.

Dar tocmai în ajunul plecării veni la el un şleahtic laudanian din steagul lui Wołodyjowski, aducând o scrisoare de la micul cavaler.

„Împreună cu hatmanul de câmp al Lituaniei şi prinţul stolnic, mergem asupra lui Bogusław şi a lui Waldek, scria jupan Michał. Vino să te uneşti cu noi, căci se va găsi prilej pentru o răzbunare dreaptă; pe de altă parte, trebuie să-i răsplătim cum se cuvine pe prusieni pentru asuprirea Republicii!”

Lui jupân Andrzej mai că nu-i venea să-şi creadă ochilor şi o vreme bănui că şleahticul fuse trimis înadins de vreo căpetenie suedeză sau prusiana, ca să-l atragă cu ciambulul în capcană. Să încerce oare jupân Gosiewski pentru a doua oară să intre în ţinuturile prusiene? N-avea încotro, trebuia sa creadă. Scrisul şi peceţile erau ale lui Wołodyjowski şi, în cele din urmă, şi-l aminti şi pe şleahtic. Aşa că începu să-l cerceteze, unde se află jupân Gosiewski şi încotro plănuieşte s-o apuce?

Şleahticul era destul de mărginit. El nu are nevoie să ştie unde vrea să se ducă hatmanul; ştie doar că hatmanul în fruntea aceloraşi polcuri lituaniene şi tătare se găseşte la două zile de drum, iar steagul laudanian e tot cu el. Un timp îl împrumutase jupân Czarniecki, dar îl trimisese demult înapoi, aşa că acum merg cu toţii acolo unde-i conduce hatmanul.

— Se vorbeşte, isprăvi şleahticul, că vom porni spre Prusia, şi oştenii se bucură grozav. Dar treaba noastră este să ascultăm poruncile şi să ne batem.

Ascultându-i istorisirea, Kmicic nu mai stătu în cumpănă şi plecă repede spre hatman, iar după două zile, noaptea târziu, căzu în braţele lui Wołodyjowski care, după ce-l strânse la piept, strigă:

— Graful Waldek şi prinţul Bogusław sunt la Prostki, sapă şanţuri, ca să întărească tabăra. Vom merge asupra lor.

— Astăzi? întrebă Kmicic.

— Mâine în zori, adică peste două sau trei ceasuri.

Aici îşi căzură iarăşi în braţe.

— Parcă îmi spune ceva că Dumnezeu ne va ajuta şi-l vom prinde! strigă Kmicic mişcat.

— Tot aşa gândesc şi eu.

— Am jurat că voi posti toată viaţa în ziua în care-l voi întâlni.

— Ajutorul lui Dumnezeu nu va fi de prisos! răspunse jupân Michał. N-am să te pizmuiesc dacă norocul va fi de partea ta, căci nedreptatea pe care ai suferit-o tu este mai mare.

— Michał, n-am văzut un cavaler mai vrednic ca tine

— Jędrek, lasă-mă să te privesc. Te-ai înnegrit grozav din pricina vântului, dar ştiu că te-ai umplut de faimă. Toate polcurile ţi-au privit lucrarea cu admiraţie neprecupeţită. Peste tot numai dărâmături şi cadavre. Eşti un oştean înnăscut. Până şi jupân Zagłoba, dacă ar fi fost aici, cu greu ar fi putut născoci despre sine ceva mai bun.

— Pentru Dumnezeu, dar unde-i jupân Zagłoba?

— A rămas cu jupân Sapieha, pentru că i-au secat lacrimile plângându-l pe Roch Kowalski.

— Păi, jupân Kowalski a murit?

Wołodyjowski îşi strânse buzele:

— Ştii cine l-a ucis?

— De unde să ştiu? Hai, spune!

— Prinţul Bogusław!

Kmicic se învârti pe călcâie, de parcă fusese împuns eu sabia, şi începu să tragă aerul în piept şuierând, în cele din

urmă scrâşni cumplit din măsele şi, aruncându-se pe laviţă, îşi sprijini tăcut capul în mâini.

Wołodyjowski bătu din palme şi-i porunci slujitorului să aducă băutură. După care şezu lângă Kmicic, umplu paharele şi începu să vorbească:

— Roch Kowalski a murit ca un cavaler, deie Domnul să murim şi noi la fel. E destul să-ţi spun că însuşi Carolus s-a îngrijit după izbândă de îngroparea lui şi la mormânt un regiment întreg a tras cu muschetele.

— Măcar dacă n-ar fi murit de mâna asta blestemată! strigă Kmicic.

— Aşa-i, de mâna lui Bogusław, ştiu de la husarii care au văzut cu ochii lor cum s-a întâmplat nenorocirea.

— Tu n-ai fost acolo?

— Într-o bătălie nu poţi să-ţi alegi locul, stai unde ţi se porunceşte. Dacă eram acolo, apoi ori eu nu mai eram aici, ori Bogusław nu mai săpa şanţuri la Prostki.

— Spune-mi şi mie cum s-au petrecut lucrurile. O să-mi sporească îndârjirea.

Wołodyjowski bău, îşi şterse mustăcioara bălaie şi începu:

— Cred că ai auzit şi tu destule despre bătălia de la Varşovia, pentru că toată lumea vorbeşte despre ea, aşa că n-am să mai stărui şi eu prea mult asupra ei. Milostivul nostru stăpân. să-i dea Dumnezeu sănătate şi viaţă lungă, pentru că dacă era alt rege, ţara ar fi murit sugrumată de atâtea nenorociri. s-a dovedit un mare conducător. Dacă ascultarea era pe măsura căpeteniei, dacă noi am fi fost vrednici de el, cronicile ar fi pomenit de o nouă biruinţă la Varşovia, la fel de însemnată ca şi cele de la Grünwald şi Beresteczko. În scurt, în ziua dintâi i-am bătut pe suedezi. În a doua zi, norocul a început să încline când într-o parte, când în cealaltă, dar tot noi am fost deasupra. Atunci au dat năvală şi husarii lituanieni, conduşi de cneazul Polubiński, un mare oştean; printre ei se afla şi Roch. I-am văzut când au pornit, cum te văd şi pe tine acum, fiindcă stăteam cu laudanienii pe o colină în apropierea şanţurilor. Erau o mie

două sute de oameni şi cai fără pereche în lume. Treceau la vreo două sute de paşi de noi şi se cutremura pământul sub ei. Am văzut pedestrimea din Brandenburg înfigându-şi degrabă suliţele în pământ, ca să stăvilească primul avânt. Alţii trăgeau cu muschetele, de se acoperiseră de fum. Ne uităm: husarii lăsaseră caii să alerge în voie. Dumnezeule, ce iureş! S-au năpustit ca vijelia. au pierit! Oştenii mei încep să strige: „Răzbesc, răzbesc!'; O vreme nu mai vedem nimic. Deodată, răsună un trosnet uriaş, de parcă o mie de fierari bat cu ciocanele pe nicovală. Ne uităm: Isuse, Mărie! Pedestrimea electorului e culcată la pământ, asemenea lanului de secară peste care a trecut furtuna; iar ei sunt, hăt! în spatele ei: doar steguleţele de la suliţe se mai văd fâlfâind. Se reped asupra suedezilor! Lovesc pe raitieri şi trec peste ei, izbesc al doilea polc şi-l culcă ia pământ! Văzduhul răsună de bubuitul tunurilor. Îi vedem, pentru că vântul împrăştie fumul. Frâng şi pedestrimea suedeză. Totul fuge, totul se prăbuşeşte şi se dă în lături, iar ei înaintează ca pe o uliţă largă. mai aveau puţin şi ar fi străpuns întreaga armie! Se ciocnesc însă cu un polc de străji călare, în mijlocul cărora se află Carolus. şi străjile se împrăştie ca bătute de vânt!

Aici, Wołodyjowski îşi întrerupse povestea, deoarece Kmicic îşi duse mâinile la ochi şi începu să strige:

— Maică Precistă, o dată să vezi aşa ceva şi pe urmă poţi să mori!

— Ochii mei nu vor mai vedea niciodată asemenea atac! continuă micul cavaler. Am primit şi noi poruncă să pornim. Mai mult eu n-am văzut, dar ce-am să-ţi spun, am auzit de la un polcovnic care se afla alături de Carol şi a fost martor la întâmplare. Când a văzut că husarii sfărâmă totul în cale, acelaşi Forgell, care a căzut mai târziu la Rawa în mâinile noastre, s-a repezit la mâinile lui Carol: „Măria ta, scapă Suedia! Scapă-ţi viaţa! a strigat. Retrage-te degrabă, că nimic nu-i mai poate opri!” Iar Carolus: „Nu mai e de nici un folos să dăm înapoi din faţa lor, trebuie să-i oprim sau să pierim!” Ceilalţi ghinărari vin în fugă, se roagă şi ei, dar totul e zadarnic. A pornit înainte. s-au ciocnit şi suedezii au fost răzbiţi mai repede decât ai număra până la zece. Cine se prăbuşea, era călcat în picioarele cailor; alţii s-au risipit ca potârnichile. Au început să-i taie. Regele s-a răzleţit într-o parte; Kowalski l-a ajuns şi l-a recunoscut, pentru că-l văzuse de două ori. S-a năpustit asupra lui! Un raitier i-a sărit în ajutor. Dar Roch l-a despicat în două mai iute ca fulgerul, o spun cei care au fost de faţă. Atunci însuşi regele s-a aruncat asupră-i.

Wołodyjowski se întrerupse iarăşi şi răsuflă adânc, dar Kmicic îl grăbi numaidecât:

— Sfârşeşte odată, că abia-mi mai trag sufletul!

— S-au ciocnit la mijlocul câmpului şi caii s-au izbit în piept, apoi s-au învălmăşit. „Când mă uit, ne spune polcovnicul, regele era la pământ cu cal cu tot!” S-a ridicat, a tras cu pistolul, dar n-a nimerit. Roch l-a apucat de păr, pentru că-i căzuse pălăria. Ridicase sabia, suedezii înlemniseră de groază, căci nu mai aveau timp să-i sară în ajutor, când deodată Bogusław a ieşit ca din pământ şi a tras cu pistolul în urechea lui Kowalski, spărgându-i coiful şi tigva.

— Pentru Dumnezeu! N-a mai avut timp să dea cu, sabia?! strigă jupân Andrzej trăgându-se de ciuf.

— Dumnezeu nu l-a dăruit cu această mângâiere! răspunse jupân Michał. Împreună cu jupân Zagłoba am

ghicit ce s-a întâmplat. Sărmanul, îi slujise de mic pe Radziwiłłi, socotindu-i stâpânii lui legiuiţi, şi când l-a văzut pe Bogusław, trebuie să se fi înfricoşat. Poate că nu se gândise niciodată să ridice mâna asupra lui Radziwiłł. Se întâmplă şi aşa de multe ori! A plătit şovăiala cu viaţa. Ciudat om mai e şi jupân Zagłoba, nu-i era unchi şi nici rudă, dar nici pe copilul lui nu l-ar fi plâns atâta. La drept vorbind, n-a avut de ce, fiindcă oricine ar vrea să moară acoperit de slavă asemenea lui Kowalski. Şleahticii şi oştenii doar pentru asta se nasc, ca să piară în luptă, dacă nu azi, atunci mâine, iar despre Kowalski se va scrie în cronici şi urmaşii îi vor pomeni în veci numele.

Wołodyjowski tăcu, iar după o clipă îşi făcu semnul crucii şi spuse:

— Dumnezeu să-l odihnească în veşnică lumină.

— În vecii vecilor! sfârşi Kmicic.

Un răstimp, rostiră rugăciuni amândoi, rugându-se poate pentru o moarte asemănătoare, numai nu de mâna lui Bogusław; în sfârşit, jupân Michał zise:

— Părintele Piekarski ne-a făgăduit că sufletul lui Kowalski s-a dus drept în rai.

— Nici vorbă, de aceea nu mai are nevoie de rugăciunile noastre.

— Rugăciunile nu strică niciodată, pentru că sunt trecute în socoteala altora, poate chiar într-a noastră;

Kmicic oftă.

— Eu îmi pun toată nădejdea în mila lui Dumnezeu! spuse. Gândesc că pentru tot ce am făptuit în ţinuturile prusiene, voi scăpa măcar de câţiva ani de purgatoriu.

— Totul se trece la răboj. Tot ce taie sabia pe pământ, scriu la socoteală pisarii cerului.

— L-am slujit şi eu pe Radziwiłł. spuse Kmicic, dar nu mă sperii deloc la vederea lui Bogusław. O, Doamne, nu e prea departe până la Prostki! Să nu uiţi, Doamne, că e şi duşmanul tău, fiindcă e un eretic, care nu o dată a hulit împotriva credinţei tale!

— Şi al ţării! adăugă Wołodyjowski. Trag nădejde că se apropie şi sorocul lui. Jupân Zagłoba prevestea acelaşi lucru după atacul husarilor şi vorbea lăcrimând de jale ca un proroc. Îl blestema pe Bogusław de ţi se ridica părul măciucă. Prinţul Kazimierz Michał, care merge cu noi împotriva lui, a văzut în vis două trâmbiţe aurii, cum poartă Radziwiłłii pe blazon, muşcate de un urs şi a doua zi a spus: „Mie sau altuia dintre Radziwiłli trebuie să ni se întâmple o nenorocire.”

— De un urs? întrebă Kmicic pălind.

— Întocmai.

Chipul lui jupân Andrzej se destinse, luminat parcă de strălucirile zorilor, îşi înălţă ochii, întinse braţele spre cer şi rosti grav:

— Eu am pe blazon un urs. Slavă ţie, Doamne! Slavă ţie, Maică Preasfântă! Doamne, Dumnezeule, nu sunt vrednic de mila ta!

Auzind acestea, Wołodyjowski se înduioşă grozav, cunoscând deodată că e vorba de un semn al cerului.

— Jędrek! strigă. Ca să-ţi spulberi îndoiala, îmbrăţişează picioarele lui Christos înainte de bătălie, iar eu am să mă rog să-l întâlnesc pe Sakowicz.

— Prostki! Prostki! repetă Kmicic cuprins parcă de fierbinţeală. Când pornim?

— Înainte de a se lumina de ziuă; în curând încep să se reverse zorile.

Kmicic se apropie de fereastra cu geamul spart, privi la cer şi exclamă:

— Stelele pălesc. Ave Măria.

Deodată, se auzi cântecul îndepărtat al unui cocoş şi în acelaşi timp răsunară nu prea tare trâmbiţele. După cât ţi-ar trebui să spui câteva rugăciuni, tot satul începu să se frământe. Se auzea scrâşnetul fierului, nechezatul cailor. Pâlcuri întunecate de călăreţi se adunau în drum.

Văzduhul începu să se lumineze; lucirile palide începură să argintuiască vârfurile suliţelor, răsfrângându-se pe lamele

săbiilor şi scoţând din întuneric chipuri mustăcioase şi ameninţătoare, coifuri, calpace, căciuli, cuşmele de oaie ale tătarilor, cojoace miţoase, sâhăidace. În sfârşit, oastea porni spre Prostki; jupân Kmicic se afla cu străjile dinainte. Polcurile se înşiruiră pe drum, înaintând repede.

Caii din primele rânduri începură să sforăie grozav, urmaţi de ceilalţi; era un semn bun.

Ceţuri albe acopereau lunca şi câmpurile.

Împrejur era linişte, doar cristeii de baltă se chemau prin iarba înrourată.

Capitolul XXV.

În ziua de 6 septembrie, oastea polonă ajunse la Wąsosza, unde se opri pentru popas: oamenii şi caii aveau nevoie de odihnă înainte de bătălie. Vistiernicul hotărâse să rămâie aici patru sau cinci zile, dar întâmplările îi stricară socoteala.

Jupân Babinicz, ca unul care cunoştea bine locurile, fu trimis în cercetare cu două steaguri uşoare de lituanieni şi un ciambul de tătari refăcuţi, deoarece ai lui erau prea osteniţi.

Vistiernicul stărui înainte de plecare să prindă, vreo limbă şi să nu se întoarcă cu mâinile goale. Babinicz se mulţumi să zâmbească, gândindu-se că n-are nevoie de nici un îndemn ca să aducă prinşi, de-ar fi să-i caute şi în mijlocul taberei de la Prostki.

Se întoarse într-adevăr după două zile cu vreo doisprezece prusieni şi suedezi, printre care şi von Rössel, rotmistru în polcul prusian al lui Bogusław.

Podghiazul fu primit în tabără cu mare bucurie. Rotmistrul nu mai trebuia luat la întrebări, deoarece Babinicz îi cercetase pe drum, punându-i sabia în gât. Din mărturisirile lui se arătă că la Prostki nu se află numai polcurile prusiene ale grafului Waldek, ci şi şase polcuri suedeze sub conducerea ghinărarului Izrael: patru de călărime, conduse de Peters, Frytiotson, Tauben şi Ammerstein, şi două de pedestraşi, călăuzite de fraţii Engel. Printre polcurile

prusiene, de mâna întâi, afară de cei al grafului Waldek, mai erau al prinţului de Wisrmar, ale lui Bruncel şi Konnaberg, al ghinărarului Walrat şi cele patru steaguri conduse de Bogusław: două de şleahtici prusieni şi două ale lui.

Mare căpetenie era chipurile graful Waldek, dar în fapt îl asculta în toate pe prinţul Bogusław, căruia i se supunea până şi ghinărarul suedez Izrael.

Totuşi vestea cea mai însemnată pe care o împărtăşi von Rössel fu aceea că de la Ełk grăbesc spre Prostki două mii de pedestraşi pomeranieni, iar graful Waldek, temându-se că tătarii vor ataca acest pâlc de oastea vrea să părăsească tabăra şi, abia după ce se va uni cu ei, să sape iarăşi alte întărituri după spusele lui Rossel. Bogusław se arătase până atunci împotriva plecării de la Prostki şi abia în ultimele zile se lăsase convins.

Auzind acestea, jupân Gosiewski se bucură din toată inima, căci acum nu se mai îndoia că izbânda va fi a lui. Vrăjmaşul se putea apăra multă vreme în şanţuri, dar nici călărimea suedeză şi nici cea prusiana nu era în stare să înfrunte la câmp deschis pe cea lituaniană.

Se vede că prinţul Bogusław cunoştea prea bine acest lucru, ca şi vistiernicul, şi tocmai de aceea nu lăuda planurile lui Waldek. Era însă prea mândru ca să nu consimtă în faţa mustrării că arăta prea multă prevedere. Pe de altă parte, nu era nici prea răbdător. Puteau fi siguri că i se va urî să tot stea în întărituri şi va căuta slavă şi izbândă într-o bătălie deschisă. Vistiernicul trebuia doar să se grăbească şi să-l atace în clipa în care va părăsi şanţurile.

Aşa gândea şi el, şi ceilalţi polcovnici, ca Hassun-bei, mai mare peste urdie, jupân Wojniłłowicz, de la steagul regal, jupân Korsak, polcovnicul de Petyhorsk, jupân Wołodyjowski, jupân Kotwicz şi jupân Babinicz. Erau cu toţii de părere că trebuie să întrerupă odihna şi să pornească în timpul nopţii, adică peste câteva ceasuri. Până atunci însă, jupân Korsak îşi trimise stegarul, pe Biegański, la Prostki,

să înştiinţeze în fiecare ceas oştirea care venea de cele ce se întâmplă în tabără. Iar Wołodyjowski şi Babinicz îl luară pe Rössel la cvartirul lor, ca să mai afle câte ceva despre Bogusław.

La început, rotmistruł era grozav de înspăimântat, simţind încă în gât sabia lui Kmicic, dar vinul îi dezlegă curând limba şi pentru că odinioară, slujind în Republică în steagurile străine, învăţase polona, putu să răspundă şi la întrebările micului cavaler care nu ştia nemţeşte.

— Slujeşti de mult la prinţul Bogusław, domnia ta? îl întrebă micul viteaz.

— Eu nu slujesc în oastea lui, răspunse Rössel, ci în polcul electorului, pe care îl conduce el.

— Atunci domnia ta nu-l cunoşti pe jupân Sakowicz?

— Pe jupân Sakowicz l-am văzut la Królewiec.

— Acum îl însoţeşte pe prinţ?

— Nu, a rămas la Taurogi.

Micul cavaler oftă şi mişcă din mustăcioară.

— N-am noroc, ca de obicei! spuse.

— Nu te necăji, Michał, îl mângâie Babinicz, că tot o să-l găseşti, iar dacă nu, o să-l găsesc eu.

După care se întoarse spre Rossler:

— Domnia ta eşti oştean cu experienţă, ai văzut amândouă oştirile, iar călărimea noastră o cunoşti de mult; cum gândeşti, de care parte va fi izbânda?

— Dacă bătălia va avea loc la câmp deschis, în afara întăriturilor, de partea domniilor voastre, altminteri nu veţi putea cuceri şanţurile fără pedestrime şi tunuri, mai ales că acolo toţi îl ascultă pe Radziwiłł.

— Domnia ta îl socoteşti un conducător chiar atât de mare?

— Nu numai eu, dar aşa se vorbeşte în amândouă oştirile. Se spune că la Varşovia serenissimus rex Suediae a urmat întocmi sfaturile lui, câştigând astfel o mare bătălie. Prinţul, polonez fiind, cunoaşte mai bine felul de a lupta al domniilor voastre şi poate da mai repede povaţa de trebuinţă. Am

văzut cu ochii mei cum în a treia zi a bătăliei regele suedez l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat pe prinţul Bogusław înaintea oştirii întregi. E adevărat că-i datora viaţa, pentru că dacă nu era plumbul prinţului. ehei; mi-e şi fricã să mă gândesc! Pe deasupra e şi un luptător neîntrecut cu care nu e în stare se măsoare nimeni la nici o armă.

— Ei! se împotrivi Wołodyjowski, poate că s-ar găsi cineva.

Spunând acestea, îşi muşcă ameninţător mustăcioara. Rössel se uită la el şi roşi deodată. O clipă se părea că-l va podidi sângele sau va izbucni în râs, dar îşi aminti că se află în robie şi se stăpâni numaidecât.

Kmicic îl privi cu ochii lui ca oţelul şi spuse strângându-şi buzele:

— Se va vedea mâine…

— Bogusław e sănătos acum? întrebă Wołodyjowski. Ştiu că l-au scuturat frigurile multă vreme şi trebuie să fie tare slăbit.

— E sănătos tun şi nu mai înghite nici un fel de hapuri. La început, doftorul vroia să-i dea niscaiva leacuri curăţitoare, dar după ce l-a luat pe primul, a avut un atac. E drept că de atunci, nu s-a mai repetat. Prinţul Bogusław a poruncit să-l arunce pe doftor în cearşafuri şi asta i-a fost de folos, fiindcă s-a îmbolnăvit şi el de friguri din pricina spaimei.

— Să-l arunce în cearşafuri? întrebă Wołodyjowski.

— Am văzut eu însumi! răspunse Rössel. Au pus două cearşafuri unul peste altul, l-au aşezat pe doftor la mijloc, apoi patru trabanţi voinici au apucat de colţuri şi unde nu încep să mi ţi-l arunce în sus pe bietul om, vă spun domniilor voastre, zbura cel puţin zece coţi de la pământ, iar gealaţii abia îl prijoneau, că-l repezeau iarăşi în sus. Ghinărarul Izrael, graful Waldek şi prinţul se ţineau cu mâinile de burtă de atâta râs. Am privit şi noi multă vreme, până când doftorul a leşinat. După aceea, prinţului parcă i-a luat boala cu mâna.

Cu toate că Wołodyjowski şi Babinicz îl urau pe Bogusław, nu se putură stăpâni să nu râdă şi ei ascultând această

întâmplare hazlie. Jupân Babinicz se lovi cu palmele peste genunchi şi strigă:

— Mişelul, ia te uită cum a mai ticluit-o!

— Trebuie să-i spunem şi lui jupân Zagłoba de leacul ăsta! spuse micul viteaz.

— Împotriva frigurilor a fost bun, zise Rossel, dar ce folos! Prinţul nu-şi prea înfrânează pornirile sângelui şi de aceea nu va avea viaţă lungă.

— Şi eu gândesc la fel! strecură Babinicz printre dinţi. Cei ca el nu trăiesc prea mult.

— Cum aşa, nici în tabără nu se astâmpără? întrebă Wołodyjowski.

— Da de unde? răspunse Rössel, Deseori graful Waldek râdea, spunând că prinţul cară cu el un harem întreg. Numai eu am văzut două codane chipeşe, despre care curtenii mi-au spus că-i calcă dantelele. Dar numai Dumnezeu ştie ce fac!

Babinicz roşi şi păli în acelaşi timp, apoi sări deodată în picioare şi apucându-l pe Rössel de umăr, începu să-l zgâlţâie cu putere.

— Spune repede, sunt poloneze sau le-a adus din ţara nemţească?

— Nu sunt poloneze! răspunse Rössel speriat. Una e şlahciancă prusiană, iar cealaltă e o suedeză care a slujito înainte pe soţia ghinărarului Izrael.

Babinicz se uită la Wołodyjowski şi oftă adânc; micul cavaler oftă şi el şi încetă să-şi mai tremure mustăcioara.

— Domniile Voastre, îngăduiţi-mi să mă odihnesc! se rugă Rössel. Sunt grozav de trudit, pentru că tătarul m-a adus două mile cu arcanul de gât.

Kmicic îl chemă pe Soroka şi-i dădu în seamă prinsul, după care se întoarse repede la Wołodyjowski.

— Ajunge! spuse. Mai bine să pier, să pier de o sută de ori decât să trăiesc în asemenea spaimă şi îndoială. Când l-am auzit pe Rössel pomenind de fetele acelea, parcă m-a izbit cineva cu baltagul în tâmplă.

Jupân Wołodyjowski îşi zăngăni sabia.

— E timpul să isprăvim! spuse. Deodată, răsună trâmbiţa la cvartirul hatmanului şi îndată îi răspunseră goarnele steagurilor lituaniene şi fluierele ciambulurilor.

Oastea începu să se adune şi, un ceas mai târziu, se afla în marş.

Nu străbătuseră nici o milă, când sosi olăcarul stegarului Biegański, aducând veste hatmanului că prinseseră câţiva raitieri dintr-un grup mai mare care lua toate carele şi caii ţăranilor de dincoace de râu. Cercetaţi pe loc, destăinuiră că oştirea şi convoiul de care vor părăsi Prostki a doua zi la opt ceasuri de dimineaţa, poruncile fiind deja împărţite.

— Să mulţumim lui Dumnezeu şi să dăm pinteni cailor! spusei vistiernicul.

— Până diseară această oştire va înceta să mai fie! Repeziră în goană urdia pentru a intra cât mai repede între oastea lui Waldek şi pedestrimea prusiana care-i venea în ajutor. Steagurile lituaniene porniră în trap întins pe urma tătarilor şi, pentru că cele mai multe erau de călărime uşoară, înaintau destul de spornic.

Kmicic se afla printre străjile dinainte ale urdiei şi gonea din răsputeri cu ceata lui, de ieşeau aburi din caii năduşiţi. Pe drum se aplecă în şa, bătu cu fruntea grumazul calului şi se rugă din tot sufletul;

— Isuse Christoase, îngăduie-mi să mă răzbun nu pentru nedreptăţile mele, ci pentru suferinţa îndurată de ţară! Eu am păcătuit, eu nu sunt vrednic de mila ta, dar îndură-te de mine, îngăduie-mi să vărs sângele acestui eretic şi spre slava ta voi posti şi mă voi biciui în fiecare săptămână în această zi până la sfârşitul vieţii mele!

Apoi se încredinţa în paza Sfintei Fecioare de la Częstochowa, pe care o apărase cu propriul sânge, şi ocrotitorului său. Simţi îndată că nădejdea i se statorniceşte în suflet şi o putere neînchipuită i se revarsă în toate mădularele, o putere în faţa căreia totul trebuia să se prăbuşească în pulbere. I se părea că-i cresc aripi; cuprins

de o bucurie năvalnică, zbura în fruntea tătarilor de săreau scântei de sub copitele cailor. Miile de luptători sălbatici, aplecaţi pe grumazul cailor, goneau în urma lui.

Valul de cuşme ascuţite se înălţa şi cobora în ritmul iureşului, arcurile jucau pe spinarea oştenilor, înainte alerga tropotul bahmeţilor, iar din spate se auzea zgomotul surd al steagurilor lituaniene asemenea zgomotului unui râu umflat.

Şi zburau aşa prin noaptea plină de stele, ce acoperea drumul şi întinderile, ca un stol uriaş de păsări răpitoare care adulmecă sângele în depărtare.

Străbătură câmpuri roditoare, dumbrăvi şi lunci, până când, în sfârşit, secera lunii păli şi coborî spre asfinţit. Atunci încetiniră fuga cailor şi se opriră la ultimul popas. Până la Prostki mai aveau o jumătate de milă nemţească.

Tătarii dădură cailor orz din mână, ca să prindă puteri înainte de bătălie. Iar Kmicic, schimbându-şi bahmetul cu un giannetto, plecă mai departe, vrând să arunce o privire asupra taberei vrăjmaşe.

După o jumătate de ceas de drum, în tufele de lozie de pe marginea apei, nimeri peste podghiazul petyhorean pe care jupân Korsak îl trimisese să stea la pândă.

— Ei, ce se aude? îl întrebă jupân Kmicic pe stegar.

— Nu mai dorm şi zumzăie ca albinele într-un stup, răspunse stegarul. Ar fi plecat până acum, dar n-au avut destule care.

— E vreun loc prin apropiere de unde se poate vedea tabăra?

— Este, uite colina aceea năpădită de tufe. Tabăra se află hăt în josul râului. Înălţimea ta, vrei s-o vezi?

— Du-mă acolo, domnia ta!

Stegarul îşi îndemnă calul şi urcară pe colină. Pe cer se iviseră zorii trandafirii şi văzduhul se umplea de o lumină aurie, dar de-a lungul râului, pe malul celălalt, stăruiau ceţurile alburii. Ascunşi în tufişuri, priviră spre ceaţa care se rărea tot mai mult.

În cele din urmă, la vreo cinci sute de paşi, se desluşi în vale pătratul întăriturilor; Kmicic îşi aţinti privirile la el, dar la început nu zări decât siluetele pâcloase ale corturilor şi carelor care se aflau înăuntru de-a lungul parapetelor. Flăcările focurilor nu se mai vedeau, doar fumurile se ridicau în dâre înalte spre cer în semn de vreme bună. Dar pe măsură ce abureala se împrăştia, jupân Babinicz putea să deosebească, uitându-se cu ocheanul, flamurile înfipte pe valul de apărare: pe cele albastre ale suedezilor şi pe cele galbene ale prusienilor, apoi cetele de oşteni, tunurile şi caii.

Împrejur era linişte, întreruptă doar de foşnetul tufelor mişcate de vânt şi de ciripitul vesel de dimineaţă al păsărilor de tot felul. Din tabără ajungea până la urechile lui un vuiet înăbuşit.

Pesemne că acolo nu mai dormea nimeni, pregătindu-se cu toţii de plecare, deoarece înăuntrul şanţurilor domnea o forfotă neobişnuită. Polcuri întregi se mutau dintr-un loc în altul, unele ieşeau în faţa valului de apărare; pe lângă care era un du-te-vino grozav. Până şi tunurile se scoteau din lăcaşurile de tragere.

— Altfel nu se poate, se pregătesc de marş! spuse Kmicic.

— Toţi prinşii au mărturisit acelaşi lucru. Vor să se împreune cu pedestrimea. Se aşteaptă ca hatmanul să năvălească asupra lor abia diseară şi, chiar dacă i-ar ataca, vor mai bine să primească lupta la câmp deschis, decât să lase pedestrimea pradă săbiilor polone.

— Nu pot să plece înainte de două ceasuri, iar atunci vistiernicul va fi aici.

— Slavă Domnului! răspunse stegarul.

— Domnia ta, trimite încă un om să-i vestească să nu întârzie prea mult la popas.

— La poruncă!

— N-au trimis podghiazuri dincoace de râu?

— Spre noi nici unul. Au trimis, în schimb, spre pedestrimea care vine de la Ełk.

— Bine! spuse Kmicic.

Şi coborî de pe colină, apoi, poruncind podghiazului să se ascundă mai departe prin tufăriş, se întoarse în goană la steaguri.

Jupân Gosiewski tocmai urca pe cal când sosi Babinicz. Tânărul cavaler îi spuse în grabă ce văzuse şi care este poziţia taberei; hatmanul îl ascultă cu mare mulţumire şi porni steagurile fără zăbavă.

De astă dată, ceata lui Babinicz mergea în frunte, urmată de steagurile lituaniene: al lui Wojniłłowicz, laudanienii, al hatmanului şi celelalte. Urdia rămase în urma lor, fiindcă Hassun-bei se rugase stăruitor, temându-se că oamenii lui nu vor putea stăvili iureşul călărimii grele, îşi mai făcuse şi alte socoteli.

Vroia ca, în vreme ce lituanienii vor lovi fruntea oştirii vrăjmaşe, tătarii să învăluie convoiul de care, unde se aştepta să găsească prăzi bogate. Hatmanul nu se împotrivise, gândind pe bună dreptate că luptătorii hanului vor izbi călărimea fără prea multă tragere de inimă, în schimb, vor năvăli ca turbaţii asupra carelor de povară şi poate vor isca panică, mai ales că nici caii prusienilor nu erau învăţaţi cu urletele lor înfricoşătoare.

După două ceasuri, aşa cum prevăzuse Kmicic, ajunseră la poalele colinei de pe care podghiazul privea în tabără şi care acoperea acum înaintarea întregii oştiri.

La vederea oştilor care se apropiau, stegarul aduse în goană vestea că vrăjmaşul, retrăgând străjile de pe malul celălalt, pornise la drum, iar coada convoiului de care tocmai ieşea din întărituri.

Auzind acestea, jupân Gosiewski scoase buzduganul din teaca de la şa şi spuse:

— Acum nu se mai pot întoarce, deoarece carele închid drumul. În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh! Nu mai are rost să ne ascundem!

Şi făcu semn celui care purta tuiul. Acesta îl ridică în sus şi începu să-l fluture în amândouă părţile. Toate tuiurile

începură să se mişte, răsunară trâmbiţele şi surlele, ţiuiră fluierele tătărăşti, duruiră tumbelechiurile, şase mii de săbii străluciră în văzduh şi şase mii de gâtlejuri strigară:

— Isuse, Mărie!

— Allah! Allah!

După care steagurile ieşiră unul după altui în trap întins de după colină. Se vede că în tabăra lui Waldek nu se aştepta nimeni ca musafirii să sosească atât de repede, fiindcă se iscă o foiala nemaipomenită. Tobele începură să bubuie fără oprire şi polcurile se întoarseră cu faţa spre râu.

Ghinărarii şi polcovnicii care alergau printre polcuri se vedeau cu ochiul liber. La mijloc aduseră în grabă tunurile, ca să le îndrepte spre râu.

În curând, cele două oştiri se aflau la nu mai mult de o mie de paşi una de alta. Le mai despărţea doar lunca întinsă prin mijlocul căreia curgeau apele râului.

Încă o clipă, şi prima fâşie de fum alb ţâşni spre polonezi din tunurile prusiene.

Bătălia începuse.

Hatmanul se repezi spre ceata lui Kmicic.

— Atacă, jupâne Babinicz, atacă în numele Domnului, uite, peretele acela mişcător!

Şi cu buzduganul îi arătă un polc de raitieri strălucitori

— După mine! porunci jupân Andrzej.

Şi, îmboldindu-şi calul cu pintenii, porni în galop spre râu. Nu apucară să străbată nici o aruncătură de săgeată, şi caii îşi luară avânt, alergând cu urechile ciulite, întinşi ca nişte ogari. Călăreţii aplecaţi pe grumaz urlau şi biciuiau fugarii care păreau că nu mai ating pământul; gonind ca vijelia, intrară în râu şi nimerind un vad larg, nisipos şi cu apă mică, îl trecură fără să-şi micşoreze iuţeala, ajunseră pe malul celălalt şi porniră ca o lavină mai departe.

Văzând aceasta, polcul de raitieri împlătoşaţi se îndreptă spre ei, la început la pas, apoi în trap întins, iar când ceata lui Kmicic se apropiase la numai douăzeci de paşi, răsună

porunca: Feuer! şi o mie de braţe înarmate cu pistoale se întinseră spre atacatori.

O fâşie de fum ţâşni de la un capăt al rândurilor la celălalt, apoi cele două lavine de cai şi călăreţi se ciocniră cu vuiet. Caii se ridicară în picioare; peste capetele luptătorilor sclipiră săbiile, de parcă un şarpe se întinse fulgerător pe toată lungimea şirurilor. Scrâşnetul fierului lovit de coifuri şi platoşe ajunse de cealaltă parte a râului. Se părea că ciocanele fierarilor băteau armurile de oţel.

Linia potrivnicilor se îndoi numaidecât ca o semilună, deoarece mijlocul raitierilor dădu înapoi, împins de puterea izbiturii, în timp ce aripile, atacate cu mai puţin avânt, rămâneau pe loc. Dar nici la mijloc oştenii în platoşe nu stricară rândurile şi începu un măcel cumplit. De o parte, luptători uriaşi, apăraţi de platoşe, se împotriveau cu toată forţa cailor grei, de cealaltă, mulţimea tătarilor îi împingea cu puterea iureşului, tăind şi împungând cu o iuţeală de neînţeles pe care numai uşurimea şi deprinderea continuă puteau s-o dea. Ca atunci când ceata de tăietori se repede asupra pădurii de pini şi se aud doar loviturile de secure, iar din vreme în vreme câte un copac semeţ se prăbuşeşte cu trosnete asurzitoare, tot aşa şi acum, în fiecare clipă câte un raitier îşi înclină capul strălucitor şi se prăbuşeşte sub cal. Săbiile oamenilor lui Kmicic lucesc prin faţa ochilor şi orbesc, alunecând pe lângă feţe şi braţe. În zadar oşteanul puternic înalţă paloşu-i greu; înainte de a lovi, simte ascuţişul rece străpungându-i trupul, aşa că spada îi scapă din mână şi cade cu obrazul sângerat pe grumazul calului. Aşa cum roiul de viespi se năpusteşte prin livezi asupra grădinarului care vrea să scuture poamele, iar acesta dă din mâini, se răsuceşte şi se apleacă zadarnic, fiindcă gângăniile îi ajung la faţă, la gât, fiecare îşi înfige acu-i usturător, tot aşa oamenii lui Kmicic, îndârjiţi şi învăţaţi cu vâltoarea atâtor lupte, se aruncă orbeşte, taie, muşcă, împung, lăţesc spaima şi moartea tot mai neînduplecaţi, întrecându-şi potrivnicii, aşa cum meşterul îndemânatic

întrece pe oricare bărbat mai puternic căruia îi lipseşte deprinderea.

Astfel că raitierii începură să cadă tot mai des şi mijlocul, unde lupta însuşi Kmicic, se rări atât de mult, încât putea să se rupă dintr-o clipă în alta. Strigătele căpeteniilor, care chemau oştenii în locurile şubrezite, piereau în vălmăşagul ţipetelor sălbatice, rândurile nu se refăceau destul de repede, iar Kmicic se opintea înainte, din ce în ce mai puternic. Apărat de o cămaşă din zale de oţel, pe care o căpătase în dar de la jupân Sapieha, lupta ca un oştean de rând, avându-i în spate pe tinerii Kiemliczi şi pe Soroka. Aceştia trebuiau să aibă grijă de viaţa lui şi mereu, când unul, când altul, se întorceau spre dreapta sau spre stânga, izbind năprasnic, în timp ce el se repezea pe calu-i murg unde era îmbulzeala mai mare şi, cunoscând toate tainele lui Wołodyjowski, la care adăuga o putere de uriaş, stingea vieţile raitierilor ca pe nişte lumânări. Uneori loveşte cu toată sabia, alteori abia atinge cu vârful sau face un rotocol abia văzut, iute ca fulgerul, şi raitierul se năruie cu capul în jos sub cal, de parcă-l mătură trăsnetul din şa. Ceilalţi se trag îndărăt dinaintea înfricoşătorului bărbat.

În sfârşit, jupân Andrzej îl izbi în tâmplă pe stegar, iar acesta cârâi ca un cocoş înjunghiat şi scăpă flamura din mână; în clipa aceea mijlocul se frânse, iar marginile se învălmăşiră, retrăgându-se repede către oştirea prusiana.

Kmicic privi prin golul de la mijloc pe întinderea câmpului şi zări deodată polcul de dragoni roşii care veneau ca o furtună în ajutorul raitierilor răzbiţi.

„Nu-i nimic! îşi spuse. Wołodyjowski va trece apa prin vad şi-mi va sări în ajutor.”

În acest timp, tunurile bubuiră atât de năprasnic, încât pământul se cutremură din temelii, muschetele începură să răpăie de la marginea întăriturilor până hăt! la cele mai depărtate rânduri ale vrăjmaşului. Tot câmpul se acoperi de fumul în care volintirii şi tătarii lui Kmicic se încleştară cu dragonii.

Dar dinspre râu nu-i venea nimeni în ajutor.

Se arătă că duşmanul lăsase înadins ciambulul lui Kmicic să treacă prin apă, pentru ca pe urmă să acopere vadul cu un foc atât de cumplit, trăgând cu tunurile şi cu muschetele, încât: nici picior de om nu mai putea să răzbată.

Cei dintâi porniră spre el oştenii lui jupân Korsak şi se întoarseră în neorânduială; apoi steagul lui Wojniłłowicz ajunse până la jumătatea vadului şi se retrase, v drept, încet, fiindcă făcea parte din polcurile regale cele mai viteze din toată, oştirea, dar cu pierderi mari: douăzeci de luptători de elită, şleahtici cunoscuţi, şi nouăzeci de oşteni de rând.

Prin vad, singurul loc pe unde se putea trece râul, plumbii plescăiau în apă ca picăturile grele de ploaie, iar ghiulelele ajungeau pe malul celălalt, ridicând în văzduh nori de nisip.

Vistiernicul însuşi sosi în goana calului şi, după ce privi un timp, recunoscu că nu e cu putinţă să ajungă nimeni viu, de cealaltă parte. Cu toate că trecerea putea hotărî soarta bătăliei. De aceea, fruntea hatmanului se întunecă grozav. O vreme se uită cu ocheanul la linia lungă a oştilor vrăjmaşe şi strigă la omul de legătură:

— Du-te la Hassun-bei, urdia să treacă apa cum poate şi să atace convoiul de care. Tot ce vor găsi prin care, va fi al lor! Acolo nu sunt tunuri, aşa că vor avea de înfruntat numai râul.

Oşteanul porni într-un suflet, iar hatmanul merse mai departe pe luncă până la salcia sub care se afla steagul laudanian şi se opri înaintea lui.

Wołodyjowski sta în frunte, posomorât şi tăcut, mulţumindu-se să privească în ochii hatmanului şi să-şi mişte mustăcioara.

— Domnia ta ce crezi, tătarii vor trece dincolo? întrebă hatmanul.

— Tătarii vor trece, dar Kmicic va pieri! răspunse Wołodyjowski.

— Pentru Dumnezeu! strigă deodată hatmanul. Dacă Kmicic ar avea capul pe umeri, ar putea să câştige bătălia, în loc să piară!

Wołodyjowski nu mai zise nimic, dar se gândi în sinea lui: „Pe malul celălalt trebuiau trimise ori cinci steaguri, ori nici unul.”

Hatmanul se uită iarăşi cu ocheanul la vânzoleala pe care o stârnise Kmicic dincolo de râu; deodată, micul viteaz, nemaiputând sta locului, se apropie şi, ţinând sabia cu vârful în sus, spuse:

— Înălţimea ta, dacă porunceşti, aş încerca şi eu vadul.

— Stai pe loc! răspunse vistiernicul destul de aspru. Destul că pier ceilalţi.

— Pier, într-adevăr! consimţi Wołodyjowski.

Îmbulzeala creştea din ce în ce mai mult. Pesemne că jupân Kmicic se trăgea înapoi spre râu.

— Pentru Dumnezeu, asta vroiam! strigă deodată hatmanul şi se repezi ca fulgerul spre steagul lui Wojniłłowicz.

Kmicic se retrăgea, într-adevăr. După ce se încleştaseră cu dragonii roşii, oamenii lui trudiseră cu ultimele puteri, dar răsuflarea li se îngreuia, braţele amorţeau, cădeau din ce în ce mai mulţi şi numai nădejdea că vor primi ajutor dintr-o clipă în alta de peste râu îi mai ţinea în picioare.

Se scurse însă o jumătate de ceas şi strigătul „Loveşte” nu se auzea. În schimb, dragonilor roşii le sări în ajutor polcul de călărime grea al lui Bogusław.

„Vine moartea!” se gândi Kmicic, când îi văzu venind dintr-o latură.

Era însă un oştean, care credea până în clipa din urmă că va scăpa cu viaţă şi va învinge. Jocul neîncetat cu primejdia îl învăţase să cunoască războiul, aşa că se gândi mai repede ca fulgerul: „Se vede că nu pot să treacă prin vad, iar dacă-i aşa, o să le duc eu vrăjmaşul în faţă.”

Or, pentru că polcul lui Bogusław se afla la nu mai mult de o sută de paşi şi venind în galop putea să lovească şi să-i

sfărâme pe tătari dintr-o clipă în alta, jupân Andrzej duse fluierul la gură şi şuieră atât de ascuţit, încât caii dragonilor din apropiere se ridicară în două picioare.

Şuierul fu repetat îndată de fluierele atamanilor şi nici vijelia nu coteşte atât de repede, cum îşi întoarse caii întregul ciambul şi începu să fugă.

Rămăşiţele raitierilor, dragonii roşii şi polcul lui Bogusław porniră în urmărirea lor.

Strigătele polcovnicilor: „înainte” şi „Gott mit uns!{21}” răsunară ca o furtună; priveliştea era minunată. Pe lunca întinsă şi netedă ciambulul gonea în neorânduială drept spre vadul bătut de grindina plumbilor; zbura de parcă îi crescuseră aripi. Tătarii se lipiră de cai, făcându-se una cu coama şi grumazul, astfel că dacă n-ar fi fost norul de săgeţi slobozite spre raitieri, ai fi crezut că fugarii aleargă fără călăreţi; în urma lui goneau cu strigăte şi tropote luptătorii uriaşi, fluturându-şi săbiile ridicate.

Vadul era tot mai aproape; străbătură câteva sute de paşi, încă o sută. Caii tătarilor fugeau cu ultimele puteri, fiindcă depărtarea dintre ciambul şi raitieri scădea tot mai repede.

În curând, primele şiruri ale raitierilor începură să-i taie cu paloşele pe tătarii rămaşi în urmă; vadul era la un pas. Câteva sărituri şi caii aveau să intre în apă.

Dar se petrecu ceva de neînţeles.

Când ciambulul ajunse la vad, şuierul ascuţit al fluierului răsună din nou la cele două aripi şi tătarii, în loc să dea buzna în râu, se desfăcură în două şi cu iuţeala unui stol de rândunele se repeziră la stânga şi la dreapta de-a lungul albiei.

Polcurile grele care-i urmăreau îşi luaseră avânt, aşa că se năpustiră în apă şi abia atunci călăreţii începură să-şi strunească şoimarii dezlănţuiţi.

Tunurile care acopereau vadul cu o ploaie de foc tăcură deodată, ca să nu-i nimicească pe ai lor.

Atât aşteptă şi hatmanul Gosiewski.

Raitierii aproape că nu atinseseră apa, când steagul regal al lui Wołodyjowski porni spre ei ca uraganul, urmat de laudanieni, de cel al lui Korsak şi de cele două ale hatmanului, de volintiri şi de cuirasierii prinţului stolnic Michał Radziwiłł.

Strigătul înfricoşător „Loveşte, ucide!” răsună în văzduh şi, înainte ca polcurile prusiene să poată opri caii şi să se apere cu spadele, oştenii lui Wojniłłowicz îi împrăştiară aşa cum pala de vânt împrăştie frunzele; sfărâmară dragonii roşii, răzbiră polcul lui Bogusław, îl sparseră în două şi se îndreptară spre grosul oştirii prusiene.

Râul se înroşi de sânge într-o clipită, tunurile mugiră din nou, dar era prea târziu, fiindcă opt steaguri de călărime lituaniană goneau cu vuiet pe luncă şi bătălia se statornici de cealaltă parte a râului.

Însuşi vistiernicul zbura lângă unul din steagurile sale cu fericirea răsfrântă pe faţă şi cu foc în priviri, deoarece acum, când călărimea trecuse vadul, era sigur de izbândă.

Steagurile, tăind şi împungând pe întrecute, urmăreau rămăşiţele dragonilor şi raitierilor care se aplecau în şa, dar caii grei nu fugeau destul de iute, apărându-i pe urmăritori de ghiulele.

În acest timp, Waldek, Bogusław Radziwiłł şi Izrael îşi trimiseră la atac toată călărimea spre a stăvili năvala lituanienilor, pregătind în acelaşi timp pedestrimea. Polc după polc se desprindeau de convoi şi se opreau pe luncă. Lăncile grele erau înfipte cu coada în pământ, apoi se aplecau ca un gard spre vrăjmaş.

Puşcaşii din rândul al doilea întindeau muschetele, între pătratele polcurilor se aduceau în mare grabă tunurile. Nici Bogusław, nici Waldek, nici Israel nu se amăgeau; călărimea lor n-avea să ţină piept multă vreme celei polone, aşa că îşi puneau toată nădejdea în pedestrime şi tunuri. Polcurile călare se ciocniră în faţa pedestraşilor şi se întâmpla ceea ce prevăzuseră căpeteniile prusiene.

Năvala călărimii lituaniene fu atât de năprasnică, încât vrăjmaşul numeros n-o putu opri şi primul steag de husari îi sparse cum sparge pana trunchiul copacului, înaintând fără să-şi rupă suliţele printre talazuri. Steguleţele de la suliţe se apropiau tot mai mult şi în curând caii husarilor se iviră din mulţimea prusienilor.

— Fiţi gata! strigară polcovnicii din pătratele pedestrimii.

La această poruncă, oştenii prusieni se proptiră bine pe picioare şi încordară braţele care ţineau lăncile. Tuturor le bătea inima ca un ciocan, fiindcă husarii spăimoşi scăpaseră din încleştare şi veneau în goană asupra lor.

— Foc! se auzi iarăşi porunca.

În al doilea şi al treilea rând al pătratului, pocniră muschetele. Fumul învălui oamenii. Încă o clipă, tropotul steagului se aude tot mai aproape. Acum, acum ajung! Deodată, prin fum, primul şir de pedestraşi vede înainte, aproape deasupra capetelor, mii de copite, nări fremătânde şi ochi învăpăiaţi; răsună trosnetul lăncilor frânte, un strigăt uriaş sfâşie văzduhul; glasurile polone răcnesc: „Loveşte!” iar cele nemţeşti: „Gott erbarmne dich meiner!”{22}

Polcul e spart, strivit, dar din urmă încep să tragă tunurile. Sosesc în goană şi celelalte steaguri, încă o clipă şi fiecare se va izbi de o pădure de lănci, dar poate că nu toate vor răzbi potrivnicul, fiindcă nici unul nu are puterea de lovire a husarilor lui Wojniłłowicz. Strigătele se înteţesc pe tot câmpul de bătaie. Nu se mai aude nimic. Din vâltoarea bătăliei încep să se desprindă iarăşi grupuri de pedestraşi galbeni din nu ştiu care polc, zdrobit şi acesta pesemne, şi s-o ia la goană.

Călăreţii cenuşii îi urmăresc, tăindu-i şi călcându-i în picioarele cailor cu strigătul:

— Lauda! Lauda!

Jupân Wołodyjowski răzbise şi el al doilea pătrat de pedestraşi.

Cu toate acestea, alte polcuri se mai împotrivesc; izbânda mai poate să încline de partea prusienilor, mai ales că lângă convoi stau în aşteptare încă două polcuri care pot îi chemate oricând, deoarece polonezii nu ajunseseră până la ele.

Waldek îşi pierduse capul, Izrael nu mai era lângă el, pentru că fusese trimis cu călărimea, dar Bogusław veghează, porunceşte tuturor, conduce lupta şi, văzând primejdia, îl repede pe jupân Bies după cele două polcuri.

Jupân Bies dă pinteni calului şi într-o jumătate de ceas se întoarce fără calpac, cu spaima şi deznădejdea întipărite pe faţă.

— Urdia pradă convoiul! strigă ajungând la Bogusław.

În aceeaşi clipă, la aripa dreaptă se aud urlete neomeneşti care se apropie din ce în ce mai mult.

Deodată, se ivesc pâlcuri de călăreţi suedezi, gonind într-o harababură grozavă, urmaţi de pedestraşi fără arme şi fără pălării şi de carele trase de caii înfricoşaţi. Toţi se îndreaptă orbeşte dinspre convoi asupra propriilor pedestraşi. Dau peste ei, le strică rândurile şi-i răzbesc, mai ales că din faţă îi înghesuie călărimea lituaniană.

— Hassun-bei a ajuns la convoi! strigă jupân Gosiewski cuprins de înflăcărare şi aruncă în luptă ultimele două steaguri ale sale asemenea celor doi şoimi de pe sceptru.

În clipa când steagurile izbesc pedestrimea din faţă, propriile care o lovesc dintr-o parte. Ultimele pătrate crapă ca lovite de ciocan. Toată strălucitoarea oştire suedezo-prusiană se preschimbă într-o mulţime uriaşă în care călăreţii se amestecă tot mai mult cu pedestrimea. Se calcă unii pe alţii, se răstoarnă şi se îmbulzesc, lepădându-şi hainele şi armele. Călărimea îi respinge, îi taie şi-i striveşte, zdrobindu-i. Nu mai e numai o bătălie pierdută, ci un adevărat prăpăd, unul din cele mai cumplite din tot războiul acesta.

Văzând că totul e pierdut, Bogusław se hotărăşte să-şi scape propria piele şi ceva călărime.

Cu sforţări supraomeneşti strânge în jurul lui câteva sute de călăreţi şi se furişează pe aripa stângă în josul râului.

Izbutise să se smulgă din strânsoarea luptei, când celălalt Radziwiłł, prinţul Michał Kazimierz, îl atacă dintr-o latură cu husarii lui şi-i spulberă pâlcul dintr-o izbitură.

Risipiţi, fug care încotro, câte unul sau în grupe mai mici. Doar iuţeala cailor i-ar mai putea scăpa.

Dar husarii nu-i urmăresc, lovind grosul pedestrimii învălmăşite pe care o hăcuiesc toate celelalte steaguri, aşa că oamenii prinţului aleargă pe luncă asemenea unui cârd de căprioare speriate.

Călare pe murgul lui Kmicic, Bogusław goneşte ca vijelia, străduindu-se zadarnic să adune lângă el măcar zece-cincisprezece oşteni. Nu-l mai ascultă nimeni; fiecare fuge pe socoteala lui, mulţumit că a scăpat din măcel şi că numai are nici un vrăjmaş înainte.

Dar bucuria se dovedeşte nelalocul ei. Nu se depărtară nici o mie de paşi, când deodată izbucniră în faţa lor urletele tătarilor care se năpusteau dinspre râu, unde stătuseră pitiţi până atunci.

Era jupân Kmicic cu ciambulul lui. Trăgându-se într-o parte, după ce adusese vrăjmaşul până la vad, se întoarse acum să taie drumul fugarilor.

Văzând călăreţii împrăştiaţi, tătarii se răzleţiră şi ei într-o clipă, ca să-i prindă mai uşor şi vânătoarea începu. Câte doi-trei tătari aţineau calea unui raitier care rareori se apăra; de cele mai multe ori apuca rapiera de lamă şi o întindea cu mânerul spre potrivnici, cerşind îndurare. Dar tătarii, ştiind că nu puteau să-şi ducă prinşii acasă, lăsau în viaţă numai căpeteniile care puteau să se răscumpere; oşteanul de rând murea cu beregata retezată, nemaiputând să-l cheme în ajutor pe Dumnezeu. Celor care nu vroiau să se oprească, le înfigeau cuţitele în spinare, iar pe cei cărora le cădeau caii, îi prindeau cu arcanul.

O vreme, Kmicic alergă pe câmpul de bătaie, zvârlind din şa călăreţii şi căutându-l cu ochii pe Bogusław; în cele din

urmă, îl recunoscu după cal, după eşarfa albastră şi pălăria cu pene negre de struţ.

O fâşie de fum albicios îl învăluia pe prinţ, deoarece mai înainte îl atacaseră doi nohai şi pe unul îl prăbuşise trăgând cu pistolul, iar pe celălalt îl străpunsese cu rapiera, după care, văzând o ceată mai mare apropiindu-se dintr-o parte şi pe Kmicic din cealaltă, îşi îmboldi calul cu pintenii şi fugi asemeni căpriorului urmărit de haita de ogari.

Peste cincizeci de oameni se repeziră după el, dar nu toţi caii erau la fel de iuţi, aşa că ceata se alungi ca un şarpe uriaş, al cărui cap era Bogusław, iar gâtul – Kmicic.

Prinţul se aplecă în şa; murgul părea că nu mai atinge pământul cu picioarele, alergând ca o rândunică neagră pe iarba verde; şargul lui Kmicic îşi întinsese gâtul ca un cocor, ciulise urechile şi parcă vroia să se smulgă din propria piele. Treceau pe lângă tufe singuratice de sălcii, crânguri şi pădurici de arin; tătarii rămâneau tot mai mult în urmă, iar ei goneau înainte. Kmicic aruncă pistoalele din coburi, ca să uşureze povara calului şi, cu ochii pironiţi pe Bogusław, cu dinţii strânşi, aproape întins pe grumazul şoimanului, îl împunse cu pintenii până când spuma care cădea pe jos se înroşi de sânge;

Dar depărtarea dintre el şi prinţ nu numai că nu scădea deloc, dar sporea şi mai mult. „Vai mie! gândi jupân Andrzej, calul ăsta nu poate fi ajuns de nici un bahmet!”.

Şi când, după câteva sărituri, depărtarea crescu şi mai mult, se îndreptă în şa, dădu drumul săbiei să atârne de curea şi, ducându-şi mâinile pâlnie la gură, începu să strige cu glas de tunet:

— Fugi, trădătorule, dinaintea lui Kmicic! Dacă nu azi, mâine tot o să cazi în mâna mea!

Abia apucară vorbele să se stingă în văzduh, că prinţul, care le auzise, se uită repede înapoi şi, văzând că îl urmăreşte numai jupân Kmicic, făcu un ocol şi se aruncă asupra lui cu spada în mână.

Jupân Andrzej scoase un strigăt de bucurie şi fără a-şi micşora iuţeala, înălţă sabia pentru a lovi.

— Moarte, moarte! răcni prinţul.

Şi vrând să izbească mai sigur, îşi struni calul.

Când ajunse lângă el, Kmicic îşi ridică şargul în două picioare şi îşi încrucişa sabia cu rapiera.

Se încleştară în aşa fel, încât cei doi făceau aproape un singur trup. Se auzi hârşâitul înfricoşător al fierului, iute ca gândul; nici o privire nu era în stare să urmărească mişcările fulgerătoare ale rapierei şi ale săbiei şi nici să-l deosebească pe prinţ de Kmicic. Uneori înnegrea pălăria lui Bogusław, alteori lucea coiful lui Kmicic. Caii se învârteau pe loc unul lângă altul. Scrâşnetul paloşelor devenea tot mai cumplit.

După câteva lovituri, Bogusław încetă să-şi mai dispreţuiască potrivnicul. Toate împunsăturile pe care le învăţase de la meşterii francezi fură respinse. Sudoarea i se scurgea din belşug pe frunte, amestecându-se pe obraji cu pomăda, simţea că braţul drept începe să-i amorţească. Mai întâi fu cuprins de admiraţie, apoi de nerăbdare şi mânie, aşa că se hotărî să sfârşească şi împunse grozav, de-i căzu pălăria din cap.

Kmicic respinse cu atâta putere, că rapiera prinţului atinse crupa calului şi, înainte ca Bogusław să se acopere din nou, îi crestă fruntea cu vârful săbiei.

— Christ! strigă prinţul nemţeşte. Şi se prăvăli pe iarbă cu faţa în sus.

Jupân Andrzej rămase o clipă înlemnit, dar îşi reveni îndată; dădu drumul săbiei să atârne de curea, se închină, apoi descăleca şi, punând iarăşi mâna pe mâner, se apropie de prinţ.

Arăta cu adevărat înfricoşător, palid de oboseală, cu buzele strânse şi cu ura întipărită pe faţă.

Iată că vrăjmaşul lui de moarte zăcea acum însângerat la picioarele lui, viu încă şi cu mintea întreagă, dar învins fără ajutorul şi armele nimănui.

Bogusław îl privea cu ochii larg deschişi, urmărind fiecare mişcare a biruitorului, iar când Kmicic se opri lângă el, strigă repede:

— Nu mă ucide! Am să mă răscumpăr!

În loc să-i răspundă, Kmicic îi puse piciorul pe piept şi apăsă cu toată puterea, după care îi rezemă vârful săbiei în gât, de i se adânci pielea sub ascuţiş; nu mai trebuia decât să-şi mişte mâna şi să împingă mai tare, dar nu-l ucise dintr-odată; voia să se sature privindu-l şi să-i facă moartea mai grea. Îşi înfipse privirile în ochii lui şi stătu ca leul deasupra bivolului doborât.

Deodată prinţul, căruia îi curgea tot mai mult sânge din rana de la frunte adunându-se într-o băltoacă sub cap, vorbi încă o dată, dar cu glasul sugrumat, fiindcă piciorul lui jupân Andrzej îi strivea pieptul:

— Fata. ascultă.

La auzul acestor cuvinte, Kmicic îşi luă piciorul de pe pieptul prinţului şi ridică sabia.

— Vorbeşte! îi spuse.

Un răstimp, prinţul Bogusław răsuflă adânc, în sfârşit, răspunse cu glasul ceva mai puternic:

— Dacă mă ucizi, fata va pieri. Porunca a fost dată!

— Ce-ai făcut cu ea? întrebă Kmicic.

— Lasă-mă să plec şi ţi-o dau înapoi, îţi jur pe. Evanghelie.

Jupân Andrzej se lovi cu palma peste frunte, se vedea cât de colo că luptă cu el însuşi şi cu gândurile; în cele din urmă, rosti:

— Ascultă-mă, trădătorule! O sută de netrebnici ca tine aş da pentru un fir de păr din capul ei! Dar pe tine nu te mai cred, nelegiuitule!

— Pe Evanghelie! repetă prinţul. Îţi dau împuternicire în scris.

— Fie şi aşa, îţi dăruiesc viaţa, dar nu-ţi dau drumul din mână. O să-mi dai în scris. Deocamdată am să te dau tătarilor mei să le fii rob.

— Consimt! răspunse prinţul.

— Ţine minte! îl ameninţă jupân Andrzej. Rangul, oştile şi îndemânarea ta în mânuirea săbiei nu te-au putut apăra de braţul meu. Află că, ori de câte ori îmi vei sta în drum sau îţi vei călca făgăduiala, nu vei mai scăpa, de te-ar unge fie şi împărat al nemţilor. Cunoaşte cu cine ai de-a face! Te-am avut o dată în mână, iar acum te afli la picioarele mele!

— Mi se întunecă mintea! spuse prinţul. Jupâne Kmicic, apa trebuie să fie pe aproape. Dă-mi să beau şi stropeşte-mi rana.

— N-ai decât să crapi, ucigaş de părinte ce eşti! răbufni Kmicic.

Dar prinţul, sigur acum de viaţa lui, cu toate că era rănit, îşi recapătă semeţia şi zise:

— Prost mai eşti, jupâne Kmicic! Dacă mor eu, apoi şi ea.

Nu mai putu isprăvi, buzele îi albiră.

Kmicic se repezi să caute prin apropiere vreun şanţ sau vreo băltoacă.

Prinţul leşină, dar se trezi curând; spre norocul lui, căci tocmai se oprise lângă el Selim, fiul agăi Gaza, stegar în ciambulul lui Kmicic, care văzând vrăjmaşul năclăit de sânge, era gata să-l ţintuiască la pământ cu suliţa de la flamură. În această clipă de năprasnă, prinţul mai găsi în el atâta putere încât apucă vârful de fier, care nu era bine înţepenit, şi-l scoase de pe prăjină.

Zgomotul acestei lupte scurte îl aduse înapoi pe jupân Andrzej.

— Stai, fiu de căţea! strigă venind în fugă.

La auzul glasului cunoscut, tătarul se lipi de grumazul calului de spaimă. Kmicic îi porunci să alerge după apă, iar el rămase alături de prinţ, fiindcă de departe se vedeau galopând Kiemliczii, Soroka şi întreg ciambulul care, după ce vânase toţi raitierii, se întorcea acum să-şi caute căpetenia.

Zărindu-l pe jupân Andrzej, nohaii credincioşi îşi aruncară căciulile în sus cu strigăte tunătoare.

Akbah-Ulan sări de pe cal şi începu să-i facă temenele, ducându-şi mâna la frunte, la buze şi la piept. Ceilalţi, ţâţâind tătărăşte din buze, priveau cu lăcomie la învins şi cu admiraţie la învingător; câţiva se duseră să prindă cei doi cai, şargul şi murgul, care alergau nu departe cu coamele în vânt.

— Akbah-Ulan, spuse Kmicic, aceasta e căpetenia oştirii pe care am bătut-o astăzi, prinţul Bogusław Radziwiłł. Vi-l dăruiesc, să-l păziţi bine, fiindcă viu sau mort, veţi căpăta plată bună pentru el. Acum oblojiţi-l, puneţi-i laţul de gât şi duceţi-l în tabără!

— Allah! Allah! îţi mulţumim, căpetenie. Îţi mulţumim, învingătorule! strigară tătarii într-un glas.

Şi iarăşi se auziră ţâţâiturile a mii de buze.

Kmicic porunci să i se aducă şoimanul, încalecă şi porni cu tătarii spre câmpul de bătaie.

Zări de departe stegarii cu flamurile, dar în jurul lor erau foarte puţini oşteni, fiindcă ceilalţi plecaseră în urmărirea vrăjmaşului. Liota de slujitori trebăluia pe câmpul de luptă, jefuind morţii şi încăierându-se, ici şi colo, cu tătarii care făceau acelaşi lucru. Mai ales cei din urmă arătau de-a dreptul înfricoşători cu cuţitele şi mâinile năclăite de sânge până la cot. Semănau cu un stol de corbi coborâţi din înălţimi pe câmpul de bătaie. Râsetele sălbatice şi strigătele lor răsunau pe toată întinderea.

Câţiva, strângând în dinţi cuţitele aburind de sânge, trăgeau cu amândouă mâinile de picioarele morţilor, unii îşi aruncau în joacă capetele retezate, alţii îşi încărcau desagii, ridicau ca la bazar hainele însângerate, lăudându-le trăinicia, sau se uitau la armele cucerite.

Kmicic trecu mai întâi pe câmpul pe care se ciocnise la început cu raitierii. Trupurile oamenilor şi ale cailor, sfârtecate de paloşe, zăceau împrăştiate peste tot. Acolo însă, unde steagurile tăiaseră pedestrimea, se înălţau claie peste grămadă, iar băltoacele de sânge închegat plescăiau ca noroiul sub copitele cailor.

Pe aici era greu de trecut printre lăncile frânte, muschete, trupuri, care răsturnate şi mulţimea tătarilor care umblau de colo-colo.

Jupân Gosiewski se afla mai departe pe vălul de apărare, având-i alături pe prinţul stolnic Radziwiłł, Wojniłłowicz, Wołodyjowski, Korsak şi alţi zece-doisprezece oameni. De pe această înălţime cuprindeau cu privirile întinderea până hăt! la marginile zării, putând să cântărească astfel însemnătatea propriei izbânzi şi a înfrângerii duşmanului.

Când văzu căpeteniile, Kmicic îşi îmboldi calul, iar jupân Gosiewski, care era nu numai un războinic norocos, dar şi un om cinstit, fără pic de invidie în inima lui, abia-l zări, că începu să strige:

— Uite că vine adevăratul victor! El a câştigat această bătălie, sunt cel dintâi care o spun în auzul tuturor. Domniile voastre, mulţumiţi-i lui jupân Babinicz, fiindcă dacă nu era el, nu puteam trece râul!

— Vivat Babinicz! strigară câteva zeci de glasuri. Vivat, vivat!

— Oştene, unde ai deprins meşteşugul războiului? îl întrebă hatmanul înflăcărat. Ai ghicit dintr-odată ce trebuie să faci.

Kmicic nu răspunse, pentru că era tare trudit; se mulţumi să se încline în toate părţile, trecându-şi mâna peste faţa mânjită de sudoare şi fum. Ochii îi străluceau de o lumină neobişnuită, în vreme ce uralele nu mai conteneau. Pâlcurile veneau unul după altul şi care cum sosea, îşi unea glasurile strigând în cinstea lui Babinicz. Căciulile zburau în sus, cei care mai aveau pistoalele încărcate le descărcau acum.

Deodată, jupân Andrzej se înălţă în şa, şi ridicându-şi braţele, răcni cât putu de tare:

— Vivat Jan Kazimierz, stăpânul şi părintele nostru milostiv!

Strigătele se înălţară până la cer, de parcă începuse o nouă bătălie. Toţi fură cuprinşi de o înflăcărare fără

margini.

Prinţul Michał îşi desprinse sabia cu teaca bătută în diamante şi i-o dărui lui Kmicic, hatmanul îi puse pe umeri propria mantie de mare preţ, iar viteazul îşi înălţă iarăşi amândouă braţele şi strigă:

— Vivat hatmanul nostru, căpetenia noastră biruitoare!

— Crescat, floreat!{23} răspunseră oştenii în cor.

După care începură să aducă flamurile cucerite şi să le înfigă în valul de pământ la picioarele căpeteniilor. Vrăjmaşul nu izbutise să păstreze nici una; erau toate aici: ale trupelor regulate din ţinuturile prusiene, ale şleahticilor şi cele suedeze, fluturând pe val în culori de curcubeie.

— E una dintre cele mai mari izbânzi din acest război! strigă hatmanul. Izrael şi Waldek se află în robie, polcovnicii au pierit ori au căzut şi ei prinşi, oştirea spârcuită.

Aici se întoarse către Kmicic:

— Jupâne Babinicz, gândesc că domnia ta l-ai întâlnit pe Bogusław în partea aceea. Ce se întâmplă cu el?

Wołodyjowski începu şi el să se uite cu luare-aminte în ochii lui Kmicic, iar acesta răspunse în grabă:

— Prinţul Bogusław a fost pedepsit de Dumnezeu cu mâna asta!

Şi îşi întinse braţul drept, dar în clipa aceea micul viteaz i se aruncă în braţe:

— Jędrek, strigă, ia să te văd! Dumnezeu să te binecuvânteze!

— Tu mi-ai deprins mâna! răspunse jupân Andrzej înduioşat.

Bucuria le fu întreruptă de prinţul stolnic.

— Aşadar, ruda mea a murit? întrebă repede.

— N-a murit, răspunse Kmicic, fiindcă i-am dăruit viaţa, dar e rănit şi prins de război. Uite că-l aduc nohaii mei.

La aceste cuvinte, o mare uimire se răsfrânse pe faţa lui Wołodyjowski, iar ochii cavalerilor se îndreptară spre întinderea pe care se arătă o ceată de câteva zeci de tătari, care veneau fără grabă; după ce trecură de carele

sfărâmate, se apropiară la treizeci-patruzeci de paşi de valul de apărare.

Atunci văzură că tătarul din frunte ducea un prins; îl recunoscură cu toţii pe Bogusław; ce schimbătoare-i soarta omului!

El, unul din cei mai puternici magnaţi ai Republicii, el, care ieri mai visa la o ţărişoară neatârnată, numai a lui, el, prinţ al împărăţiei nemţeşti, mergea acum cu arcanul de gât, pe jos, lângă calul tătarului, fără pălărie, cu capul plin de sânge, legat cu o treanţă murdară. În inimile cavalerilor era atâta îndârjire împotriva acestui magnat, încât această înjosire cumplită nu stârni mila nimănui, dimpotrivă, aproape toate gurile strigară în aceeaşi clipă:

— Moarte trădătorului! Să-l luăm în sabie! La moarte, la moarte!

Prinţul Michał îşi acoperi ochii cu mâinile, căci cel înjosit astfel era un Radziwiłł. Deodată, se făcu stacojiu şi strigă:

— Domniile voastre, e ruda mea, sângele meu, iar eu nu mi-am cruţat viaţa şi averea pentru ţară! Acela care va ridica mâna asupra acestui nefericit, este duşmanul meu.

Cavalerii tăcură numaidecât.

Prinţul Michał era îndrăgit de toţi pentru bărbăţia, dăruirea şi credinţa faţă de ţară. Atunci când întreaga Lituanie căzuse în puterea hiperboreenilor, el continuase să se apere la Nieświez, iar în timpul războiului cu suedezii dispreţuise îndemnurile Iui Janusz, se alăturase printre cei dintâi Confederaţiei de la Tyszowce, aşa că glasul lui găsi ascultare şi acum. În sfârşit, poate că nimeni nu vroia să se pună rău cu un magnat atât de puternic, destul că săbiile intrară înapoi în teacă, şi câţiva polcovnici, sprijinitori ai Radziwiłłilor, strigară:

— Să-l scoatem din robia tătarilor! Republica să-l judece, să nu lăsăm paginii să-şi bată joc de un sânge atât de ales!

— Să-l scoatem din robia tătarilor! repetă prinţul. O să găsim un alt ostatic în locul lui, iar răscumpărarea o s-o

plătească el însuşi! Jupâne Wojniłłowicz, porneşte-ţi oamenii şi ia-l cu sila, dacă nu se poate altfel!

— Eu mă ofer ca ostatic! strigă jupân Gnoiński.

Wołodyjowski se apropie de Kmicic şi-i zise:

— Ce-ai făcut, Jędrek! O să scape cu faţa curată!

Kmicic se zburli ca un râs rănit.

— S-avem iertare, luminăţia ta! strigă. E prinsul meu! Eu i-am dăruit viaţa, dar numai după ce a jurat pe Evanghelia lui de eretic că-şi va împlini făgăduinţa şi, pe viaţa mea, nu va scăpa din mâinile în care l-am dat, înainte de a-şi respecta jurământul!

Spunând acestea, strânse dârlogii şi se puse de-a curmezişul; firea-i viforoasă era gata să se dezlănţuie, deoarece faţa i se ascuţi, nările îi fremătară şi ochii începură să arunce fulgere.

În acest timp, Wojniłłowicz îşi îmboldi calul.

— În lături, jupâne Babinicz! strigă.

— În lături, jupâne Wojniłłowicz! tună jupân Andrzej şi izbi cu mânerul săbiei calul lui Wojniłłowicz cu o putere năprasnică, încât şoimanul se clătină pe picioare, ca lovit de plumb, şi se propti cu nările în pământ.

Cavalerii începură să lărmuiască, dar jupân Gosiewski ieşi înainte şi spuse:

— Tăcere, domniile voastre! Luminăţia ta, cu puterea mea de hatman, aduc la cunoştinţa tuturor că prinţul este al lui jupân Babinicz şi oricine vrea să-l smulgă din mâinile tătarilor, trebuie să-i lase zălog învingătorului.

Prinţul Michał îşi stăpâni mânia, se linişti şi întrebă întorcându-se spre jupân Andrzej:

— Spune, domnia ta, ce vrei?

— Să-şi ţină făgăduiala înainte de a scăpa din robie.

— Şi-o va ţine după ce va scăpa.

— Nu se poate! Nu mă încred în el!

— Atunci îţi jur eu pentru el pe Sfânta Fecioară, la care mă închin, şi pe cuvântul meu de cavaler, că nu-şi va călca

jurământul. Dacă nu va fi aşa, voi răspunde eu cu cinstea şi averea mea.

— Îmi ajunge! spuse Kmicic. Să rămână ostatic jupân Gnoiński, pentru că altfel tătarii se vor împotrivi, iar eu mă mulţumesc cu cuvântul luminăţiei tale.

— Îţi mulţumesc, jupâne cavaler! răspunse prinţul stolnic. Să nu-ţi fie teamă că-şi va recăpăta libertatea numaidecât, fiindcă am să-l dau în puterea hatmanului şi va rămâne prins până la judecata regelui.

— Aşa va fi! încuviinţă hatmanul.

Şi poruncindu-i lui Wojniłłowicz să încalece pe alt cal, pentru că celalalt abia mai răsufla, îl trimise îndată cu jupân Gnoiński să-l aducă pe prinţ.

Dar treaba nu era chiar atât de uşoară. Fură nevoiţi să ia prinţul aproape cu forţa, fiindcă Hassun-bei se împotrivea din răsputeri şi abia vederea lui jupân Gnoiński şi răscumpărarea de o sută de mii de taleri izbutiră să-l mai liniştească.

Drept care, seara, prinţul Bogusław se afla într-unul din corturile lui jupân Gosiewski. Aici fu oblojit cu grijă şi cei doi doftori care rămăseseră lângă el făgăduiră că va trăi, deoarece rana făcută cu vârful săbiei nu era prea primejdioasă.

Wołodyjowski nu-l putea ierta pe Kmicic, că-l lăsase pe prinţ în viaţă şi, de supărare, îl ocoli toată ziua. Se întâlniră abia seara, când jupân Andrzej veni la el în cort.

— Pe rănile lui Christos! strigă micul viteaz la vederea lui. Să-l laşi să trăiască pe trădătorul ăsta, de la oricine m-aş fi aşteptat, dar de la tine nu!

— Ascultă-mă şi pe mine, Michał, înainte de a mă osândi! răspunse Kmicic mohorât. Eram cu piciorul pe pieptul lui şi-i pusesem vârful săbiei în gât, dar ştii ce mi-a spus atunci mişelul? Că poruncile au fost date şi Oleńka va fi ucisă la Taurogi dacă va muri el. Ce era să fac, nefericitul de mine! Am cumpărat viaţa ei cu viaţa lui. Ce era să fac? Pe crucea Mântuitorului! Ce era să fac?

Aici începu să se tragă de ciuf şi să bată din picior, iar Wołodyjowski se gândi o vreme şi zise:

— Îţi înţeleg deznădejdea. totuşi. vezi tu, ai lăsat în viaţă un trădător care poate să abată în viitor multe nenorociri asupra Republicii. Ce să mai vorbim, Jędrek! Astăzi te-ai acoperit de slavă, dar la sfârşit ai jertfit binele obştei pentru interesele tale.

— Dar tu, tu ce-ai fi făcut, dacă ţi-ar fi spus că viaţa jupâniţei Anna Borzobohata este în primejdie?

Wołodyjowski începu să mişte avan din mustăcioară.

— Eu nu vreau să-ţi slujesc drept pildă. Hm, ce-aş fi făcut eu? Dar Skrzetuski, care are suflet de roman, nu l-ar fi iertat şi sunt sigur că Dumnezeu n-ar fi îngăduit să se verse sânge nevinovat din această pricină.

— N-am decât să pătimesc eu. Pedepseşte-mă Doamne, nu după vina-mi grea, ci după mila ta. căci s-o fi osândit la moarte pe această porumbiţă.

Kmicic îşi acoperi ochii cu mâinile:

— Scăpaţi-mă, îngeri ai cerului! Niciodată, niciodată!

— Acum, s-a întâmplat! spuse Wołodyjowski.

La acestea, jupân Andrzej scoase hârtiile din sân:

— Uite, Michał, ce-am dobândit. Asta-i porunca pentru Sakowicz, asta-i către toţi polcovnicii lui Radziwiłł şi căpeteniile suedeze. I-am cerut să iscălească, deşi abia-şi putea mişca mâna. Prinţul stolnic a avut grijă. Asta înseamnă libertatea şi siguranţa ei! Pentru Dumnezeu, o să zac un an întreg în fiecare zi în formă de cruce, o să poruncesc să mă biciuiască cu harapnicul, voi zidi şi o biserică, dar n-am să-i jertfesc viaţa! N-am suflet de roman. prea bine! Nu sunt Cato, ca jupân Skrzetuski. prea bine! dar n-am s-o jertfesc! Nu, pe o sută de trăsnete! N-au decât să mă înfigă diavolii în frigare.

Kmicic nu sfârşi, pentru că Wołodyjowski se repezi şi-i astupă gura cu mâna, strigând cu glas înfricoşat:

— Nu huli, pentru că vei atrage asupra ei mânia dumnezeiască! Bate-te cu pumnii în piept şi căieşte-te! Hai,

mai repede!

Şi Kmicic începu să se izbească în piept: Mea culpa! Mea culpa, mea maxima culpa! În cele din urmă, bietul oştean izbucni în suspine, fiindcă nici el nu mai ştia cum e mai bine.

Wołodyjowski îl lăsă să plângă în voie, apoi, când se mai linişti, îl întrebă:

— Şi acum ce ai de gând să faci?

— O să mă duc cu ciambulul acolo unde am fost trimis până hăt! aproape de Birże. Numai să se odihnească oamenii şi caii. Pe drum, dacă voi putea să mai vărs sângele câtorva eretici spre slava lui Dumnezeu, n-am să mă dau în lături.

— Vei face foarte bine. Nu-ţi pierde curajul, Jędrek, Dumnezeu e milostiv!

— Acum am să merg de-a dreptul. Ţinuturile prusiene sunt fără pază, poate ici şi colo am să mai nimeresc peste vreo garnizoană suedeză.

Jupân Michał oftă:

— Ehei, ce-aş mai merge şi eu cu tine! M-aş grăbi ca spre rai! Dar trebuie să ascult porunca. Tu eşti fericit cu volintirii tăi. Jędrek, ascultă, frate! Dacă le vei găsi pe amândouă. ai grijă şi de cealaltă, să nu sufere. Dumnezeu ştie, poate că tocmai ea mi-o fi scrisă.

Spunând acestea, micul viteaz se aruncă în braţele lui jupân Kmicic.

Capitolul XXVI.

Ajutate de Braun, Oleńka şi Anusia scăpaseră de la Taurogi şi ajunseră cu bine la ceata spătarului, care se afla pe atunci la Olsza, aşadar nu prea departe de Taurogi.

Bătrânul şleahtic, când le văzu pe amândouă sănătoase, mai întâi nu vru să-şi creadă ochilor, apoi plânse de bucurie şi fu cuprins de o înflăcărare războinică atât de mare, încât socotea că nu mai era nici o primejdie. De l-ar fi atacat nu numai Bogusław, ci însuşi regele Suediei cu toată oştirea lui, spătarul ar fi fost gata să-şi apere jupâniţele împotriva oricărui vrăjmaş.

— Mai degrabă am să pier eu, spuse, decât să vi se clintească vouă un fir de păr. Nu mai sunt omul pe care l-aţi cunoscut la Taurogi şi gândesc că suedezii nu vor uita prea curând Girlakole, Jaswojnia şi vânătăile cu care au rămas la Rosienie. E adevărat că trădătorul Sakowicz ne-a atacat pe neaşteptate şi ne-a înspăimântat, dar uite că acum am iarăşi la îndemână câteva sute de săbii.

Spătarul nu umfla lucrurile prea mult, pentru că era într-adevăr greu să recunoşti în el pe ostaticul descurajat de la Taurogi. Acum era alt om, parcă renăscuse; pe câmpul de luptă şi pe cal se simţea ca peştele în apă, şi pentru că era un oştean vrednic, îi bătuse într-adevăr de câteva ori pe suedezi. Se bucura de multă trecere prin împrejurimi, aşa că şleahticii şi oamenii de rând se adunau cu dragă inimă în jurul lui; chiar şi din olaturile mai depărtate Billewiczii îi aduceau cete de câte cincisprezece sau chiar câteva zeci de cai.

Pâlcul spătarului era alcătuit din trei sute de pedestraşi ţărani şi aproape cinci sute de călăreţi. Prea puţini dintre pedestraşi aveau flinte, cei mai mulţi erau înarmaţi cu coase şi furci; călărimea era întocmită din şleahtici mai răsăriţi care fugiseră cu slujitorii prin păduri, şi din aşezările mai sărăcăcioase. Armele lor erau mai bune decât ale pedestraşilor, deşi foarte felurite. Părugenii de la hamei le slujeau unora drept suliţe; alţii purtau arme poloneze bogate, dar adesea ieşite din uz; caii de soiuri şi iuţeală diferite nu erau deloc potriviţi pentru formaţiile de luptă.

Cu asemenea oşteni spătarul putea să aţie calea podghiazurilor suedeze de recunoaştere, putea să atace chiar pâlcuri mai mari de călărime, să cureţe pădurile şi satele de tâlharii ale căror cete numeroase, încherbate din fugari suedezi, prusieni şi lotri din partea locului, se îndeletniceau cu jaful, dar nu putea să atace nici un târg.

Suedezilor însă le venise mintea la cap. Îndată după izbucnirea răscoalei în Samogiţia şi Lituania, garnizoanele risipite prin sate fuseseră nimicite cu totul, aşa că acum, cei

care scăpaseră cu viaţă stăteau mai degrabă prin oraşele întărite din care nu mai cutezau să iasă decât prin împrejurimi. În acest fel câmpurile, pădurile, satele şi târgurile mai mici, erau în puterea polonezilor, în schimb, în toate oraşele mai mari stăpâneau suedezii care nu puteau fi alungaţi cu una cu două.

Pâlcul spătarului era unul dintre cele mai bune; altele nu puteau face nici măcar atât. Ce-i drept, la hotarul Letoniei, răzvrătiţii luptau cu atâta îndrăzneală, încât împresuraseră Birże de două ori, izbutind să pună stăpânire pe oraş, dar această izbândă de o clipă se datora faptului că de la Gardie strânsese toate oştile din olaturile învecinate cu Letonia, pentru a apăra Riga împotriva septentrionilor.

Biruinţele-i strălucitoare şi rare în istorie îndreptăţeau convingerea că acest război se va isprăvi repede şi atunci în Samogiţia aveau să vie iarăşi oştile suedeze îmbătate de izbândă. De aceea, pădurile erau destul de sigure deocamdată şi cetele numeroase de răzvrătiţi, care nu puteau face mare lucru, ştiau cel puţin că vrăjmaşul nu le va căuta prin desişul codrilor.

Iată de ce spătarul renunţă la gândul de a se ascunde în Codrul Białowiejska; era şi destul de departe, iar pe drum se aflau multe oraşe, păzite de garnizoane puternice.

— Dumnezeu ne-a dat o toamnă uscată, le spuse jupâniţelor, aşa că nu va fi prea greu să trăim sub Jove. Poruncesc să vă ridice un cortuleţ frumuşel, vă dau o femeie să vă slujească şi rămâneţi cu noi. În aceste vremuri, nu se află un loc mai ferit de primejdie ca pădurile. Billewieze a ars din temelii; conacele sunt atacate de tâlhari şi deseori chiar de podghiazurile suedeze. Unde vă puteţi adăposti mai bine, dacă nu la mine, care am câteva sute de săbii la îndemână? Iar mai târziu, când va începe zloata, o să găsesc vreo colibă în adâncul codrului.

Jupâniţa Borzobohata se bucură foarte mult de asemenea propunere, fiindcă în polcul spătarului erau câţiva

Billewiczi, cavaleri vrednici, iar pe de altă parte, se vorbea mereu că jupân Babinicz se îndrepta şi el spre aceste părţi.

Anusia se aştepta ca după ce va sosi, îi va alunga într-o clipită pe suedezi, apoi. apoi se va împlini voia lui Dumnezeu. Oleńka socotea şi ea că e mai bine să rămână cu oştenii, voia doar să se depărteze de Taurogi, temându-se de urmărirea lui Sakowicz.

— Să mergem spre Wodokty, spuse, acolo vom fi printre ai noştri. Dacă vom găsi conacul ars, ne mai rămân Mitruny şi toate aşezările şleahticilor din jur. Nu se poate să fie pustiit tot ţinutul. La caz de primejdie, ne vor apăra laudanienii.

— Păi, toţi laudanienii au plecat cu Wołodyjowski! se împotrivi tânărul Jur Billewicz.

— Au rămas bătrânii şi flăcăiandrii, la urma urmei, acolo până şi femeile sunt în stare să se apere la nevoie. Pădurile sunt tot atât de întinse ca şi aici; Domaszewiczii vânători sau Gościewiczii afumaţi ne vor călăuzi în codrul Rogowska, unde nu ne poate găsi nimeni.

— Iar eu, lăsându-mi carele şi pe voi la loc sigur, îi voi ataca, pe suedezi şi-i voi spârcui pe aceia care se vor apropia de marginea pădurii, spuse spătarul. Aşa mai zic şi eu. Nu mai avem ce face aici, acolo putem lupta cu mai mult folos.

Cine ştie dacă spătarul nu primea cu atâta bucurie sfatul jupâniţei Aleksandra şi pentru că se temea de Sakowicz care, adus la deznădejde, putea să devie înfricoşător.

Povaţa era totuşi destul de înţeleaptă, de aceea fu pe placul tuturor, aşa că spătarul porunci în aceeaşi zi pedestrimii să se strecoare prin păduri spre Krakinöw sub conducerea lui Jur Billewicz. Două zile mai târziu, plecă şi el după ce se încredinţa mai întâi că de la Kiejdany şi Rosienie, printre care avea să treacă, nu ieşiseră niscaiva pâlcuri suedeze mai însemnate.

Înaintau încet şi cu prevedere. Jupâniţele mergeau în căruţe ţărăneşti, iar uneori încălecau pe caii de care le făcuse rost spătarul.

Anusia, căpătând în dar de la Jur o săbioară uşoară, şi-o atârnase la şold de eşarfa de mătase şi, cu căciuliţa-i pusă pe-o ureche, gonea steagul mai abitir ca un rotmistru. Îi plăcea tare mult marşul, săbiile strălucind în soare şi focurile aprinse la popasurile de noapte. Tinerele căpetenii şi oştenii nu mai puteau de dragul ei. Curajoasa jupâniţă trăgea cu coada ochiului în toate părţile şi îşi desfăcea cosiţele în timpul mersului, că să şi le împletească de câte trei ori pe zi pe malul pâraielor limpezi care-i ţineau loc de oglindă. Spunea deseori că ar vrea să vadă o bătălie ca să dea pildă de vitejie, dar în fapt nu-şi dorea deloc aşa ceva; voia doar să cucerească astfel inimile tinerilor luptători, ceea ce şi izbutise în mare parte.

La rândul ei, Oleńka parcă renăscuse şi ea după plecarea de la Taurogi. Acolo se ofilea din pricina nesiguranţei şi a temerilor, pe când aici, în bungetul pădurii, nu mai era ameninţată de nici o primejdie. Aerul curat îi refăcea puterile. Vederea oştenilor înarmaţi, mişcarea şi lărmuiala taberei îi alinau ca un balsam sufletul chinuit. Şi ei îi plăcea marşul şi nu era nicidecum înfricoşată de primejdii, fiindcă şi în vinele ei curgea sânge de oştean. Arătându-se mai puţin oştenilor şi neîngăduindu-şi să-şi joace calul pe dinaintea rândurilor, atrăgea mai puţin privirile asupra ei. În schimb, o respectau cu toţii.

Chipurile mustăcioase ale oştenilor se luminau de zâmbet la vederea Anusiei, dar când Oleńka se apropia de foc, toate capetele se descopereau. Respectul se preschimbă cu timpul în admiraţie. Fireşte, erau destule inimi tinere care băteau pentru ea, dar ochii nu cutezau s-o privească în faţă ca pe ucraineanca negricioasă.

Mergeau prin păduri şi tufărişuri, repezind adesea iscoade înainte şi abia a şaptea zi, noaptea târziu, ajunseră la Lubicz, care se afla la marginea Laudei, ca o poartă de intrare în acest ţinut. Caii erau atât de osteniţi, încât cu toată împotrivirea Oleńkăi, nici vorbă să meargă mai departe, aşa că spătarul îi spuse jupâniţei să tacă din gură

şi se opri aici pentru popasul de noapte. El şi cele două jupâniţe se culcară în casă, pentru că vremea era pâcloasă şi foarte rece. Printr-o întâmplare ciudată, conacul scăpase neatins. Vrăjmaşul îl cruţase pesemne din porunca prinţului Janusz Radziwiłł, pentru că era al lui Kmicic, şi cu toate că mai târziu aflase că jupân Andrzej îl părăsise, uitase ori nu mai avusese când să dea alte porunci. Răzvrătiţii socoteau conacul tot o proprietate a Billewiczilor, iar tâlharii nu îndrăzneau să-şi facă de cap în coasta Laudei. Aşa că nu se schimbase nimic. Oleńka păşi cu un simţământ de durere şi amărăciune sub acest acoperiş. Cunoştea fiecare ungher, aproape toate amintindu-i de faptele nelegiuite ale lui Kmicic. Înaintea ei se află sala de ospeţe, împodobită cu portretele Billewiczilor şi cu tigvele animalelor vânate. Sparte de plumbi, tigvele atârnă încă în cuie, iar portretele sfâşiate de săbii privesc de pe pereţi cu asprime, spunându-i parcă: „Vezi, fată şi nepoată a noastră, el cu mâna-i întinată ne-a zdrenţuit înfăţişările pământeşti ale trupurilor care odihnesc demult în morminte.

Oleńka simţea că nu va putea închide ochii în această casă pângărită. I se părea că prin colţurile întunecate ale încăperilor se furişează stafiile înfricoşătoare ale tovarăşilor lui Kmicic, împrăştiind foc pe nări. Cât de repede trecuse acest om, pe care-l îndrăgise atâta, de la samavolnicie la fapte rele, de la fapte rele la nelegiuiri tot mai cumplite, de la tăierea portretelor la destrăbălare, la arderea Upitei şi a aşezărilor de la Wolmontowicze, la răpirea ei de la Wodokty, apoi la slujirea Radziwiłłilor şi la trădarea încununată de făgăduiala de a ridica mâna asupra regelui, asupra părintelui întregii Republici.

Noaptea se scurgea înainte, dar somnul nu se lipea de genele nefericitei Oleńka. Toate rănile sufletului se deschideau iarăşi, chinuind-o îngrozitor. Obrajii îi ardeau din nou de ruşine; ochii rămâneau uscaţi, dar inima i se umplea de o jale nemărginită pe care nu putea s-o cuprindă.

Jale după ce? După ce-ar fi putut să fie, dacă el ar fi fost altfel de om, dacă pe lângă năravurile, sălbăticia şi samavolnicia lui ar fi avut cel puţin un suflet cinstit, în sfârşit, dacă măcar ar fi păstrat măsura în nelegiuirile făptuite, dacă ar fi fost o margine pe care să n-o poată trece. Inima ei i-ar fi iertat atâtea.

Anusia văzu chinul prietenei şi-i înţelese pricinile, fiindcă spătarul îi destăinuise mai demult întreaga istorie, aşa că având o fire simţitoare, se apropie de Billewiczówna şi, încolăcindu-şi braţele de gâtul ei, spuse:

— Oleńka, tu te zvârcoleşti de durere în casa asta.

La început, Oleńka nu vru să vorbească, începu să tremure din tot trupul, ca o frunză de plop, şi suspine deznădăjduite i se smulseră din piept. Apucând cu putere mâinile Anusiei, îşi sprijini capul bălai pe umărul ei şi se scutură de plâns ca o tufă în bătaia vântului.

Anusia trebui să aştepte multă vreme până să se liniştească; în sfârşit, când se mai potoli, îi spuse încet:

— Oleńka, hai să ne rugăm pentru el.

Dar jupâniţă îşi acoperi ochii cu mâinile:

— Nu. pot! rosti cu greutate.

Şi după o clipă, aruncându-şi pe spate părul care-i căzuse pe frunte, vorbi cu glasul întretăiat:

— Vezi. nu pot. Tu eşti fericită! Babinicz al tău e cinstit, plin de slavă. înaintea lui Dumnezeu. şi a ţării. Tu eşti fericită. Mie nu-mi este îngăduit nici măcar să mă rog. Aici, pretutindeni văd numai sânge omenesc. şi mormane de dărâmături! Dacă măcar ţara nu şi-ar fi trădat-o şi nu s-ar fi oferit să-l vândă pe rege! La Kiejdany. îl iertasem de toate. pentru că m-am gândit. pentru că ţineam la el. din toată inima! Dar acum nu pot. O, Dumnezeule milostiv, nu pot! Mai bine muream. şi eu şi el!

La aceasta, Anusia:

— Pentru orice suflet e îngăduit să te rogi, deoarece Dumnezeu e mai îndurător decât oamenii şi cunoaşte pricini pe care oamenii de multe ori nu le ştiu.

Spunând acestea, îngenunche pentru rugăciune, iar Oleńka se întinse în formă de cruce şi stătu aşa până dimineaţa.

A doua zi, vestea că spătarul Billewicz se află în Lauda se răspândi ca fulgerul prin împrejurimi şi grăbiră să-l întâmpine cu toţii. Din pădurile înconjurătoare veniră bătrânii încovoiaţi şi femeile cu copii mici. Doi ani încheiaţi nu arase şi nu semănase nimeni câmpurile, iar aşezările erau în parte arse şi pustiite. Locuitorii trăiau prin păduri. Bărbaţii în puterea vârstei plecaseră cu Wołodyjowski sau cu alte cete, doar copilandrii îşi mai păzeau şi apărau avutul, şi-l apărau bine dar la adăpostul codrilor.

De aceea, îl întâmpinau pe spătar ca pe un izbăvitor, plângând de bucurie, fiindcă aceşti oameni simpli credeau că, de vreme ce spătarul a venit şi jupâniţa se întoarce la vechiul cuib, s-a isprăvit cu războiul şi nenorocirile. Aşa că începură să revină la aşezările lor, mânându-şi vitele aproape sălbatice prin desişurile pădurii.

Suedezii se aflau într-adevăr nu prea departe, apăraţi de întărituri la Poniewież, dar gândindu-se la pâlcul spătarului şi la celelalte cete din împrejurimi, care puteau fi chemate la nevoie, laudanienii nu se mai temeau de ei.

Jupân Tomasz plănuia chiar să dea năvală asupra lor, ca să cureţe tot olatul, dar voia să-şi întărească steagul cu noi luptători şi mai ales să facă rost de flinte pentru pedestraşi de la Domaszewiczii vânători care le ascunseseră prin codri; între timp, cerceta tot ţinutul, trecând de la un sat la altul. Priveliştea nu era deloc îmbucurătoare. La Wodokty, conacul şi jumătate din sat arseseră; Mitruny de asemenea. Aşezările Butrymilor de la Wolmontowicze, pârjolite mai demult de Kmicic, se refăcuseră după pojar şi, printr-o întâmplare neînţeleasă, scăpaseră întregi, în schimb, Drożejkany şi Mozgi Domaszewiczilor erau una cu pământul; Pacunele arsese pe jumătate, Morozy cu totul, iar Goszczuny avusese cea mai crudă soartă, deoarece o bună parte din săteni fuseseră ucişi, iar bărbaţilor, bătrâni şi

copilandri de zece-doisprezece ani, li se tăiaseră mâinile din porunca polcovnicului Rosa.

Atât de cumplit călcase războiul Lauda, asemenea urmări avusese trădarea prinţului Janusz Radziwiłł.

Înainte însă ca spătarul să isprăvească recunoaşterea şi să-şi pună pe picioare steagurile de pedestraşi, sosiră iarăşi veşti, îmbucurătoare şi năprasnice în acelaşi timp, care făcură ocolul ţinutului de la o aşezare la alta.

Jurek Billewicz, care plecase în cercetare cu un podghiaz de câteva zeci de cai la Poniewież şi prinsese câţiva suedezi, află cel dintâi de bătălia de la Prostki. Apoi ştirile se înmulţiră şi odată cu ele amănuntele care de care mai însorite şi mai de necrezut.

— Jupân Gosiewski, se zvoni, i-a înfrânt pe graful Waldek, pe Izrael şi pe prinţul Bogusław. Oştirea a fost nimicită, iar căpeteniile luate în robie! Ţinuturile prusiene sunt o mare de flăcări!

După câteva săptămâni oamenii începură să repete alt nume de groază: Babinicz.

— Biruinţa de la Prostki i se datoreşte lui Babinicz! se vorbea în toată Samogiţia.

— Babinicz l-a rănit pe prinţul Bogusław şi l-a luat prins.

Şi mai departe:

— Babinicz arde Prusia electorului şi înaintează ca prăpădul spre Samogiţia, tăind şi lăsând numai pământul şi cerul în urma lui.

În sfârşit:

— Babinicz a ars Taurogi. Sakowicz a fugit şi se ascunde prin păduri.

Întâmplarea din urmă se petrecuse, prea aproape; ca să rămână îndoielnică multă vreme. Vestea se adeveri în curând.

În tot acest răstimp, de când începuseră să sosească veştile, Anusia Borzobohata parcă nu mai ştia ce face, râdea şi plângea cu schimbul, bătea din picior, când i se părea că

cineva nu crede, şi repeta tuturor celor care voiau sau nu să asculte:

— Eu îl cunosc pe jupân Babinicz! El m-a adus la jupân Sapieha de la Zamość. E cel mai mare războinic din lume. Nu ştiu dacă jupân Czarniecki îi poate sta alături. Slujind sub conducerea lui jupân Sapieha, l-a făcut de râs pe prinţul Bogusław în prima campanie. El şi nu altcineva, nu mai încape nici o îndoială, l-a rănit la Prostki. O să-l înveţe el minte pe Sakowicz şi pe încă zece ca Sakowicz! Într-o lună de zile, o să-i mături pe suedezi din toată Samogiţia.

Spusele ei începură să se adeverească destul de repede. Nu se mai îndoia nimeni că spăimosul războinic înainta dinspre Taurogi spre miazănoapte.

La Kołtynie îl bătu pe polcovnicul Balton şi-i căsăpi oştenii, la Wornie tăie pedestrimea suedeză care se retrăgea spre Telsze; la Telsze dădu o bătălie mai mare cu doi polcovnici, Norman şi Hudenskiöld, în care cel din urmă căzu, iar Norman cu cei care scăpaseră cu viaţa nu se opri decât la Zagóry, lângă hotarul Samogiţiei.

De la Telsze, Babinicz porni spre Kurszany, gonind înaintea lui cetele suedeze mai mici care se ascundeau sub aripa garnizoanelor mai mari.

Numele biruitorului răsuna de la Taurogi şi Pałaga până la Birże şi Wiłkomierz. Cruzimea cu care îi urmărea pe suedezi ajunse de pomină; se spunea că oastea lui, alcătuită la început dintr-un mic ciambul de tătari şi un steag de volintiri, creşte de la o zi la alta, fiindcă toţi aleargă spre el, toate cetele se unesc cu el şi, conduse cu mână de fier, se aruncă asupra vrăjmaşului.

Minţile tuturor erau atât de prinse de izbânzile lui, încât ştirea înfrângerii pe care jupân Gosiewski o suferise la Filipów, luptând împotriva lui Szteinbok, trecu aproape neluată în seamă. Babinicz era mai aproape, aşa că toată lumea se gândea la el.

Anusia îl implora în fiecare zi pe spătar să lupte alături de faimosul războinic. O sprijinea şi Oleńka, îl zoreau şi

şleahticii dornici să-l cunoască.

Dar nu era lucru uşor. Mai întâi că Babinicz era în altă parte, iar în al doilea rând, dispărea adesea, de nu se mai auzea nimic de el săptămâni întregi, apoi ieşea iarăşi la iveală odată cu vestea unei noi biruinţe; pe de altă parte, pâlcurile şi garnizoanele suedeze din târguri şi oraşe, fugind dinaintea lui, împânziseră toate drumurile; în sfârşit, dincolo de Rosienie se ivi Sakowicz în fruntea unei cete însemnate. Veştile glăsuiau că distruge totul în calea lui, chinuind şi omorând oamenii pe care-i întreba de pâlcul lui Billewicz.

Aşa că spătarul nu numai că nu putea porni spre Babinicz; dar se temea că în curând avea să se simtă destul de strâmtorat în Lauda.

Neştiind ce să facă, i se încredinţa lui Jurek Billewicz că ar vrea să se retragă spre răsărit în pădurea Rogowska. Jurek se înfăţişă îndată cu noutatea la Anusia, iar aceasta se duse drept la spătar.

— Unchiule drag, îi spuse, fiindcă aşa-i zicea întotdeauna când voia să scoată ceva de la el, am auzit că trebuie să fugim de aici. Nu e ruşine oare pentru un oştean atât de cunoscut să o ia la sănătoasa la vestea sosirii vrăjmaşului?

— Domnia ta trebuie să-ţi bagi nasul prin toate oalele! răspunse spătarul îngrijorat. Asta nu-i treaba domniei tale.

— Bine, atunci n-aveţi decât să daţi bir cu fugiţii, că eu voi rămâne aici.

— Ca să te vâneze Sakowicz? Ai să vezi!

— Sakowicz n-o să pună mâna pe mine, pentru că mă va apăra jupân Babinicz.

— De unde să ştie el unde te afli domnia ta? Am spus o dată că nu putem răzbate până la el.

— Dar el poate să vină la noi. Eu sunt prietenă cu el; dacă aş putea să-i trimit o scrisoare, sunt sigură că ar veni aici, după ce mai întâi l-ar bate pe Sakowicz. El m-a şi îndrăgit puţin şi nu-mi va refuza ajutorul.

— Cine se va încumeta să ducă scrisoarea?

— Am putea-o trimite printr-un ţăran…

— Nu strică, nu strică, oricum nu strică. Oleńka are mintea ascuţită, dar văd că nici domnia ta nu duci lipsă. Chiar dacă între timp vom fi siliţi să ne ascundem în pădure dinaintea unui vrăjmaş mai puternic, tot e mai bine ca Babinicz să vie prin părţile noastre, fiindcă astfel ne vom uni mai repede cu el. Încearcă, jupâniţă. Cât despre trimişi, o să se găsească oameni de nădejde.

Anusia încercă bucuroasă şi în aceeaşi zi găsi doi amatori, dintre care nici unul nu era ţăran, pe Jurek Billewicz şi pe Braun. Amândoi aveau să primească aceeaşi scrisoare, aşa că unul din ei tot avea să ajungă să i-o dea lui Babinicz. Mai multă bătaie de cap avu Anusia cu alcătuirea scrisorii care, în cele din urmă, suna după cum urmează: „Aflându-mă în mare primejdie, îţi scriu domniei tale, dacă-ţi mai aminteşti de mine – deşi mă îndoiesc, pentru că ce rost ar avea să-ţi aminteşti – chemându-te să-mi vii în ajutor. Numai datorită bunăvoinţei pe care domnia ta mi-ai arătat-o pe drumul de la Zamość, cutez să nădăjduiesc că nu mă vei părăsi în nenorocire. Mă aflu cu pâlcul lui jupân Billewicz, spătarul de Rosienie, care mi-a dat adăpost, fiindcă am scăpat-o pe ruda lui, jupâniţa Aleksandra, din robie de la Taurogi. Şi pe el şi pe noi amândouă ne împresoară din toate părţile vrăjmaşul, anume suedezii şi un oarecare jupân Sakowicz, de stăruinţele păcătoase ale căruia am fost nevoită să fug şi să caut adăpost în tabără. Ştiu că domnia ta n-ai ţinut la mine, cu toate că Dumnezeu mi-e martor că nu ţi-am făcut nici un rău şi totdeauna ţi-am dorit şi-ţi doresc numai binele. Chiar dacă nu ţii la mine, mântuie o biată orfană din ghearele cumplite ale vrăjmaşului, şi Dumnezeu te va răsplăti însutit, în timp ce eu mă voi ruga pentru domnia ta, pe care astăzi te numesc ocrotitorul meu cel bun, iar după aceea până la sfârşitul zilelor te voi socoti izbăvitorul meu.”

Când trimişii părăsiră tabăra, Anusia, gândindu-se la primejdiile care-i ameninţă, începu să se teamă pentru viaţa lor şi dori să-i oprească neapărat. Îl rugă cu lacrimi în ochi

pe spătar să nu le îngăduie să plece, pentru că scrisorile puteau fi duse de ţărani care s-ar fi strecurat şi mai lesne.

Dar Braun şi Jurek Billewicz se încăpăţânară, şi orice stăruinţă se dovedi de prisos. Şi unul şi celălalt voiau să se întreacă în credinţă, deşi nici unul nu prevedea ce-l aşteaptă.

Deoarece, o săptămână mai târziu, Braun căzu în mâinnile lui Sakowicz, care porunci să-l jupoaie de piele, iar bietul Jurek fu împuşcat dincolo de Poniewież, în timp ce fugea dinaintea unui podghiaz suedez.

Amândouă scrisorile căzură în mâna vrăjmaşului.

Capitalul XXVII.

După ce-l prinse pe Braun şi-l jupui de piele, Sakowicz se înţelese numaidecât cu polcovnicul Hamilton, un englez aflat în slujba suedezilor şi căpetenie la Poniewież, să atace împreună pâlcul spătarului Billewicz.

Babinicz tocmai îşi pierduse urma prin păduri şi de vreo douăsprezece zile nu se mai auzise nimic de el. Dealtfel, Sakowicz nu s-ar mai fi temut de apropierea lui. Cu tot curajul lui, avea într-adevăr o fricã aproape instinctivă de Babinicz, dar acum era gata să piară, numai să se răzbune. După fuga Anusiei, turbarea îi chinuia sufletul fără încetare. Socotelile înşelate şi mândria rănită îl făceau să-şi piardă minţile, dar suferea şi din pricina dragostei. La început, voia s-o ia pe Anusia de soţie, numai pentru moşiile lăsate de primul logodnic, jupân Podbipięta, dar mai apoi o îndrăgise peste poate, cum numai un om de felul lui era în stare. Ajunsese până acolo încât el, care nu se temea de nimeni pe lume afară de Bogusław, el, care-i înlemnea pe oameni cu o privire, se uita ca un câine în ochii acestei jupâniţe, i se supunea, îi îndura toanele şi îndeplinea toate voile, străduindu-se să-i ghicească gândurile.

Iar Anusia profitase cu vârf şi îndesat de înrâurirea pe care o avea asupra lui, amăgindu-l cu vorbe şi priviri, se folosise de el ca de o unealtă şi în cele din urmă îi trădase.

Sakowicz făcea parte din acel soi de oameni care socotesc că tot ce le aduce folos este bun şi cinstit, răul şi vina însemnând pentru ei numai ceea ce-i păgubea. Aşadar, în ochii lui, Anusia săvârşise cea mai cumplită nelegiuire, pentru care nici o pedeapsă nu era prea mare. Dacă s-ar fi întâmplat altcuiva aşa ceva, starostele ar fi râs şi l-ar fi batjocorit, dar fiind vorba de el, mugea ca o fiară înjunghiată şi nu se gândea decât la răzbunare. Voia să pună mâna pe vinovată, vie sau moartă. Nici vorbă, ar fi preferat-o vie, fiindcă astfel şi-ar fi putut răzbuna ruşinea de cavaler, dar chiar dacă ar fi murit în timpul luptei, nu i-ar fi păsat prea mult, numai să nu fie a altuia.

Vrând să fie sigur de izbândă, trimise la spătar un om de-al lui cu o scrisoare chipurile de la Babinicz, în care îl vestea în numele celui din urmă că se va înfăţişa la Wolmontowicze într-o săptămână.

Spătarul se lăsă înşelat cu uşurinţă şi, încrezându-se în puterea de neînvins a lui Babinicz, nu făcu o taină din venirea acestuia. El însuşi se statornici la Wolmontowicze şi răspândi pretutindeni vestea, iscând mare frământare în toată Lauda. Locuitorii se întoarseră de prin păduri, mai întâi pentru că toamna era pe sfârşite şi începea frigul, iar în al doilea rând, pentru că toţi erau curioşi să-l vadă pe vestitul războinic.

În această vreme, dinspre Poniewież se apropiau de Wolmontowicze suedezii lui Hamilton, iar dinspre Kiejdany se strecura ca lupul Sakowicz.

Cel din urmă nici nu bănuia că după el se furişa tot ca lupul altcineva care avea obiceiul să apară acolo unde era aşteptat mai puţin.

Kmicic n-avea cum să ştie că Oleńka se afla cu pâlcul lui Billewicz. La Taurogi, pe care-l trecuse prin foc şi sabie, auzise că fugise împreună cu jupâniţa Borzobohata, dar presupunea că se îndreptaseră spre Codrul Białowieska, unde se ascunsese jupâneasa Skrzetuska şi multe alte soţii şi copile de şleahtici. De altminteri, putea să-şi închipuie şi

singur, ştiind că bătrânul spătar plănuia de mult să-şi ascundă nepoata în aceste păduri neumblate.

Jupân Andrzej era nespus de îngrijorat ca n-o găsise la Taurogi, dar, pe de altă parte, se bucura că scăpa din mâinile lui Sakowicz găsindu-şi un adăpost sigur până la sfârşitul războiului.

Neputând să se ducă îndată după ea, hotărî să-l hărţuiască pe vrăjmaş în Samogiţia şi să-l spârcuie până-l va nimici cu totul. Norocul îl însoţea pretutindeni. De o lună şi jumătate, izbânzile urmau una după alta, poporenii înarmaţi veneau atât de mulţi la el, încât în scurtă vreme ciambulul de tătari nu mai alcătuia decât un sfert din pâlcul lui. În cele din urmă, stârpi vrăjmaşul din toată partea de apus a Samogiţiei şi, auzind de Sakowicz, cu care avea de încheiat socoteli mai vechi, veni în locurile de altădată şi porni pe urmele lui.

În acest fel, ajunseră amândoi în apropierea aşezărilor din Wolmontowicze.

Spătarul, care mai înainte stătuse nu prea departe, se afla acolo de o săptămână şi nici măcar nu bănuia ce oaspeţi înfricoşători avea să aibă în curând.

Până când, într-o seară, copilandrii Butrymilor, care păşteau caii dincolo de Wolmontowicze, dădură de ştire că un pâlc de oaste ieşise din pădure şi se apropia dinspre miazăzi. Totuşi spătarul era un oştean cu prea multă experienţă, ca să nu ia nici o măsură de prevedere. Aşează o parte din pedestraşi, care făcuseră rost de flinte de la Domaszewiczi, prin casele refăcute nu demult, iar pe ceilalţi îi rândui la intrarea în sat, în timp ce el se opri cu călărimea înapoia îngrăditurilor, pe păşunea care se întindea până la râu. Spătarul făcea toate acestea şi pentru că voia să-l laude Babinicz, pe care-l credea foarte priceput în asemenea meşteşug, poziţia lui era însă cu adevărat destul de puternică.

Satul, ars de Kmicic, ca să răzbune moartea tovarăşilor de arme, începuse să se refacă îndată, dar pentru că războiul

cu suedezii întrerupsese lucrările, gonind locuitorii prin codri, pe uliţa mare erau îngrămădite o mulţime de trunchiuri, grinzi şi scânduri. Stive întregi se înălţau lângă poarta de intrare în sat şi pedestrimea, oricât de puţin muştruluită, putea să se apere multă vreme înapoia lor.

Oricum, ferea călărimea de primul iureş. Spătarul dorea atât de mult să-şi arate cunoştinţele ostăşeşti faţă de Babinicz, încât trimise şi un podghiaz în recunoaştere.

Nu mică-i fu mirarea în clipa dintâi şi înfricoşarea când auzi împuşcături în depărtare, dincolo de pădurice, şi văzu podghiazul ivindu-se în galop pe drum, urmărit îndeaproape de o groază de duşmani.

Spătarul dădu fuga numaidecât spre pedestrime, să împartă ultimele porunci, iar în acest timp, din pădurice începură să iasă cetele vrăjmaşe, îndreptându-se ca un nor de lăcuste spre Wolmontowicze; armele străluceau în lumina soarelui care apunea.

Păduricea nu era prea departe, aşa că, în curând, călărimea duşmană porni în galop, vrând să treacă în goană dincoace de poartă, dar focul neaşteptat al pedestrimii o ţintui pe loc. Primele rânduri se retraseră în neorânduială şi numai câţiva călăreţi ajunseră lângă îngrăditură.

În acest timp, spătarul îşi veni în fire şi, repezindu-se la călărime, porunci tuturor care aveau pistoale sau flinte să ajute pedestrimea.

Dar se vede că vrăjmaşul avea şi el muschete, fiindcă după prima năvală începu să tragă cu furie, deşi fără nici o rânduială.

Focul se înteţea sau slăbea de amândouă părţile, plumbii ajungeau şuierând până la pedestrime, răpăiau în pereţii caselor, garduri şi grămezile de scânduri; fumul se întindea deasupra aşezărilor, iar mirosul de pulbere umplea văzduhul.

Anusia avea ce-şi dorise, o bătălie.

Amândouă jupâniţele încălecaseră de la început pe cai din porunca spătarului, ca la nevoie, dacă puterea vrăjmaşului

s-ar fi dovedit prea mare, să fugă odată cu luptătorii. De aceea se aflau în rândurile dinapoi ale călărimii.

Cu toate că avea săbioara la şold şi calpacul de râs pe cap, Anusiei i se făcu inima cât un purice în prima clipă. Ea, care se descurca de minune cu oştenii, nu mai găsea nici o fărâmă de energie acum când trebuia să se întâlnească pe câmpul de luptă cu fiii Bellonei. Şuieratul şi plesnetul plumbilor o înspăimântau; forfota, goana trimişilor, pocnetul muschetelor şi gemetele răniţilor o făceau să-şi piardă cumpătul, iar mirosul de pulbere îi îngreuia răsuflarea. Simţi un gol în măruntaie şi i se făcu rău, faţa îi păli ca ceara şi începu să se zbată şi să piuie ca un copil, până când un oştean, tânărul Olesza din Kiemnary, fu nevoit s-o ia în braţe. O strângea însă cu putere, mai puternic chiar decât trebuia, şi ar fi fost gata s-o strângă aşa până la sfârşitul lumii. Ceilalţi oşteni începură să râdă.

— Iată cavalerul în fustă! se auziră glasuri. Trebuie să pună găinile pe ouă şi să le smulgă fulgii!

Iar alţii strigau:

— Jupâne Olesza, ţi-a căzut pavăza în braţe, dar ai grijă că săgeata lui Cupidon te va străpunge şi mai uşor!

Şi voia bună se înstăpâni printre oşteni. Alţii preferau să se uite la jupâniţă Aleksandra, care se purta cu totul altfel. La început, când câţiva plumbi ţiuiră prin apropiere, păli şi ea, neputându-se stăpâni să nu-şi plece capul şi să nu închidă ochii. Curând însă, sângele ostăşesc începu să-i clocotească în vine şi, împurpurându-se ca un trandafir, înălţă capul şi privi fără frică înainte. Nările-i fremătânde trăgeau parcă lacome în piept mirosul de pulbere şi, pentru că la poartă fumul se îndesea tot mai mult şi acoperea priveliştea, curajoasa jupâniţă, văzând că mai-marii cetelor pleacă înainte, ca să urmărească mai bine desfăşurarea bătăliei, porni şi ea cu ei, aproape fără să se gândească la ceea ce face. Printre călăreţi se auziră murmure de laudă.

— Oho, iată o soţie potrivită pentru un oştean, iată un volintir pe cinste!

— Vivat Billewiczówna!

— Domniile voastre, să arătăm şi noi ce putem, fiindcă înaintea unor asemenea priviri merită!

— Nici amazoanele nu au întâmpinat cu mai mult curaj focul muschetelor! strigă unul dintre tineri, uitând că amazoanele trăiseră înainte de inventarea prafului de puşcă.

Era timpul să isprăvească. Pedestrimea luptase cu vrednicie şi hostes erau împuţinaţi.

Ce-i drept, călărimea vrăjmaşului nu izbutea nimic. Da năvală mereu, se apropia de poartă, dar după salva de împuşcături se retrăgea învălmăşită. Şi asemenea talazului care, revărsându-se pe malul neted, lasă în urmă scoici, pietricele şi câte un peşte mort, tot aşa, după fiecare; atac, înaintea porţii rămâneau zece-cincisprezece trupuri de oameni şi cai pe drum.

În cele din urmă, atacurile încetară. Se apropiau doar cei mai curajoşi, trăgând spre sat cu pistoale şi muschete, ca să îndrepte atenţia oamenilor lui Billewicz asupra lor. Dar spătarul, care se urcase sub streaşină la colţul conacului, văzu că rândurile din spate ale duşmanului se mişcau spre câmp şi spre mărăcinişurile din stânga aşezărilor.

— Acum vor încerca pe aici! strigă şi trimise îndată o parte din călărime printre case, ca să-l întâmpine pe vrăjmaş din livezi.

După o jumătate de ceas, o nouă bătălie, tot cu arme de foc, se iscase la aripa stângă a polonezilor.

Grădinile chenăruite cu garduri îngreuiau atacul piept la piept pentru amândouă părţile. În plus, răsfirându-se pe o întindere mai mare, duşmanul era mai puţin ameninţat de împuşcături.

Lupta devenea tot mai aprinsă şi tot mai trudnică, deoarece năvala nu încetase nici la poartă.

Spătarul începu să se neliniştească.

La dreapta, avea încă liberă lunca ce se sfârşea cu râuleţul nu prea larg, dar adânc şi mlăştinos, a cărui trecere, mai

ales în mare grabă, putea să fie destul de grea. Doar într-un singur loc era un drum bătătorit până la malul scund, pe care mânau vitele la pădure.

Jupân Tomasz privea tot mai des spre partea aceea.

Deodată, prin desişul de sălcii, străveziu acum, deoarece frunzele căzuseră, zări în lucirile amurgului un nor întunecat de oşteni şi arme strălucind.

„Soseşte Babinicz!” se gândi.

Dar, în aceeaşi clipă, veni jupân Chrząstowski, care conducea o roată de călărime:

— Spre râu se vede pedestrimea suedeză! strigă înspăimântat.

— E o trădare la mijloc! exclamă jupân Tomasz. Pe rănile lui Christos, dă năvală cu roata domniei tale asupra acelei pedestrimi, fiindcă altfel ne va cădea în coastă!

— Sunt prea mulţi! răspunse jupân Chrząstowski.

— Ţineţi-o pe loc măcar un ceas, iar noi o să ne retragem înapoi spre pădure.

Chrząstowski plecă în goană şi în curând porni pe luncă în fruntea a două sute de oameni. Când îi văzură, pedestraşii vrăjmaşi începură să se pregătească în desiş pentru a-i întâmpina. Roata de călăreţi polonezi slăbi dârlogii, lăsând caii să alerge în voie, iar în tufişul de sălcii răsună pocnetul muschetelor.

Spătarul se îndoia acum nu numai de izbândă, dar nu mai era sigur că-şi va putea mântui nici măcar pedestrimea proprie.

Putea încă să se retragă cu o parte din călărime şi cu jupâniţele, căutându-şi scăparea în pădure, dar aceasta ar fi însemnat o mare nenorocire, deoarece ar fi atras după sine pierderea celei mai mari părţi din oşteni şi măcelărirea laudanienilor care veniseră la Wolmontowicze să-l vadă pe Babinicz. În asemenea împrejurare, fireşte, satul ar fi fost făcut una cu pământul.

Văzduhul se întuneca, dar printre aşezări lumina devenea tot mai puternică, deoarece luaseră foc grămezile de aşchii,

şi scândurile dinaintea primei case de lângă poartă. Curând se aprinse şi casa, şi jarişte a sângerie se înălţă deasupra satului.

În strălucirile focului, spătarul văzu călăreţii lui Chrząstowski fugind înapoi de-a valma, urmaţi de pedestrimea suedeză care ieşea din tufişuri şi pornea la atac.

Atunci înţelese că trebuie să se retragă pe singurul drum liber.

Ajunse în goană la călărimea împrăştiată, înălţă sabia şi strigă: „înapoi, domniile voastre, dar în rânduială, în rânduială!” Când deodată, în spate, se auziră împuşcături amestecate cu ţipetele oştenilor.

Spătarul îşi dădu seama că era încercuit şi căzuse într-o capcană din care nu mai avea cum să iasă şi să scape.

Nu-i mai rămânea decât să piară ca un viteaz, aşa că ieşi înaintea rândurilor şi strigă;

— Vom lupta până la cel din urmă! Nu ne vom cruţa sângele pentru credinţă şi ţară!

În acest timp, focul pedestraşilor, care apărau poarta şi partea stângă a satului, slăbi, iar strigătele tot mai puternice ale vrăjmaşului vesteau izbândă acestuia.

Dar ce înseamnă oare sunetele răguşite de goarne în pâlcul lui Sakowicz şi duruitul darabanelor în rândurile suedeze?

Răsună ţipete înfricoşate, neînţelese, învălmăşite, parcă nu de triumf, ci de spaimă.

La poartă, focul încetează brusc, ca retezat de un cuţit. Grupuri din călărimea lui Sakowicz aleargă din răsputeri către drumul mare dinspre stânga. În partea dreaptă, pedestrimea se opreşte şi, în loc să meargă înainte, se trage îndărăt spre tufişuri.

— Cei asta? Pe rănile lui Christos, ce-i asta? se miră spătarul.

Răspunsul vine pe neaşteptate dinspre păduricea din care ieşise Sakowicz, iar acum apar oameni, cai, steaguri, tunuri,

săbii şi merg – nu! mai degrabă pornesc ca vijelia, nu ca vijelia, ci ca o vântoasă învârtejită. În lucirile sângerii ale focului se văd ca-n palmă. Vin cu miile! Mănâncă pământul, se rostogolesc ca o lavină, de, parcă un monstrum a ieşit din dumbravă şi aleargă pe câmp spre sat, ca să-l înghită. Înaintea lor fuge gonit de iureş aerul, fug spaima şi pierzania. Acum ajung! Îl spulberă pe Sakowicz cât ai bate din palme!

— Doamne, Dumnezeule mare! strigă spătarul în neştire. Sunt de-ai noştri! Te pomeneşti că e Babinicz!

— Babinicz! repetă după el toate glasurile.

— Babinicz! răspund ţipetele înfricoşate în ceata lui Sakowicz.

Şi rândurile vrăjmaşe cotesc spre dreapta, vrând să fugă spre pedestrimea lor.

Împins de piepturile cailor, gardul se prăbuşeşte cu trosnete ascuţite; păşunea se umple de fugari, dar ceilalţi sunt în spatele lor, taie şi împung, taie fără istov, taie fără milă. Răsună strigăte, gemete, şuieratul săbiilor. Şi unii şi alţii se năpustesc asupra pedestrimii, o răstoarnă, o frâng şi o împrăştie. De parcă mii de ţărani bat grâul cu îmblăciele. În cele din urmă, vălmăşagul se rostogoleşte spre râu, piere în desişuri şi ajunge pe malul celălalt. Se mai văd încă, gonesc mereu şi taie, taie fără încetare! Se depărtează. Săbiile strălucesc încă o dată, apoi pier în tufişuri, în depărtare, în întuneric.

Pedestraşii spătarului încep să se adune de la poartă şi de prin casele pe care nu mai e nevoie să le apere; călărimea rămâne un răstimp atât de uluită, încât printre rânduri domneşte o tăcere surdă şi, abia când casa aprinsă se năruie cu zgomot, un glas vesteşte deodată:

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh! Furtuna a trecut!

— N-o să mai scape nici unul cu viaţă! adaugă al doilea.

— Domniile voastre! strigă spătarul deodată. Nu pornim şi noi asupra celor care ne atacau din spate? Se retrag, dar îi

putem ajunge!

— Loveşte, ucide! răspund oştenii în cor.

Şi toată călărimea se întoarce în loc şi se repede pe urmele ultimei cete a vrăjmaşului. La Wolmontowicze rămân doar bătrânii, femeile, copiii şi cele două jupâniţe.

Focul e stins într-o clipită şi inimile tuturor se umplu de o bucurie nemărginită. Femeile suspină, îşi înalţă braţele spre cer şi, întorcându-se spre partea în care dispăruse Babinicz, strigă:

— Dumnezeu să te binecuvânteze, războinic neînvins! Izbăvitorule care ne-ai scăpat pe noi, pe copiii noştri şi casele de la pieire!

Iar Butrymii încovoiaţi de ani repetă în cor:

— Dumnezeu să te binecuvânteze! Dumnezeu să-ţi călăuzească paşii! Dacă nu erai tu, nu mai era nici Wolomontowieze!

Ehei, dacă ar fi ştiut că satul scăpase de foc şi locuitorii de sabie datorită aceleiaşi mâini care cu doi ani înainte adusese aici focul şi sabia!

După ce stinseră pojarul, începură cu toţii să strângă răniţii, în timp ce flăcăiandrii încruntaţi alergau pe câmpul de bătaie cu leucile în mână şi-i ucideau pe suedezii şi jefuitorii lui Sakowicz.

Oleńka luă îndată conducerea. Mereu cu ochii în patru, plină de energie şi putere, nu încetă să trudească până când toţi răniţii fură culcaţi prin care cu rănile oblojite.

După care sătenii îi urmară pilda şi se duseră cu toţii la troiţă, să se roage pentru sufletele celor căzuţi; la Wolmontowicze nu puse nimeni geană pe geană toată noaptea, aşteptând cu mic cu mare întoarcerea spătarului şi a lui Babinicz şi îngrijindu-se să le pregătească o primire vrednică de învingători. Se tăiară boii şi berbecii crescuţi prin păduri, iar focurile arseră până dimineaţa.

Numai Anusia nu putu să ia parte la nimic, deoarece la început frica parcă îi luase picioarele; apoi o cuprinse o bucurie vecină cu nebunia. Oleńka se văzu nevoită să aibă

grijă de ea, în timp ce simţitoarea jupâniţa râdea şi plângea pe rând, aruncându-se în braţele prieteniei şi repetând mereu fără nici o noimă:

— Ei, vezi? Cine ne-a scăpat şi pe noi, şi pe spătar, şi pe oşteni, şi tot satul Wolmontowicze? De cine a fugit Sakowicz? Cine l-a învins şi pe el şi pe suedezi odată cu el? Jupân Babinicz! Vezi, am ştiut eu că va veni. Doar eu i-am scris. Nu m-a uitat! Am ştiut, am ştiut că va veni. Eu l-am adus! Oleńka, Oleńka, sunt fericită! Nu ţi-am spus eu? Pe el nu-l învinge nimeni! Nici jupân Czarniecki nu-i poate sta alături. O, Doamne, Dumnezeule! Nu-i aşa că se va întoarce aici? Astăzi? Că dacă n-ar fi vrut să se întoarcă, nici n-ar mai fi venit, nu-i aşa? Auzi, Oleńka, se aud caii nechezând în depărtare.

Dar în depărtare nu se auzea nimic. Abia spre dimineaţă, când se întoarse spătarul, răsunară tropote de cai, strigăte şi cântece. Călăreţii pe caii numai spume din pricina goanei umplură satul. Cântecele, strigătele şi istorisirile nu se mai sfârşeau.

Spătarul, mânjit de sânge, trudit, dar voios, povesti până la răsăritul soarelui cum zdrobise ceata de raitieri, cum îi urmărise două mile şi-i tăiase aproape pe toţi.

El, oştenii şi toţi laudanienii erau încredinţaţi că Babinicz trebuie să se întoarcă dintr-o clipă în alta.

Dar veni amiaza, apoi soarele străbătu a doua jumătate din drumul lui şi începu să coboare, iar Babinicz nu se întorcea.

Spre seară, Anusia se făcu roşie la faţă.

„Să fi venit oare numai pentru suedezi, nu şi pentru mine? se întreba în gând. Trebuie să fi primit scrisoarea, de vreme ce a venit aici.”

Biata de ea, nu ştia că sufletele lui Braun şi Jurek Billewicz se aflau de mult pe lumea cealaltă, iar Babinicz nu primise nici o scrisoare.

Dac-ar fi primit-o, s-ar fi întors ca fulgerul la Wolmontowicze, numai că. nu pentru tine!

Se scurse încă o zi; spătarul tot mai trăgea nădejde şi nu pleca din sat.

Anusia se încrâncenă în tăcere.

— M-a jignit îngrozitor! Aşa-mi trebuie, asta e pedeapsa pentru uşurătatea şi păcatele mele! îşi spunea.

A treia zi, jupân Tomasz trimise un podghiaz mic în recunoaştere.

Oştenii întoarseră a patra zi cu vestea că jupân Babinicz luase Poniewież şi nu lăsase în viaţă nici un suedez. După care plecase nu se ştie unde, pentru că i se pierduse urma.

— Acum n-o să-l mai găsim până nu va ieşi iarăşi la iveală! spuse spătarul.

Anusia se prefăcu într-o urzică; oricare dintre tinerii şleahtici se atingea de ea, se ardea numaidecât. A cincea zi, îi spuse Olenkăi:

— Jupân Wołodyjowski e un oştean tot atât de bun, dar nu e atât de necioplit.

— Poate că, răspunse Oleńka pe gânduri, poate că jupân Babinicz îi păstrează credinţă celei despre care ţi-a vorbit pe drumul de la Zamość.

La care Anusia:

— N-are decât! Mie nici că-mi pasă.

Dar nu spunea adevărul, fiindcă îi păsa şi încă destul de mult.

Capitolul XXVIII.

Înfrângerea lui Sakowicz fusese deplină şi starostele abia izbutise să scape de unul singur şi să se ascundă în pădurile din apropiere de Poniewież. După aceea, rătăci luni întregi în haine ţărăneşti, neîndrăznind să iasă la lumină.

Iar Babinicz năvăli la Poniewież, tăie pedestrimea suedeză din garnizoana târgului şi porni în urmărirea lui Hamilton care, neputând să fugă spre Letonia din pricina oştilor polone adunate la Szawle şi mai departe, la Birże, coti, într-o parte spre răsărit în speranţa că va izbuti să se strecoare la Wiłkomierz. Nu mai nădăjduia să-şi scape polcul, dar nu voia să cadă în mâna lui Babinicz, deoarece umbla zvonul

pretutindeni că fiorosul războinic poruncea să se taie prinşii, ca să nu se mai împovăreze şi cu grija lor.

Aşa că nefericitul englez fugea asemeni căpriorului urmărit de o haită de lupi, iar Babinicz îl gonea tot mai îndârjit; iată de ce nu se întorcea la Wolmontowicze şi nici măcar nu se întreba pe cine scăpase.

Dimineaţa bruma începea să acopere pământul şi fuga devenea tot mai trudnică, pentru că urmele de copite se vedeau cu uşurinţă prin pădure. Câmpurile erau pustii şi caii răbdau cumplit de foame.

Raitierii nu îndrăzneau să se oprească multă vreme prin sate, de teamă că duşmanul îndărătnic poate, să-i ajungă în orice clipă.

În cele din urmă, suferinţele lor întrecură orice măsură; se hrăneau numai cu frunze, coajă şi cu proprii cai care cădeau de oboseală.

După o săptămână, începură să-l roage pe polcovnic să se întoarcă şi să primească lupta cu Babinicz, fiindcă preferă să piară de sabie decât de foame.

Hamilton le dădu ascultare şi se pregăti de luptă la Androniszki. Oastea suedeză era atât de mică, încât englezul nu putea nici măcar să viseze că va învinge, măi ales când avea în faţă asemenea potrivnic. Dar era şi el istovit şi voia să piară.

Cu toate acestea, lupta începută la Androniszki se isprăvi nu departe de Troupie, unde căzură cei din urmă suedezi.

Hamilton muri vitejeşte, apărându-se lângă o troiţă de pe marginea drumului împotriva unui grup de tătari care la început voiau să-l prindă viu, apoi zădărâţi de împotrivire, îl hăcuiră cu săbiile.

Dar şi steagurile lui Babinicz erau atât de vlăguite, încât nu mai aveau nici puterea, nici dorinţa de a merge la Troupie, aşa că rămaseră pe locurile pe care se aflau şi se pregătiră pentru noapte, aprinzând focurile printre trupurile vrăjmaşilor.

După ce-şi astâmpărară foamea, se adânciră cu toţii într-un somn de piatră.

Până şi tătarii amânară pentru a doua zi jefuirea morţilor.

Kmicic, care se gândea mai ales la cai, le îngădui să se odihnească.

În ziua următoare, se trezi totuşi dis-de-dimineaţă, ca să-şi socotească pierderile după încăierarea îndârjită şi să împartă prada cu dreptate. După ce mâncă, urcă la troiţa lângă care murise Hamilton, iar căpeteniile polone şi tătare se apropiară pe rând, având crestat pe buzdugane numărul morţilor, şi dădură socoteală. El îi asculta, cum îşi ascultă stăpânul vechilii în timpul verii, bucurându-se de rodul bogat.

Deodată, veni la el Akbah-Ulan, care semăna mai degrabă cu o sperietoare decât un om, fiindcă în încleştarea de la Wolmontowicze îi spărseseră nasul cu mânerul săbiei, se înclină, îi întinse lui Kmicic câteva hârtii însângerate şi-i spuse:

— Effendi am găsit la căpetenia suedeză scrisorile astea pe care ţi le înmânez, cum am avut poruncă.

Într-adevăr, Kmicic poruncise odată pentru totdeauna să i se aducă toate hârtiile găsite la morţi, pentru că citindu-le, putea să afle planurile vrăjmaşului şi să ia măsurile de cuviinţă.

De astă dată nu se grăbise, aşa că-i făcu semn din cap lui Akbah şi băgă hârtiile în sân. După aceea îl trimise pe Akbah la ciambul, poruncindu-i să plece îndată la Troupie, unde vor rămâne să se odihnească mai multă vreme.

Steagurile treceau prin faţa lui unui după altul, în frunte merge ciambulul care acum nu mai număra decât vreo cinci sute de luptători, ceilalţi pieriseră în luptele neîncetate, dar fiecare tătar avea cusuţi la şa, în cojoc şi în căciulă atâţia taleri suedezi şi prusieni, şi ducaţi, încât preţuia cât greutatea lui în argint. Nu mai semănau cu tătarii obişnuiţi, fiindcă cei mai slabi căzuseră de trudă, rămăseseră doar flăcăii cei mai puternici, laţi la umeri, cu o rezistenţă de fier

şi otrăviţi ca viespile. Luptând mereu, ajunseseră la asemenea îndemânare, încât puteau să înfrunte până şi călărimea regulată a polonezilor; cât despre raitierii şi dragonii prusieni, dacă numărul era egal, se aruncau asupra lor cum se aruncă lupii asupra oilor. În bătălie apărau mai ales trupurile tovarăşilor morţi, pentru a-şi împărţi pe urmă banii acestora.

Acum treceau pe dinaintea lui Jupân Kmicic cu mare falâ, bătând în tumbelechiuri, fluierând din oase de cal şi fluturându-şi tuiurile; nici oştenii de meserie n-ar fi mărşăluit mai bine. După ei veneau dragonii, întocmiţi cu mare trudă de jupân Andrzej din volintiri de tot felul, înarmaţi cu rapiere şi muschete. Îi conducea fostul vagmistru Soroka, acum ridicat la rangul de rotmistru. Înţolit în haine la fel, luate de la dragonii prusieni, polcul acesta era alcătuit în cea mai mare parte din oameni din starea de jos, la care jupân Kmicic ţinea foarte mult, fiindcă ascultau orbeşte şi îndurau toate lipsurile fără să crâcnească, În următoarele două steaguri de volintiri slujeau numai şleahtici, mai răsăriţi ori mai mărunţi. Firi viforoase şi fără astâmpăr, care sub altă căpetenie ar fi devenit o adunătură de jefuitori, în aceste mâini de fier semănau cu steagurile regulate, socotindu-se cu bucurie, „petyhoreni”. Mai puţin rezistenţi în bătălie ca dragonii, erau mai năprasnici în primul iureş, iar în lupta cu sabia întreceau întreaga oştire, deoarece fiecare învăţase meşteşugul de la meşteri iscusiţi.

În urma lor, trecură cei aproape o mie de volintiri adevăraţi.

Fiecare steag, când ajungea în dreptul troiţei, începea să strige şi să-l salute pe jupân Andrzej cu săbiile. Iar el se bucura tot mai mult. Avea acum o oaste destul de mare! Făptuise multe cu ea, vărsase mult sânge de vrăjmaş şi numai Dumnezeu ştie câte va mai făptui. Vinile de odinioară erau mari, dar nici meritele nu erau mai mici. Se ridicase din cădere şi păcat şi nu-şi răscumpărase greşelile

îngenunchind în cenuşă în faţa altarului, ci pe câmpul de luptă şi în sânge. O apărase pe Sfânta Fecioară, îşi apărase ţara şi regele, iar acum îşi simţea sufletul uşurat şi voios. Inima voinicului se umple de mândrie, fiindcă nu oricine este în stare să facă ce-a făcut el!

Sunt doar atâţia şleahtici plini de foc în această Republică atâţia cavaleri, dar nici unul nu se află în fruntea unei puteri atât de mari; nici măcar Wołodyjowski, nici Skrzetuski! Şi pe urmă, cine a apărat Częstochowa, cine a scăpat viaţa regelui în trecătoarea munţilor? Cine l-a învins pe Bogusław? Cine a trecut cel dintâi Prusia electorului prin foc şi sabie? Şi iată că acum nu se mai află picior de vrăjmaş nici în Samogiţia.

Jupân Andrzej simţi ce simte şoimul când îşi întinde aripile şi se înalţă sus, tot mai sus! Steagurile care treceau scoteau strigăte puternice la vederea lui, iar el îşi înălţa capul şi se întreba: „Până unde am să zbor aşa?” Şi faţa i se învăpăia, pentru că în clipa aceea i se părea că va ajunge hatman. Dar buzduganul acela, dacă avea să-l ajungă, va veni spre el de pe câmpul de luptă, din răni, din merite şi slavă. Nu i-l va mai flutura nici un trădător pe dinaintea ochilor, cum făcuse cândva Radziwiłł, ci patria recunoscătoare i-l va pune în mână din porunca regelui. El însă nu trebuie să-i ducă grija, să se întrebe când va veni, ci să se bată şi iar să se bată, să învingă şi mâine, cum a învins şi astăzi!

Aici, închipuirea dezlănţuită a viteazului se întoarse pe pământ. Încotro să plece de la Troupie, în care loc să năvălească iarăşi asupra suedezilor?

Deodată. Îşi aduse aminte de scrisorile pe care i le adusese Akbah-Ulan, spunându-i că le găsise la Hamilton.

Băgă mâna în sân, le scoase, se uită la ele şi uimirea se răsfrânse îndată pe faţa lui.

Deoarece o mână de femeie scrisese limpede: „Înălţimii sale Babinicz, polcovnic al oştirii de tătari şi volintiri.”

Scrisoarea o pentru mine? se întrebă jupân Andrzej.

Peceţile erau rupte, aşa că o despături repede, o îndreptă lovind hârtia cu palma şi începu să citească.

Dar nu apucă să sfârşească şi mâinile începură să-i tremure, se schimbă la fată şi strigă:

— Lăudat fie numele Domnului! Dumnezeule milostiv, iată că răsplata îmi vine din mâinile tale!

Înconjură troiţa cu braţele şi lovi soclul cu ciuful cânepiu. Nu ştia să-i mulţumească altfel lui Dumnezeu în această clipă, nu era în stare de altă rugăciuni, fiindcă bucuria se învârteji în el şi-l purtă până la cer.

Scrisoarea era de la Anusia Borzobohata. Suedezii o găsiseră la Jurek Billewicz, iar acum prin Hamilton ajunsese în sfârşit, la Kmicic. Mii de gânduri şi încrucişau în capul lui jupân Andrzej cu iuţeala săgeţilor tătăreşti.

Aşadar Oleńka nu era în Codrul Białowieska, ci cu pâlcul lui Billewicz? El o scăpase şi, odată cu ea, aşezările din Wolmontowicze, pe care odinioară tot el le pârjolise ca să-şi răzbune tovarăşii ucişi. Se vede că braţul lui Dumnezeu îi călăuzise paşii în aşa fel, încât să plătească în acelaşi timp toate nedreptăţile Oleńkăi şi ale Laudei. Iată că-şi răscumpărase în sfârşit vinovăţia! Mai poate ea să nu-l ierte? Sau şleahticii laudanieni? Pot oare să nu-l binecuvânteze? Ce va spune acum jupâniţa îndrăgită, care-l socoteşte un trădător, când va afla că acel Babinicz care l-a doborât pe Radziwiłł, care a înotat până la brâu în sânge prusian şi suedez, care a zdrobit vrăjmaşul în Samogiţia. alungându-l în ţinuturile prusiene şi Letonia, este el, Kmicic, dar nu nelegiuitul, blestematul şi trădătorul de altădată, ci apărătorul credinţei, al regelui şi al ţării?!

După ce trecuse hotarul Samogiţiei, jupân Andrzej ar fi vestit în cele patru părţi ale lumii cine este acest faimos Babinicz, dar n-o făcuse de teamă că la auzul numelui adevărat îşi vor întoarce cu toţii inima de la el, îl vor bănui şi îi vor refuza ajutorul şi încrederea. Nu trecuseră decât doi ani de când îmbrobodit de Radziwiłł tăiase steagurile care nu voiau să-l urmeze pe prinţul voievod de Wilno

împotriva regelui şi a ţării. Doar cu doi ani înainte fusese mâna dreaptă a marelui trădător!

Acum însă se schimbaseră toate! Acum, după atâtea izbânzi, acoperit de atâta slavă, are dreptul să vină la jupâniţă şi să-i spună:Eu sunt Kmicic, dar sunt izbăvitorul tău!" Are dreptul să strige Samogiţiei întregi: „Eu sunt Kmicic, dar sunt izbăvitorul tău!"

Dar până la Wolmontowicze nu e prea departe! Babinicz îl urmărise o săptămână pe Hamilton, dar Kmicic va cădea la picioarele Oleńkăi în mai puţin de o săptămână.

Jupân Andrzej se ridică palid de emoţie, cu ochii scânteietori, cu faţa străluminată, şi-i porunci slujitorului:

— Calul meu! Repede!

Slujitorul îi aduse murgul şi se repezi să-i ţină scara, dar se opri deodată şi zise:

— Înălţimea ta, nişte oameni străini vin dinspre Troupie în trap întins cu jupân Soroka.

— Ce-mi pasă mie de ei?! răspunse jupân Andrzej.

În acest timp, cei doi călăreţi se apropiaseră la zece-cincisprezece paşi, apoi unul din ei înainta împreună cu Soroka, descălecă, veni în fugă şi, înclinându-şi calpacul de râs, îşi descoperi ciuful roşcat.

— Văd că mă aflu înaintea lui jupân Babinicz! spuse. Sunt bucuros că te-am găsit, domnia ta.

— Cu cine am cinstea? întrebă nerăbdător Kmicic.

— Sunt Wierszuł, cândva rotmistru al steagului de tătari sub conducerea lui Jarema Wiśniowiecki; mă întorc în locurile de baştină, ca să strâng oşteni pentru războiul cel nou şi cu acest prilej am adus şi o scrisoare pentru domnia ta de la marele hatman Sapieha.

— Un nou război? întrebă Kmicic, încruntându-şi sprâncenele. Ce vorbeşti domnia ta?

— Scrisoarea te va lamuri mai bine decât mine! răspunse Wierszułł întinzându-i scrisoarea hatmanului.

Kmicic rupse peceţile în grabă. Scrisoarea lui Sapieha suna după cum urmează: „Mult iubite jupâne Babinicz! Un

nou potop se revarsă asupra Republicii! Suedezul s-a unit cu Rakoczi, plănuind să-şi împartă Republica. Optzeci de mii de unguri, transilvani, moldoveni şi cazaci vor călca în curând hotarul de la miazăzi. În această vreme de cumplire, când trebuie să ne încordăm toate puterile ca să lăsăm viitorimii măcar un nume slăvit, îţi trimit poruncă potrivit căreia, nepierzând nici o clipă, să întorci caii spre miazăzi şi să vii cât se poate de repede la noi. Ne vei găsi la Brześć, de unde te vom trimite fără zăbavă mai departe. Între timp, periculum în mora! Prinţul Bogusław a scăpat din robie, dar jupân Gosiewski va supraveghea ţinuturile prusiene şi Samogiţia. Poruncindu-ţi încă o dată să te grăbeşti, sunt încredinţat că dragostea pentru ţara care piere îţi va fi cel mai bun îndemn.”

Când sfârşi de citit, Kmicic lăsă scrisoarea să-i cadă pe jos şi începu să-şi treacă mâinile peste faţa năduşită, apoi se uită cu priviri rătăcite la Wierszułł şi întrebă încet, cu glasul înăbuşit:

— De ce jupân Gosiewski trebuie să rămână în Samogiţia iar eu să plec spre miazăzi?

Wierszułł ridică din umeri.

— Asta să-l întrebi domnia ta pe hatman la Breść! Eu nu pot să-ţi spun nimic.

Deodată, o mânie năprasnică puse stăpânire pe jupân Andrzej, ochii îi scânteiară, faţa i se învineţi şi strigă cu glas ascuţit:

— N-am să mă mişc de aici! Pricepi, domnia ta!

— Chiar aşa? se miră Wierszułł. Treaba mea a fost să-ţi aduc porunca, restul te priveşte pe domnia ta! Închinăciune, închinăciune! Voiam să rămân câteva ceasuri cu domnia ta, dar după cele ce-am auzit, prefer să-mi caut altă tovărăşie.

Spunând acesta, îşi întoarse calul şi plecă. Jupân Andrzej se aşează iarăşi la picioarele troiţei şi începu să se uite în neştire la cer, de parcă voia să cerceteze cum va fi vremea.

Slujitorul se trase mai încolo cu caii şi împrejur se aşternu liniştea.

Dimineaţa era senină, palidă, având ceva de toamnă şi iarnă totodată. Nu bătea vântul, dar din mestecenii de lângă troiţă cădeau fără zgomot frunzele îngălbenite şi răsucite de frig. Cârduri nenumărate de ciori şi stanei zburau deasupra pădurii; unele coborau croncănind nu departe de troiţă, deoarece pe câmp şi pe drum se aflau sumedenie de trupuri suedeze neîngropate. Jupân Andrzej se uita la păsările negre, clipind din ochi, de parcă voia să le numere! Apoi închise ochii şi rămase nemişcat multă vreme. În cele din urmă, se scutură, îşi încruntă sprâncenele, revenindu-şi şi începu să vorbească astfel cu sine însuşi:

— Astfel nu se poate! O să plec, dar peste două săptămâni, nu acum. Întâmplă-se ce s-o întâmpla! Nu l-am adus eu pe Rakoczi. Nu pot! Ce-i prea mult, e prea mult! N-am trudit şi nu m-am zbuciumat destul? Câte nopţi n-am petrecut în şa? Cât sânge polonez şi vrăjmaş am vărsat! Asta-mi e răsplata?! Dacă n-aş fi primit scrisoarea dinainte, m-aş fi dus, dar amândouă au sosit în acelaşi timp, parcă înadins, ca să-mi sporească durerea şi jalea. N-are decât să se scufunde lumea, că tot n-am să mă duc! N-o să piară ţara în două săptămâni, se vede că s-a abătut mânia lui Dumnezeu asupra ei, şi puterea omenească nu-i poate sta împotrivă. Doamne, Dumnezeule! Hiperboreii, suedezii, prusienii, ungurii, transilvanii, moldovenii, cazacii, toţi deodată! Cine-i va stăvili? O, Doamne, cu ce ţi-a greşit această ţară nefericită, regele acesta cucernic, de ţi-ai întors faţa de la ei şi nu-i mai ajuţi cu mila ta, trimiţând asupră-le numai nenorociri? N-am plătit cu sânge şi lacrimi destule? Oamenii au şi uitat ce-i veselia, iar vântul nu bate, ci geme parcă. Ploile plâng şi ele, iar tu ne biciuieşti fără încetare! Îndurare, Doamne, ajută-ne, părinte! Am păcătuit. dar ne-am îndreptat! Ne-am lăsat averile de izbelişte, am încălecat pe cai şi ne batem întruna! Am renunţat la samavolnicie şi

la interesele noastre. De ce dar nu ne ierţi şi nu ne trimiţi alinarea, Doamne?

Aici conştiinţa îl înşfacă de păr şi-l zgâlţâi cu putere; aproape că se sperie, fiindcă i se păru că aude deodată un glas necunoscut care cobora din tăriile cerului, spunându-i:

— Aţi renunţat la interesele voastre? Dar tu, nefericitule, ce faci acum? Te sumeţeşti cu meritele tale, iar când vine clipa încercării, te ridici în două picioare ca un cal nărăvaş şi strigi: „N-am să plec!” Mama noastră piere, paloşele îi străpung pieptul, iar tu îţi întorci faţa de la ea, nu vrei să pui umărul, alergi după propria fericire şi strigi: „N-am să plec!” Ea îşi întinde mâinile însângerate, e gata să se prăbuşească, leşină, moare şi strigă cu glasul clin urmă: „Ajutaţi-mă, copiii mei!” Iar tu îi răspunzi: „N-am să mă duc!” Vai vouă, vai de asemenea popor, vai de Republică!

Spaima îi ridică părul măciucă în vârful capului şi trupul începu să-i tremure, cuprins parcă de friguri. Se prăbuşi deodată cu faţa la pământ şi începu să se roage cu înfricoşare:

— Nu mă pedepsi, Isuse! Ai milă, facă-se voia ta! Am să mă duc, am să mă duc!

Apoi zăcu o vreme suspinând în tăcere, iar când se ridică, în sfârşit, pe faţă i se citea resemnarea şi liniştea. Se rugă mai departe:

— Nu te mira, Doamne, că-mi pare rău, pentru că eram în ajunul fericirii mele. Dar, fie aşa cum porunceşti tu! Acum înţeleg că ai vrut să mă încerci şi de aceea m-ai aşezat la răspântie. Facă-se voia ta! N-am să privesc înapoi! Ţie, Doamne, îţi încredinţez jalea mea cumplită, dorul şi grijile mele. Să mi se pună toate la socoteală, pentru că l-am cruţat pe prinţul Bogusław, făcând ţara să sufere. Acum, vezi, Doamne, că am greşit pentru ultima dată. Altă dată nu se va mai întâmpla. Părinte milostiv! Lasă-mă să sărut pământul acesta scump şi să-ţi îmbrăţişez picioarele. apoi am să mă duc, Isuse, am să mă duc!

Şi plecă.

Iar pe răbojul ceresc, acolo unde se scriu faptele bune şi cela rele ale oamenilor, toate vinile i se şterseră într-o clipă, pentru că era cu totul alt om.

Capitolul XXIX.

În nici o carte nu se scrise cile bătălii mai dădură oştirea, şleahticii şi poporenii Republicii înfruntând vrăjmaşul. Luptară prin păduri, pe câmpuri, prin sate, târguri şi oraşe, luptară în Prusia regală şi în cea ducală, în Mazowsze, Wielkopolska şi Małopolska, în Rutenia, Lituania şi Samogiţia, luptară fără istov ziua şi noaptea.

Fiecare palmă de pământ mustea de sânge. Numele vitejilor, faptele strălucite şi jertfele uriaşe pieriră în uitare, deoarece cronicarii nu le însemnară şi nu le cântă lăuta. Datorită acestor sforţări, puterea vrăjmaşului se încovoie în cele din urmă.

Şi aşa cum leul impunător care cu o clipă înainte, străpuns de plumbi, zăcea părând fără suflare, se ridică deodată şi, scuturându-şi coama regală, răcneşte cu putere, îngrozind vânătorii şi punându-i pe fugă, tot aşa se ridică Republica ameninţătoare, gata să ţină piept lumii întregi, înfricoşându-i şi slăbindu-i pe năvălitori. Nu se mai gândeau la cuceriri, ci cum să scape cu viaţă dintre fălcile leului şi să se întoarcă acasă.

Nu mai ajutară nimic noile alianţe, hoardele de unguri, transilvani, cazaci şi moldoveni. E adevărat că furtuna se rostogoli încă o dată între Cracovia, Varşovia şi Brześć, dar se sparse de piepturile polone şi se prefăcu repede într-o biată trâmbă de praf.

Regele suedez, pierzându-şi cel dintâi nădejdea în izbândă, plecă în războiul din Danemarca; electorul înşelător, supus înainte celui puternic şi îndrăzneţ cu cel slab, îşi plecă fruntea la picioarele Republicii şi începu să-i bată pe suedezi; cetele tâlhăreşti ale „măcelarilor” lui Rakoczi o zbughiră degrabă spre ţinuturile transilvane pe care jupân Lubomirski le pustiise cu focul şi sabia.

Dar fusese mai uşor să încalce hotarul şi să intre în Republică, decât să plece nepedepsiţi înapoi. Când polonezii îi ajunseră din urmă la locul de trecere, grafii transilvani îngenunchează în pulbere înaintea lui jupân Potocki, Lubomirski şi Czarniecki, cerşind îndurare.

— Vă dăm înapoi armele şl banii, strigau, numai îngăduiţi-ne să plecăm!

Şi, primind răscumpărarea, hatmanii se milostiviră de această oaste de nevoiaşi, dar urdia îi calcă în copitele cailor înainte de a ajunge acasă.

Pacea începu să se statornicească iarăşi pe meleagurile polone. Regele luă înapoi cetăţile prusiene, jupân Czarniecki avea să ducă paloşul polonez în Danemarca, deoarece Republica nu se mulţumea doar cu alungarea vrăjmaşului.

Satele şi oraşele se ridicau iarăşi din mormanele dărâmăturilor arse; locuitorii se întorceau din păduri, plugurile se iveau pe ogoare.

În toamna anului 1657, după războiul cu ungurii, în cea mai mare parte din pământurile Republicii, mai ales în Samogiţia, era linişte.

Laudanienii care plecaseră odinioară cu pan Wołodyjowski erau încă departe pe câmpul de bătaie, dar toată lumea îi aştepta să se întoarcă.

În acest timp, la Morozy, Wolmontowicze, Drożejkany şi Mozgi, la Goszczuny şi Pacunele, nevestele, copilandrii şi bătrânii arau, semănau grâiele de toamnă, înălţau iarăşi casele prin locurile pe unde trecuse pârjolul, ca luptătorii să găsească la întoarcere un adăpost deasupra capului şi să nu rabde de foame.

De la o vreme, Oleńka sta la Wodokty cu Anusia Borzobohata şi spătarul. Jupân Tomasz nu se grăbea să plece la Billewicze, mai întâi pentru că acolo nu mai rămăsese decât cenuşa, iar în al doilea rând, pentru că prefera şi el să stea cu jupâniţele, decât să i se urască

singur. Între timp, ajutat de Oleńka, se îngrijea de moşia de la Wodokty.

Jupâniţa voia ca treburile să meargă cât mai bine, deoarece Wodokty şi Mitruny erau zestrea ei pentru mânăstire, altfel spus, aveau să treacă în stăpânirea călugăriţelor benedictine, printre care biata Oleńka voia să-şi înceapă noviciatul în ziua de Anul Nou.

Cântărind bine toate câte i se întâmplaseră, soarta schimbătoare, dezamăgirile şi durerile, se încredinţase că aceasta şi nu alta trebuie să fie voia Celui-de-sus. I se părea că o mână atotputernică o împinge spre chilie şi un glas îi spune: „Acolo vei afla alinarea şi sfârşitul grijilor lumeşti!”

Aşa că se hotărâse să dea ascultare acelui glas; simţind însă în adâncul cugetului că sufletul nu i se desprinsese cu totul de pământ, voia să-l ajute prin cucernicie, fapte bune şi muncă. Dar sforţările îi erau deseori zădărnicite de veştile din afară.

O dată, de pildă, se zvoni printre oameni că faimosul Babinicz era în fapt Kmicic. Unii tăgăduiau cu înfocare, alţii însă o ţineau morţiş că aşa este.

Oleńka nu credea. În amintirea ei stăruiau proaspete toate faptele lui Kmicic şi slujba lui la Radziwiłł, aşa că nu putea presupune nici măcar pentru o clipă că el este învingătorul lui Bogusław, slujitorul credincios al regelui şi un patriot atât de înflăcărat. Toate acestea îi tulburară liniştea şi jalea şi durerea i se cuibăriră iarăşi în inimă.

Putea să scape de îndoieli, grăbindu-şi intrarea la mânăstire, dar mănăstirile nu se refăcuseră încă; maicile care nu pieriseră de samavolnicia oştenilor în timpul războiului, abia începeau să se adune.

Sărăcia domnea pretutindeni în ţară, iar cine voia să se adăpostească între zidurile mânăstirii, trebuia să-şi aducă pâine nu numai pentru el, ci pentru toţi ceilalţi.

De aceea, Oleńka voia să vie cu pâine la mânăstire, să îmbrace rantia şi să le hrănească pe maici.

Văzând că strădania lui avea să fie în folosul Domnului, spătarul trudea cu râvnă. Umblau împreună pe câmpuri, cercetând moşia şi supraveghind muncile de toamnă care aveau să aducă roade primăvara viitoare. Câteodată le ţinea tovărăşie Anusia Borzobohata care, neputând uita jignirea lui Babinicz, ameninţa că intră şi ea la mânăstire. Aşteaptă doar întoarcerea lui jupân Wołodyjowski cu laudanienii, fiindcă vrea să-şi ia rămas bun de la un vechi prieten. De cele mai multe ori, spătarul ieşea numai cu Oleńka, deoarece Anusiei nu-i plăcea să se ocupe de treburile gospodăriei.

Într-o bună zi, plecară amândoi călare la Mitruny, unde se reclădeau grajdurile şi şurile arse în timpul războiului.

Pe drum aveau să treacă pe la biserică, deoarece se împlinea un an de la bătălia de la Wolmontowicze, când sosirea lui Babinicz scăpase satul de la mare primejdie, îşi petrecură toată ziua chibzuind în fel şi chip, aşa că abia spre seară putură să plece de la Mitruny.

La dus, merseseră pe drumul care trecea pe la biserică, dar de întors, trebuiau să se întoarcă pe la Lubicz şi Wolmontowicze. Cum văzu fumurile de la Lubicz, jupâniţa îşi întoarse ochii şi începu să rostească rugăciuni, ca să alunge gândurile negre. Spătarul călărea în tăcere, mulţumindu-se să privească împrejur.

În sfârşit, după ce trecură pe lângă poartă, spuse;

— E un pământ grozav! Lubicz face cât două moşii ca Mitruny.

Oleńka se ruga înainte.

Dar se vede că în spătar se trezise vechiul gospodar şi poate şi şleahticul înclinat spre judecăţi, fiindcă după o clipă spuse iarăşi parcă numai pentru sine:

— La drept vorbind, e moşia noastră. din bătrâni, sudoarea şi munca noastră. Nefericitul acela trebuie să fi pierit demult, de vreme ce n-a mai venit, dar chiar dacă ar fi venit, legea e de partea noastră.

Aici se întoarse spre Oleńka:

— La ce te gândeşti?

Iar jupâniţa:

— E un loc blestemat. Nu-mi pasă pe mâna cui va încăpea.

— Da, dar vezi că legea e de partea noastră. S-a arătat un loc blestemat pentru că a fost în mâini rele, dar se va preface într-unul binecuvântat când va avea un stăpân bun. Legea e cu noi!

— Niciodată! Nu vreau să ştiu de nimic. Bunicul l-a scris pe numele lui, n-au decât să-l ia rudele.

Spunând acestea, îşi îndemnă calul; spătarul şi-l îmboldi şi el pe al lui cu pintenii şi nu încetiniră goana decât după ce ieşiră pe câmp. Între timp se lăsase noaptea, dar se vedea destul de bine, fiindcă luna uriaşă, roşietică, se ivise din spatele pădurilor de la Wolmontowicze şi lumina împrejurimile cu străluciri aurii.

— Ei, Dumnezeu ne-a dat o noapte frumoasă! spuse spătarul uitându-se la tipsia lunii.

— Cum mai luceşte Wolmontowicze în depărtare! răspunse Oleńka.

— Pentru că lemnul n-a avut când să se înnegrească. Vorbirea le fu întreruptă de scârţâitul unui car, pe care nu puteau să-l vadă deocamdată, deoarece drumul era vălurit. În curând se arătă o pereche de cai, apoi încă una la oişte şi, la sfârşit, un car cu loitre înconjurat de câţiva călăreţi.

— Cine poate să fie? întrebă spătarul.

Şi îşi struni calul; Oleńka se opri lângă el. Între timp, ceilalţi se apropiau tot mai mult.

— Opreşte! strigă spătarul. Pe cine duceţi acolo? Unul dintre călăreţi se întoarse spre el:

— Pe jupân Kmicic, a fost rănit de unguri la Magierów.

— Cuvântul s-a întrupat! exclamă spătarul.

Oleńkăi i se făcu întuneric înaintea ochilor; inima îi muri în piept şi i se tăie răsuflarea. Glasuri nedesluşite îi strigau în suflet: „Isuse, Mărie! Ei sunt!” Apoi nu-şi mai dădu seama unde se află şi ce se întâmplă cu ea.

Nu căzu de pe cal, fiindcă se sprijini de loitra carului. Când îşi veni în fire, privirile îi căzură pe trupul întins în car. Da, el era, jupân Andrzej Kmicic, stegarul de Orsza. Zăcea pe spate, avea capul oblojit, dar în lumina roşietică a lunii se vedea bine chipu-i alb şi liniştit, cioplit parcă în marmură sau atins de adierea îngheţată a morţii. Ochii erau adânciţi în orbite şi închişi; nu dădea nici un semn de viaţă.

— Duceţi-vă cu Dumnezeu! spuse spătarul, scoţându-şi căciula.

— Staţi! strigă Oleńka.

Şi începu să întrebe repede, cu glas încet, înfrigurată:

— Mai trăieşte sau a murit?

— Trăieşte, dar poate să moară dintr-o clipă în alta.

Spătarul se uită la faţa lui Kmicic şi zise iarăşi:

— Nu mai apucaţi să-l duceţi până la Lubicz.

— Ne-a poruncit să-l ducem neapărat, pentru că vrea să moară acolo.

— Duceţi-vă cu Dumnezeu! Grăbiţi-vă!

— Închinăciune!

Şi carul porni mai departe, iar Oleńka şi spătarul plecară în galop în partea opusă. Trecură prin Wolmontowicze ca două făpturi ale nopţii şi ajunseră la Wodokty fără să-şi spună un cuvânt tot drumul; abia după ce descăleca, Oleńka se întoarse spre jupân Tomasz:

— Trebuie să-i trimitem un preot! spuse cu glasul sugrumat. Să plece cineva la Upita numaidecât!

Spătarul îi împlini dorinţa îndată, iar ea se repezi în odaia ei şi căzu în genunchi la icoana Sfintei Fecioare.

După câteva ceasuri, noaptea târziu, se auzi clinchetul unui clopoţel pe drum. Era preotul care se ducea la Lubicz.

Jupâniţa Aleksandra se ruga mereu. Buzele îi murmurau litania care se rosteşte la căpătâiul muribunzilor. Când isprăvi, începu să bată mătănii, atingând podeaua cu fruntea şi repetând întruna:

— Doamne, îndură-te de el, că moare de mâna vrăjmaşului! Doamne, îndură-te de el, că moare de mâna

vrăjmaşului. Iartă-l, ai milă de el!

Îşi petrecu astfel toată noaptea. Preotul zăbovi la Lubicz până dimineaţa, iar la întoarcere dădu şi pe la Wodokty. Jupâniţa ii ieşi în întâmpinare.

— Şi-a dat? întrebă.

Şi nu mai putu să vorbească, pentru că i se tăie răsuflarea.

— Trăieşte încă! răspunse preotul.

În zilele următoare, zece-cincisprezece la număr, trimişii de la Wodokty băturâ zilnic calea până la Lubicz şi fiecare se întorcea cu răspunsul că stegarul „mai trăieşte”, în sfârşit, unul veni cu vestea pe care o auzise de la doftorul adus de la Kiejdany, cum că trăieşte şi se va însănătoşi, fiindcă rănile făcute de plumbi se ogoiesc şi puterile îi revin.

Jupâniţa Aleksandra trimise daruri bogate la Upita pentru liturghia de mulţumire, dar lucru de mirare, din ziua aceea goana olăcarilor încetă; în inima jupâniţei, odată cu liniştea, îşi făcea loc iarăşi părerea de rău. Se gândea întruna la vinile de neiertat ale lui jupân Andrzej. Numai moartea putea să arunce peste ele vălul uitării. Acum, când se însănătoşise, apăsau iarăşi asupra lui. Biata Oleńka îşi repeta în fiecare zi tot ce putea să-l apere.

Se zbuciumă şi suferi atât de mult în aceste zile, încât îşi zdruncină sănătatea.

Jupân Tomasz se îngrijoră foarte mult şi într-o seară, când rămaseră singuri, o întrebă:

— Oleńka, spune-mi cu mâna pe inimă ce gândeşti despre stegarul de Orsza?

— Dumnezeu mi-e martor că nu vreau să mă gândesc la el! răspunse.

— Pentru că, vezi tu. ai cam slăbit. şi hm! Se prea poate ca tu să-l mai. Nu vreau să te îndemn la nimic, dar aş fi bucuros să aflu ce se petrece în sufletul tău. Nu eşti de părere că voinţa bunicului răposat ar trebui să se împlinească?

— Niciodată! răspunse Oleńka. Bunicul mi-a lăsat o portiţă deschisă în care voi ciocăni la Anul Nou. Astfel se va împlini

şi voia lui.

— Nici eu n-am dat crezare trăncănelilor unora şi altora, zise spătarul, cum că Babinicz şi Kmicic sunt totuna, dar la Magierów a luptat împotriva vrăjmaşilor şi şi-a vărsat sângele pentru ţară. E drept că s-a îndreptat mai târziu, dar tot s-a îndreptat!

— Păi şi prinţul Bogusław se află acum în slujba regelui şi a Republicii! răspunse jupâniţa cu jale. Dumnezeu să-i ierte pe amândoi, mai ales pe acela care şi-a vărsat sângele. Cu toate acestea, oamenii vor avea dreptul să spună întotdeauna că în clipa cea mai grea, în clipa de cumpănă şi de prăbuşire, au luptat împotriva ţării, întorcându-se alături de ea atunci când vrăjmaşul a fost învins, când folosul propriu le-a poruncit să ţină cu cel mai tare. Asta-i vina lui! Acum nu mai sunt trădători, pentru că nu mai au ce dobândi! Care-i meritul lor? Nu e oare o nouă dovadă că asemenea oameni sunt totdeauna gata să slujească celui mai puternic? De-ar fi dat Dumnezeu să fie altfel! O vină ca asta nu poate fi răscumpărată numai de cele întâmplate la Magierów.

— E adevărat! Nu tăgăduiesc! răspunse spătarul. E un adevăr greu, dar rămâne adevăr! Trădătorii de odinioară s-au întors cu toţii la rege.

— Asupra stegarului de Orsza, vorbi mai departe jupâniţă, apasă o povară şi mai înfricoşătoare decât asupra prinţului Bogusław, deoarece jupân Kmicic s-a oferit să-l vândă pe rege, lucru de care până şi prinţul s-a temut. Poate oare un plumb întâmplător să şteargă asemenea vină? Aş fi îngăduit să mi se taie mâna asta, numai să nu fi fost aşa. dar a fost şi nu se mai întoarce! Se vede că Dumnezeu l-a lăsat să trăiască tocmai ca să se căiască. O, unchiule, unchiule, ne-am păcăli singuri dacă am vrea să ne încredinţăm unul pe altul că e fără pată. Şi ce-am câştiga? Poţi să-ţi înşeli oare propria conştiinţă? Facă-se voia lui Dumnezeu. Ce s-a rupt o dată, nu se mai leagă la loc şi nici nu trebuie! Sunt fericită că stegarul trăieşte. recunosc, pentru că pesemne că

Dumnezeu s-a milostivit de el. Dar cu asta s-a isprăvit l Voi fi fericită să aud că şi-a spălat vina, mai mult nu vreau şi nici nu-mi doresc, chiar dacă aş mai suferi. Dumnezeu să-l ajute.

Oleńka nu mai putu să vorbească, fiindcă izbucni în hohote de jale; era însă pentru ultima dată. Spusese tot ce avusese pe inimă şi liniştea începea să i se reaşeze în suflet.

Capitolul XXX.

Într-adevăr, sufletul împieliţat al viteazului nu voia să părăsească învelişul trupesc şi nu-l părăsi. La o lună după întoarcerea la Lubicz, rănile lui jupân Andrzej începură să se închidă. Mai înainte însă, recăpătându-şi cunoştinţa, se uită prin încăpere şi ghici îndată că se află la Lubicz.

Apoi îl strigă pe credinciosul Soroka.

— Soroka, îi spuse, Dumnezeu s-a milostivit de mine! Simt că n-am să mai mor.

— La poruncă! răspunse bătrânul oştean, strivindu-şi o lacrimă cu pumnul.

Iar Kmicic vorbi mai departe, parcă de unul singur:

— S-a isprăvit cu căinţa. nu mai încape îndoială. Dumnezeu s-a îndurat de mine!

Apoi tăcu un răstimp, doar buzele îngânau o rugăciune.

— Soroka! zise iarăşi.

— La porunca înălţimii tale!

— Cine stă la Wodokty?

— Jupâniţa şi spătarul de Rosienie.

— Lăudat fie numele Domnului! A venit cineva să întrebe de mine?

— Au venit de la Wodokty până când le-am spus că înălţimea ta te vei face bine.

— şi pe urmă n-au mai venit?

— Nu.

La acestea, Kmicic:

— Nu ştiu încă nimic, dar o să afle chiar de la mine. N-ai spus nimănui că am luptat aici sub numele de Babinicz?

— N-am avut poruncă! răspunse oşteanul.

— Dar jupân Wołodyjowski nu s-a întors cu laudanienii?

— Încă nu, dar pot să pice de pe o zi pe alta.

Cu acestea, vorbirea din prima zi luă sfârşit. Doua săptămâni mai târziu, jupân Kmicic se sculă din pat şi începu să umble în cârje, iar duminică următoare se încăpăţână să meargă la biserică.

— Mergem la Upita, îi spuse lui Soroka, pentru că trebuie să începem cu Dumnezeu, iar după slujbă la Wodokty.

Soroka nu îndrăzni să se împotrivească şi porunci să se aştearnă brişca cu fân, iar jupân Andrzej se găti ca de sărbătoare şi plecară.

Ajunseră prea devreme, în biserică era foarte puţină lume. Jupân Andrzej, sprijinit de braţul lui Soroka se apropie de altarul cel mare şi îngenunche lângă strana enoriaşilor de vază; nu-l recunoscu nimeni, atât de mult se schimbase; era tras la faţă, slăbit, şi purta o barbă lungă care-i crescuse în timpul războiului şi al bolii. Cine se uita la el, credea că e vreun şleahtic în trecere pe la Upita, care venise să asculte slujba; o mulţime de războinici se întorceau la moşiile lor de pe câmpul de luptă.

Biserica se umplea cu încetul de poporenii şi şleahticii din împrejurimi. În curând începură să sosească şi stăpânii moşiilor mai depărtate, deoarece în multe locuri bisericile fuseseră arse, astfel că erau nevoiţi să vie la Upita, ca să asculte sfânta slujbă.

Cufundat în rugăciune, Kmicic nu vedea pe nimeni; îl treziră din gândurile-i cucernice paşii celor care se aşezau în stranele din jur.

Atunci îşi înălţă privirile şi văzu deasupra lui chipul dulce şi trist al Oleńkăi.

La rândul ei, jupâniţa îl văzu şi ea şi-l recunoscu numaidecât, pentru că se dădu înapoi, îngrozită parcă; la început, faţa i se învâlvoră, apoi păli de moarte, dar îşi încordă voinţa, se stăpâni şi îngenunche” lângă el; al treilea loc îl ocupă spătarul.

Şi Kmicic şi ea îşi plecară capetele şi, sprijinindu-şi faţa în palme, stăteau tăcuţi, iar inimile băteau să le spargă

pieptul. Jupân Andrzej vorbi cel dintâi:

— Binecuvântat fie numele Domnului!

— În vecii vecilor! răspunse Oleńka cu jumătate de glas. Şi mai mult nu-şi spuseră.

În acest timp, preotul începu predica: Kmicic îl ascultă, dar, cu toată silinţa lui, nu auzi şi nu pricepu nimic. Fiinţa scumpă, pe care o dorise atâţia ani, care nu-i ieşise niciodată din gând şi din inimă, se afla acum lângă el. O simţea alături şi nu cuteza să-şi întoarcă privirile spre ea, pentru că era în biserică, dar închidea ochii şi-i asculta răsuflarea.

„Oleńka, Oleńka e lângă mine! îşi spunea. Iată că Dumnezeu a poruncit să ne revedem în biserică după atâta vreme.” Gândurile şi inima lui îi repetau numele fără încetare: „Oleńka, Oleńka, Oleńka!”

În răstimpuri, îl înăbuşea plânsul, apoi iarăşi aducea înflăcărat mulţumire Domnului; aproape că nu-şi mai dădea seama ce se petrece cu el.

Jupâniţa stătea mereu în genunchi cu faţa ascunsă în mâini.

Preotul isprăvi predica şi coborî din amvon, înaintea bisericii se auzi deodată zăngănit de arme şi tropote de copite. Un glas strigă la intrare: „Se întorc laudanienii!” şi biserica se umplu de murmure care crescură curând în strigăte tot mai puternice:

— Laudanienii, laudanienii!

Mulţimea începu să freamăte şi capetele tuturor se întoarseră îndată spre uşă.

Intrarea înnegri de oameni şi ceata înarmată păşi în biserică. În frunte mergeau, zornăindu-şi pintenii, jupân Wołodyjowski şi jupân Zagłoba. Mulţimea se desfăcu în faţa lor, iar ei străbătură biserica, îngenunchează înaintea altarului, se rugară o vreme şi intrară amândoi în sacristie.

Laudanienii se opriră la mijlocul naosului, nedând bineţe nimănui, din respect pentru locul în care se aflau.

Ce mai privelişte! Feţe ameninţătoare, asprite de vânturi, slăbite de greutăţile războiului, crestate de săbiile suedeze, nemţeşti, ungureşti şi moldovene. Toată desfăşurarea războiului şi fala Laudei cucernice erau însemnate cu, paloşul pe ele. Iată-i pe Butrymi şi pe Stakjeni, pe Domaszewiczi şi pe Gościewiczi, atâţia câţi mai rămăseseră. Din cei care plecaseră cândva din Lauda cu Wołodyjowski, se întorseseră abia un sfert, De aceea, multe neveste îşi caută în zadar bărbaţii, mulţi bătrâni nu-şi mai găsesc feciorii şi hohotele îndurerate se înmulţesc, căci şi cei care se întâlnesc cu cei dragi plâng de bucurie. Toată biserica răsună de suspine; din când în când, un glas rosteşte un nume iubit şi tace, iar oştenii stau falnici, rezemaţi în paloşe, dar şi lor le şiroiesc lacrimile peste cicatricele adânci, scurgându-se pe mustăţile uriaşe.

Deodată, clopoţelul sună la uşa sacristiei, şi plânsul şi murmurele conteniră. Îngenunchează cu toţii, iar preotul ieşi cu sfintele daruri, urmat de jupân Wołodyjowski şi de jupân Zagłoba în cămăşi albe, şi slujba începu.

Preotul era şi el mişcat şi când rosti prima dată spre credincioşi: Dominus vobiscum! glasul îi tremura, iar când veni rândul Evangheliei şi toate săbiile ieşiră din teacă în semn că Lauda e întotdeauna gata să apere credinţa, de se lumină biserica de luciul oţelelor, abia fu în stare să cânte sfintele vorbe.

Îngânară apoi cu toţii rugăciunea, cuprinşi de simţăminte pioase, şi slujba luă sfârşit. Preotul însă, după ce puse la loc sfintele daruri în altar, se întoarse către mulţime în semn că mai vrea să spună ceva.

Se aşternu liniştea, iar preotul întâmpină mai întâi cu vorbe calde de bun sosit pe oştenii care se întorseseră, apoi vesti tuturor că va citi scrisoarea regelui, adusă de polcovnicul steagului laudanian.

După o clipă, în tăcerea adâncă, se auzi în toată biserica glasul dinaintea altarului: „Noi, Jan Kazimierz, rege al

Poloniei, mare prinţ de Lituania, Mazowsze, Prusia etc. etc. In numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh, amin!

Aşa cum faptele nelegiuite ale oamenilor de rea-credinţă, îndreptate împotriva regelui şi a ţării, înainte de a ajunge în faţa judecătorului ceresc, au a fi pedepsite în viaţa pământească. tot atât de drept este ca virtutea să nu rămână fără răsplată, care se cuvine să-i sporească strălucirea şi să slujească drept îndemn pentru urmarea pildelor înălţătoare.

Drept care facem cunoscut întregii stări a cavalerilor, anume oamenilor de arme şi mirenilor, celor care au cuius vis dignitatis{24} et praeeminentiae, şi totodată tuturor şleahticilor din Marele Principat al Lituaniei şi din stărostia Samogiţiei, cum că orice gravamina ar apăsa asupra numitului şi multiubitului nostru Andrzej Kmicic, stegar de Orsza, acestea, cunoscute fiind meritele şi slava lui, au a pieri din amintirea oamenilor, neştirbind cu nimic cinstea şi faima pomenitului stegar de Orsza.”

Aici preotul se opri din citit şi privi spre strana în care stătea jupân Andrzej; acesta se ridică o clipă şi se aşează din nou, apoi îşi rezemă capul slăbit de tăblia despărţitoare şi închise ochii, ca şi când şi-ar fi pierdut simţirea.

Toate privirile se îndreptară spre el, toate buzele începură să şoptească:

— Jupân Kmicic, Kmicic, Kmicic, iată-l acolo, lângă jupâniţa Billewicz.

Dar preotul începu să citească iarăşi în tăcerea surdă: „Care stegar de Orsza, deşi la începutul nefericitei năvăliri a suedezilor s-a arătat de partea prinţului voievod, n-a făcut-o din interes, el dorind din toată inima binele ţării, înşelat fiind de lămuririle prinţului cum că pentru mântuirea Republicii n-a mai rămas alt drum decât acela pe care păşea el!

Venind apoi la prinţul Bogusław care, socotindu-l vânzător, i-a dezvăluit limpede toate uneltirile-i duşmănoase împotriva ţării, nu numai că numitul stegar de Orsza nu i-a

făgăduit să ridice mâna asupra noastră, dar l-a răpit pe prinţ cu braţul înarmat, vrând să răzbune astfel suferinţele noastre şi ale ţării.”

— Doamne, fii milostiv cu mine păcătoasa! hohoti un glas de femeie lângă jupân Andrzej, iar în biserică se iscară iarăşi murmure de uimire.

Preotul citi mai departe: „Împuşcat fiind în obraz de acelaşi prinţ, după ce s-a înzdrăvenit, a plecat îndată la Częstochowa şi a apărat cu pieptul său sfântul lăcaş, dând tuturor pildă de statornicie şi vitejie; tot acolo, primejduindu-şi sănătatea şi viaţa, a aruncat în aer cu pulbere cel mai mare tun de asediu, cu care prilej, prins fiind, a fost osândit la moarte de vrăjmaşul neînduplecat şi chinuit cu foc înainte.”

Ici şi colo, femeile izbucniră în plâns. Oleńka tremura din tot trupul, cuprinsă parcă de friguri.

„Dar scăpat de puterea Reginei îngerilor şi din această cumpănă, a venit la noi în Śląsk şi, după întoarcerea noastră în ţara scumpă, când vrăjmaşul înşelător ne-a întins o capcană, numitul stegar s-a aruncat numai cu patru oameni asupra duşmanului, scăpându-ne astfel viaţa. Acolo, tăiat şi împuns de rapiere, înotând până la brâu în sângele-i de viteaz, a fost ridicat fără suflare de pe câmpul de bătaie.”

Oleńka îşi duse amândouă mâinile la tâmple şi, înălţându-şi capul, începu să tragă cu lăcomie aerul printre buzele arse. Pin piept i se smulgeau gemete:

— Doamne! Doamne! Doamne!

Şi iarăşi răsună glasul preotului din ce în ce mai tulburat: „Iar când în urma strădaniei noastre s-a însănătoşit, nici atunci nu s-a odihnit, ci a continuat războiul, luptând de fiecare dată cu fală nemărginită, dat pildă mereu cavalerilor de către hatmanii celor două naţii, până la fericita cucerire a Varşoviei, după care a fost trimis în ţinuturile prusiene sub numele de Babinicz.”

Când răsună în biserică acest nume, murmurul omenesc se prefăcu în zgomot de talazuri. Aşadar el era Babinicz?! Aşadar, acel nimicitor al suedezilor, izbăvitorul aşezărilor de la Wolmontowicze, învingător în atâtea bătălii, era Kmicic?! Larma se înteţea tot mai mult, mulţimea începu să se îmbulzească spre altar, ca să-l vadă mai bine.

— Doamne, binecuvântează-l! Binecuvântează-l, Doamne! se auziră sute de glasuri.

Preotul se întoarse spre strane şi făcu semnul crucii asupra lui jupân Andrzej care, rezemat de tăblie, semăna mai degrabă cu un mort, decât cu un om viu, deoarece sufletul i se înălţa spre ceruri de fericire.

După care, capelanul citi mai departe: „Acolo a pustiit ţara vrăjmaşului cu focul şi sabia, a contribuit precumpănitor la izbândă de la Prostki, l-a doborât cu propria mână pe prinţul Bogusław şi l-a luat prins, apoi venind în stărostia Samogiţiei, cât de mari sunt foloasele pe care le-a adus, câte oraşe şi sate a scăpat de braţul duşman, incolae{25} de acolo trebuie să cunoască cel mai bine.”

— Cunoaştem, cunoaştem, cunoaştem! tună mulţimea.

— Să fie linişte! spuse preotul, apropiind de ochi scrisoarea regelui.

„De aceea, noi – citi mai departe – cântărind toate meritele lui, tot binele pe care l-a făcut ţării şi nouă, mai mare decât al oricărui fiu faţă de părintele şi maica lui, am hotărât să le aducem la cunoştinţă tuturor prin această scrisoare, pentru ca un cavaler atât de mare, apărătorul credinţei, al nostru şi al Republicii, să nu mai fie prigonit de osânda oamenilor, ci dimpotrivă, să fie îndrăgit şi respectat de toţi cum se cuvine. Înainte ca adunarea Seimului să întărească vrerile noastre, spălându-l de orice pată, şi înainte de a-l putea răsplăti cu stărostia de la Upita, care vacat, rugam pe toţi şleahticii din stărostia Samogiţiei să oprească în inima şi mintea lor aceste vorbe ale noastre pe care însăşi justiţia, fundamentum regnorum{26} ne-a poruncit să le trimitem spre luare-aminte.”

Preotul isprăvi şi, întorcându-se cu faţa la altar, începu să se roage. Jupân Andrzej simţi deodată că o mână moale îi apucă mâna. Se uită: era Oleńka, şi înainte de a pricepe ce se întâmplă, înainte de a şi-o retrage, jupâniţă o ridică şi o duse la buze în văzul tuturor, în faţa altarului şi a mulţimii.

— Oleńka! strigă Kmicic uluit.

Iar ea se ridică şi, acoperindu-şi faţa cu voalul, îi spuse spătarului:

— Hai să plecăm, unchiule, să plecăm repede! Şi ieşiră prin uşa sacristiei.

Jupân Andrzej încercă să se ridice şi să iasă după ea, dar nu mai fu în stare.

Puterile îl părăsiră cu totul.

În schimb, după un sfert de ceas, se afla înaintea bisericii, sprijinit de-o parte şi de alta de Wołodyjowski şi de Zagłoba.

Mulţimea şleahticilor, mai avuţi şi mai săraci, şi oamenii de rând se înghesuiau în jurul lor; nevestele – cele care izbutiseră să se smulgă de la pieptul bărbaţilor întorşi din război – mânate de curiozitatea proprie firii femeieşti, dădeau fuga să se uite la acest Kmicic, înfricoşător cândva, astăzi însă mânuitorul Laudei şi viitor staroste. Cercul se strângea tot mai mult, aşa că laudanienii se văzură nevoiţi să-l înconjure pe cavaler, ca să-l ferească de îmbulzeală.

— Jupâne Andrzej! strigă jupân Zagłoba. Vezi ce dar ţi-am adus. Nu te aşteptai la una ca asta. Acum să mergem la Wodokty, la logodnă şi la nuntă!

Vorbele lui jupân Zagłoba fură acoperite de strigătele tunătoare pe care laudanienii le înălţară la îndemnul lui Józwa Butrym:

— Să trăiască jupân Kmicic!

— Să trăiască! repetă mulţimea. Trăiască starostele nostru de Upita. Trăiască!

— La Wodokty, cu toţii! răcni iarăşi jupân Zagłoba.

— La Wodokty! La Wodokty! strigară o mie de guri. Să mergem în peţit la Wodokty, cu jupân Kmicic, cu izbăvitorul nostru! La jupâniţă, la Wodokty!

Se iscă o frământare grozavă. Laudanienii încălecară pe cai, iar mulţimea se repezi la căruţe, brişte, şarete. Cei care veniseră pe jos, o luară la fugă de-a dreptul prin pădure şi peste câmpuri. Strigătul „La Wodokty” răsuna în tot târgul. Drumurile se umplură de grupuri de oameni în straie de culori felurite.

Jupân Kmicic şedea într-o caretă, între Wołodyjowski şi Zagłoba, şi-l lua în braţe când pe unul, când pe celălalt. Nu putea să vorbească, deoarece era şi acum foarte tulburat; dealtfel, goneau de parcă năvăliseră tătarii la Upita. Toate brişte le şi carele zoreau la fel în jurul lor.

Târgul rămăsese departe în urmă, când Wołodyjowski se apropie deodată de urechea lui Kmicic şi-l întrebă:

— Jędrek, nu ştii unde e cealaltă?

— La Wodokty! răspunse viteazul.

Atunci mustăcioara lui jupân Michał începu să se mişte avan, nu se ştie dacă din pricina vântului sau a tulburării, destul că tot drumul sfârcurile se tot zburliră înainte ca două andrele ori ca nişte coarne de cărăbuş.

Jupân Zagłoba cânta de bucurie cu un glas atât de gros, de se speriau caii:

Eram noi doi, Kasienko, numai noi doi pe lume, Dar mi se pare, dragă, că vom fi trei anume.

Anusia nu venise în duminica aceea la biserică, deoarece fusese rândul ei să rămână cu jupâniţa Kulwiec care nu se simţea prea bine; o zi stătea ea, o zi Oleńka.

Toată dimineaţa o îngrijise şi o oblojise pe bolnavă, aşa că era destul de târziu când se apucase să spună rugăciunile.

Abia rostise ultimul „Amin!” când se auzi uruitul caleştii la poartă şi Oleńka se năpusti ca vijelia In odaie.

— Isuse, Mărie! Ce s-a întâmplat? strigă jupâniţa Borzobohata, uitându-se la ea.

— Anusia, ştii cine-i Babinicz? E jupân Kmicic!

Anusia zvâcni drept în picioare.

— Cine ţi-a spus?

— S-a citit scrisoarea regelui. jupân Wołodyjowski a adus-o. laudanienii.

— Păi, jupân Wołodyjowski s-a întors? exclamă Anusia.

Şi se aruncă în braţele Oleńkăi. Oleńka primi această răbufnire de bucurie ca pe o dovadă a dragostei Anusiei faţă de ea; era atât de tulburată, încât aproape că nu mai ştia ce se petrece în jurul ei. Faţa i se roşise ca focul şi răsufla repede, de parcă era tare obosită.

Începu să povestească fără nici o rânduială şi cu glasul întretăiat tot ce auzise la biserică, alergând în acest timp ca o nebună prin încăpere şi repetând mereu: „Nu sunt vrednică de el!” îşi spunea că ea l-a nedreptăţit mai mult decât oricine, că n-a vrut nici măcar să se roage pentru el, atunci când viteazul îşi vărsa sângele pentru Sfânta Fecioară, pentru ţară şi pentru rege.

În zadar încerca Anusia s-o mângâie, alergând după ea prin odaie. Ea o ţinea una şi bună că nu-l merită şi că nu va îndrăzni să se uite în ochii lui, apoi iar începea să vorbească despre isprăvile lui Babinicz, despre răpirea lui Bogusław, despre răzbunarea lui şi scăparea regelui, despre Prostki, Wolmontowicze, Częstochowa, în sfârşit, despre vinovăţia şi neînduplecarea ei, pentru care trebuie să se căiască la mânăstire.

Văicărelile fură întrerupte de jupân Tomasz care dădu buzna înăuntru şi strigă:

— Pentru Dumnezeu, toată Upita vine la noi! Au ajuns în sat, iar Babinicz trebuie să fie cu ei!

Într-adevăr, strigătele îndepărtate vestiră în curând apropierea mulţimii. Spătarul o luă de mână pe Oleńka şi o duse în pridvor: Anusia ieşi după ei.

Deodată, mulţimea de oameni şi cai înnegri în depărtare; cât cuprindeai cu ochii, drumul era ticsit de lume. În cele din urmă, ajunseră la conac. Cei care scurtaseră drumul peste câmp, se bulucirăprin şanţul de apărare şi peste îngrădituri; iar carele se înghesuiră la poartă; chiuiau cu toţii, aruncându-şi căciulile în sus.

În sfârşit, se ivi ceata înarmată a laudanienilor, având în mijloc careta în care şedeau trei bărbaţi: jupân Kmicic, jupân Wołodyjowski şi jupân Zagłoba.

Careta se afla mai la o parte, neputând trage lângă pridvor din pricina mulţimii. Zagłoba şi Wołodyjowski săriră jos cei dintâi, îi ajutară lui Kmicic să coboare şi-l luară de braţ.

— Daţi-vă la o parte: strigă Zagłoba.

— Daţi-vă la o parte! repetară laudanienii.

Oamenii se traseră îndărăt numaidecât, lăsând la mijloc o uliţă largă, pe care cei doi cavaleri îl conduseră pe Kmicic până în pridvor. Viteazul se clătina pe picioare şi era palid ca ceara, dar păşea cu capul ridicat, tulburat şi fericit în acelaşi timp.

Oleńka se sprijini de uşă şi braţele îi căzură fără putere. Când îl văzu înaintea ei, când se uită la chipul acestui sărman care, după atâţia ani de despărţite se apropie de ea asemenea biblicului Lazăr, fără un strop de sânge în obraz, suspinele îi cutremurară iarăşi pieptul. Din pricina slăbiciunii, a fericirii şi a tulburării, nu mai ştia nici el ce să spună şi repeta mereu cu glasul întretăiat:

— Ei vezi, Oleńka, vezi?

Jupâniţa îi alunecă deodată la picioare.

— Jędrus, nu sunt vrednică să-ţi sărut rănile tale!

În clipa aceea, viteazul îşi recapătă puterile, o ridică de jos ca pe un fulg şi o strânse la piept.

Un strigăt uriaş asurzi toate urechile, cutremurând pereţii caselor şi scuturând ultimele frunze din copaci. Laudanienii începură să tragă cu flintele; unii îşi zvârleau căciulile în sus şi împrejur se vedeau chipuri înseninate de bucurie, ochi învăpăiaţi şi guri care strigau:

— Vivat Kmicic! Vivat Billewiczówna! Vivat tânăra pereche!

— Vivat cele două perechi: tună Zagłoba.

Dar glasul i se pierdu în larma tuturor.

Conacul de la Wodokty semăna cu o tabără. Toată ziua se tăiară din porunca spătarului berbeci şi boi, se dezgropată butoaiele cu mied şi bere. Seara se aşezară cu toţii la ospăţ, cei mai vârstnici şi mai de vază prin încăperi, iar tinerii în odaia slujitorilor: prostimea se veseli şi ea în jurul bobotăilor aprinse în bătătură.

La masa celor aleşi, paharele se goleau întruna în cinstea celor două perechi fericite, iar când voioşia ajunse la culme, jupân Zagłoba mai rosti următoarea urare:

— Cinstite jupâne Andrzej şi tu, vechi prieten, jupâne Michał, vouă vă vorbesc! Nu-i destul că v-aţi primejduit viaţa în luptă, că v-aţi vărsat sângele şi l-aţi biruit pe vrăjmaş! Truda voastră nu s-a isprăvit, deoarece acum, când a pierit atâta amar de lume în acest război cumplit, datoria voastră este să sporiţi numărul apărătorilor acestei Republici scumpe, lucru pentru care, nădăjduiesc, nu veţi duce lipsă de curaj şi tragere de inimă! Domniile voastre, să închinăm dar în cinstea vlăstarelor viitoare! Dumnezeu să le dea noroc şi să le ajute să păstreze această moştenire pe care le-o lăsăm reîntregită cu truda, sudoarea şi sângele nostru. Fie ca atunci când vor veni vremuri de năprasnă, să-şi aducă aminte de noi şi să nu-şi piardă nădejdea niciodată, încredinţaţi fiind că nu se află primejdie din care, viribus unitis{27} şi cu ajutorul lui Dumnezeu, să nu poată scăpa.

*

* *

Curând după nuntă, jupân Andrzej plecă la războiul care izbucnise la fruntariile de răsărit. Dar biruinţa fulgerătoare a lui Czarniecki şi Sapieha asupra lui Chowański şi Dolgoruki, şi aceea a hatmanilor coroanei asupra lui Szeremet îi puseră capăt repede. Atunci Kmicic se întoarse acoperit iarăşi de slavă şi se statornici la Wodokty. Rangul de stegar de Orsza îl primi după el vărul său, Jakub, care mai apoi făcu parte din nefericita confederaţie a oştenilor. Jupân Andrzej, rămânând cu trup şi suflet alături de rege, răsplătit cu stărostia de la Upita, trăi mulţi ani în pace şi

dragoste pilduitoare cu laudanienii, înconjurat de cinstirea tuturor. Răuvoitorii – căci cine nu-i are – spuneau într-adevăr că îşi asculta nevasta în toate, dar el nu se ruşina, dimpotrivă, recunoştea singur că-i cere părerea în orice treabă mai însemnată.

SFÂRŞIT

{1} Bărbat înfricoşător (lat.).
{2} Sunt cavaler polonez (lat.).
{3} Tun de calibru mic.
{4} înţelegere, alianţă (lat.).
{5} Nici măcar solul nenorocirii (lat.).
{6} Cureluşă legată de şa, care trece pe sub coada calului (lat.).
{7} De la început (lat.).
{8} Să-mi cruţ, să-mi păstrez tinereţea (lat.).
{9} Aici cartier general al Varşoviei pe malul drept al Vistulei.
{10} Castelul regelui (lat.).
{11} Tropicul Capricornului.
{12} Gol (lat.).
{13} Tunuri mici de fier.
{14} Mai multe ţevi aşezate în paralel.
{15} Maimuţe (lat.).
{16} Creşteţi şi vă înmulţiţi (lat.).
{17} Cu toate titlurile (lat.).
{18} Înţelegerea, pacea, face să crească lucrurile neînsemnate pe când discordia le scade pe cele mari (lat.).
{19} Joc de cuvinte; în lb. polonă bardzo = foarte, iar royaty =. j.aa coarne, încornorat.
{20} A luat cu asalt (lat.).
{21} Dumnezeu e cu noi (germ.).

{22} Doamne, îndură-te de mine (germ.).
{23} Să crească, să înflorească (lat.).
{24} Puterea rangului şi a demnităţii (lat.).
{25} Localnicii (lat.).
{26} Dreptatea, fundamentul, baza domniilor (lat.).
{27} Cu forţe unite (lat.).